

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 1102 LJUBLJANA

Planinski vestnik 7-8

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij-avgust 1996

SPD 1906 - 1996 ZGVŠ

90. obletnica
1. slovenskega tečaja
za gorske vodnike

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij-avgust 1996

7-8

letnik XCVI izhaja od leta 1895

vsebina

Marjan Rztresen	Gora je hotela in ni hotela	289
	Zadnji poti nesrečnih alpinistov	294
	Tragedija na Mount Everestu	299
France Zupan	Novo obdobje gorskega vodništva	304
Dr. E. Raas	Tveganje starostnikov v gorah	307
Urška Stritar	Družina na izletu	309
Alenka Gaberščik	Naša visokogorska jezera umirajo	312
	Alpinizem kot spodbuda za pisanje	314
Aleš Žemlja	Nikoli nisem mislila, da bom režiserka	316
Danilo Sbrizaj	Zavarovane visokogorske poti	319
Zoran Tratnik	Stoletnica Mozirske kočje na Golteh	320
Milan Horvat	Nov dom na pogorišču starega	322
Milena Dobnik	Naša potopisna planinska literatura	324
Pavle Šegula	Vremenski preobrat na Storžiču	329
Mare Cestnik	Menina v mojem (našem) srcu	330
Andrej Mašera	50 zavarovanih plezalnih poti	332
Miha Peternel	Ameriško poletje	336
Peter Vovk	Lepa je kočevska zemlja	340
Rudi Starič	Šentlovrenška jezera	342
Borut Kokelj	Bogat dan v gorskem parku	345
Damjan Jevšnik	Na vrhu Skandinavije	347
Benó Bregant	Na Slovaškem gre tudi navkreber	349
Dario Cortese	Dolpo — dežela na koncu sveta - 2	352
Franc Koderman	Prvič v visokogorje	355
Aleš Karl Nosan	Zgodbe o poti, vodi in jeseni	356

Slika na naslovni strani: **Pogled z Rink**

Foto: Igor Modic

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 1000 Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Rztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta dr. Milan Naprudnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620-sifra valute-3053/8. Naročnina za leto 1996 znaša 2500 tolarjev in je plačljiva v največ dveh obrokih po 1250 tolarjev, posamezna številka stane 250 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

SLOVENSKI ODPRAVI NA EVEREST IN NA AMA DABLAM STA SE VRNILI IZ HIMALAJE

GORA JE HOTELA IN NI HOTELA

MARJAN RAZTRESEN

Letošnje zadnje marčne dni, 29. marca, sta z ljubljanskega letališča na zelo ambiciozni poti odšli dve majhni slovenski alpinistični odpravi: v prvi, ki je bila deležna izjemnega zanimanja najširše javnosti, so bili vodja **Viki Grošelj**, alpinistični smučar **Davo Karničar**, ki se je odločil smučati čisto z vrha 8848 metrov visokega Mount Everesta v bazni tabor, zdravnik **dr. Damijan Meško**, fotograf **Stane Klemenc** in tehnični vodja **Tone Škarja**, v Katmanduju pa se jim je kot snemalec pridružil še Splitčan **Stipe Božič**, v drugi, ki je nameravala preplezati prvenstveno smer v osrednjem delu severozahodne stene 6828 metrov visokega himalajskega lepota Ama Dablama, pa so bili vodja odprave **Vanja Furlan** in alpinista **Zvonko Požgaj** in **Tomaž Humar**.

NEUSPEŠEN PRVI POSKUS

Prvi se je 16. maja vrnil domov Tomaž Humar, nekaj dni za njim, 28. maja, Vanja Furlan in Zvonko Požgaj, vsi trije ovenčani s slavo zaradi popolnega uspeha na gori in v steni, ki so se je lotili.

Trije mušketirji so 31. marca pripotovali v Katmandu, prestolnico Nepala, štiri dni pozneje z majhnim letalom odleteli v Luklo, kar jim je prihranilo kakšnih 14 dni hoje, in 11. aprila postavili na nadmorski višini 4700 metrov bazni tabor pod Ama Dablalom. Od 13. do 15. aprila so opravili aklimatizacijski vzpon na 6180 metrov visoki Imjatse, in sicer po treh smereh, 21. aprila pa sta se Humar in Furlan že odpravila v »svojo« steno, v katero sta vstopila na višini 5180 metrov. V slabem vremenu sta isto pozno popoldne na višini 5630 metrov dosegla serak in tam postavila šotor. V njem sta prebila naslednja dva dni, ker zaradi sneženja in plazov nista mogla nadaljevati vzpona. Dne 24. aprila sta se dvakrat odpravila višje, pa ju je spet ustavilo slabo vreme: prvič je začelo snežiti in se plaziti na koncu prvega raztežaja, drugič pa na koncu četrtega prav na začetku najtežjega dela smeri. Tako sta se bila prisiljena vrniti na serak, kjer sta prenočila. Odločila sta se, da se bosta naslednji dan vrnila v svoj bazni tabor in s seboj vzela vso opremo in hrano, če se vreme ne bo izboljšalo. To sta 25. aprila v slabem vremenu v resnici tudi storila.

PET DNI ZA POLDRUGI KILOMETER

Po štirih dneh počitka sta 30. aprila ponovno vstopila v steno in še isti dan dosegla serak na višini 5630 metrov. Do tod je prevladovalo ledno plezanje z naklono med 60 in 85 stopinj. Naslednji dan sta nato začela plezati že ponoči, kajti pred njima je bil najtežji del smeri, tako imenovana »rampa«, visoka približno 300 metrov, kjer se naklonina ledu v spodnjem delu postopno veča do

Lepa nepalska gora Ama Dablam z vrisano smerjo, po kateri sta na vrh priplezala Vanja Furlan in Tomaž Humar

70 stopinj, v srednjem delu ne pade pod 80 stopinj, v zgornjem delu pa se zapre s 50 metrov visokim skalnim previsom, kjer sta bila plezalca po 17 urah plezanja prisiljena bivakirati, potem ko sta večji del popoldneva in večera plezala prvi tehnični raztežaj v skali.

Naslednji dan, 2. maja, sta preplezala drugi tehnični raztežaj in ob pol štirih popoldne dosegla lažji svet nad »rampo«. Od tod sta plezala nenavezana in 6200 metrov visoko ponovno bivakirala. Naslednji dan sta preplezala 400 višinskih metrov; en skalni raztežaj sta se varovala, vse drugo sta preplezala nenavezana. Šotor sta proti večeru postavila na udobnem mestu 6600 metrov visoko in tam prespala. Tudi naslednji dan, 4. maja, sta plezala nenavezana, čeprav je bila naklonina vršnega dela stene približno 65 stopinj. Po šestih urah plezanja sta ta dan ob 16.45 stopila na vrh gore.

Samo uro pozneje sta začela sestopati po jugozahodnem grebenu, kjer poteka normalna smer na Ama Dablam in kjer sta na višini 6500 metrov postavila šotor in prenočila. Dne 5. maja, zadnji dan tega plezanja, sta ves dan sestopala in zvečer dosegla vznožje gore. Nekaj časa sta še hodila, z mrakom sta ponovno postavila šotor, bivakirala in se naslednji dan vrnila v svoj bazni tabor pod severozahodno steno, kjer ju je čakal Zvonko Požgaj.

Tomaž Humar na tiskovni konferenci takoj po vrnitvi v domovino
Foto: Slavko Šetina

TRIJE VZROKI ZA PRAZNOVANJE

»Kompleksna ocena smeri po ameriško-kanadski lestevici je VI, kar pomeni večdnevno plezanje v tehnično zahtevni in objektivno nevarni steni z veliko višinsko razliko, majhno možnostjo umika iz stene in zahtevnim sestopom,« sta plezalca napisala v poročilu za novinarsko konferenco po vrnitvi domov. V njem sta tudi navedla, da sta v petih dneh in med 48 urami efektivnega plezanja iz baznega tabora na višini 5630 metrov na vrh gore na višini 6828 metrov zaradi konfiguracije terena in stene preplezala 1648 višinskih metrov ali dnevno od 228 do 450 višinskih metrov.

Podrobnosti sta vsak zase in oba skupaj pripovedovala na tiskovnih konferencah, na eni od dveh pa ju je dopolnjeval še Zvonko Požgaj.

Prvi se je že 16. maja vrnil domov Tomaž Humar, za ta svoj hitri prihod pa je imel dovolj tehten vzrok: doma ga je čakal prvorojeni sin, ki ga še ni videl.

»Isti dan, ko sva se z Vanjo vrnila z gore v bazni tabor, sem kolikor je bilo le mogoče hitro odhitel v bazni tabor pod Everest, ker sem računal, da bi bil tam ob zelo številnih alpinistih in trekerjih lahko kdo, ki bi imel satelitski telefon,« nam je Humar pripovedoval v avtomobilskem servisu Debec v Mengšu; k svojemu glavnemu sponzorju za to odpravo je namreč prišel naravnost z letališča na Brniku. »Telefoniral sem domov in zvedel, da je žena Sergeja rodila sina Tomažka. Tako bo odlej vsaj en Tomaž pogosteje doma.« Po tej veseli novici se je vrnil v bazni tabor pod Ama Dablamom, spakiral svojo osebno opremo, odšel na majhno letališče v Luklo, se odpeljal v Katmandu in od tod s prvim letalom, za katero je dobil vozovnico, v Ljubljano. Povedal je še, da so se fantje kljub napornemu delu nekajkrat prav odlično zabavali in vsaj trikrat pošteno praznovali: najprej je bilo treba proslaviti 27. rojstni dan Zvonka Požgaja, potem 30. rojstni dan Vanje Furlana, nato še rojstvo Tomaža Humarja mlajšega.

POPOLNOMA ALPSKO PLEZANJE

Dne 28. maja sta se iz Nepala vrnila še Vanja Furlan in Zvonko Požgaj in dan pozneje na tiskovni konferenci skupaj s Humarjem povedala še nekaj podrobnosti o tej nadvse uspešni odpravi, katere pravo vrednost bo nemara pokazal šele čas.

Po sredini te stene so doslej vsaj tri odprave poskušale priplezati na vrh Ama Dablama, od tega dve slovenski, vendar nobeni podvig ni uspel. Trojica Slovencev, ki je bila zdaj pod goro, je steno natančno pregledala s teleskopom, za katerim je potem ves čas dežural Zvonko Požgaj in kolegoma v steni dajal napotke, ker je pač imel boljši splošen pregled nad steno in smerjo, »tako da je najin uspeh v resnici uspeh vseh treh, naše kolektivno delo«, kot sta dejala plezalca.

Odprava je bila karseda špartanska, s seboj predvsem zaradi pomanjkanja denarja ni imela niti zdravnika in seveda niti ne višinskih nosačev. Ker sta alpinista smer hotela na vsak način preplezati na čist alpski način, sta po prvem poskusu nesla s seboj v bazni tabor vse, kar sta imela s seboj, vso opremo in vso hrano, in se vnovič podala v steno vsak s 25 do 30 kilogramov težkim nahrbtnikom, v katerih sta imela za deset dni hrane, šotor, bivač vrečo in spalno vrečo.

Tretji dan plezanja sta v steni izgubila vso ledno opremo, ker jima je po nerodnosti padla v prepad. Tako sta pravzaprav morala priplezati bodisi na vrh, bodisi priti na normalno smer, kajti po isti smeri se čez steno nikakor ne bi mogla vrniti.

NAJVIŠJA OCENA MISS HAWLEY

Kljub tej nezgodi in skorajšnji nesreči, ko se je dvakrat nedaleč od njuju podrl serak, ko sta bila obakrat ne navezana, vendar ju je plaz na srečo samo oplazil, je bilo to njuno plezanje tako idealno, da bolj skoraj ne bi moglo biti, kot sta plezalca povedala po vrnitvi v Ljubljano. Smer sta v spomin na pokojnega odličnega alpinista **Staneta Belaka-Šraufa** imenovala po njem.

Ko se je trojica vrnila v Katmandu in se oglasila pri dolgoletni kronistki himalajskih alpinističnih dogajanj miss **Elisabeth Hawley** ter ji natančno razložila svoje dejanje, je ta dopisnica agencije Reuter dejala, da je to v predmonsunskem času zanesljivo daleč največji dosežek v Himalaji in poleg Carsolijevega pravzaprav edini omembe vreden ta čas v najvišjem pogorju sveta; Mehčan **Carlos Carsolio**, ki je sprva nameraval sodelovati s slovensko smučarsko odpravo na Everestu, je namreč ta čas priplezal še na svoj zadnji osemtisočak, ki mu je manjkal v seriji vseh 14 osemtisočakov, kolikor jih je na Zemlji, na Manaslu, ter tako za Južnim Tirolcem **Reinholdom Messnerjem**, Poljakom **Jerzjem Kukuczko** in Švicarjem **Erhartom Loretanom** postal četrti človek, ki mu je uspel tak podvig. »Pol drugo uro si je vzela časa za ta pogovor, čeprav je znano, da si natančno odbere sogovornike, s katerimi je kolikor je le mogoče kratka,« so povedali naši alpinisti.

KORISTNA AKLIMATIZACIJA

Jezerjani so 4. junija na ljubljanskem letališču Brnik spet toplo pozdravili svojega junaka Dava Karničarja, ko se je skupaj z drugimi člani smučarske odprave na Everest vrnil domov. Prišle so narodne noše, njegov oče Andrej, legendarni oskrbnik Češke kočice, njegov brat Drejc, s katerim sta skupaj smučala z vrha Anapurne, predsednik Planinske zveze Slovenije **Andrej Brvar**, več alpinistov, predvsem srednje generacije, in vsi trije

letošnji zmagovalci Ama Dablama. Pogledi vseh so bili uprti v Karničarjeve roke: kako hudo ga je poškodovala najvišja gora sveta in kakšne bodo posledice tistega 9. maja, ko je Everest zahteval toliko smrtnih žrtev. Na tiskovni konferenci so člani odprave, predvsem še vodja Viki Grošelj, novinarjem razložili potek odprave.

Tudi ta odprava je odšla na pot iz Ljubljane 29. marca, prek New Delhija pripotovala v Katmandu in se potem deset dni aklimatizirala na višino na nepalski strani Everesta. Med 5. in 14. aprilom so se alpinisti v območju ogromne doline Kumbu, kjer je tudi Ama Dablam, v ugodnem vremenu povzpeli na 6117 metrov visoki Imja Tse ali Island Peak in še na nekaj okoliških pettisočakov, nato še štiri dni v Katmanduju urejali formalnosti, 20. aprila pa s tovornjakom za opremo in minibusom za moštvo odpotovali do kitajske meje. Brez zapletov so jo prestopili in 22. aprila prišli do avtomobilske baze pod Everestom na višini 5200 metrov. Tam se je vreme poslabšalo in so zato in zaradi čakanja na jake šele 27. aprila s 70 jaki in 140 tovari krenili proti glavni bazi na višini 6450 metrov, ki so jo dosegli dan pozneje. Prejšnja aklimatizacija na višino se jim je zelo obrestovala in so lahko takoj začeli delati na gori.

HITRO NAPREDOVANJE PROTI VRHU

Tako so že 30. aprila Grošelj, Karničar in Klemenc skupaj s štirimi šerpami (s seboj so imeli pet šerp, kuharja in kuharskega pomočnika iz Nepala ter zveznega oficirja iz Kitajske) na severnem sedlu na nadmorski višini 7050 metrov postavili prvi višinski tabor, Davo Karničar pa je isti dan celo še raziskal pot naprej do višine 7600 metrov, potem pa so se vsi skupaj vrnili v

Davo Karničar s hčerko po vrnitvi z Everesta, ki ga je kruto opomnil, naj se to pot umakne

bazni tabor, ki so ga naslednji dan po starih šerpovskih običajih posvetili, da bi jim bili gorski in drugi bogovi naklonjeni.

Dne 4. in 5. maja sta zaradi močnega vetra propadla dva poskusa, da bi na višini 7800 metrov postavili drugi višinski tabor; 4. maja je Grošelj s tremi šerpami prišel do višine 7500 metrov, dan pozneje pa Karničar z dvema šerpama do iste višine.

Le dva dni pozneje so začeli prvi poskus vzpona na vrh, ko se je Grošelj s tremi šerpami povzpel v prvi višinski tabor. Dne 8. maja je ista skupina kljub močnemu vetru napela 200 metrov fiksni vrvi in na višini

namesto komentarja

DOGODKI, KI JIH NI

Prenekaterikrat slišimo očitek, češ da Planinski vestnik na svojih straneh nekaterim planinskim društvom, nekaterim planinskim dejavnostim in dogodkom posveča bistveno večjo pozornost kot drugim. Uredništvu je včasih celo očitano, da na straneh osrednje slovenske planinske revije že vrsto let ni bila posvečena niti ena sama vrstica delu katerega od planinskih društev, medtem ko je o drugih zabeleženo malone vse, kar se je v njem pomembnejšega dogajalo.

Očitki popolnoma držijo, uredništvo pa se zaradi tega komajda čuti krivo.

Za takšno stanje sta vsaj dva glavna vzroka. Najprej je treba vedeti, da nekaterih društev planinska kultura, kamor sodijo tudi planinska literatura in z njo Planinski vestnik, sploh ne zanima, ker so jim popolnoma dovolj njihovi planinski izleti, včasih nemara povezani še s kakšno družabnostjo in tekočimi zadevami. Potem je treba vedeti, da je njega dni

imelo vsako planinsko društvo svojega propagandista, ki je med drugim vsaj občasno poskrbel za kakšen prispevek, ki ga je poslal na nekaj časopisnih naslovov, tudi v Dvoržakovo 9 v Ljubljano. Ko so že pred časom planinski društveni propagandisti v glavnem izumrli, so javni mediji, ki za take naloge nimajo redno zaposlenih poklicnih novinarjev, popolnoma odvisni od človeka, ki ga hkrati zanima pisanje in planinstvo in včasih popiše kakšen dogodek iz planinskega društvenega življenja ali delovanja in ga pošlje na ustrezen naslov.

Žal so bralci zaradi tega prikrajšani za marsikateri zanimiv društveni utrinek in dogodek, ki bi lahko bil spodbuda tudi drugim pri njihovem delu. Prav tako širša javnost ne ve, da je iz društvenih vrst odšel zaslužen planinec, ki bi si prav gotovo zaslužil nekaj vrstic spomina. Mimo širše javnosti gredo celo veliki društveni gospodarski dogodki, kot so na primer gradnje ali prenove planinskih koč.

Prav škoda je, da so ti dogodki za slovensko planinsko zgodovino skoraj zanesljivo izgubljeni. Neki znani novinar je dejal: če dogodek ni opisan v časopisu, je tako, kot da se ni zgodil. Tega se marsikje v planinskih vrstah, žal, ne zavedajo.

Marjan Raztresen

Kitajska pobočja Everesta z vrisano smerjo, po kateri je najvišje prišel Davo Karničar

7800 metrov vendarle postavila drugi tabor. Isti dan je direktno iz baze prišel v drugi višinski tabor Karničar z dvema šerpama, v tem taboru je bila takrat kompletna oprema za tretji višinski tabor in dovolj kisika za vzpon na vrh. Karničar, ki nošnja smuči ni zaupal nikomur, jih je sam prinesel v drugi tabor, kjer je ostal s tremi šerpami, medtem ko se je Grošelj z dvema šerpama vrnil v bazo.

KRUTO OPOZORILO USODE

Dne 9. maja so v prvi višinski tabor odšli zdravnik dr. Meško, snemalec Stipe Božič in fotograf odprave Stane Klemenc, slednja pa sta tam pripravila vse potrebno za filmsko dokumentiranje vzpona in smučanja z vrha. Isti dan zjutraj se je Karničar po dogovoru s šerpami, da mu bodo sledili, začel vzpenjati po velikem ozebniku proti mestu, predvidenem za tretji višinski tabor. Takrat se je vreme že začelo slabšati, Everest se je začel pokrivati z oblačno kapo, na njegovih pobočjih so se sprostil močni vetrovi, pritisnil je hud mraz. Karničar je dosegel višino 8200 metrov, kjer naj bi stal tretji višinski tabor in tam kakšno uro čakal šerpe, ki pa zaradi nenadnega poslabšanja vremena niso mogli za njim.

Takrat se je tam zgodilo nekaj, kar bi bilo mogoče smatrati bodisi za katastrofo, bodisi za opozorilo usode. Ko je Davo Karničar čakal na šerpe in tam na pobočju pri-trjeval smuči, da mu jih viharji ne bi odnesli, si je snel rokavice — in ne levi roki opazil belino, znamenje hudih ozeblin. Ne da bi samo trenutek premišljeval, si je na obraz nataknil kisikovo masko, še enkrat sentimentalno pogledal smuči, ki jih je pustil na gori in bliskovito začel sestopati, kar mu je, kot se je pokazalo le nekoliko pozneje, rešilo življenje. Še isti večer je prišel v bazni tabor, kjer mu je dr. Meško nudil hitro in strokovno pomoč.

Dva dni je potem na gori vseh gora divjal vihar, kakršnega tam že dolgo ni bilo. Najmanj devet alpini-

stov in trekerjev, trije na kitajski in šest na nepalski strani, je ta dva dni umrlo na Everestu, nekateri so se rešili ali so jih rešili s katastrofalnimi zmrzlinami po rokah, nogah in obrazu. Ta dva dni je dr. Meško v baznem taboru na kitajski strani gore poskušal narediti vse, da bi Karničarja kolikor bi bilo le mogoče pozdravil in da bi se lahko vrnil na goro. Vendar so bile poškodbe prehude in 11. maja se je Viki Grošelj

Pismo s Himalaje

Kako zelo sem se razveselila, ko mi je pismonoša prinesel pismo, ki je bilo avionsko oddano in Katmanduju 21. maja letos in je prispelo do mene 4. junija, ko je zvečer TV prikazala vrnitev slovenske himalajske odprave! Že po pogledu na naslov sem iz pisave spoznala, da ga je napisal moj spoštovani planinski prijatelj **dr. Damijan Meško**, ki je kot zdravnik spremljal našo himalajsko odpravo. Kako pa sem bila presenečena, ko sem pismo odprla in zagledala dve strani na drobno opisanega doživetja izpod Everesta! Nisem se mogla načuditi, da se taka osebnost, kot je dr. Damijan Meško, spomni mene, 85 let stare planinke, in mi obenem sporoči, da je na Gori poiskal lep kamen, ki mi ga bo prinesel za obogatitev našega planinskega muzeja. Iz srca sem mu hvaležna, a ker ni prave sreče, če jo uživaš sam, jo moraš z nekom deliti. Delila jo bom z vami, dragi bralci Planinskega vestnika, in vam vsebino tega pisma v glavnem sporočila v prepričanju, da bo tudi za vas zanimivo.

Torej:

»Končali smo odpravo, ki smo jo začeli z velikim veseljem in upanjem v uspeh. Vsi smo delali z vsem srcem, da bi **Davo Karničar** uspel in lepo napredo-

po posvetu in v soglasju z vsemi odločil odpravo končati.

DNEVA, KO JE NA GORI UMRLO DEVET LJUDI

Že 14. maja so šerpe pospravili prvi višinski tabor, dva dni pozneje pa še bazni tabor in isti dan je odprava zapustila to domovanje pod goro. Dne 18. maja so vsi skupaj zapustili avtomobilsko bazo pod Everestom. Stipe Božič se je z vsemi šerpami in tovari vrnil na nepalsko mejo in od tod odpotoval v Katmandu, kamor so prišli dan pozneje, pet Slovencev pa je ta dan odpotovalo proti Lasi, glavnemu mestu Tibeta, kamor so prispeli 20. maja. Med potjo so si ogledali pristop pod Gjačung Kang, kamor naj bi jeseni odšla slovenska alpinistična odprava, ter gorski skupini Noijin Kang Sang (7223 m) in Njyngčen Tangla (7162 m). Med 20. in 24. majem so s predstavniki Tibetanske planinske zveze urejali formalnosti in se dogovorili za neposredno sodelovanje, 25. maja so iz Lase poleteli v Katmandu, 3. junija odpotovali iz nepalske prestolnice proti domu in na Brniku pristali 4. junija zgodaj popoldne.

Na tiskovni konferenci takoj po pristanku letala na Brniku so člani odprave povedali še nekaj podrobnosti o tej ekspediciji, ki sicer ni dosegla zastavljenega cilja, je pa naredila vse, kar je bilo mogoče, da bi ga in bi ga z malo športne sreče tudi uresničila.

»Sprva smo mislili, da imamo smolo, ko je bil Davo tako blizu cilja, pa se mu je moral odpovedati,« je dejal Viki Grošelj. »Toda ko smo zvedeli, da je na Everestu ta dva dni umrlo najmanj devet ljudi, smo šele videli,

Davo Karničar s povito levo roko, na kateri so mu morali amputirati dva zmrzjena prsta

Foto: Blaž Samec

kako velikansko srečo smo imeli vsi skupaj in še predvsem Davo.«

Tehnični vodja odprave Tone Škarja je kot izkušen himalajski maček in dober poznavalec tamkajšnjih razmer poudaril, da je imel Davo pravzaprav velikansko srečo, da je 9. maja na višini 8200 metrov opazil

val na gori. Bazo smo imeli 6400 metrov visoko. To je gotovo najvišja baza na svetu, že v osrčju Everesta s tibetanske strani. Tudi vreme je bilo nekaj dni lepo. Toda tistega nesrečnega dne, bilo je 9. maja, se je vreme spremenilo. Davo je na višini 8200 metrov. Ko se je s smučmi še vzpenjal proti vrhu, je ozebel po levi roki in nam sporočil, da ima bele prste. Takoj je začel sestopati. Tudi jaz sem sestopil s Severnega sedla v bazo in ga začel zdraviti. Toda zdaj ima 4. in 5. prst leve roke črn in potrebna bo amputacija.

Istega dne je na Everestu na obeh straneh gore od mraza in vetra umrlo devet ljudi.

Mi smo začeli pospravljati na gori, ker je bil naš edini cilj, da Davo Karničar kot prvi na svetu smuča z Everesta. Drugih ciljev nismo imeli. Vreme pa je bilo v naslednjih dneh takšno, da je bil prvi božji prst, ki je opozoril Dava, naj gre z gore. Zeblo nas je v bazi, v šotoru, veter je hotel odtrgati šotor, predvsem ponoči je bil še močnejši in seveda je bil hujši tudi mraz.

Nisem pozabil na Vas in sem prav na gori poiskal lep kamen za Meškov planinski muzej.

Zdaj smo v Lasi. To je impresivno mesto in predvsem občudujem Tibetance, ker so mirni, prijazni, delavni — in vsak se ti nasmeje, če mu le ponudiš prijazen pogled. Čez dva dni gremo v Katmandu in potem domov.

Veselim se edino, da bom doma hodil po naših hriboh, mogoče jo bom celo mahnil čez Pohorje, ki je Vaše

Pohorje, ker že nekaj let nisem šel poleti čez Pohorje. Tudi sem zaključil z odpravami; tako mislim in sem se odločil, ker enkrat moraš znati nehati.

Dan ugaša, večer je. Tako je odšel še en dan v večnost. Tega se v Himalaji ali v Tibetu še bolj zaveš. Ne vem zakaj.

Mislim, da se bomo letos kaj videli. Bom letos kaj srečal Cirila v Julijcih?

Od naše odprave Vas vsi poznajo in Vas vsi še enkrat pozdravljajo. Bomo še kaj brali od Vas v Planinskem vestniku?

Vse Vaše in Vas lepo pozdravljam in na svidenje
Vaš

Damijan Meško.«

Ko se s srcem vživljam v dogajanje pogumnih Slovencev v daljni, mogočni Himalaji, me neizmerno veseli to, da se je odprava kljub navideznemu neuspehu srečno vrnila, da je ravnala razumno, še najbolj pa me veseli, da se je g. Davo Karničar vrnil srečno v naročje svoje drage družinice, ki je ves čas trepetala zanj. Kar strah me je misliti na možnost drugačnega konca in bojim se, da bi se g. Davo še ponovno vračal v objem smrti, kateremu se je to pot srečno umaknil. Premagati sam sebe je največja zmaga! Iskrene čestitke!

Erna Meško

svojo zmrzlo roko in se nemudoma vrnil v bazni tabor. »Tista dva dni je bilo na Everestu najslabše vreme tega desetletja v maju, ko je iz Bengalskega zaliva pritisnil močan ciklon,« je dejal. »Čeprav je za Davota to huda nesreča, objektivno gledano ni tako strašna, kot bi lahko bila. Če bi ne opazil omrzlin, bi nemara še ostal na gori in bi mogoče delil usodo nesrečnežev, ki se niso vrnili z nje.«

DAVO BO SMUČAL Z EVERESTA

Davo Karničar, ki se je sprijaznil s tem, da bo na levi roki izgubil mezinec in del prstanca, je pripovedoval o dveh pomembnih dosegedanjih smučanjih z Everesta: »**Pierre Tardivel** je smučal z Južnega sedla, **Hans Kammerlander** pa je le nekaj dni po našem odhodu iz baznega tabora prispel prav tja in se odlično aklimatiziral z vzpona na vrh osemtisočaka Šiše Pangme, od koder je prišel, povzpel na vrh Everesta, si na najvišji točki Zemlje pripel smučič, odsmučal kakšnih 200 višinskih metrov, si odpel smučič, sestopal peš in po podatkih, ki smo jih dobili, na višini 7000 metrov spet pripel smučič in se smučal do višine 6400 metrov. Menda sploh ni imel v načrtu smučati z vrha v bazni tabor, ampak se predvsem s smučmi spustiti z vrha. To je sicer izjemen dosežek, vendar drugačen od mojih načrtov, ki jih še vedno imam: smučati čisto z vrha gore

prav do baznega tabora oziroma do tja, do koder bo takrat sneg. Narediti nameravam natanko isto, kar sva lani naredila z Drejcem na Anapurni — v enem kosu odpeljati od vrha do vznožja gore.«

Pravi, da je na letošnji odpravi odlično spoznal Everest in se naučil marsikaj, česar doslej o gori ni vedel, tako da si je pridobil bogate izkušnje za prihodnje leto, ko bo znova poskusil uresničiti svoj letošnji načrt. »Zdaj me je Everest kolikor je le mogel prijazno spodil s svojih pobočij, dokler je bil še čas,« je dejal, »kar bi lahko pomenilo, da mi bo prihodnje leto naklonjen.«

Dr. Damijan Meško, zdravnik odprave, je odgovoril na vprašanje, kaj pomeni Karničarjeva sedanja poškodba za njegovo nadaljnjo smučarsko in alpinistično kariero.

»Brez enega ali v najslabšem primeru dveh še najmanj obremenjenih prstov leve roke bo lahko brez težav smučal,« je dejal. »Sedanja poškodba ga gotovo ne bo ustavila pri njegovih načrtih, ki si jih je zastavil. Na pobočjih Everesta, ko se je to zgodilo, je bil invalid, ko ga bodo pozdravili, ne bo več.«

Davo Karničar ga je še dopolnil: »Zdaj, ko sem goro skoraj do potankosti spoznal, je moja želja po smučanju z vrha Mount Everesta še večja, kot je bila pred odhodom na sedanjo odpravo. Prihodnje leto ob tem času bom storil res čisto vse, da uresničim ta svoj načrt.«

GORSKI REŠEVALCI SO NAŠLI TRUPLI JASNE BRATANIČ IN STANETA BELAKA-ŠRAUFA

ZADNJI POTI NESREČNIH ALPINISTOV

Alpinista **Stane Belak-Šrauf** in **Jasna Bratanič** sta pokopana v posvečeni zemlji: potem ko sta od lanskega božiča pogrešana plezalca prve dni letošnjega leta na visoko zasneženih pobočjih Nad Šitom glave in

Stane
Belak-Šrauf

Mojstrovke zaman iskali dve stotnji gorskih reševalcev, so ju konec maja našli v plazovih med tema gorama, vendar na drugi strani, najdibi pa je botrovalo zares izjemno in nenavadno naključje.

Šrauf je v svoji dolgoletni alpinistični karieri plezal in hodil po gorah s številnimi plezalci in drugimi gorniki ter z nekaterimi od njih postal dober prijatelj. Tako se je po neuspešnih iskalnih akcijah prve dni letošnjega leta letošnjo pomlad marsikateri njegov alpinistični prijatelj čisto na lastno pest odpravil na plazove pod obema gorama, hodil po njih in iskal kakršnokoli sled za izginulima alpinistoma. Glede na podobne neuspešne izkušnje pa se organizirane večje iskalne akcije po januarju niso več lotili, ker ni bilo za iskanje prav nobene oprijemljive točke.

SPOROČILO IZ SANJ

Neko noč sredi maja pa je gorski reševalec Postaje GRS Ljubljana in gospodar Komisije za Gorsko reševalno službo pri Planinski zvezi Slovenije **Boris Bertonec** sanjal svojega prijatelja Šraufa, s katerim je kot soplezalec opravil nekaj vzponov. Šrauf ga je v sanjah klical in nekaj spraševal s plazu pod Mojstrovko, tisti del plaz, kjer je Šrauf stal, pa je Boris še v snu brez težav natančno lociral: ta plaz, na katerem je bil to zimo tudi sam nekajkrat, da bi našel kakšno sled za izginulim prijateljem, namreč kar dobro pozna.

Takoj naslednje jutro, v soboto, 18. maja, se je iz Ljubljane odpravil na Gorenjsko in se ustrezno opremljen že dopoldne začel vzpenjati po strmini, da bi prišel do območja, ki ga je bil sanjal. Nič se mu ni zdelo nenavadno, da se je odpravil na plazove, ki jih prve dni letošnjega leta v množični iskalni akciji gorski reševalci niso pregledovali, ker tam pač niso pričakovali nobenega uspeha. Ustavil se je na kraju, na katerem je v sanjah stal Šrauf in ga klical; nad tem krajem se izteka tako imenovana Kaminska smer, ki poteka po severnem ostenju 2332 metrov visoke Male Mojstrovke. Ko je gledal naokrog in na prvi pogled ni opazil nič takega, kar bi pritegnilo njegovo pozornost, je opazil dva planinca, ki sta šla po zasneženi planinski poti iz Tamarja proti Vršiču in kmalu prišla do njega. Pozdravili so se in iz pozdrava je spoznal, da sta Italijana.

»Bila sta kakšne tri metre od mene, izmenjali smo nekaj besed, ko se je enemu od obeh pod nogo udrlo, takoj je potegnil nogo iz luknje in ko sem stopil tja, sem na dnu udrtine zagledal tekstil. Odkopal sem ga in iz snega potegnil nahrbtnik, « nam je pripovedoval gorski reševalec Boris Bertoncely.

REKONSTRUKCIJA USODNE POTI

Nobenega dvoma ni bilo, da je bil last Jasne Bratanič. Kot je bilo mogoče sklepati, ji ga je z ramen odtrgala velikanska sila, ki je bila lahko le snežni plaz: naramnice ji je plaz potegnil z ramen, širok pas okoli bokov ji je moral strgati, da ga je potem nosil po svoje. Prav veliko Boris Bertoncely ob tej najdbi ni hotel govoriti; dejal je le, da je to šele začetek prave iskalne akcije in da je nahrbtnik le majhna sled za pogrešanima, res pa je tudi, je dejal, da »se zdaj vsaj dokaj natančno ve, v kateri vpadnici se je zgodila nesreča in kam bo treba odslej pri iskanju usmeriti največjo pozornost«.

Kraj najdbe in širše območje je označil z leskovimi vejami in o najdbi obvestil svoje kolege gorske reševalce.

Dan pozneje, v nedeljo, 19. maja, je približno 30 gorskih reševalcev prišlo na označeni plaz in s sondami poskušalo odkriti kakšno sled za pogrešanima alpinistoma. Zaman je bilo to njihovo delo, pa tudi lavinski psi so brez uspeha kopali in vohali po plazu.

Toda že po tej najdbi je bilo mogoče po besedah Borisa Bertoncelya sklepati, da sta šla Jasna in Šrauf tistega predbožičnega dne lanskega leta skoraj natančno po tistih poteh in smereh, kot je Šrauf za vsak primer napisal na listek in ga pustil v avtu na eni od serpentin vršiške ceste, preden sta se odpravila na svojo zadnjo turo. Kot so rekonstruirali gorski reševalci, sta precejšen del svoje ture že opravila, bila sta verjetno že Nad Šitom glave in sta šla proti Mali Mojstrovki, ko ju je zajel nepričakovan talni plaz in ju pokopal.

PLAZ JE ALPINISTKI VZEL NAHRBTNIK

V torek, 21. maja zgodaj popoldne, so komaj kakšnih deset metrov daleč od kraja, kjer so nekaj dni prej našli nahrbtnik, našli še truplo Jasne Bratanič. Tudi za to najdbo je bil najbolj zaslužen Boris Bertoncely, ki ga je neki notranji glas spet gnal na ta plaz. Ko so nekateri

njegovi kolegi gorski reševalci zvedeli, da namerava spet iti pod Mojstrovko, so se mu pridružili, eden od njih pa je s seboj vzel tudi svojega lavinskega psa. Vse dopoldne so iskali po tem plazu in iskanje okronali z uspehom.

Načelnik Postaje GRS Kranjska Gora **Janez Kunstelj**, ki je vodil to iskalno akcijo, nam je povedal, da so truplo nesrečne alpinistke našli, ko so kopali okoli ene od sond, ki so jih napravili dva dni prej. Dekle je ležalo na hrbtu na koncu plazu dva metra in pol globoko pod površino snega in je imelo le nekaj poškodb. Kaže, da se je njen nahrbtnik kam zataknil, ko je ponesrečenko plaz že nosil, odtrgal ji ga je in ga odložil nekje na sredini plazovine, alpinistko pa je nosil čisto do konca, kjer jo je odložil. Sklepajo, da je nahrbtnik šele drug plaz prinesel nižje in ga odložil v bližini mrtve alpinistke. O tej domnevi pričajo prerezi snega, ki so jih napravili reševalci: okoli trupla je bil zbit sneg popolnoma drugačen kot okoli nahrbtnika, poleg tega je bila pokojnica dva metra in pol globoko pod površino, nahrbtnik pa komaj pol metra.

Še tri dni pozneje, 24. maja, so v istem plazu našli še truplo Staneta Belaka. Po dveh dneh slabega vremena je na plaz pod Mojstrovko spet prišlo kakšnih 20 gorskih reševalcev, ki so z lavinskimi psi in sondami iskali pogrešanega kolego. Dne 24. maja dopoldne pa sta se na ta plaz odpravila samo dežurni gorski reševalec **Matevž Podrekar** iz Kranjske Gore in reševalec **Jure Jeršin** s svojim mladim lavinskim psom Arijem: če že ne bi nič našla, je bila to vsaj dobra vaja za mladega psa, ki ga je treba redno trenirati.

V ROKAH JE STISKAL ZVITEK VRVI

»Vodniki lavinskih psov pravijo, da se psi lahko dobro skoncentrirajo na iskanje le tedaj, če imajo mir,« je dejal načelnik GRS Kranjska Gora **Janez Kunstelj**. »To dopoldne je imel Ari na plazu mir in je lahko hodil od luknje do luknje, od sonde do sonde, ki jih je bilo na plazu nekaj sto. Pri eni od teh se je pes ustavil in začel s tacami kopati, Jure Jeršin pa je potem nedvoumno ugotovil, da je spodaj truplo.«

Matevž Podrekar je po radijski zvezi poklical še druge kolege in ta dan po četrty uri popoldne so v globini dva metra odkopali truplo Staneta Belaka. Ležalo je na snegu v kotanji, po vseh znakih sodeč pa je nesrečnega alpinista plaz precej huje premetaval kot njegovo soplezalko, preden je mrtvega odložil. Ob njem so našli njegov nahrbtnik, v katerem je bilo med drugim ledno kladivo in obe derezi. V rokah je stiskal zvitek vrvi, kar pomeni, da sta se nameravala navezati in verjetno plezati, ko ju je presenetil snežni plaz. Ni izključeno, da sta hodila še po kopnem in preprosto pozabila, da je »na stehi« nad njima, na gorskih vrhovih, sneg, ki je višje v gorah v velikih količinah zapadel ta predbožični dan.

Jasno Bratanič so pokopali v njenem rojstnem Celju, Staneta Belaka-Šraufa na enem od najlepših slovenskih pokopališč, na Blejski Dobravi pri Jesenicah. Na pogreb je v sredo, 29. maja, prišla malone celotna Šraufova generacija alpinistov, poleg njih skoraj vsi 295

alpinisti in njegovi prijatelji iz starejše generacije, pa tudi številni mlajši plezalci, ki jim je bil Šrauf vzornik. Na pogreb je čisto zasebno prišel tudi predsednik države **Milan Kučan**, sicer navdušen gornik, ki je šel v pogrebem sprevedu skupaj s svojimi plezalskimi tovariši z Gorenjskega.

GOVOR TOMAŽA JAMNIKA

V imenu Komisije za odprave in tuja gorstva pri Planinski zvezi Slovenije je pred katarfalkom spregovoril **Tomaž Jamnik**, ki je dejal:

»Šraufovo življenje je bilo prekratko, da bi uresničil vse načrte, ki jih je imel. Usoda ga je prekinila sredi zadnjih priprav na njegovo naslednjo ekspedicijo.

Prekinila je življenje, ki ga je **Nejc Zaplotnik** tako lepo opisal v uvodu svoje knjige: 'Kamor seže oko — same gore. Drzne skalne ostrice, ledeniki, mogočna ledena pobočja najvišjih vrhov sveta. Stokanje ledu pod menoj, snežni viharji, mrzle polarne noči, umirajoče šumenje ledeniškega potoka, ki ga mrzav počasi kuje v led, veter, ki te skuša odtrgati in pahniti v globino, izmučeni obrazi in žareče oči prijateljev, zaledenele brade, omrzli prsti, prasketanje ognjev, tiho mrmranje pesmi, drobne skalne razčlemba, ki kažejo pot, občutek breztežnosti, ceste, poti, letališča, otroci, dom, delo, noči brez spanja, blato do kolen, dež, pijavke, strah, pogum, trdi treningi dan za dnev, veseljačenje, nora dirka, počasno, tiho stopanje samotnega popotnika, uspehi, veselje, žalost, razočaranje, smrt, garanje brez počitka, poležavanje, topel dom, ljubezen, nevarnost, avanture...' Življenjska pot, ki pripelje samo na naslednjo pot in ta zopet na naslednje razpotje. Pot brez konca, svoboda v najpopolnejšem smislu besede, a hkrati nezlomljiva vpetost v želje, sanje in hrepenenja.

Pred več kot dvajsetimi leti sem bil s Šraufom prvič skupaj: jaz prvič v Himalaji, on vodilni v ekipi, ki je naskakovala prvi slovenski osemčlanski Makalu. Zavzeto je sodeloval pri pripravah na odpravo, še bolj zavzeto na gori, ki so jo pred nami naskakovali mnogi, pa le redki verjeli, da ji bomo kos prav mi. Tedaj sem prvič sodeloval z alpinistom — gorskim maestrom, ki je bil dolga leta motor mnogih slovenskih himalajskih odprav in je s svojimi vzponi v domačih gorah, Centralnih Alpah in Himalaji postal legenda slovenskega alpinizma. Če omenim le Makalu in Everest, še posebno pa legendarni vzpon v Daulagiriju, njegovi zakleti gori, potem je to le majhen del tistega, kar je dosegel s svojo vztrajnostjo, trdnostjo, odločnostjo in doslednostjo. Bil je velik slovenski alpinist in njegova dela v gorah so za zmeraj vklesala njegovo ime v zgodovino alpinizma. Ne samo njegovo ime, tudi ime Slovenije, in za to smo mu hvaležni.

Šrauf ni nikoli priznal, da je premagan, nikdar pa ni želel z glavo skozi zid. Pripravljen se je bil umakniti in poskusiti znova. V svoji alpinistični karieri se je pogosto gibal na robu mogočega in dovoljenega. Dotikati se nebes je dano le redkim in redkokdaj, toda Šrauf je bil prav gotovo med tistimi, ki jim je bilo to dano. Prav zato mi je še bolj žal za njim, saj ga je usoda presenetila

prav tam, kjer je najmanj pričakoval. Žal mi ga je, ker ne bo mogel nič več načrtovati, nič več doživeti. Žal, ker ne bomo več skupaj. V tolažbo mi je, da je naše življenje le prehod, je le dana priložnost, da storimo nekaj, kar bo presešlo naš čas, kar bo pustilo sled v dejanjih, a tudi v mislih in srcih. Šrauf je prav gotovo storil veliko in zapustil veliko.

Slava mu!«

GOVOR MARJANA KERŠIČA-BELAČA

Potem ko so žaro s pepelom, zemeljskimi ostanki vrhunskega slovenskega alpinista, položili v grob, je spregovoril njegov alpinistični kolega in prijatelj **Marjan Keršič-Belač**, akademski kipar in član prve slovenske alpinistične odprave v Himalajo. Med drugim je povedal:

»Moje prvo srečanje s Šraufom je bilo leta 1962, leto dni po našem Trisulu, ko sem vodil republiški plezalni tečaj v Vratih in sem ga moral zavrniti, ker je kot začetnik prišel nanj nezadovoljivo opremljen, pa se je na tečaj vrnil že naslednji dan, ne da bi mi mojo strogost kaj zameril.

Vse do Šraufove najdbe sem verjel, da ju je tisto nevihtno noč ugonobila strela, zdaj pa nam je vsem jasno, da ju je presenetil plaz mokrega talnega snega, ki je treščil nanju iz velike višine v trenutku, ko je Šrauf že izvlekel iz nahrbtnika vrv, ki je še ni utegnil razviti, da bi se navezala nanjo.

Kdo med nami, ki smo že vse življenje zapisani goram, ni nikoli zagrešil nobene napake? Ob vsaki taki preizkušnji smo se šele pozneje zavedli, da smo imeli samo sleherni kotic naših nahrbtnikov napolnjen z zvrhano mero sreče, pa če smo verovali vanjo ali ne.

Zakon vsakega boja za napredek in dosežek nečesa višjega je nujno povezan s tveganjem in za zadnji svoj vzpon sta prav gotovo verjela, da ga morata opraviti, saj sta za letos načrtovala več vzponov v Himalaji. V vzponih tistega magičnega sveta sta videla poti do cilja, ki jih brez odpovedovanja udobju in brez naporov nadčloveških razsežnosti ni mogoče dosežati. Plačala sta račun za vse nas himalajce, nekdanje in prihodnje, ki smo tam dosegli svoje cilje in se tudi živi in zdravi po opravljenih nalogah vrnili domov.

S Šraufom sva vse od tistega tečaja v Vratih vse življenje ostala iskrena prijatelja. V mojih gorskih dnevnikih je petnajst njegovih himalajskih razglednic s pozdravi s skoraj vseh odprav vse do Everesta, na katerem je tudi stal.

Vam, ki ste ga poznali in veste o njem morda več, kot je bilo dano meni, čeprav sem v živo spremljal njegove podvige, ki so dosegli dejanja največjih dosežkov slovenskega in svetovnega alpinizma, ni potrebno razlagati izjemnosti njegove osebnosti. Med nas gorske vodnike in alpiniste veterane je prihajal z vedno svežimi diapozitivi in nam odkrival dele sveta, o katerih je naša generacija pionirjev slovenskega alpinizma vse od Trisula sem lahko le sanjala.

Šrauf je bil v vsem svojem gorniškem življenju pravzaprav zelo srečen človek, vse do svoje zadnje nesreče, ki mu je prinesla smrt in ob njem na najbolj krut in zahrbtn način ugonobila tudi prijateljico Jasno, ki je prav gotovo

neskončno zaupala v vse njegove odločitve, tudi v zadnjo, za katero sta se odločila v najbolj tveganih vremenskih razmerah. Vse do njune skupne smrti se je Šrauf vedno izmazal z nadčloveško trmo, vztrajnostjo in treniranostjo, ki je nešteto krat mejila na legendo. Bil je legendarni mož, ki se vedno vrne, kot ga je v času svojega življenja večkrat ocenil njegov veliki prijatelj **Joža Čop**.

Zdaj se na tem pokopališču končuje njegova pot.

Na čelu veselja sta življenje in smrt zapisana z enako velikimi črkami, kakor pravi naš pisatelj **Tone Svetina** v svoji 'Ukani'. Tokrat se usoda ni pustila ukaniti.

NAGROBNI GOVOR, KI GA NISEM MOGEL PREBRATI

NAŠEMU PRIJATELJU ŠRAUFU

Od vseh gora sta nazadnje še vitki Jalovec in mogočni Prisank snela svoji megleni pokrivali, kot bi v spoštovanju do tistega, ki ju je častil, hotela izreči Šraufu še zadnje slovo na njegovi zadnji poti z gora.

Na največji družinski praznik konec lanskega leta smo izgubili našega prijatelja, ki je v nas vseh zapustil toliko sledi, da ga ne bomo nikoli pozabili. Bil si človek tolikšnih vrlin, da je težko najti besede in napisati vse, kar smo s teboj doživeli v gorah ali pa v krogu domačih.

Kot alpinist si bil v svojih dejanjih več kot dve desetletji največji med velikani tega športa, ki si se mu zapisal z vsem življenjem. S svojimi vzponi si zares segel do zvezd. Predolg je seznam dejanj v gorah po vsem planetu, s katerimi bo ostal spomin nate za nas in bodoče rodove neizbrisni. Slovenskemu in svetovnemu alpinizmu si s svojimi tovariši zarisal smeri, od katerih so še danes nekatere neponovljive. Samo Ti, Šrauf, si bil zmožen največjih podvigov: dosleden, zagrizen, neverjetno vztrajen in zagnan si dosegal cilje, ki so bili za druge le pobožne in neuresničljive sanje. Da človek v svojem kratkem življenju postori toliko v gorah, mora imeti eno samo ime — Šrauf.

Občudovali smo Te, Te čakali, trepetali, ali se boš vrnil — in to si znal vedno. Tja, kamor si mi nismo upali ali nismo bili sposobni, tja, kamor nihče drug ni zmož, od tam si vedno znal najti pot domov in med nas.

Spominjam se besed **Reinholda Messnerja** v Kranju, ko je dejal, da je počaščen, da lahko predava in obišče deželo, kjer živi alpinist, legenda Himalaje, človek, ki se vedno vrača.

Stene v Himalaji so Ti bile, lahko bi rekli, drugi dom. Tam daleč si takrat dosegel tisto, o čemer so največji mojstri lahko le govorili in zmajevali z glavami, češ, saj to ni mogoče. Na vse Tvoje poti, na vse Tvoje uspehe nas Tvoje prijatelje spominjajo razglednice in spominki, ki krasijo naše domove. Povsod si se nas spomnil, na nikogar nisi pozabil, čeprav si se boril z najkrutejšo naravo. Vedno je tekla beseda o Tebi — komaj smo čakali Tvoje vrnitve. Toliko je bilo potem prelesto lepih fotografij, toliko doživetij si nam podajal — tu si bil enkrat!

Spominjam se, kako prisrčno je bilo ob Tvoji vrnitvi z Everesta. Komaj smo Te dočakali, vsega suhega in

Bolečina in trpljenje ob takih žalovanjih nas povezuje — bolj kot puhla sreča. Bodimo usmiljeni z žalujočimi svojci, kajti ne vemo, kako globoke so korenine njihove bolečine. Predvsem njim so namenjeni ob tem grobu naši izrazi globokega sožalja. V teh trenutkih z našo spoštljivo prisotnostjo morda le zblížujemo stvari, ki bi sicer ostale daleč vsaksebi. Šraufova in Jasnina smrt pa sta nam v opomin, da nihče od nas ne ve, kdo bo na vrsti že jutri kot prvi in kdo naslednji — in da je vse mrtvo vredno spominov in vse živo še večje ljubezni. «

Franc Novinc: Šrauf dan po vrnitvi z vrha Mount Everesta maja 1979; risba s tušem

zgaranega. Stiskov rok in objemov ni bilo konca. Kot vedno, ko si se vrnil, si takoj vprašal: »Mucki moji, kdaj in kam gremo?« Vedeli smo, da v Tebi ni bilo miru — v dolini nisi mogel dolgo zdržati. Tebi je bilo namenjeno živeti visoko nad nami in tja si nas tudi varno vodil. Da, res, Šraufi, bili smo vedno posebno počaščeni, kadar si nas peljal v steno Ti. Bilo je čast navezati se na Tvoje vrh. Vedeli smo, da bo to lépo in varno plezanje in vedno smo se od Tebe samo učili. Bil si strog, napak nisi odpuščal, nadiral si nas, nikoli ni bilo nič dovolj dobro. Včasih si bil celo grob, a vedno smo vedeli, da nam hočeš le dobro.

Koliko je bilo obenem smeha in prešernosti, ki si jo znal pričarati samo Ti! Vsem nam si se razdajal na edino Tebi lasten način. In stisk Tvoje roke na vrhu izplezane smeri je pomenil največje zadoščenje. Kako smo uživali in garali za Teboj! Izbili klin, ki si ga Ti zatolkel v steno, je bila nepopisna muka. Spomnim se, kako si mi v Kukovi špici dejal: »Duki, samo sebi in Marjonu zaupam, da bo klin dobro držal in zato sem še vedno med vami.«

Na lanski božični večer pa nisi zabil klina, snežna opast je bliskovito zgrmela preko stene in s Teboj odnesla še Jasno, pa tudi del nas. Zato ne bo v gorah nikoli več tako, kot je bilo s Teboj. Ti si nam dajal moči, Ti si nas spodbujal, s Teboj smo vselej hodili varno. Bilo je trdo delo, a poplačano z nešetimi dožitvji, kajti Šrauf je lahko le eden sam.

Kakršen si bil v gorah, tak si bil tudi pri delu, v službi in doma. Pred leti si se odločil zgraditi nov dom na deželi, stran od usmrjenih mest. V mestu si bil utesnjen, nisi prenesel zlaganosti in pokvarjenosti mestnega hrupa. Lotil si se dela in ga temeljito opravil. Česa vsega nisi preobrnil s svojima rokama! To, kar si naredil Ti, tega brez trme, ki Ti je bila lastna, ne bi naredil nihče od nas. Kolikokrat smo Te našli pri delu umazanega, prepotenega, pozimi prezeblega in zgaranega! A vedno je v Tebi gorela luč optimizma. Vedel si, da boš dosegel svoj cilj.

Za Teboj ostaja Tvoji družini nov lep in velik dom, kjer se Te bodo spominjali vsi, ki bodo živeli v hiši. Trgal si dlani, točil potoke znoja in ustvarjal.

Bil si gornik najvišje kvalitete, bil pa si tudi navdse zaveden Slovenec. Kolikokrat si nam govoril o vaseh in imenih na pokopališčih v Alpah, ki nosijo korene naših, slovenskih zasnov! Naše korenine segajo daleč na zahod, prav v osrčje Alp, si nam dopovedoval. Bil si fanatičen Slovenec. Spominjam se, kako smo skupaj z Vančkom, Eriko in Tatjano stali maja 1991. leta z iskričimi se očmi pred parlamentom in potem nazdravljali novi Sloveniji. Povsod si poudarjal slovenstvo, a Te mnogi niso znali ali niso hoteli razumeti. Prav tisti, ki naj bi se tudi poslovili od Tebe — tistih ni bilo pod Stol. Edino **predsednik Kučan** je znal pokazati spoštovanje

Tebi, ki si za promocijo Slovenije storil res izjemno veliko. Zato si dovolim zapisati, da smo bili ob Tvojem slovesu s Teboj res samo tisti, ki smo Te imeli zares radi.

Po dolgih mesecih iskanja in ugibanj o Tvojem začasnem grobu smo doživljali neki poseben nemir. Vedeli smo, da Te bomo našli, ko bodo topli vetrovi stanjšali debelo snežno pokrivalo. Boris je bil prvi, ki je sprevidel in dognal, kjer je treba iskati, sam pa je našel le Jasno. Takrat smo vedeli, da je le vprašanje nekaj dni ali ur, ko Te bodo našli. Tudi sam sem letošnjega 24. maja začutil, da moram prav ta dan proti Mojstrovki. S Franjom sva šla k Tebi na zadnje srečanje. Ko sva prišla na kraj, kjer si spal globoko zasut, sva onemela od groze v spoznanju, da si to res Ti, naš Šrauf. Še si v roki stiskal plezalno vrv, v zadnjem boju si ostal prvič brez moči in poražen. Gora je zahtevala svoji žrtvi. Pokleknil sem v Tvoj ledeni grob, tulil in se stresal v krčih — jokal in preklinjal goro, ki Te je vzela. S seboj sva imela dve svečki.

Prižgala sva eno Jasni, druga je gorela Tebi v spomin, na prod ob najbližjo skalo pa sva postavila leseno ploščo Tebi v slovo z željo, da boš mirno spal.

Neizmerno težko sva gazila nazaj in se nešetokrat ozrla proti grobu, kjer si čakal pet mesecev. Takrat se nama je zdelo, da gore nad nama sijejo povsem drugače. V večernem soncu je zavladala moreča tišina, solze pa so polzele po obrazih in napajale preznojeni srajci. Nisva mogla izreči kaj dosti besed, le počasi sva pretresena zavila proti Vršču. Z vrhov so se razkadile vse megle, zadnja sta se Ti poklonila še Jalovec in Prisank. Takrat sva Ti obljubila, da bomo vsi, ki Te imamo radi, še vedno prihajali na plaz pod Mojstrovko.

Te vrstice sem Ti želel prebrati na Blejski Dobravi. A vem, da ne bi zmožel — preveč hudo je bilo, zlomilo bi me, solze žalosti bi zmocile papir — glas bi zamrl.

24. maja ob sedmih zvečer je sonce še zadnjič tisti dan seglo čez zasnežene vršace — koraki so zastali, solze pa se niso posušile.

Tvoji prijatelji:

Duki, Dare, Vanček, Petrač in Jože z družinami

Mustang — izgubljena kraljevina v Nepal

Mustang leži na severu osrednjega Nepala in je napol avtonomna kraljevina. Odkar so Tibet pred 40 leti zasedli Kitajci, je bil Mustang za obiskovalce izgubljen. Šele leta 1991 so v to 3000 kvadratnih kilometrov veliko kraljevino spet spustili tujce. Vsakega pol leta dobi komaj kakšnih 500 obiskovalcev dovoljenje za prestop meje. Ta privilegij stane vsakega 700 dolarjev. Za ta denar dobi popotnik dovoljenje, da po Mustangu lahko prosto in brez ovir potuje. Če bi želel plezati na katero od tamkajšnjih gora, mora plačati določeno pristojbino, za izdajanje takih dovoljenj pa je pristojna Nepalska planinska zveza v Katmanduju.

Mustang leži severno od himalajske verige in se kot trn zabada v Tibet. Do tja monsun ne pride, zaradi česar je trekinška tura v to čudovito pisano deželo možna tudi poleti. Klimatsko najprimernejši čas za potovanje tja so meseci od septembra do novembra ter marca in aprila. Iz Katmanduja v Pokaro stane letalska vozovnica približno 60 ameriških dolarjev, iz Pokare v Mustang pa približno 50 dolarjev na osebo.

Pokrajina Mustang ima 6000 prebivalcev, na vrhu tamkajšnje družbene lestvice pa je že od začetka 15. stoletja neprekinjen dinastija **Rajas**. Ta čas je na prestolu 25. naslednik. Njegova palača stoji v mestu Lo Manthang na nadmorski višini 3800 metrov. Tik pod njo pelje stara karavanska cesta iz Tibeta v Katmandu prek 4480 metrov visokega gorskega prelaza Kore La, ki je od Lo Manthanga oddaljen pol dneva hoda in ki je blizu in daleč najnižji gorski prelaz tod okrog.

Mesto-palača Lo Manthang ima kvadratni tloris in masivno mestno obzidje. Leži sredi polj repice in ajde — vsenaokrog so rumeni in rožnati madeži, ki jih obdajajo okrasto obarvane skale. Severozahodno od tod izvira sveta reka Kali Gandakija, pelje pot dalje na sever do tibetanske meje, prav blizu ne daleč drug od drugega oddaljenima osemstisočakoma Daulagiri in Anapurna. Ob sveti reki ter prek konglomeratnih in peščenjakovih kanjonov pride popotnik v Tamargaon, eno do zelenih oaz v pustinski pokrajini.

NA GORI VSEH GORA JE V DVEH DNEH HUDEGA VIHARJA UMRLO NAJMANJ OSEM LJUDI

TRAGEDIJA NA MOUNT EVERESTU

Skoraj devet kilometrov visoko pod nebom je razklana ploščad iz kamna in ledu, velika kakor kakšna dnevna soba. Leži višje, kakor leti večina letal, in skoraj vse leto se čezno podijo viharji, ki pihajo z močjo 100 kilometrov na uro. Približno dva meseca je treba, da se človek povzpne nanjo, a ko je enkrat na njej, se tam nihče ne zadrži več kot uro ali dve, kajti komur je uspelo stopiti nanjo, je najbrž porabil že skoraj vso srečo z vremenom, ki mu je bila namenjena.

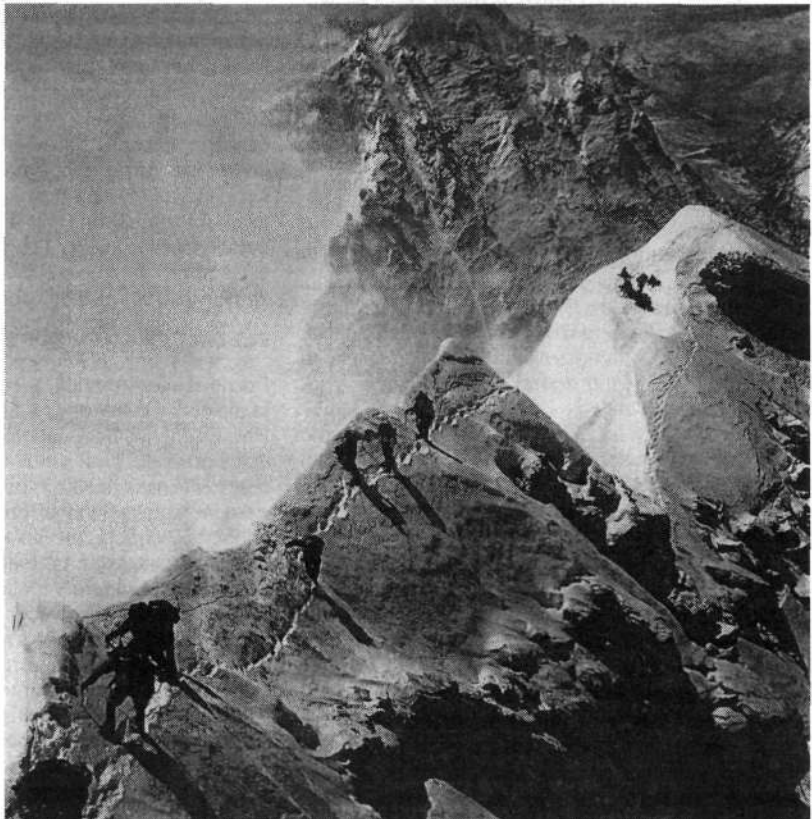
Nekega letošnjega sončnega majskega popoldneva so alpinisti v baznem taboru na višini 5400 metrov opazili, da se nad vrhom Mount Everesta barva neba spreminja v grozečo temno škrlatno, peščica na vrhu pa je začutila nenaden močan piš vetra, kakor bi povleklo skozi odprto okno. Oblaki so začeli vreti s spodnjih pobočij, kjer je bilo deset ur hoda najbližje šotorsko zavetišče na majhni uravnavi, imenovani Južno sedlo. V naslednjih 36 urah je na poti od vrha do tja umrlo pet ljudi, v istem viharju pa so izginili še trije, ki so se vzpenjali po drugi smeri. Ostali so preživeli, vendar s tako zmrznjenimi rokami, da so prsti žvenketali kot kozarci, na obrazih pa se jim je luščilo odmrlo črno

meso. To je bila cena, da so mogli stati na tisti majhni kamniti in sneženi zaplati, kjer skoraj na obrazu čutiš veter zaradi vrtenja planeta, na koščku Zemlje, ki je najbližji zvezdam.

Priprave na takšno potovanje zahtevajo skoraj célo življenje. Od tistih, ki se odpravijo na vrh, ga doseže v povprečju komaj vsak sedmi. Od prve odprave z zahoda leta 1921 je manj kot šeststo ljudi stopilo na vrh; za domačine Šerpe, ki imajo najvišjo bližnjo vas na višini 4200 metrov, ni dokazov, da so kdaj sami poskušali splezati nanj. Več kot 140 jih je umrlo, ne da bi dosegli cilj, ali pa so stopili na vrh, vendar so izgubili življenje med sestopom. Njihova trupla, za večno zapeta v svetle najlonske anorake, ležijo tam, kjer so ti ljudje zadnjic omahnili.

SMRT KOSI MED MOČNIMI IN ŠIBKIMI

Celo preživeli med potjo malce umirajo. Nad 5500 metri človeško telo izgublja bitko proti hiranju. Vreznine se tam nikoli ne zacelijo, grla se izsušijo do te stopnje, da alpinistom zaradi kašlja dobesedno pokajo rebra.

Ko tukaj zatulijo vetrovi, kosi po teh pobočjih smrt

Beck Weathers, od mrtvih vstali alpinist

Vzpon na Mount Everest preko Južnega sedla nikakor ni tehnično najbolj zahtevna smer. Če bi jo prenesli, na primer, v Kaskadsko gorovje v Združenih državah Amerike, katerega najvišji vrh sega 4391 metrov visoko, nobeno od njegovih prečenj ne bi izurjenemu amaterskemu plezalcu povzročalo posebnih težav. A snežna slepota na višini 8400 metrov in veter z močjo 120 kilometrov na uro, ki te hoče odpihniti v Avstralijo, je čisto nekaj drugega. »Ljudje ne plezajo na Mount Everest, da bi tvegali življenje,« pravi **dr. Jim Litch** iz Seattle, ki je takoj po spustu z bližnjega Ama Dablama pohitel k baznemu taboru pod Mount Everestom, da bi pomagal v reševalni akciji. »A kadar z najbližjimi prijatelji zreš smrti v oči, doživiš izredno močna čustva. Plezalci se bolj oklepamo življenja kot tisti, ki ne plezajo, in kar se naučimo tam zgoraj, prinašamo domov ljudem, ki jih imamo radi.«

Nedvomno so alpinisti, ki dosežejo vrh in se varno vrnejo, izjemno sposobni, izurjeni in dobro opremljeni. Na žalost nasprotna trditev zmeraj ne drži. Gora kot mogočen vladar enako zasipa s snegom močne in šibke. Tisti trije, ki so umrli na severni strani Mount Everesta med viharjem, ki je divjal 10. in 11. maja letos, so bili izvrstni plezalci, pripadniki dobro izurjene indijsko-tibetanske obmejne policije, medtem ko so bili trije izmed petih, ki so izgubili življenje v jugozahodni steni, poklicni vodniki. Dva od njih, Američan **Scott Fischer** in Novozelanec **Rob Hall**, sta se uvrščala med najboljše na svetu. »Bil sem preveč utrujen in prešibak zaradi pomanjkanja hrane, vode in kisika,« je povedal **Makalu Gao**, eden od preživelih, izkušen plezalec, ki je vodil tajvansko odpravo tistega petka, potem pa se je na višini 8100 metrov usedel v sneg in ni več vstal. Bil

je skoraj že mrtev, ko so ga naslednjega dne našli Šerpe in ga iztrgali gori v najbrž najvišji helikopterski reševalni akciji doslej. Vendar pa si je Mount Everest vzel svoj običajen davek: zdravniki menijo, da je samo 50 odstotkov možnosti, da ohrani prste na rokah in nogah.

OGLASI VABIJO NA EVEREST

Vendar ni vsakdo, ki se loti Everesta, vaje gorá kot kozorog. Vsako leto poskuša čedalje več amaterjev splezati nanj kljub majhnim možnostim za uspeh, kljub resnemu tveganju in visoki pristojbini 65.000 dolarjev brez povračila tistim, za katere vodnik presodi, da te poti ne bodo zmogli. Med 150 alpinisti in trekerji v različnih taborih pod Everestom konec tistega tedna (če ne štejemo kakšnih 300 Šerp, vodnikov in nosačev) sta bila tudi 16-letni **Mark Pfitzer** z Rhode Islanda in 67-letni alpinistični veteran **Peter Schoening**. Ko se ne bi bila pred viharjem obrnila nazaj, bi bila nemara najmlajši in najstarejši človek na vrhu.

Med tistimi, ki so se prebili na vrh, je bila tudi **Sandy Hill Pittman**, Newyorčanka iz visokih krogov, katere elektronski dnevnik, ki ga je po satelitskem telefonu pošiljala mreži NBC, hrani tudi njen najbolj iskren poklon Himalaji: »Bilo je ceneje in bolj uspešno kot pri newyorškem psihiatru.« Poleg nje sta bila še **Charlotte Fox**, smučarska učiteljica iz Aspene, in **Seaborn Beck Weathers**, patolog iz Teksasa, ki mu je manjkalo le nekaj dni do 50. rojstnega dne. Vsi ti trekerji so bili izkušeni plezalci, ki so prestali mrzle noči na gori, čeprav je bil Weathers zelo blizu smrti in utegne izgubiti večino desne dlani in prstov. Na Everest so jih zvalili oglasi, podobni tistemu v zadnji številki neke ameriške alpinistične revije, ki obljublja 100-odstoten uspeh. Maja 1994 so bile odprave res uspešne, toda družba Adventure Consultants, ki je objavila oglas, je pozabila omeniti, da ji 1995 ni uspelo na vrh pripeljati niti ene stranke. Eden od dveh ustanoviteljev družbe, **Gary Ball**, je leta 1993 umrl v Himalaji zaradi višinske bolezni. Drugi ustanovitelj je bil Rob Hall, čigar zmrznjeno truplo počiva blizu vrha, za katerega je zagotavljal 100-odstotni uspeh.

PLEZALCEV KOT V SUPERMARKETU

Pozno zvečer v četrtek, 9. maja, se je skoraj dva ducata alpinistov in trekerjev v treh skupinah, ki so jih vodili Hall, Fischer in Gao, napolilo iz višinskega tabora 4 na Južnem sedlu proti vrhu. Čakalo jih je kakšnih 900 metrov višinske razlike in poldrugi kilometer poti vzdolž ozkega jugovzhodnega grebena. Večina je bila na pobočjih Everesta že več kot mesec dni. Spravili so opremo iz baznega tabora in nato uspešno opremili višje začasne taborne vzdolž ledeniške doline Western CWM. »Ob desetih zvečer je bilo temno kot v rogu, svetili smo si s čelnimi svetilkami,« je povedal **Jon Krakauer**, pisec potopisov pri reviji Outside magazine, ki je plezal v Hallovi skupini. »Potem pa nam je od 11.30 dalje iznad Makaluja svetila bleščeča luna. Vreme je bilo sijajno in Rob je bil prepričan, da bo odprava nadvse uspešna.«

Prve drobne težave so se nakazale na Hillaryjevi stopnji, strmi ožini tik pod vrhom, kjer ni bilo pričakovanih

stalnih vrvi, in plezalci so se nagrmadili kot vozila pred cestno zaporo. »Toliko ljudi je bilo kot v supermarketu,« se spominja Gao. — Gaov vzpon je bil že zaznamovan s tragedijo. Prejšnji dan je njegov dober prijatelj izgubil življenje v eni od prav posebnih alpinističnih nevarnostih. Ko se je stemnilo, je stopil iz šotora, da bi šel na stran, in zdrsnil v prepad. Ko je v petek ob treh popoldne Gao osvojil vrh, je spoznal, da so ga oblaki prehiteli. Nekje pred njim se je ponujal najlepši razgled na svetu, vendar so ga zastirali oblaki. »Želel sem si ogledati vsak vrh posebej, pa ni bilo kaj videti,« je dejal. »Le budistično molilno znamenje in nekaj skal in nekaj Šerp na skalah. In moral si čakati, da si prišel na vrsto za slikanje.«

Hitro se je odpravil navzdol skozi oblake, temperatura je bila krepko pod ničlo in pihal je oster veter. Ob petih je vodoravno nosilo sneg, zaradi vetra pa je bil občutek mraza neznosen. Zdaj so bili v nevarnosti vsi, ki so še ostali na gori. **Neal Beidleman**, vodnik v Fischerjevi skupini, je prehitel Fischerja med vrhom in Hillaryjevo stopnjo. »Rekel mi je, da je v težavah, da je hudo,« je Beidleman izjavil v intervjuju za *Outside Online*, izdajo *Outside* magazina na Internetu. »A ker je Škot, me zanj ni preveč skrbelo.«

USODEN POČITEK NA VIHARNI STRMINI

Zakaj je pravzaprav Fischer, eden od najmočnejših plezalcev na svetu, zaostal, ostaja skrivnost, čeprav se ve, da si na tej odpravi ni prizanašal in je dajal vse od sebe. »Poganjal se je gor in dol po tisti gori kakor nemški ovčar,« je povedala njegova poslovna partnerica **Karen Dickinson**; k tem njegovim potem je treba prišteti še trikratno pot do baznega tabora, kamor je spremljal enega od obolelih.

Nekje na jugovzhodnem grebenu je Fischer naletel na Gaoja, ki je prav tako imel težave. Skupaj sta sedela, ko ju je v petek popoldne sredi viharja našel Fischerjev dober prijatelj in plezalni partner šerpa **Lobsang Jangmu**. Usteli se med spustom je za plezalca usodno. **Lobsang** je vedel, da Fischer tega ne bi storil, razen če mu je bilo močno slabo. »Vstani!« ga je priganjal, nato pa rotil, vendar Fischer ni imel več moči. Šerpa je izkopal v led polico za Fischerja in Gaoja. Ostal je pri njiju, kolikor je mogel, nato pa krenil nazaj v tabor 4 po pomoč. A ko je prispel, je bilo že temno, pot je bila zahtevna in sam je tiste noči ne bi še enkrat zmogel.

Medtem se je Hall višje na gori ustavil, da bi pomagal svojemu varovancu Američanu **Dougu Hansenu**. Hansen, poštni uradnik iz Rentona v državi Washington, je napraskal denar za pot s **Hallom** na Everest že leta 1995, vendar takrat nikomur ni uspelo doseči vrha. Morda se je zato Hall tokrat čutil posebej odgovornega, da ga spravi na vrh. Uspelo jima je, vendar je Hansenu potem zmanjkalo moči. Tik pod vrhom najvišje gore na svetu sta oba moža legla in čakala, da se vihar unese.

OD MRTVIH VSTALI ALPINIST

Veliko nižje spodaj je tema zalotila Beidlemana in drugo skupino plezalcev na ozkem jugovzhodnem

grebenu, »navrela je kakor iz velikega kotla«, se spominja **Charlotte Fox**. Šotori tabora 4 niso bili več kot 100 metrov pred njimi, toda na obeh straneh se je spuščala strma stena, da si lahko izbiral, ali bi se rajši raztreščil na koščke v Nepal ali na Kitajskem. Bilo je tako temno, da se skozi snežna očala ni nič videlo, a veter je pihal tako silovito, da jih ni bilo mogoče sneti. Utrujeni alpinisti so se stisnili v gručo, da bi počakali na gori. Enkrat po polnoči se je metež toliko dvignil, da so v soju zvezd razločili konico gore za seboj. Beidleman je močnejše hitro povedel navzdol do tabora 4, za seboj je pustil peterico, ki je bila prešibka za pot. Močan ruski plezalec **Anatolij Bukrejev**, ki je bil ravno na Južnem sedlu, se je pognal v temo in pripeljal nazaj Foxovo, potem Pittmana in **Tima Madsena**.

Na gori sta ostala še dva, **Beck Weathers** in **Jasuko Namba**, ena od najboljših japonskih alpinistk. Oba sta bila nezavestna. Po še nepopolnih pričevanjih so ju reševalci iz tabora 4 dosegli ponoči; skleпали so, da ju ni mogoče oživiti, prav tako pa ne odnesti dol v temi. Toda čez nekaj ur se je Weathers ovedel.

»Ležal sem na hrbtu na ledu. Bilo je tako hladno, da si sploh ne morete predstavljati. Na desni roki sem izgubil rokavico, roka je bila kakor iz plastike.« Ležal je — vsaj tako se mu je zdelo — kakšno uro in si predstavljal, da bo vsak hip kdo prišel mimo in ga zdramil iz neprijetnih sanj, dokler ga ni prešinilo, da bo umrl. »Precej jasno sem videl obraze žene in otrok. Računal sem, da so mi ostale še tri ali štiri ure življenja, zato sem začel hoditi.«

Tedaj je bilo že svetlo. Sobota zjutraj. Weathers je krenil proti nečemu, kar je bilo videti kakor modra skala. »Bilo je gladko kot šotor. Stopal sem naravnost tja, ko se je nekaj dvignilo. Rekel sem si: skale tega ne počno.«

IZGINULI INDIJSKI MEJNI POLICISTI

Weathersa so povlekli v šotor. Oblačila je imel tako zmrznjena, da so jih morali zrezati z njega. Dali so mu kisika, na prsi pa mu pritisnili termofo. Medtem je po zaslugi čudeža neposrednega komuniciranja novica o njegovi smrti po radiu dosegla bazni tabor, od tam pa agencijo *Adventure Consultants* na Novi Zelandiji in potem na drugem koncu sveta njegovo ženo v Dallasu. Novico je slišala v soboto zgoraj zjutraj po dallasškem času. Sorodniki in prijatelji so že začeli prihajati, da bi izrekli sožalje, ko je čez nekaj ur prišla nova vest, da je njen mož živ, čeprav njegovo življenje visi na nitki. O Nambi, ki je ponoči umrla na tistem grebenu, se reševalci, žal, niso motili.

Približno ob istem času so se na severni strani gore trije plezalci iz indijske obmejne policije otepal s hudimi težavami. Kljub metežu so se v petek zvečer očitno povzpeli na vrh, sedaj pa so se znašli v škripčih, izčrpani na strmi skalnati steni tik pod vrhom. Dva je opazila skupina japonskih alpinistov, ki so bili na poti navzgor. Pomagali so enemu, ki se je zapletel v plezalne vrvi, dali so mu nekaj spiti, potem pa so nadaljevali svojo pot. Ko so se čez nekaj ur vračali, Indijec ni bilo več in zanje pozneje ni nihče slišal. Funkcionar Indijske alpinistične zveze je ravnanje japonskih alpinistov, ki 301

se niso ustavili, da bi rešili Indijce, označil za težko razumljivo.

Na južni strani gore se je ta čas na stotine plezalcev pripravljalo na reševalno akcijo. V soboto okrog desetih dopoldne je sveža skupina Šerp priplezala do Fischerja in Gaoja. Oba sta bila videti blizu smrti. Ko so Gaoju dali kisik, je malce oživel, toda Fischer se je komaj zganil. Dol so lahko odnesli samo enega in odločiti so se morali za močnejšega. Fischerja so prepustili usodi, a ga je pozneje istega dne ponovno poskusil rešiti Rus Bukrejev.

ZADNI POGOVOR Z ŽENO

Više na gori je še zmeraj besnel vihar okrog Halla, ki je ležal na izpostavljeni skali skupaj s truplom Hansena, ki ga je poskušal rešiti. Dvojica Šerp se je prebijala proti njima. Ko sta se približala na 200 metrov, se je vreme poslabšalo in sta se bila prisiljena obrniti. Hall je bil s prenosnim radiom v stiku z baznim taborom, od koder je bilo mogoče preko satelita telefonirati kamorkoli po svetu. Tiste sobote je trikrat prosil, naj ga zvežejo z ženo **Jan Arnold**, ki je v sedmem mesecu nosečnosti pričakovala njenega prvega otroka. »Ne skrbi preveč zame,« ji je rekel, ko sta se zadnjič pogovarjala. Vendar je gospa Arnold, ki je tudi sama alpinistka, vedela prav tako dobro kot njen mož, da nikoli nihče ni preživel dveh zaporednih noči na Everestu. Hall, brez hrane, brez kisika, je izključil radio in v soboto ponoči umrl.

Iste noči so opazili **Andyja Harrisa**, enega izmed Hallovih vodnikov, ki so ga že ves dan pogrešali, korakati skozi tabor 4. Iz stopinj, ki so jih našli naslednje jutro, so skleпали, da je izgubil orientacijo, šel tik mimo šotorov in izginil v snegu.

Zmagovalci Denalija

Brez veliko hrupa je odšla na Alasko tričlanska slovenska alpinistično smučarska odprava, v kateri so bili vodja **dr. Iztok Tomazin** ter člana **Marko Čar** in **Urška Poljanšek**. Njihov cilj je bilo smučanje s smučmi in snežno desko z najvišjega vrha Mt. McKinley (Denali - 6194 m), kar je alpinistom v celoti uspelo.

Dne 6. junija sta Tomazin in Čar kot doslej prva na svetu presmučala zloglasno smer Orient Express, v kateri se je med plezanjem smrtno ponesrečilo že 13 alpinistov; Tomazin je začel smučati prav z vrha, Čar pa 200 metrov nižje. Štiri dni pozneje je šel Tomazin še enkrat na vrh in z njega spet smučal, tokrat po kombinaciji Zahodnega stebra in Reševalnega ozebnika. Še štiri dni pozneje sta na vrh Denalija priplezala Čar in Poljanškova, prvi pa se je s snežno desko odpeljal nekako 1800 višinskih metrov nižje v dolino. Dne 15. junija, naslednji dan, se je Tomazin še tretjič povzpел na vrh gore in tokrat po Messnerjevi smeri, kar je največji dosežek odprave, smučal v vznožje gore.

M. R.

Delo reševalcev še ni bilo končano. V bolnišnico je bilo treba spraviti Gaoja in Weathersa, ki sta bila še zmeraj v taboru 4, a nobeden ni bil sposoben hoditi brez pomoči. V nedeljo so ju alpinisti napol nesli navzdol po zdrsljivi Western CWM. V stenah so Weathersove komolce prevezali z vrvo in mu noge postavljali na stopinje, ker zaradi ozeblin ni čutil prstov na rokah in nogah. Šerpe so ga v spalni vreči vlekli nekaj kilometrov navzdol po snežnih ploskvah CWM. V ponedeljek zjutraj je prispel v tabor 1. Toda med njim in baznim taborom leži nevaren Ledeni slap ledenika Kumbu, razdrapana pokrajina z globokimi ledeniški razpokami in kot hiša velikimi ledenimi gmotami. Na noben način ni bilo mogoče spraviti Gaoja in Weathersa navzdol preostalih 450 metrov do baznega tabora, tako visoko na Everestu pa še nikoli ni pristal helikopter. Toda nepalski vojaški častnik **Madan K. C.** je z ruskim helikopterjem oblebdel nekaj centimetrov nad tlemi, da sta poškodovana alpinista lahko vstopila.

Še tele nenavadne podrobnosti tistih dni so znane. Gao se je ves čas poleta šalil s pilotom in se smejal ob misli, kako je komaj za las ušel smrti. Hall je potem, ko je ženo prosil, naj ne skrbi, izbral ime za otroka, kar mu je bilo v veliko uteho. Fischerjeva žena **Jean Price**, ki je ostala sama z dvema otrokoma, starima pet in devet let, je dejala, da je bila »na to že dolgo pripravljena«.

Za razliko od preživelih v drugih velikih nesrečah se nihče, ki je preživel tragedijo na Mount Everestu, ne sprašuje, zakaj. Vseeno pa je umirjena spravljenost teh plezalcev in njihovih svojcev naravnost grozljiva. Kaj nekaj vidijo s tistega majhnega koščka zemlje, tako blizu zvezdam?

Zakaj plezati na Everest? »Zato, ker je,« je klasičen odgovor, ki ga je prvi izrekel britanski alpinist **George Mallory** leta 1923. Dne 10. maja letos se je osem plezalcev istega prepričanja kot Mallory podalo na najvišjo goro na svetu in zadela jih je njegova usoda. V divjem viharju, ki se je naenkrat razbesnel in onemogočil tudi najbolj drzne reševalce, so izgubili življenje.

KRONOLOGIJA NESREČE

Petek, 10. maja: 31 alpinistov v petih odpravah osvoji vrh Mount Everesta po približno mesecu dni plezanja. Med njimi je v odpravi Američana Scotta Fischerja Mountain Madness tudi Sandy Hill Pittman. Alpinisti sestopajo z vrha, ko se nenadoma dvigne vihar in ohladi ozračje na minus 40 stopinj. Fischer ostane bližje vrha, da bi pomagal zapoznelim plezalcem. Rob Hall, glavni vodnik novozelandske odprave, se ustavi, da bi pomagal obolelemu Američanu Dougu Hansenu. Hansen ponoči umre v snežni jami poleg Halla. Do polnoči se samo nekaj tistih, ki so stali na vrhu, vrne v tabor 4.

Sobota, 11. maja: Reševalci poskušajo priti do Roba Halla, a se morajo zaradi silovitega vetra vrniti. 300 metrov nižje najdejo Fischerja in vodjo tajvanske sku-

pine Makaluja Gaoja. V tabor 4 se vrnejo z Gaojem, za katerega presodijo, da ima boljše možnosti za preživetje. Najdejo tudi japonsko alpinistko Jasuko Namba in Teksačana Seaborna Weathersa, a ju pustijo, prepričani, da jima ni več pomoči.

Popoldne: Hall po svojem walkie-talkieju izve, da reševalci ne morejo do njega. Prosi, naj ga po telefonu zvežejo z ženo na Novi Zelandiji. Weathers, ki velja za mrtvega, se prebije do tabora 4, od koder ga naslednji dan spremijo navzdol.

Noč: Novozelandski vodnik **Andy Harris** pride do tabora 4, ponovno izgine in verjetno umre.

Ponedeljek, 13. maja: Na višini 5822 metrov pristane helikopter in odpelje Weathersa in Gaoja v dolino.

Torek, 14. maja: V baznem taboru je žalna slovesnost za osmimi alpinisti, ki so izgubili življenje v snežnem viharju.

NEVARNOSTI NAD DREVESNO MEJO

V velikih višinah grozi mnogo nevarnosti, toda pred njimi se lahko zaščitimo s skrbno pripravo, varujejo pa nas tudi lastni telesni obrambni mehanizmi.

Izjemen mraz lahko povzroči hipotermijo. Srce se upočasni, kar lahko vodi v smrt. Zaščita je posebna obleka, ki preprečuje izgubo toplote, medtem ko se telo brani z drhtenjem — mišično aktivnostjo, ki ustvarja toploto.

Pomanjkanje kisika: Zrak na vrhovih gora vsebuje samo eno tretjino toliko kisika kot zrak ob morju. Alpinisti imajo zato s seboj kisik v steklenicah, telo pa se brani s hiperventilacijo (pospešenim dihanjem: 50 vdihov na minuto namesto običajnih 12). Tako se pljuča rešijo odvečnega ogljikovega dioksida in količina kisika v telesu se poveča.

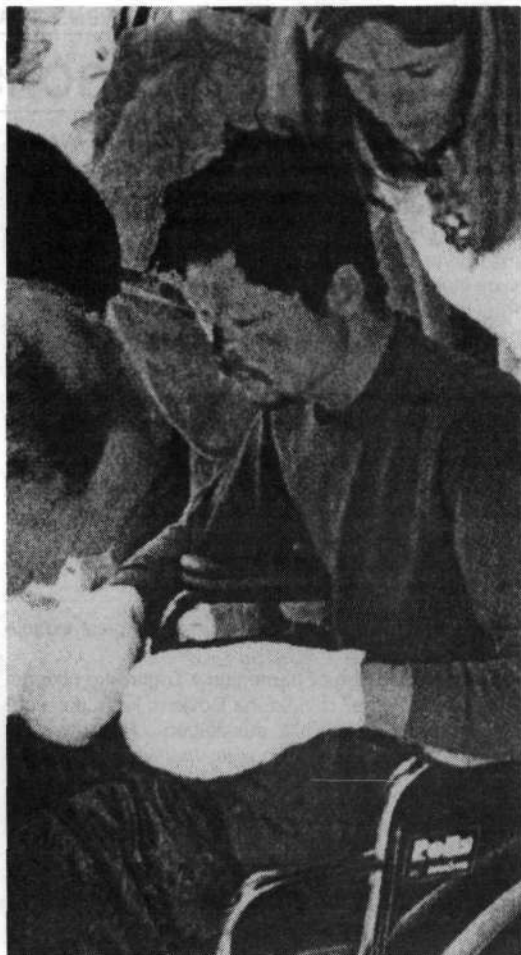
Suh zrak: Alpinist z vsakim vdihom izgublja vodo, zaradi česar se delež vode v krvi zmanjša s 50 na 15 odstotkov. Povečano število rdečih krvničk na velikih višinah stanje še poslabša, kajti kri postane gostejša in nevarnost ozeblin je večja. Pomembno je uživanje vode. Alpinisti nosijo zato s seboj gorilnike, da si talijo sneg in kuhajo pijače.

Zmanjšana prištevnost: Velike višine vplivajo tudi na možgane. Pojavi se zmedenost, slabša zmožnost presojanja in celo poškodovanje samega sebe. V ekipah, kjer se med seboj dobro razumejo, si v trenutkih krize med seboj pomagajo.

ZMAGOVALCI IN ŽRTVE

Na vrhu se je pred fotoaparatom Sandyja Hilla Pittmana postavil presrečni alpinist **Tim Madsen**, ki dotlej ni bil nikoli nad 4000 metrov visoko, dokler ga ni prijateljica **Charlotte Fox** pričela, naj poskusi. **Lene Gammelgaard** je bila prva danska ženska, ki je stopila na vrh Mount Everesta.

Življenje so izgubili Doug Hansen, poštni uslužbenec iz Rentona v državi Washington, ki je umrl v snežni jami poleg Roba Halla, vodnika novozelandske odprave. Reševalci se niso mogli prebiti do njiju. Scott Fischer, vodnik veteran iz Seattla, je vodil navzdol

Makalu Gao: živ, vendar zaznamovan za vse življenje

svojo skupino, in se izčrpan usedel, ko ga je zajel vihar. Jasuko Namba, izkušena japonska alpinistka, je umrla na poti proti višinskemu taboru. Vodnik Andy Harris je zataval v snegu in umrl. Trije člani indijsko-tibetanske obmejne policije **Tsewang Paljor**, **Dorjee Morup** in **T. Samanla** so izginili, potem ko so preplezali strmo severno steno.

Preživeli so Makalu Gao, tajvanski fotograf, ki je preplezal na vrh gore, med sestopom pa zaostal. Noč je prebil poleg Scotta Fischerja. Roke so mu tako zmrznile, da ni mogel prižgati ne vžigalnika in ne radijske postaje, s katero bi poklical na pomoč. Reševalna ekipa mu je pomagala do tabora. Charlotte Fox je s svojim fantom Timom Madsenom in tovarišico iz odprave Sandy Hill Pittman dolge ure ždela, dokler jim zadnjih 100 metrov do zavetja ni pomagal prekoračiti pogumen ruski alpinist. Seaborn Beck Weathers je ležal na strmini nezavesten tri ali štiri ure, potem pa se je pobral in se prebil do tabora. V dolino ga je skupaj z Gaom ponesel helikopter.

NOVO OBDOBJE GORSKEGA VODNIŠTVA

FRANCE ZUPAN

Nekatere stvari niso same po sebi umevne in je prav, da se tega zavedamo, ko letos proslavljamo 90. obletnico prvega slovenskega tečaja za gorske vodnike v svoji lastni državi, v Trenti in — v slovenskem jeziku. Prav lahko bi bilo tudi drugače, če ne bi Slovenci imeli v preteklosti dovolj pogumnih in požrtvovalnih ljudi, ki so znali videti preko ozkih osebnih interesov: spodobi se, da se jih spomnimo s hvaležnostjo.

Tudi velika popotovanja se začenjajo s prvim korakom. Mnogo majhnih korakov in potrpežljivosti je bilo potrebno, da je SPD lahko leta 1906 organiziralo prvi slovenski tečaj za gorske vodnike, saj je bila vodniška služba v naši deželi do tedaj trdno v rokah nemško avstrijskega Alpenvereina.

ROMANTIČNA DOBA

Kdo drug kot **Janko Mlakar** je nazorno opisal tedanje razmere:

»Nemški turist, ki je bil namenjen v Triglavsko pogorje, je navadno izstopil iz vlaka na Dovjem, ko je sprevodnik zaklical: »Lengenfeld, aussteigen«. Pri Šmercu je bil nemško postrežen. Če je najel vodnika, je bil lahko o njem prepričan, da je rojen Nемец. Govoril je namreč pristno nemško koroško narečje. Hodil je po nemškem Alpenvereinswegu, tu pa tam je videl na kaki skali zapisano z velikimi črkami DOAV, prenočil je v nemški koči, zapisal se je vrh Triglava v nemško knjigo. Ko se je vrnil s ture, je na postaji zopet vstopil, ko ga je sprevodnik opomnil »Einsteigen«... Tako se je počutil v naših planinah kot doma, mi pa, ki smo hodili po nemških poteh in prenočevali v nemških kočah, smo se čutili tujce na domačih tleh...«

To je preprost opis dejstev, naravna in razumljiva posledica tedanjega razmerja sil in slovenskega zamudništva — tudi na področju planinstva, ki je takrat pomenilo vzpone v vrhove po najlažji možni smeri. Gorski svet je bil neraziskan in velika neznanka, toda prav v tem času je slovensko meščanstvo, ki sprva previdno in boječe odkriva domači gorski svet, postajalo vedno bolj samozavestno.

Če si namreč omissimo vso romantično gloriolo okoli gorskih vodnikov, potem ostanejo pred nami le revni prebivalci zakotnih alpskih dolin, ki so si na ta način izboljšali svoj dostikrat borni vsakdanji kruh v zameno za to, da so gospode iz tujih mest — pri čemer jim pravzaprav ni bilo posebno pomembno, ali je to Trst, Dunaj ali Ljubljana — varno pripeljali na gorski vrh in jim obenem povedali marsikaj zanimivega — navsezadnje so pripovedovali le o svojem vsakdanjem življenju in okolju.

Mnoga znamenita imena je ohranila zgodovina iz teh prvih začetkov gorskega vodništva — bohinjske prvopristopnike Triglava v tistem daljnem osemnajstem sto-

letju, slavne trentarske gorske vodnike in človeško tople in neponovljive originale v Gornji Savski dolini. Nekaterim izmed njih je **Julius Kugy** v svojih knjigah zagotovil nesmrtnost.

Čeprav je res, da so se velika dejanja našega gorskega vodništva pred prvo svetovno vojno pisala predvsem v Julijskih Alpah, ne gre pozabiti tudi na može, lovce in pastirje, ki so v Grintovcih in Karavankah vodili turiste na vrhove in preko samo njim znanih prehodov.

Če torej govorimo najprej o romantični dobi in o priložnostnih, samorastniških gorskih vodnikih, ki so jih obiskovalci pač našli med domačimi pastirji in lovci, potem je za obdobje proti koncu devetnajstega stoletja in v prvih letih našega stoletja pač ustrezna oznaka »slovenski gorski vodniki z nemškim vodniškim znakom«. S tem je vse povedano, kar je treba vedeti. Do leta 1904 je imel pravico avtorizirati gorske vodnike le nemški Alpenverein in tako so slovenski gorski vodniki hodili v nemške vodniške tečaje.

ZNAMENITO LETO 1906

Kaj se je torej pred devetdesetimi leti pravzaprav zgodilo?

Nacionalna zavest je bila vedno močnejša tudi med Slovenci in tudi planinstvo je postalo eno od področij, kjer si je mlada nacija lahko napolnjala mišice v tekmovalstvu s sosedi. Gradnja koč na Kredarici, znameniti spor za to, čigav je triglavski vrh, podvigi imenitnega triglavskega župnika **Aljaža** in gradnja »slovenskih« poti so mejniki v tem razvoju. Ni trajalo dolgo in v slovenskem planinskem društvu so se zavedeli, da morajo nekaj spremeniti tudi na področju gorskega vodništva.

Ko je leta 1903, ob desetletnici obstoja Slovenskega planinskega društva, **dr. Josip Tominšek** razvil program dela, je med drugim dejal: Društvo mora gledati na to, da avtorizira svoje vodnike!

»Ker se je SPD prepričalo, da je gorsko vodništvo na pričakovani večji promet v naših planinah po otvoritvi nove železnice — gre za progo čez Visoke Ture v Soško dolino — premalo pripravljeno, je sklenilo izobraziti sposobne može in mladeniče za vodniški posel in jih potem priporočiti pristojnim oblastem v pooblastitev za službo gorskih vodnikov,« je tri leta kasneje zapisal PV.

Znamenitega leta 1906 je bil torej v Ljubljani vodniški tečaj SPD, za katerega se je prijavilo trideset pripravnikov iz Mojstrane, Bohinjske Bistrice, Srednje vasi, Žirovnice, Radovne, Rateč, Bleda, Luč, Stahovice, Kranjske Gore in Begunj. Torej izključno domačini izpod gora. Gorski vodnik, ki živi v mestu, se pri nas pojavljuje šele tri desetletja kasneje.

Kdo so bili predavatelji? Janko Mlakar, **Fran Orožen**, **Fran Tominšek**, **Anton Šušteršič**, **Fran Korošec**, **Ivan Macher**, **Josip Hauptmann**, **Josip Verbič**, torej

slovenski gospodje iz Ljubljane, ki so uspešno nadomestili predavatelje iz Gradca in od drugod; lahko rečemo, da je SPD pridobilo nove točke in pod svoje okrilje uspelo dobiti tudi gorsko vodništvo v naših gorah.

Kar sledi, je bolj ali manj znana zgodba: prva svetovna vojna je krvavo zaključila mednarodne prepire v stari Avstroogrski. V sporu med Slovenci in Nemci, kdo bo glavni v Julijcih, je pravzaprav zajeten kos pogače dobil tudi tretji, sosedje Italijani. Meja je presekala Julijske Alpe in čudovit del slovenskega ozemlja in gorskih vrhov je bil nedostopen do konca druge svetovne vojne, ko smo se spet lahko brez strahu in motečih mejnikov povzpeli na naše vrhove.

GOSPOSKI IN KMEČKI VODNIKI

Gorsko vodništvo je živelo naprej med obema vojnama s tem, da se pojavi poleg vodnika domačina tudi gorski vodnik iz mestnih naselij; razvoj alpinistike je namreč postavil v ospredje povsem nov tip gorskega vodnika, plezalca, ki ne vodi več samo po zavarovanih poteh in po najlažji smeri na vrhove, ampak vodi tudi po plezalnih smereh. Gorski vodnik tudi — čeprav le izjemoma — ne vodi več samo po svojem domačem terenu, ni več samo lokalni poznavalec, ampak gre s svojim klientom tudi drugam, v tuje gore, kar so pravzaprav počeli najboljši naši vodniki, Trentarji, že za časa Kugyja in je tako, samo kot primer, gorski vodnik **Lojze Erjavšek** iz Stahovice vodil svojega klienta **Mraka** malo pred drugo svetovno vojno po Dauphineji...

Vodništvo pa je spričo številnih koč in zavarovanih poti izgubilo svoj nekdanji pomen. Tisočem domačih turistov vodnik ni bil samo predrag, bil jim je nepotreben, ugotavlja **Evgen Lovšin** v svoji dragoceni zgodovini gorskega vodništva. Če je še leta 1930 **dr. Tuma** kritiziral, da so vodniki SPD škandalozno slabo organizirani, pa tudi neizvežbani, se je stanje kmalu izboljšalo: izdelali so pravilnik, izšla je naredba banske uprave o gorskih vodnikih, predvsem pa so na vrsti tečajev izvežbali nov tip vodnika, reševalca in plezalca.

Ta ni več neposredno poklicno povezan z goro in tudi ne biva stalno v gorskem kraju. Vodniki postajajo študentje, delavci, univerzitetno izobraženi, neke vrste amaterji... Povejmo, da Švicarski alpski klub SAC pred drugo svetovno vojno takih gosposkih vodnikov ni priznaval in je bilo tudi v Avstriji zelo močno prepričanje, da naj bo ta poklic pridržan izključno domorodnemu gorskemu prebivalstvu.

Brilejev priročnik za planince iz leta 1939 omenja gorske vodnike za plezalne gure; med njimi je seveda **Joža Čop** za vse plezalne ture, pa **Uroš Župančič** in **Hanza Vertelj**, za Grintovce pa **Vinko Modec** in **Boris Režek**, da omenim le nekatere. Istočasno pa bogati klienti, tudi taki so bili pri nas pred drugo svetovno vojno, predvsem tujerodni tovarnarji, za težke prvenstvene plezalne vzpone in dobro plačilo najamejo tuje vodnike, **Dibono**, **Comicija**; to je bil pač drugi, višji, gosposki cenovni razred.

NOV TIP GORSKEGA VODNIKA

Ponovno je druga svetovna vojna nasilno pretrgala dogajanje. Vendar so bile nesorazmerno velike človeške žrtve, ki jih je dal majhen slovenski narod v borbi za svobodo, poplačane — mejniki so se s Triglava in Vršiča pomaknili na Kanin in Mangart, Trenta in Koritnica sta se pridružili svoji domovini...

V novem družbenem sistemu, v katerem smo se znašli, smo se nekaj časa zgledovali predvsem po sovjetskem alpinizmu, množičnost je bila največkrat uporabljena beseda, alpinistika ni smela biti beg pred življenjem iz tedanje stvarnosti v individualizem, ampak vesel in krepi skupni podvigi k telesnemu zdravju in duševnemu ravnovesju.

Gorski vodnik, ki za dobro plačilo vodi svojega petičnega klienta po gorah, je seveda postal v tistem času figura, ki si je ni bilo mogoče zamisliti, saj petičnih klientov, velikih trgovcev, tovarnarjev in veleposestnikov preprosto ni bilo več, pač pa so bile tu delovne množice, mladina, vsi brez denarja, pa z veliko željo po gorah. In ker smo imeli vsi pravico do gorskih lepot, je nastal tudi nov tip gorskega vodnika. Pravzaprav je nastala celo inflacija vodnikov: društveni, mladinski in še kakšni, bolj ali manj usposobljeni, ki so za skromne dnevnice in enolončnico vodili trume ljudi po gorah: vesele sindikalne izlete, sto žensk na Triglav, sto železarjev na Triglav, sto gostinskih delavcev na Triglav. Slovenci smo postali narod planincev z najbolj urejenimi, zavarovanimi in markiranimi potmi, z vzorno oskrbovanimi planinskimi postojankami, kar je sijajen dosežek, če pomislimo, da je bilo leta 1946 uporabljenih le kakih 10 planinskih koč, vse drugo je bilo požgano in poškodovano.

Predvojnih gorskih vodnikov torej po 1945. praktično ni bilo več. Sicer pa je v nekaj letih zrastle nova, povojna generacija. Odlčnih plezalcev, ki so v nekaj letih spoznali večino klasičnih plezalnih smeri in preplezali nove, še težje, je bilo kar nekaj in PZS je leta 1959 že lahko izdala začasne legitimacije prvim vodnikom, uspešnim plezalcem, ki so se izkazali tudi z znanjem, kakršno pritiče gorskemu vodniku.

Vodniki so bili pooblaščen za nadelana gorska pota, za plezalne vzpone in za zimске visokogorske ture v Vzhodnih Julijskih in Savinjskih Alpah.

Večje, trdo vezane in uglednejše legitimacije so dobili gorski vodniki leta 1964. V njih je bilo poleg že povedanega tudi zabeleženo, katere jezike govori gorski vodnik, pa še Pravilnik o organizaciji gorskih vodnikov pri PZS, ki ga je sprejela skupščina PZS leta 1958. Vodnikov je torej bilo dovolj, celo preveč (od leta 1958 do 1993 je vodniški znak prejelo 145 oseb, trenutno jih je letno registriranih med 50 in 60, vodniško aktivnih pa je okoli 30), saj — resnici na ljubo povedano — kakšnega posebnega zanimanja za vodništvo ni bilo. Gorski vodnik ni bil poklic, na vodništvo se ni gledalo kot na pridobitno dejavnost, prej je bilo neke vrste statusni simbol med vse številnejšo planinsko srenjo. Tudi merila takrat niso bila za vse enako stroga.

VÓDENJE »NA ČRNO«

Čas sicer ni bil več naklonjen klasičnemu gorskemu vodništvu, vendar so posamezniki priložnostno, poleg svojega poklica, vodili že omenjene društvene in sindikalne izlete, pa skupine tujih, predvsem angleških turistov, ki jih je organiziral Kompas, pa organizirane skupine plezalcev iz dežel vzhodnega bloka, sem pa tja tudi kakega posameznika na plezalne ture po domačih gorah.

V času, ki pravzaprav ni vedel kaj početi z gorskimi vodniki, je zato še bolj dragoceno organizacijsko delo redkih posameznikov, ki so kljub vsemu vztrajali, sestavljali pravilnike, organizirali tečaje, poskrbeli za znake in legitimacije in vodili dokumentacijo — tu je pač treba omeniti nesebično delo **Janeza Krušica** z Jesenic.

Z dvigom življenjske ravni in odpiranjem v svet pa se je polagoma tudi tu marsikaj spremenilo: naši gorski vodniki v zadnjih treh desetletjih vodijo domače planince v Zahodne Alpe, še posebej priljubljen je postal Mont Blanc, posebno podjetni pa so si dobili celo tuje kliente, predvsem Američane, in jih vodili po Zahodnih Alpah, strogo formalno gledano »na črno«... In če že govorimo o podjetnosti, ki je brez dvoma ena od zaželenih lastnosti gorskega vodnika, je seveda tu povsem novo področje — vódenje trekingov v Himalajo in druga eksootična gorstva v zadnjem času, ko je za Krušicem podkomisijo za gorske vodnike pri PZS prevzel **Roman Robas**.

Tako smo prišli do dejstva, da slovenski gorski vodniki oziroma naša organizacija mednarodno nismo bili — in še sedaj nismo — priznani. Teško pa si zamislimo vodništvo kot poklic; ta možnost je sedaj, v novih družbeno ekonomskih razmerah, ko smo presenečeni spoznali brezposelnost in gospodarsko krizo, postala zopet aktualna, vendar pa bi bila neizvedljiva brez mednarodnega priznanja vodniške organizacije in s tem možnosti legalnega vodenja klientov tudi zunaj Slovenije.

Tudi za gorske vodnike sta namreč v sedanjih razmerah dve možnosti: prva, imenujmo jo pogojno domačijska, je gorski vodnik, ki čaka doma na kliente, da jih vodi po domačih gorah, in druga, podjetnejša, odprta v svet, ki ima po našem prepričanju večje možnosti za uspeh. Tako kot za Slovenijo velja tudi za gorske vodnike: če hočemo preživeti, moramo svoje kliente in prostor za svoje delovanje poiskati ne le doma, ampak tudi ali celo ali predvsem v širšem svetu, bogatem z gorami in možnostmi... To pa tudi pomeni novo kvaliteto stopnje gorskega vodnika, alpinista z mednarodnim slovesom, človeka, vajenega medijske promocije, ki zna sukati tudi pero, če je treba. Utopija? Ali zahtevamo preveč? Ne, če resno mislimo na vodništvo kot na poklic, kajti konkurenca je huda.

MERILA IN STANDARDI EU

Iz takih razmišljanj je leta 1993 nastala tudi pobuda **Bojana Pograjca** in **Marka Štremfelja**, da vodništvo pri nas organiziramo na novo. Zamisel je dobila večinsko

podporo med gorskimi vodniki, ustanovljeno je bilo ZGVS v Planinski zvezi in na ustanovnem zboru maja 1993 je bil za predsednika združenja izbran Marko Štremfelj.

Naslednji koraki so bili registracija in septembra 1993 prošnja za sprejem v Mednarodno zvezo združenj gorskih vodnikov, ki je združenje rednih ali občasno poklicnih gorskih vodnikov. Vse kaže, da bo do sprejema prišlo spomladi 1997, naš mentor, to je združenje gorskih vodnikov za Južno Tirolsko, pa več kot dobro sodeluje z nami.

Doma je nalog dovolj: ustrezno se bo treba umestiti v sklop Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za gospodarske dejavnosti, sektor turizem. Sodelovanje s Fakulteto za šport in seveda s PZS je utečeno in tesno. Razumljiva je mednarodna aktivnost — tako je bilo v Vratih organizirano uspelo srečanje tehnične komisije mednarodne zveze.

V pripravi je zakon o gorskih vodnikih, ki je že poslan vladni službi za zakonodajo.

Postavljen je nov sistem izobraževanja po merilih in standardih, ki jih je Evropska unija postavila za pridobitev naziva poklicnega gorskega vodnika. Prihaja nova generacija, plezalci najvišjega razreda, z mednarodnimi alpinističnimi izkušnjami, sposobni zadovoljiti najbolj zahtevnega klienta. Ukvarjamo se z marketingom — bolje rečeno, pridobivamo izkušnje na tem področju, izdelana sta plakat in informativna brošurica. Z eno besedo: novo vodstvo se trudi, da pridobi zainteresirano domačo javnost za novo obliko hoje v gore, za hojo z gorskim vodnikom, kar naj ne bi bil samo simbol družbenega statusa, ampak bi tudi prispevalo k večji varnosti. Za vse tiste, ki bi radi šli na ture, ki jih še ne poznajo, ki ne najdejo primerne spremljevalca, ki bi šli radi v gore tudi pozimi, ki jih mikajo tuje gore na drugih kontinentih, ki bi radi pokazali slovenske gore svojemu poslovnemu partnerju ali potrebujejo pri svojem poklicnem delu pomoč nekoga, ki se znajde v gorah v vseh razmerah, so gorski vodniki prava rešitev.

ČLANI MEDNARODNE SKUPNOSTI

Lahko rečem, da čuti vodstvo pri svojem delu polno podporo svojega članstva, ker je optimistično in prepričano, da je čas apatije za nami in kriza prebrodena. V resnici se odpirajo — pri tem mislim na vse tiste, ki imajo dovolj energije in podjetnosti, da sprejmejo ta izziv — nove možnosti, da napišejo novo poglavje v zgodovini slovenskega gorskega vodništva. Ta je bila doslej sicer včasih bolj, včasih manj uspešna, toda vseeno častna in ni se nam je treba sramovati.

Možje iz daljnega leta 1906, naši predhodniki iz začetka 20. stoletja, so znali uresničiti svoje sanje in naredili so red v lastni hiši. Danes se njihovi nasledniki pripravljajo, da uresničijo svoje sanje in da stopijo v svet — ne sramežljivo tiholazniško in napol naskrivaj, ampak kot enakopravni člani mednarodne skupnosti gorskih vodnikov.

(Pripravljeno po različnih virih (Lovšin, Pograjc, lastni arhiv) junija 1996 za proslavo v Trenti.)

TVEGANJE STAROSTNIKOV V GORAH

UNIV. PROF. DR. E. RAAS*

Zdravstveno tveganje starostnikov pri hoji v gorah bomo lažje razumeli, če si najprej ogledamo tri iz tega izhajajoče biološke danosti:

- biološko stanje starostnika;
- napor pri hoji v gore kot specifični športni dejavnosti;
- vpliv višinske klime na človeka.

Staranje je biološki pojav. Večan je na naravne zakonitosti, reakcije in pojave. Staranje ni bolezen. Med staranjem opažamo, kako na splošno pojemajo vitalnost, sposobnost za prilagajanje na obremenitev in maksimalna zmogljivost. Glede na genetske dejavnike ter stopnjo in pogostnost vsakdanjih dražljajev na organizem je povsem naravno, da so med posamezniki velike razlike. To velja še posebno za zmogljivost srca in prepustnost ožilja. Oboje je na stara leta zelo pomembno.

Z medicinskega vidika je pomembna vrsta merljivih veličin, ki sčasoma bolj ali manj izrazito upadajo. Na prvem mestu je tako imenovana aerobna kapaciteta — največja možna količina kisika, ki ga lahko vdihnemo in z njim preko krvnega obtoka oskrbimo mišice, da opravljajo delo. Tako imenovana aerobna kapaciteta je kriterij zdržljivosti ob trajni obremenitvi. Z rastočo starostjo upada tudi največje možno število srčnih utripov. Povprečno vrednost izračunamo tako, da od 220 odštejemo leta starosti. Zaradi fiziološke zožitve perifernih krvnih žil se pojavi zvišan krvni pritisk med krčenjem in polnjenjem srčne mišice s krvjo (sistolni in diastolni krvni tlak).

Elastičnost pljuč pojema in tudi prsni koš postaja bolj tog, zato je v pljučih vse več zraka, ki ne sodeluje pri dihanju (ventilaciji). Zaradi sprememb v predelu očesnih leč slabi ostrina vida in z rastočo starostjo tudi sluh. S starostjo se zmanjša vsebnost telesne tekočine. Posledici sta atrofija in zmanjšanje elastičnosti kože. Kar zadeva človekov gibalni aparat, opažamo, da se zaradi izginevanja apnenca večja kostno tkivo, pojemajo pa vse dejavnosti njegovega aktivnega dela — miškulature: moč, elastičnost, koordinacija, hitrost in zdržljivost.

Določeno zmanjšanje zmogljivosti utрпи tudi živčni sistem. Vzrok je zmanjšanje teže možganov. Upadata tako siva kot bela možganska snov, aktivnost encimskega sistema popušča. Na stara leta je največjega pomena za delovanje možganov njihova prekrvavitev, na katero vpliva stanje ožilja. Nasplošje je verjetno prav slednje odločilnega pomena za biološko staranje. Odlaganje holesterola in mineralnih soli na stenah žil povzroča z rastočo starostjo zmanjšanje elastičnosti in prehodnosti žil. Posledica je zvišan krvni tlak; vsi

organi, zlasti miškulatura, so slabše oskrbljeni s krvjo. V civiliziranih delih sveta je ožilje osrednji vzrok staranja.

Po 40. letu starosti so v Avstriji degenerativna obolenja ožilja vzrok smrti vsakega tretjega, po 50. letu pa že vsakega drugega prebivalca. V statistikah obolevnosti in smrti prevladujejo katastrofe zaradi ožilja — kapi in infarkti. Ni naključna trditev, da je človek star toliko, kakršno je stanje njegovega ožilja.

Poleg razvoja t. i. fiziološke poapnitive arterij so z napredujočo starostjo vse vplivnejši dejavniki tveganja, ki še dodatno spodbujajo razvoj skleroze. Gre predvsem za zvišan krvni pritisk, kronično kajenje, motnje zaradi presnove maščob in zlasti za povečano vsebnost holesterola v krvi. Poleg teh dejavnikov tveganja prve stopnje so na drugem mestu stres, povečana telesna teža in motnje presnove. Tudi protin, sladkorna bolezen in pomanjkanje gibanja so včasih zelo pomembni. Posebej je usodno, če na degeneracijo ožilja vpliva genetska predispozicija.

Dejavnike tveganja v veliki meri lahko onemogočimo ali vsaj zelo omilimo njihov vpliv s športno dejavnostjo, ki je povrh še bistvenega pomena za razumno izrabo prostega časa. Obsežne preiskave in statistične epidemiološke raziskave kažejo, da izmed omenjenih petih pojavnih oblik mišične dejavnosti — moči, hitrosti, koordinacije, elastičnosti in zdržljivosti — lahko samo zadnja deluje preventivno. Kaže, da sistematične obremenitve, za katere je potrebna zdržljivost, prek vrste presnovnih procesov in vegetativnega živčnega sistema varujejo srce. Pokazalo se je, da zavirajo staranje kot posledico sprememb ožilja, varujejo pa tudi pred kapjo in infarktom.

V tem smislu se s preprečevalno-medicinskega vidika ponujajo tiste športne zvrsti, za katere je potrebna zdržljivost, in posebej tiste, kjer se dejavnost ciklično ponavlja, na primer tek, vožnja s kolesom, joga, pa tudi hoja in gibanje v gorah.

Poleg vrste je pomembna stopnja obremenitve, pač po pravilu: »Brezdelje slabi, preobremenitev škoduje, stalna dejavnost krepi.« Jakost obremenitve naj bi bila tolikšna, da bi število utripov srca pospešila na približno 180 minus leta starosti. Kar pa zadeva pogostnost in trajanje obremenitve, je potrebna najmanj trikrat tedensko po 20 minut. Kolikor to ni mogoče, bo enako zalegla enkratna enourna obremenitev, na primer v soboto ali nedeljo.

Kakšen preventivni učinek imata glede tega hoja in gibanje v gorah?

V fiziološkem smislu predstavlja ta dejavnost zdržljivostno obremenitev s povečano porabo moči v spremenjenem okolju. Glede tega je gorništvu ciklična obremenitev, ki zajame številne mišične sklope. Čas obremenitve je različen, vendar je v povprečju nad tisto najmanjšo mero, ki sledi iz računov. Obremenitev lahko priredimo potrebam posameznika, zato ni nevarnosti,

* Referat na posvetu »Alpinforum« Avstrijskega kuratorija za varnost v gorah. Z vednostjo in soglasjem Kuratorija prevedel Pavle Segula.

da nam škoduje. Če izvzamemo plezanje kot posebno zvrst gorništa, vidimo, da slednje glede pretiravanja ni pretirano nevarno. Močno obremenjene mišice, dalj časa trajajoče obremenitve in dražljaji, do katerih pride zaradi pridobivanja višine, praviloma omogočajo, da dosežemo zaželeno mejo.

Hoja in gibanje v gorah sta, gledano s preventivno-medicinskega vidika, med biološko najpomembnejšimi zvrstmi telesne dejavnosti, pa naj gre za mlade ljudi ali starostnike. Za te še prav posebej velja pravilo, da je gornišstvo višja oblika hoje skozi življenje. Vrh tega potekata hoja in gibanje v gorah v naravi, kjer smo deležni doživetij in kjer uresničujemo naše ideale. Spričo navedenega njuna vloga v psihohigieni človeka nikakor ni nepomembna.

Hoja v gore nas vodi navzgor. V določeni višini smo izpostavljeni vplivu dejavnikov, ki so posledica višinske klime. Čim višje smo, tem manjši so zračni tlak, delni tlak kisika, vlažnost zraka in temperatura, močnejše pa je ultravijolično sevanje. Fiziološko je zlasti pomembno zmanjšanje delnega (parcialnega) tlaka kisika, zaradi katerega se zmanjša zmogljivost, če nismo aklimatizirani. V višini okrog 1800 metrov je za nevajene tako imenovani dražljajni prag: pri občutljivih ljudeh opazimo določene reakcije pri govorjenju. Na višini 2200 metrov pa je prag motenj, kjer pri vsakomur opazimo tipične znake.

Najpomembnejši protiukrep telesa sta pri zmanjšanju vsebnosti kisika v zraku globlje dihanje in povečano število vdihov. Opazimo pa še celo vrsto drugih prilagovalnih reakcij. Začetnim prilagoditvenim reakcijam telesa, ki se med kratkotrajnim bivanjem v višini pojavijo že v prvih urah, pravimo višinska akomodacija. Pri daljšem prilagajanju imamo opravka z višinsko adaptacijo. Kolikor toliko zadovoljiva adaptacija na določeno višino je odvisna od višinske razlike med izhodiščem in doseženo višino. Nad 3600 in 4000 metri popolna aklimatizacija ni več mogoča. To pomeni, da brez določene izgube zmogljivosti ne gre.

Velja načelo, da zdravemu srcu ne škoduje niti najbolj nesmiselno naprezanje. Še preden bi zaradi napora srčna mišica lahko utrpela škodo, odpovedo skeletne mišice. V tem smislu bo zdrav starostnik brez posebnih težav kos višinam, s katerimi ima opravka v naših gorah. Vendar je tudi za zdravega človeka smotno, da se prve dni po prihodu v višje lege najprej dobro prilagodi na višino. To pomeni, da naj si prizanaša in se v ozračju z manjšo vsebnostjo kisika ne obremenjuje z dodatno telesno aktivnostjo.

Kje so potem posebne nevarnosti za gornika — starostnika?

Ogroženost starejšega človeka ni večja od ogroženosti njegovega mlajšega planinskega tovariša. V tem smislu lahko v določenih pogojih tudi pri starejšem človeku opazimo znake, ki so značilni za višinski kolaps, višinsko bolezen ali celo pljučni in možganski edem. Po podatkih v strokovni literaturi sta slednja pri starejših ljudeh celo bistveno manj pogosta kot pri mlajših.

Z vidika internista so prave nevarnosti v latentnih boleznih, ki so pogoste v starosti, ne da bi prizadeti za to sploh vedel. To so zvišan pritisk, zmanjšana zmogljivost pljuč zaradi nabrekliosti, predvsem pa latentna

zožitev ožilja — zlasti v predelu srca in možganih. Oba organa se močno in dovezetno odzivata na slabšo oskrbo s kisikom. In prav do tega lahko pride pri močnejši obremenitvi, če je v zraku premalo kisika.

Razume se, da športna dejavnost in s tem tudi hoja in gibanje v gorah za vrsto boleznih nista primerni. Gre predvsem za bolezni srca, pljuč, krvi, možganov in vnetja. Če naj bo šport — posebno hoja in gibanje v gorah — zdrav, je prvi pogoj, da si ga lahko privoščimo, zdravje. To velja tudi za starejše ljudi.

Je pa tako, da človek sam ne more zaznati marsikatero boleznih, prepoznati nagnjenosti k bolezni in morebitnih drugih zadržkov. Zato je nujno, da gre na redni ambulantni pregled k internistu ali športnemu zdravniku. Redni zdravstveni nadzor je moralna dolžnost, ki izhaja iz zavestne osebne odgovornosti posameznika. To še posebej velja za starostnike.

Ob rojstvu je naše zdravje odvisno od usode. Ostati zdrav je naloga nas samih. Spremlja nas vse življenje. Kolikor starejši smo, toliko pomembnejše je, da te naloge ne zanemarimo.

PLANINSTVO JE LAHKO NEVARNO, ČE NE UPOŠTEVAMO PRAVIL IGRE

Srčna kap grozi netreniranim

Planinstvo velja nasploh za športno in prostočasovno dejavnost, ki je skoraj popolnoma brez tveganja, ki sprošča in ki jo je mogoče priporočati pravzaprav vsem slojem prebivalstva. V resnici uživa in preživlja vsako leto vse več ljudi v gorski naravi, ko se ukvarja s planinstvom na različnih nadmorskih višinah. Ker se v avstrijskem Referatu za zdravstvo in gorsko reševanje Avstrijske planinske zveze že nekako deset let ukvarjajo med drugim z raziskovanjem nesreč v gorskem svetu, je nujno, da se ta komisija ukvarja tudi z gorskim popotništvom, s klasičnim planinstvom torej, in opazuje morebitne zdravstvene nevarnosti, ki grozijo takim športnikom. Znanstveni izsledki, ki so bili pred kratkim objavljeni v *New England Journal of Medicine*, eni od vodilnih mednarodnih zdravstvenih zdravniških revij, kažejo na precejšnjo pogostnost srčnih infarktov v gorah, kar pomeni, da so obiskovalci gorá na tem področju kar precej velika rizična skupina.

PRIPOROČILA ZA BODOČE PLANINCE

Po statistiki nesreč v gorah, ki jih objavlja Avstrijska planinska zveza in ki upošteva celotno število gorskih popotnikov v Avstriji ter razmerja med dejavnostmi v gorah in njihovim trajanjem, je mogoče videti, da se tveganje glede srčne kapi začne nekako pri 30 letih. Po 40. letu se to tveganje posebno pri moških hitro povečuje, medtem ko se žensk takšno tveganje komajda dotakne. Pri netreniranih moških te starostne skupine je tveganje zaradi srčne kapi pri planincih v primerjavi z normalnim prebivalstvom povečano za

KO GREMO Z OTROKOM V GORE, MORAMO ŠE SKRBNJEJE IZBIRATI CILJE

DRUŽINA NA IZLETU

URŠKA STRITAR

Današnja slovenska družina živi hitro in precej razgibano življenje. Med tednom se vsem običajno nenehno mudi: hitimo že zjutraj v vrtec, šolo ali službo, hitimo domov, po nakupih, obiskih in različnih popoldanskih aktivnostih, da bi tako poskrbeli za dodatno izobraževanje, razgledanost in počutje.

Čas se nekoliko umiri le ob koncih tedna. Pa tudi takrat imamo vsi polno dela. Mame smo v zaostanku pri gospodinjskih opravilih, očki perejo avtomobile ali opravijo manjša popravila, otroci se pogosto zabavajo z risankami pred televizijo in številnimi igračami. Prostih uric je navadno hitro konec in spet smo na začetku novega delovnega vsakdana.

več kot štirikrat. Poleg telesnih obremenitev se zdijo dopoldanske ure in velike nadmorske višine še dodaten faktor tveganja.

Eno od najzanimivejših dognanj je bilo dejstvo, da pri ljudeh, ki se redno ukvarjajo z gorništvom, planinstvo — spet v primerjavi s prebivalstvom, ki se s tem nikakor ne ukvarja — ne predstavlja povečanega tveganja. Iz teh dognanj je mogoče izoblikovati priporočila za obnašanje med ukvarjanjem z gorniško dejavnostjo, ki naj bi jih nujno upoštevale predvsem rizične skupine:

- redno treniranje vzdržljivosti;
- dozirana, stanju treniranosti primerna obremenitev;
- nekoliko manjše obremenitve med bivanjem v večjih višinah.

Dodatno naj ne bi zanemarjali tudi splošnih pravil obnašanja ter natančno načrtovanje ture, ustrezno opremljenost in obleko ter primerno prehranjevanje in predvsem redno pitje primernih osvežilnih pijač. S tem bi se izognili stresnim situacijam, ki prav tako obremenjujejo sistem srčnega krvnega obtoka.

ZDRAVNIKI PLANINSTVO PRIPOROČAJO

Redne zdravniške preiskave, kakršne opravljajo na primer v gorsko medicinski preiskovalni postaji v alpskem središču Rudolfova koča, lahko poleg tega odkrijejo ali izločijo bolezenske spremembe organizma (med drugim krvni pritisk, motnje v srčnem ritmu, zmanjšane zmoglosti srčnega črpanja). V okviru obremenitvenih testov je mogoče dati navodila tudi o načinu in obsegu individualnega treninga, s katerim povečujemo sposobnosti za obremenjevanje ter za zdravje spodbujajoč telesni trening zdržljivosti.

Ob upoštevanju navedenih navodil igre štejeta gorsko popotništvo in planinstvo nedvomno tudi z zdravniškega stališča med najlepše in najbolj priporočljive gorniške športne dejavnosti.

Seveda pa lahko ta čas preživimo tudi drugače. Skupaj se lahko v primernem vremenu in razmerah odpravimo na izlet in preživimo nekaj uric v zanimivi, radodarni in pestri naravi. Pred tem moramo izbrati cilj, primeren sposobnostim naše družine. Pomagajo nam lahko izkušnje, pogovori s poznavalci, različni planinski vodniki in priročniki, zemljevidi, revije in druga literatura. Morda se nam bodo pridružili še prijatelji, ki bodo skupaj z nami uživali in pogosto s svojo prisotnostjo razveselili naše najmlajše.

KAKO NA IZLET?

Z otroki se moramo že vnaprej pogovoriti o naših namerah in jih povabiti na izbrani izlet. Prav nič veseli ne bodo, če jih bomo zmotili sredi najbolj ustvarjalne igre, zato je priprava nujna in obvezna. Prejšnji dan ali zjutraj, ko srečni zlezejo pod vašo odejo, jih seznanite s svojimi načrti, morda pokažete zemljevid ali fotografijo predvidenega cilja. Otroci lahko pomagajo pri pripravi opreme: prinesejo svoj nahrbtnik, poiščejo visoke čevlje z dobro narezano gumo, vprašajo za kapo, rokavice, robčke, v žep pa skrijejo manjšo igračko ali sladek priboljšek.

Pripraviti moramo športno in udobno obleko, v kateri se bo otrok lahko sproščeno usedel na tla, verjetno tudi zamazal. Nič zato, prav takšen svoboden stik z naravo mu omogoča prijetno doživljanje in uživanje! Pogosto lahko slišimo razburjene vzklike staršev, ki nenehno opozarjajo:

»Ne prijemaj tega, kakšne roke boš pa imel!«

»Pazi na svojo novo trenirko, ti ne veš, kako draga je bila!«

»Joj, kakšen pacek si, kaj bodo pa ljudje rekli!«

Seveda moramo svojim najmlajšim privzgojiti primeren odnos do stvari in s tem tudi do obleke in do našega dela, vendar pa takšne godrnjanje ne ustvarja prijetnega, prijaznega in veselega razpoloženja in možnosti za izkustveno učenje.

Otroci se pogosto hitro spotijo, postane jim vroče. Omogočiti jim moramo, da odložijo oziroma spravijo odvečno obleko. Nikoli ne smemo pzbati tudi na toplejše dele garderobe in na rezervne nogavice, saj je vreme v gorskem svetu bolj muhasto.

Včasih za svoje podvige ne potrebujemo prevoza, pogosto pa se moramo z avtomobilom odpeljati do izhodišča. Vožnja ne sme biti predolga, saj se je otroci zelo hitro naveličajo. Mnogim je na ovinkastih, ozkih cestah rado slabo. Revčkom resnično ni prijetno, pomaga jim primeren zajtrk, petje, zapestnica, tabletki. Najprimernejša pa je umirjena vožnja voznika.

Odhod od vozila navadno terja čas in potrpljenje. Trdno je treba zavezati obuvalo, preveriti vsebino nahrbtnikov, zakleniti našega jeklenega konjička. Paziti moramo, da smo se ustavili na primernem in varnem mestu, kjer

nam ni treba nenehno kričati in nadzorovati najmlajših. Ti se takoj, ko se odprejo vrata, razkropijo kot kužki po okolici in si tako sprostijo nakopičeno energijo.

SREČANJA NA POTEH

Zdaj pa do izbranega cilja. Razlike med mladimi hodci so res velike, način izvedbe pa je prepuščen nam, odraslim. Pogosto je to precej naporno in zahtevno delo. Odvisno je od zdravstvenega počutja malega telesca, značaja otroka, trenutne volje, želja in interesov. Vedeti pa moramo, da otroci pogosto ne vidijo pravega smisla v strmem naprežanju navzgor, dolgotrajni enolični hoji, premagovanju žeje in lakote. Na pomoč nam zato morajo priti naša iznajdljivost, ustvarjalnost in domiselnost. Kaj vse lahko počnemo v tem čudovitem skupnem času: mamice in očki se lahko uveljavijo kot imenitni in zelo poslušani pripovedovalci in ustvarjalci pravljic, skupaj lahko snujejo načrte za prihodnost, izbirajo primerna darila za praznike in se igrajo najrazličnejše govorne igrice. Pogovarjajo se lahko o preteklih dnevih, se jezijo, včasih svetujejo, obžalujejo, tolažijo in tudi kritizirajo. Možnosti je res veliko. Hojo lahko popestrimo tudi s primernimi gibalnimi igrami in aktivnostim: s skrivanjem, z lovljenjem, z iskanjem zaklada, s ciljanjem storžev, s kotaljenjem, s plezanjem po lažjem in nenevarnem skalovju ter drevesih, s preskakovanjem potočkov in luž, s krajšimi tekmovanji, kjer preizkušamo sposobnosti. Izkoristimo lahko tudi neskončno bogastvo narave in letnega časa: poiščemo strani neba, opazujemo pot sonca in ustvarjalno gibanje oblakov, kljubujemo vetru, sledimo potočkom in rekam v daljavi, spoznavamo kamnine, drevesa in ostalo rastlinje, opazujemo živali, zaznamo barve, nabiramo borovnice, jagode ali gobe, poimenujemo in prepoznavamo cvetice, učimo se živeti v sožitju z naravo. Ponudba je res bogata, poceni in pestra, samo odkriti jo je treba.

Pogosto srečamo tudi ljudi. Nekateri so prav prijazni in se veselo nasmejejo v svet, spet drugi mrko gledajo predse in le neradi zamoljajo svoj doberdan. Otroci pa nas pri tem opazujejo, posnemajo in se tudi učijo. Spoznavajo, da smo si med seboj zelo različni in kako pomembni so odnosi med nami.

Odrasli morajo izbrati pot, ki so ji sami kos. Navadno nam otroci zaupajo in sledijo, vznemirijo pa se, ko nas postane strah. Razpoloženje se nenavadno hitro širi, zato moramo prilagoditi cilj svojim sposobnostim, izkušnjam in strahovom. Običajno imajo najmlajši rajši zahtevnejše dostope, na katerih zaposlijo mišice in duh. Mirno in strpno jih je potrebno opozarjati na nevarna mesta, krušljivost terena, učiti tehniko varne hoje in samovarovanja. Odrasli spremljevalci morajo poskrbeti za varnost otrok s primerno opremo, vzgojo in varovanjem na izpostavljenih mestih.

Otroci se navadno hitreje utrudijo, zato morajo večkrat počivati ter nadomestiti izgubljeno energijo in tekočino. Šestletni otroci navadno hodijo še enkrat počasneje kot odrasli. To je potrebno upoštevati pri načrtovanju izleta. Ne smete jih priganjati, ampak le spodbujati. Na cilju

je navadno potreben daljši počitek in izdatnejša malica. Izbrati moramo varen in udoben prostor, saj mladi nemirneži ne vzdržijo dolgo in zelo hitro začnejo raziskovati naokoli.

PREIZKUŠENA PRAVILA

Pot navzdol naj bo tehnično lažja. Otroci se navadno kar prerodijo, najrajši bi oddrveli nazaj v dolino. Hoja navzdol močno obremenjuje sklepe in hrbtenico otrok, težje tudi nadzorujejo teren, zato jim moramo izbrati primerne in varne sestope. Proti koncu mladim planincem spet začne zmanjkovati »bencina«, tako da se še pošteno utrujeni vrnejo do avtomobila in z veseljem sezejo čevlje.

Vožnja domov je navadno tišja, saj vsak podoživlja izlet po svoje. Otroci se umirijo, utrujenost jih lahko zaziblje v kratek spanec. Ostanajo pa misli in spominčki: kamenček v žepu, suha palica pod stopnicami, morda tudi kakšna fotografija v albumu.

V svoji družinski in profesionalni praksi sem ugotovila, da so otroci od tretjega do šestega leta odlični in potrpežljivi hodci, kasneje pa jim je na naših izletih dolgčas, pri tem ne vidijo pravega smisla, srečajo in doživijo prve nevarnosti, hitreje se prestrašijo, omaje se njihovo zaupanje v nas in v naše sposobnosti. Nikar ne obupajte, le malo boj domiselni bodite pri izbiri ciljev, spremljevalcev in zaposlitvah ob enolični hoji! Pomembno je, da ste skupaj, imate čas drug za drugega, uživajte v naravi in tako tudi spoznavate lepoto, kulturo in zgodovino naše lepe dežele.

Za konec pa še enkrat nekaj preizkušenih pravil za družine, ki z otroki obiskujejo naš gorski svet:

- poslušajte vremensko napoved in izberite izlet, primeren razmeram in sposobnostim vaše družine,
- seznanite otroka s ciljem in na silo ne prekinite njegove igre pred odhodom,
- prosite otroka, da vam pomaga pri pripravah,
- otrokova obleka in obutev morata biti udobna, primerna hitrejšim vremenskim spremembam,
- vožnja do izhodišča ne sme biti predolga,
- vozilo pustite na primernem, zlasti za otroke varnem mestu,
- čas hoje in zahtevnost poti mora biti primerna odraslim in otrokom,
- monotonost in dolgčas popestrite z različnimi dejavnostmi (pravljice, pogovori, spomini, načrti, humor, opazovanje narave, ljudi, različne igre),
- med hojo si privoščite več krajših počitkov in na cilju tudi daljšega na varnem in prijetnem mestu,
- skrbite za primerno varnost otrok, svojega vznemirjenja in strahu ne prenašajte na otroke,
- pri povratku izberite lažjo pot,
- otrok ne priganjajte, ampak le spodbujajte,
- pogovorite se o izletu in ga morda podoživljajte s predmeti, fotografijami,
- vprašajte otroke, kam bi hoteli prihodnjič na izlet in ne pozabite tudi na njihove želje.

Srečno pot in ne pozabite na smeh in dobro voljo!

KAKO DRAGO JE TO POLETJE IN JESEN POTEPANJE PO SLOVENSkih GORAH

CENE IN POPUSTI V PLANINSKIH KOČAH

Koliko denarja naj to poletje vzamemo s seboj v gore, da nam ne bo treba iz finančnih razlogov končati prijetne gorske ture prej, kot smo načrtovali? Kako dragi so to poletje v planinskih kočah?

Gospodarska komisija je priporočila Upravnemu odboru Planinske zveze Slovenije, ta pa je na zadnji seji pred poletjem sprejel priporočene cene za nekatere storitve ter nekaj vrst hrane in pijače, po katerih je v gorskih kočah največje povpraševanje. Priporočilo naj bi planinska društva oziroma oskrbniki v kočah upoštevali, kar se je minula leta v največ primerih tudi dogajalo, čeprav nekateri lastniki in upravitelji koč, nekatera planinska društva torej, menijo, da so cene popolnoma njihova zadeva, ker jim nihče, niti PZS, ne bo nič primaknil, če bi društvo zaradi takih (tako nizkih) cen imelo izgubo. Letošnje priporočene cene pa so vendarle nekakšna usmeritev, ki bo obiskovalcem gorskega sveta koristna.

SPLAČA SE IMETI SPALNO VREČO

Pri oblikovanju predloga za take cene je Gospodarska komisija (GK) pri PZS izhajala iz nekaj predpostavk. Izhodišče za njen predlog so bile cene prenočevanja, osnovne prehrane in pijač v lanskim sezoni. GK je upoštevala tudi pripombe planinskih društev, ki oskrbujejo postojanke s težavnimi pogoji oskrbovanja (okolica Triglava, Stol, Korošica). Ugotovili so, da so bile za leto 1995 postavljene cene dobro izhodišče za večino postojank in so planinska društva za svoje postojanke lahko oblikovala cene v postavljenih okvirih. Izjeme, za katere so bile postavljene cene prenizke, so bile le nekatere postojanke okoli Triglava in tiste, kjer so z obnovami zadnja leta uredili sobe, ki zdaj nudijo višji standard.

GK predlaga, naj bi za vse obiskovalce planinskih postojank, ki bodo za spanje uporabljali lastno posteljnino in torej s seboj prinesli lastno ekološko spalno vrečo ali rjuho, veljal najmanj 15-odstotni popust na izračunane cene nočnih. Vendar se mora pri prijavi vsak izkazati z lastno posteljnino, sicer plača normalno ceno prenočevanja. Oskrbniki imajo pravico do občasnih kontrol ležišč, zlorabe pa bodo kaznovali s plačilom trikratne polne cene ležišča.

GK vztraja, da je treba dosledno upoštevati vse vrste skupno dogovorjenih popustov, ki veljajo za to sezono. Upoštevanje popustov mora biti obvezno, so dejali, v vseh planinskih postojankah ne glede na to, ali jih oskrbujejo planinska društva ali so oddane v zakup.

POPUSTI PRI NOČNINAH

GK in UO PZS priporočata planinskim društvom, ki oskrbujejo ali ki so lastnice planinskih koč, naj dajo glede na zmožnosti družinam z otroki popuste pri prenočevanju. Prav tako priporočata, naj dajo vsem kategoriziranim vodnikom, ki vodijo organizirane planinske skupine z najmanj desetimi planinci, za kar morajo imeti potrjeno planinskega društva, zastoj prenočišče na skupnem ležišču. Za gorske vodnike, ki jih plačajo posamični klienti, to priporočilo ne velja.

Člani slovenskih planinskih društev v tujini so upravičeni do enakih popustov kot slovenski planinci iz matične domovine. To pravico imajo tudi člani hrvaških planinskih društev, na kar morajo društva opozoriti oskrbnike. (Sicer pa so priporočila tega odstavka odveč glede na to, da takointako veljajo enaki popusti za vse planince, katerih planinske zveze so članice UIAA, Hrvaška pa seveda je.)

Kajpada imajo pravico do popusta za prenočevanje le tisti obiskovalci, ki pokažejo veljavno planinsko izkaznico.

Po predlogu, ki ga je dala Gospodarska komisija PZS, potrdil pa tudi Upravni odbor PZS, naj bi polno ceno za prenočevanje plačali vsi, ki niso člani PZS ali planinske organizacije, včlanjene v svetovno zvezo planinskih organizacij UIAA. 40-odstotni popust na polno ceno naj imajo člani PZS z veljavno izkaznico in člani planinskih organizacij, včlanjenih v UIAA, na njihovi izkaznici pa mora biti nalepljena nalepka UIAA. 50-odstotni popust, ki pa naj velja le na skupnih ležiščih, naj bi imeli mladi planinci, alpinisti, vsi vodniki (mladinski, planinski in gorski) ter člani Gorske reševalne službe, Gorske straže, markacisti in v planinskih kočah v Triglavskem narodnem parku (TNP) tudi nadzorniki TNP. Do brezplačnega prenočevanja naj bi bili upravičeni reševalci in markacisti na akciji.

550 TOLARJEV ZA PIVO

Gospodarska komisija in Upravni odbor PZS sta predlagala naslednje cene za nočnine ter osnovno hrano in pijače:

V sobi z 1 do 4 posteljami naj bi bila v planinski koči 1. kategorije (sem sodi večina težje dostopnih visokogorskih postojank) nočnina 2500 tolarjev, za člane planinske organizacije pa naj bi veljal 40-odstotni popust in bi prenočevanje v taki sobi veljalo 1500 tolarjev. V sobi s 5 do 8 postelj bi bila polna cena za prenočevanje 2000 in »planinska« cena 1200, na skupnih ležiščih pa polna cena 1200 in cena s planinskim popustom 720 tolarjev. V planinskih postojankah 2. kategorije, do katerih je dostop (in tudi dovoz) lažji, naj bi prenočevanje v sobi z 1 do 4 posteljami veljalo 1600 (za člane planinskih društev 960), v sobi s 5 do 8 posteljami 1100 (660) in na skupnih ležiščih 900 (540) tolarjev.

Za hrano seveda niti letos ne bo popustov pri cenah, ki bi jih uživali člani planinske organizacije. Enolončnica brez mesa naj bi tako v planinski koči 1. kategorije veljala 500, v koči 2. kategorije 400, enolončnica z mesom v koči 1. kategorije 700 in 2. kategorije 550, golaž ali segedin pa v koči 1. kategorije 800 in 2. kategorije 550 tolarjev. Čaj naj bi v koči 1. kategorije veljal 120, 2. kategorije 80, liter mineralne vode 600 (400) in pol litra piva 550 (300) tolarjev. UO predlaga, naj se cene druge hrane in pijač oblikujejo prosto po pogojih trga. Seveda pa mora biti v vseh primerih hrana pripravljena po gostinskih normativih.

NAŠA VISOKOGORSKA JEZERA UMIRAJO

ALENKA GABERŠČIK

V jezerih Triglavskega narodnega parka Skupina za sladkovodne in kopenske ekosisteme iz Inštituta za biologijo že šest let spremlja biološke in kemijske spremembe.

Večina že ob izrazu »visokogorski« pomisli na nekaj oddaljenega in nedotaknjena. Nedostopnost pokrajine res lahko preprečuje neposreden vpliv človeka. Pozabljamo pa, da lahko posredno preko zraka tudi najbolj nedostopna območja dosežejo najrazličnejši plini in delci, ki se kot odvečni produkti sproščajo zaradi človekovega delovanja. Delce in pline vdihavamo, z zračnimi masami pa lahko potujejo zelo daleč in se odlagajo tudi na tako odročnih krajih, kot je visokogorje in tam ostajajo. Ob deževjih se izpirajo iz ozračja in s pobočij gora ter se zbirajo v različnih vodnih telesih. Najrazličnejše snovi se lahko kopičijo tudi v sneženih gmotah in ledenikih, kjer so varno spravljene vse do takrat, ko se vremenske razmere spremenijo in se sneg prične topiti.

NAVZDOL PO DOLINI TRIGLAVSKIH JEZER

Zračno onesnaženje je le eden od vzrokov, da jezera v visokogorju niso več nedotaknjena. Na kvaliteto vode v jezerih vplivata tudi tip zaledja in dogajanje v neposredni bližini jezera. O obilici hranil pričajo že videz jezer. Po dnu nekaterih se vlečejo zaplate nitastih alg, ki kasneje priplavajo na površje in dajejo prej bistremu jezeru videz mlake. V plitvinah, kjer je dovolj sedimenta, se bohotijo vodne rastline. Pravo bogastvo življenja pa vidimo šele, ko pogledamo v vodo s povečevalom. Številne alge in planktonski rakci so našli svoje prebivališče v teh jezerih.

Visokogorska jezera Triglavskega narodnega parka so v osrčju divje kraške pokrajine. Jezera v Zgornji dolini Triglavskih jezer so bila včasih odmaknjena od neposrednega človekovega vpliva. Dandanes se po planinski stezi, ki se vleče po slikoviti dolini, vzpenja vse več planincev, ki prav tako prispevajo svoj delček k onesnaževanju jezer. Globoko pod Kanjavcem in Vrščem je na dnu kotanje, obdano z meliščem na eni in s planinsko trato na drugi strani, Jezero pod Vrščem. Sneg v neposredni bližini se je v zadnjih letih popolnoma stopil. Kemijske in biološke analize jezerske vode že kažejo prve znake onesnaženja. Podobno lahko trdimo za Rjavo jezero pod Prehodavci. Posebnost tega jezera je, da vodna gladina močno niha. Plitvo Zeleno jezero je skoraj popolnoma poraščeno z rastlinjem. Vodna zlatica in hara sproti porabita snovi, ki se izpirajo v jezero. Voda je čista in prosojna. Tudi v tem jezeru je nihanje vodne gladine precejšnje, saj je vodostaj odvisen od občasnih pritokov in padavin.

Na začetku Spodnje jezerske doline leži v kotanji pod meliščem in pod škrapljasto skalo, imenovano Ledvica,

Jezero na Planini pri jezeru

Jezero v Ledvicah ali Veliko jezero. To jezero je največje v nizu sedmerih jezer, zato lažje kljubuje vplivom iz zaledja. Vodna masa v jezeru je precejšnja, saj je jezero okrog 15 metrov globoko in prosojno do dna. To ni nič čudnega, saj ob pregledu kapljice te vode pod mikroskopom vidimo le malo planktonskih organizmov.

Tik pod drevesno mejo je Dvojno jezero, ki je v neposredni bližini koč. Množice planincev predstavljajo precejšnje obremenitev tudi za jezero. Upravljalci koč se sicer trudijo, da bi negativne vplive zmanjšali, vendar je to zelo težko. Najbrž si lahko predstavljate, koliko odpadkov odloži en človek dnevno; v tem smo res neprekosljivi in gotovo na prvem mestu med vsemi živimi bitji.

Zadnje v verigi Sedmerih Triglavskih jezer je Črno jezero. Zaradi obsežnega kraškega zaledja in bližine planinske poti voda v jezeru še zdaleč ni več čista. O obilici hranilnih snovi v jezeru pričajo debele preproge nitastih alg, ki se navadno pozno poleti pojavijo na jezerski površini.

KRIŠKA IN KRNSKA JEZERA

Na Kriških podih, visokogorski kraški planoti, je drug niz jezer. To so Kriška jezera. Ta jezera nimajo stalnih pritokov in se napajajo s snežnico in deževnico, ki spirajo iz zaledja različne snovi, ki se tam zadržujejo in nabirajo. Hranilni snovi je v jezerih malo, kljub temu pa je v vodi precej planktonskih organizmov, predvsem alg, ki pričajo o tem, da je tudi ta jezera že doseglo onesnaženje. Najgloblje je Zgornje Kriško jezero, ki je 9,5 metra globoko. Nekoliko več kot 8 metrov sta globoki Srednje in Spodnje Kriško jezero. Do nedavnega je bilo Zgornje Kriško jezero večino leta prekrito s snegom in ledom, v zadnjem času pa so se zaloge snega stopile, kar je vplivalo tudi na življenje v jezeru. Zaradi višjih temperatur in svetlobe so se organizmi v jezeru namnožili, tako da so se tudi v tem jezeru pojavile zaplate nitastih alg. Ker je jezerce obdano z meliščem, se postopno zasipa. Od vseh Kriških jezer je najbolj obre-

menjeno Spodnje jezero, katerega zaledje je najobsežnejše. Na dnu tega jezera se je med kamni nabralo že kar precej sedimenta, v katerem se je zakoreninila vodna zlatica.

Tudi v krnski gorski skupini so tri jezera. Med Šmohorjem in Lemežem leži v kotanji, ki jo je izoblikoval ledenik, Krnsko jezero. Največja globina jezera je 17 metrov. Ima občasne pritoke in odtok. Množice obiskovalcev in umazano ozračje so tudi na tem jezeru pustili svoj pečat. O stalnem dotoku hranil priča kemizem vode, pa tudi številni organizmi, ki so v jezeru našli svoj življenjski prostor. V plitvini jezera v sklenjenem pasu uspevajo vodne rastline. Tu najdemo dve vrsti dristavca, vodno zlatico in dve vrsti hare. Bogati travniki hare se širijo do globine 7 metrov. Posebnost Krnskega jezera so majhne ribice — pisanci. Ste že kdaj pomolili roko v Krnsko jezero? Potem ste gotovo videli, kako se je okoli kaj hitro nabrala množica ravedovnih, predvsem pa vedno lačnih ribic. Pisance so vložili v jezero, da bi bili dodaten vir hrane zlatovščicam. Danes so postali prava nadloga, saj požro vse, kar je užitno in učinkovito siromašijo življenje v jezeru, raznolikost vrst pa je zelo pomembna za ohranjanje ravnotežja v ekosistemu.

Drugo jezero leži pod planinsko kočo na Dupeljski planini. To je Dupeljsko jezero ali Jezero pod Monturo. Do nedavnega so iz jezera črpali vodo za pitje. Jezerce je majhno, plitvo, poraščena z vodnimi rastlinami, ki so porabniki hranil, ki pritekajo vanj. Poraslost s haro in vodno zlatico je tako gosta, da je jezero videti kot poplavljen travnik. Za izobilje hranil v jezerski vodi poskrbi živina, ki se pase po pobočju nad jezerom.

Med Škofičem in Maslenikom južno od vrha Krna je Jezero v Lužnici. Čeprav je precej globoko in odmaknjeno, je tudi tu mogoče opaziti sledove onesnaženja, ki so posebno vidni ob nizkem vodostaju.

Od drugih jezer se najbolj razlikuje Jezero na Planini pri jezeru. Leži na dnu kotanje in je 15 metrov globoko. Na strmih pobočjih nad jezerom se že od nekdanjeh krave. Nenehen dotok obilice hranilnih snovi je močno

pospešil staranje jezera, zato je voda rjavkasta in neprosojna.

KRIVDA NAJBOLJ RAZSIPNIH BITIJ

Od česa je odvisna življenjska združba v jezerih? Oblikujejo jo številni fizikalni in kemijski dejavniki. Posebno pomembne so hranilne snovi. Visokogorska jezera so še posebno občutljivi sistemi. Ker so razmeroma majhna, lahko že neznatne spremembe porušijo ravnovesje v njih.

Sončna svetloba je najpomembnejši vir energije, ki vzdržuje življenje na Zemlji in seveda tudi življenje v jezerih. Visokogorska jezera so večinoma plitva in prosojna, zato svetloba prodira do dna. V 15 metrov globokem Jezeru v Ledvicah, kjer je hranil malo in so zato tudi alge redke, je voda prosojna. Izjemi sta Krnsko jezero in Jezero na Planini pri jezeru, kjer alge prestrežejo večino svetlobe, zato je v globljih plasteh popolna tema.

Pomembno vlogo ima tudi kisik, ki ga potrebujejo organizmi za dihanje, zato koncentracija kisika v vodi vpliva na razporeditev in vedenje organizmov v jezeru. Plitva jezera so navadno dobro prezračena. Tudi v 15 metrov globokem Jezeru v Ledvicah je v celotnem vodnem stolpcu dovolj kisika. Popolnoma drugače je v Krnskem jezeru in Jezeru na Planini pri jezeru. Ker svetlobe v globini ni, tudi alg, ki bi proizvajale kisik, ni. Prevladujejo bakterije, ki kisik le porabljajo, zato ga pri dnu obeh jezer primanjkuje. O pomanjkanju kisika priča tudi neprijeten vonj po žveplovodiku in amonijaku, ki prihaja iz jezerskih globin.

Rastline za rast in razvoj potrebujejo tudi različna hranila. Najpomembnejši element za njihovo aktivnost je fosfor. Če pride v vodni ekosistem večja količina fosforja, pospeši rast alg in višjih vodnih rastlin. Pomembni pa so še številni drugi elementi, na primer dušik, kalcij, silicij in še mnogo drugih. Od količine hranil je odvisno stanje jezera. Čim več jih je, tem bolj se lahko alge namnožijo. Alge so hrana drobnim živalicam, s katerimi se hranijo ribe. Če je dotok hranil majhen in postopen,

Krnsko jezero

je življenjska združba v jezeru raznolika in stabilna. Ob povečanem vnosu hranil se ravnotežje poruši, nekatere vrste se namnožijo, druge izginejo in jezera se pospešeno starajo in spreminjajo v mlake.

Kaj lahko naredimo mi? Naj upoštevamo vse vrste opozorila in navodila? Tudi to. Predvsem pa se moramo zavedati, da smo najbolj razsipna bitja na zemeljski obli. Trošimo mnogo več, kot potrebujemo. Jezerom bo dobro delo, če bomo svoje razvade pustili v dolini. Občutili bomo, da sta tišina in lepota visokogorja že sama po sebi dovolj velika nagrada.

KLJUČ DO SPREMEMBE

Kako pa naj vplivamo na onesnažen zrak, ki prehaja preko gorskih verig nad naše ozemlje? Kaj je vir onesnaženega zraka?

Vse se začne pri naših nenaravno velikih potrebah. Različni pripomočki, ki jih »nujno potrebujemo«, so izdelani v tovarnah, ki trošijo vedno več energije, ta pa prihaja iz termoelektrarn, iz katerih se vali črn dim, iz atomskih elektrarn, ki prav tako predstavljajo grožnjo našemu okolju, da ne omenjamo številnih rek, ki so spremenile svoj tok zaradi človekovih potreb po energiji. Svojih prekomernih potreb se dobro zavemo, ko se odpravljamo na počitnice. Od česa vsega smo odvisni! Pa smo res? Je res vse to neobhodno potrebno? In če kaj pozabimo doma, ali je dopust zaradi tega pokvarjen? Če smo odkriti, si moramo reči ne.

Zato je tudi v domačem okolju skromnost ključ do spremembe.

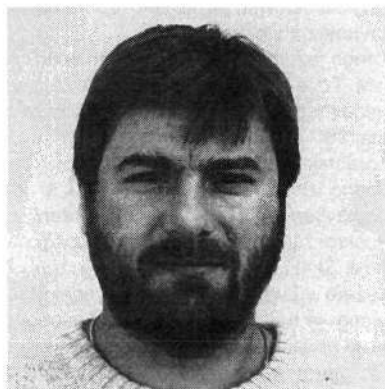
DUŠAN JELINČIČ PRIPOVEDUJE O SEBI IN O SVOJEM OČETU ZORKU JELINČIČU

ALPINIZEM KOT SPODBUDA ZA PISANJE

Dušan Jelinčič, letnik 1953, slovenski alpinist iz Trsta, po poklicu novinar, zadnje čase pa ploden pisatelj, prvi človek iz Furlanije-Juljske krajine, ki je stal na osemtisočaku, na Broad Peaku, o čemer je napisal napeto in razburljivo knjigo Zvezdne noči, mož, ki se je udeležil mednarodne alpinistične odprave Alpe Jadran na Mount Everest, s katere je nastala njegova knjiga Biseri pod snegom, je bil pred kratkim deležen posebne pozornosti založnikov: založba Lipa iz Kopra mu je izdala zbirko novel Prazne sobe, v katerih opisuje svoja doživljanja južnoameriškega življenja najspodnejšega sloja prebivalcev, založba Devin iz Trsta pa roman Tema na pomolu, v katerem avtor obravnava vprašanje zločina in kazni.

Tako je šel Jelinčič to pot popolnoma iz planinskih okvirov, potem ko je leta 1984 napisal Zgodovino Slovenskega planinskega društva Trst, ki je izšla v knjižni obliki, nato leta 1985 potopisno pripoved Srečanja nikjer, potem ko je leta 1988 kot soavtor sodeloval pri knjigi Naša alpinistična misel, ko je leta 1990 napisal alpinistični roman Zvezdne noči in dve leti pozneje Bisere pod snegom, ki sta izšli v knjižni obliki. Njegova knjiga Zvezdne noči je bila po prevodu v italijanščino v Italiji prava knjižna uspešnica na vsedravnih ravni, saj je doslej doživela tri izdaje, zanjo pa je avtor prejel tri najprestižnejše športnogoriške literarne nagrade: nagrado ITAS Srebrni osat za planinsko literaturo v okviru lanskeoletnega gorniškega festivala v Trentu, nagrado Bancarella sport in posebno nagrado italijanskega olimpijskega odbora CONI.

S sinom znamenitega Zorka Jelinčiča, ustanovitelja protifašistične organizacije TIGR, po katerem se imenuje planinska koča na Črni prsti, z Dušanom Jelinčičem, ki ga prijatelji kličejo Duško, je bil pred časom v Književnih listih največjega slovenskega dnevnika Delo objavljen daljši intervju izpod peresa Jožeta Horvata, iz katerega povzemamo tiste odstavke, ki se tičejo gornišva. (Op. ur.)

USPEŠNA ALPINISTIČNA ROMANA

»Zvezdne noči« so v italijanščini v prevodu Paola Paulina Privitere izšle pri majhnem furlanskem založniku Campanottu, kjer so zaposleni le njegovi družinski člani,« je dejal Dušan Jelinčič. »Majhna založba pa se zdaj kaže kot 'problematična', saj nima velike distribucijske mreže in v velikih italijanskih mestih, recimo v Torinu ali Milanu, bo moja knjigo kupec težko dobil — čeprav se je o njej precej pisalo in bi je najbrž lahko veliko prodali. Prevod sem sicer najprej ponudil trem velikim hišam in povsod so mi dejali, da je knjiga zelo dobra, da pa Italijani malo berejo in bi jo moral skrajšati. V to nisem privolil, saj je knjiga celota, ki je ni mogoče 'deliti'. Tako sem sprejel ponudbo majhnega založnika, ki mi je tiskal besedilo brez krajšav. Sicer pa je zdaj prevedena že druga moja alpinistična knjiga Biseri pod snegom, za katero pa se že zanimajo velike založbe. Mislim, da je ta celo boljša od Zvezdnatih noči.«

— V spremeni besedi italijanske izdaje je zapisano, da pravzaprav ni jasno, ali gre za roman ali dnevnik.

»Po mojem so Zvezdnate noči roman. Kajti čeprav so figure v besedilu resnične, so vendarle prikazane tako, da bi lahko bile tudi izmišljene, romaneskne. Edino, kar ni resnično, je tisti pogovor z zvezdami... pa še nekaj reči, kar vse je nastalo kot moje razumevanje literature, kot vpliv tujih piscev od **Borgesa** do **Dostojevskega**, **Malrauxa** in drugih, pač piscev, ki sem jihbral. Besedilo sem oblikoval na podlagi zapiskov, ki sem si jih delal sproti v obliki dnevnika, in na podlagi misli, ki sem si jih o literaturi in življenju prav tako sproti zapisoval. Najprej je kot podlistek izhajalo v Primorskem dnevniku.«

SPOZNAVANJE SEBE V MEJNIH SITUACIJAH

— *Tudi Biseri pod snegom so oblikovani kot dnevnik, toda lahko bi jih imeli tudi za refleksije na poti po visokih gorah.*

»Po mojem imajo več literarnih ambicij in višjo literarno raven.«

— *Kaj je za vas alpinizem?*

»Alpinizem mi kot tak pravzaprav ne pomeni ničesar. Zame je pomembno predvsem vse tisto, kar je okoli njega; imam se, recimo, dosti bolj za svetovnega popotnika kot za alpinista. Alpinizem je zame bolj eno od sredstev za spoznavanje sveta in sebe, za 'izsiljevanje' nekih izjemnih, mejnih, robnih situacij, v katerih se človek lahko najbolje spozna.«

— *Ampak ko ste bili menda na Broad Peaku, ste bili pred katastrofo, saj je za las manjkalo, da niste zgrmeli v prepad. Je v takih trenutkih mogoče spoznavati sebe?*

»Ne, v tem primeru ne, saj si tega nisem ne želel in ne načrtoval. Toda prepričan sem, da sleherni močan psihični šok spodbuja določeno notranjo rast. In vsaj pri meni je tako, da za delo potrebujem neko mejno situacijo, ki me spodbudi k delu oziroma mi v marsičem da tudi nekaj vsebine za to delo. Vsaj pri pisanju je doslej bilo tako — čeprav ne vem, ali mi bo to v prihodnje še potrebno. Sicer pa v meni ni ne mentalitete ne stremjenja alpinistov.«

— *Toda kdor pride na vrhove Himalaje, verjetno ne more biti le navaden alpinistični amater?*

»Gotovo gre tu za resen pristop k zadevi. V trenutku, ko sem bil izbran za ekipo na Himalajo, sem moral resno delati — sedem mesecev sem se, na primer, tudi telesno zelo intenzivno pripravljaval, da bi potem na poti delo opravil čim bolje.«

MENTALITETA ALPINIZMA

— *Ali vaše nagnjenje k alpinizmu izhaja tudi iz okolja, v katerem ste živeli in so se v njem znani ljudje ukvarjali z alpinizmom?*

»Nekaj je gotovo na tem. Moj oče je bil ustanovitelj planinskega društva, soplezalec **Klementa Juga**, **Vladimirja Bartola** itd. To je gotovo vplivalo name, ni pa bilo odločilno. Za odhod na Himalajo sem se, na primer, odločil iz svojih razlogov.«

— *V uvodu k italijanski izdaji Zvezdnatih noči piše, da ste edini iz Furlanije-Juljske krajine, ki je dosegel višino 8000 metrov. Ali tukajšnje okolje nima alpinistov?*

»Ne. Italijani so sicer dobri alpinisti, a niso zadosti vztrajni, brez česar zanesljivo ne moreš na Himalajo. Sam sem imel srečo, da sem bil član slovenske vrhunske odprave, Slovenci pa so, kot je znano, alpinistična velesila.«

— *Kaj je po vašem mnenju 'mentaliteta alpinizma'?*

»Kadar sem govoril o tem, sem alpiniste neredko užalil, a tega ne bi rad storil. To bi bilo krivično. A kdor hoče biti vrhunski alpinist, se mora temu posvečati z dušo in srcem — mene pa alpinizem v tolikšni meri ne privlači. Alpinizem mi je, kot rečeno, le eno izmed sredstev, da se bolje razumem in spoznavam, in literatura je za to najboljšo izrazilo, se pravi, da je neka oblika razmišljanja. Alpinizem je tudi neki tip umetnosti, duhovni akt, povezan s fizičnim dejanjem.«

— *Menite, da alpinizem izziva človeka k preseganju danosti, recimo imanence?*

»Gotovo. Alpinizem je lahko eno od najmočnejših, bi rekel, umetnih sredstev za iskanje, lahko bi rekel, koraka onstran, za korak čez, k spoznanju. Pri meni gre za iskanje koraka k literaturi, pisanju. Jaz potrebujem mejne situacije, da napišem svoje literarno besedilo.«

RAJE BI IMEL OČETA KOT JUNAKA

— *Za knjigo svojega očeta 'Pod svinčenim nebom' ste napisali uvod oziroma spomine nanj. Kako je nastajala ta knjiga, v kateri so očetovi zapisi o organiziranju slovenskega odpora proti fašizmu v predvojni Italiji?*

»Dolga leta sem hranil pri sebi očetove spomine, ki pa niso bili urejeni, potem pa sta mi urednik in tajnik Mohorjeve družbe v Gorici dejala, da bi jih ob 30-letnici očetove smrti izdali. S polsestro Rado sva se potrudila in iz očetovih zapisov, ki jih je delal v zadnjih letih svojega življenja, sestavila knjigo, jo opremila s slikami in drugimi dokumenti, tehten uvod pa ji je napisala **Milica Kacin Wohinz**. Mislim, da je zdaj to dobra knjiga, pravijo pa, da bi bilo treba izdati še očetove dnevnike. Prej ali slej bodo verjetno izšli. V njih govori o času internacije in zapora in imajo torej zgodovinski pomen, saj je bil moj oče v bistvu prvi ustanovitelj in voditelj antifašistične organizacije TIGR.«

— *Zorko Jelincič je bil žrtev nekega sistema in še po vojni in za živa ni doživel potrebnega priznanja. V svoji spremni besedi pišete, da je treba verjeti, da svet z vsako žrtvijo postaja boljši.*

»Svojega očeta bi hotel imeti za očeta in ne za junaka. Večkrat pa sem se, kot še morda kdo, vprašal, ali se je splečalo, kar je počel, za kaj ali za koga se je boril. Za današnji svet? Potem se ni splečalo, bi rekel z njim vred. Čeprav je po drugi strani res, da brez vsakršnega idealizma svet ne more obstajati.«

(Delo)

Širite krog bralcev Planinskega vestnika, opozorite svoje planinske prijatelje in znance na osrednjo slovensko planinsko revijo z več kot stoletno tradicijo izhajanja! Opozorite na revijo tudi izdelovalce in prodajalce vsega, kar potrebujejo gorniki na svojih pohodih in turah!

NIKOLI NISEM MISLILA, DA BOM REŽISERKA

ALEŠ ŽEMLJA

»Morje sanj« je film o plezanju in življenju, ki ga spremelja. Dva slovenska alpinista, **Miha Praprotnik** in **Janez Jeglič**, sta prva preplezala smer Morja sanj v El Capitanu, ZDA, v čistem alpskem stilu, za kar sta potrebovala le šest dni in pol. Film prikazuje njuno avanturo, obsežne priprave in njuno tesno prijateljstvo.

V ozadju športnega uspeha pa se nam razkrijeta tudi njuni osebni življenjski zgodbi. Medtem ko enega na poti spremljajo močne družinske vezi, je pot drugega zaznamovana s koncem ljubezenske zveze.

Ko sanje, želje in upi trčijo ob življenje, plezanje in ljubezen, postane film sporočilo: sanje in življenje so isto! To je s tem svojim filmskim prvencem povedala njego-va režiserka **Andrejka Velikonja**.

Sproščeno nasmejana me pozdravi s prisrčnim stiskom rok. Njene sijoče modre oči menda skrbno pregledajo vsak kotiček moje duše, še preden prideva do prvih vprašanj. Kljub svojim zrelem letom in odgovorom je še vedno mladostno radovedna. Omahovala je med pisanjem, plezanjem, fotografijo, zdaj pa se je končno preizkusila kot režiserka z alpinističnim dokumentarno-igranim prvencem *Morje sanj*, ki je že bil prikazan na festivalu gorniških filmov v Trentu (Italija), slovenski krst pa je doživel 6. maja pred polno dvorano Kinoteke v Ljubljani.

Takoj se želi zahvaliti Kinoteki, predvsem **Vladu Škarju** za njegovo razumevanje:

»V vseh pogledih nas je presenetil, ko se je toliko potrudil za ta film.«

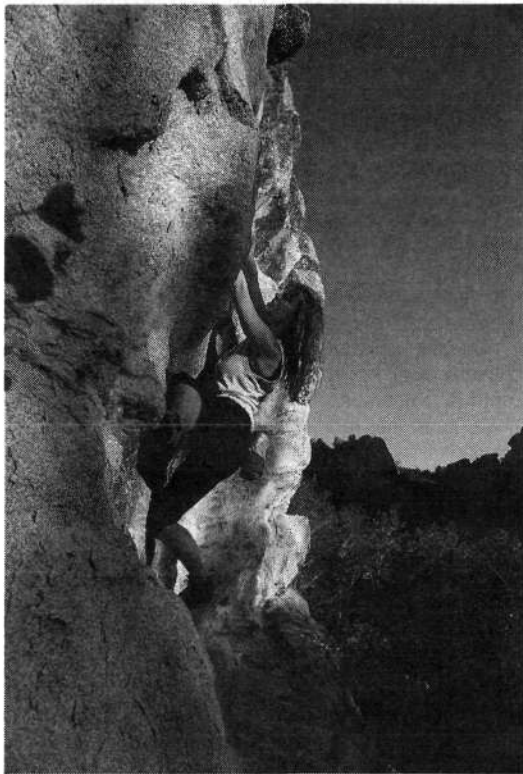
— *Andrejka, povej kaj več o filmu!*

»V njem sem hotela pokazati, da je plezalec najprej človek, šele nato plezalec. Slovenski film se je začel s takšnim žanrom, torej dokumentarno-igranim gorniškim filmom. Sama sem hotela v njem razbiti ideal o junaku, heroju, kakršnega imajo ljudje, ne samo Slovenci, o alpinistih, ter tako pokazati resnično ozadje njihovih življenj. To je za nekatere preveč provokativno in mislim, da prav zato na festivalu v Trentu nismo imeli nobene možnosti. Čudež je bil že to, da smo sploh prišli v ožji izbor.«

— *Je bilo nastajanje filma povezano s težavami? So ti vplivali na idejo in sporočilnost?*

»S prijatelji smo si želeli narediti film, toda vsi smo bili brez denarja in izkušenj pri filmu, tako da nam je preostalo samo to, da sami vzamemo v roke kamero, sami igramo, posnamemo material, potem pa se z upanjem v srcu ter napisanim scenarijem in zaporedjem kadrov odpravimo k **Andreju Kregarju**, ki je začutil našo željo in nam dal na voljo svoj studio za video produkcijo. Tako smo imeli poleg glasbe še profesionalno montažo.

Ta film je res nastajal v trdih pogojih in mislim, da je človek samo enkrat sposoben narediti film na tak način. Toda ves čas sem imela vero vase in prijatelje,

Andrejka Velikonja pleza v City of Rocks v ZDA

ki so mi stali ob strani, me spodbujali in nesebično pomagali. Mislim pa, da vsi ti problemi, ki so spremljali realizacijo, niso vplivali na idejo, tako da sem v filmu povedala, kar sem hotela.«

— *Si si vedno želela postati režiserka? Po kakšni poti si prišla do filma?*

»Plezanje je bilo nekoč moj način življenja in mi ga je tudi usodno zaznamovalo. Spoznala sem Miho, s katerim sem živela osem let. Ko sem šla prvič na odpravo v Patagonijo, mi je Marko, Mihov soplezalec, dal v roke kamero, kar je bilo drugo usodno znamenje, in mi rekel: Tako, zdaj pa snemaj!

Čprav nisem imela pojma o kakršnikoli filmski tehniki, sem lovila utrinke življenja in narave na video trak. Na naslednji odpravi v ZDA (Yosemite) sva si z Mihom že kupila svojo kamero in posnela toliko materiala, da smo kasneje lahko zmontirali film *Jolly Roger*. Istočasno je nastajal še film *Kaj* ima ljubezen s tem, vendar sem se zaradi nerazumevanja z ekipo kasneje odločila za samostojno pot. Zašla sem na filmski seminar (v organizaciji ZKOS) in se tako naučila osnov filmskega jezika. Ta seminar je bil pomemben še zaradi tega, ker

sem na njem spoznala prijatelje, s katerimi sem skupaj delala svoj prvenec *Morje sanj*.«

— *Je to, da si bila tudi plezalka, vplivalo na sporočilnost filma?*

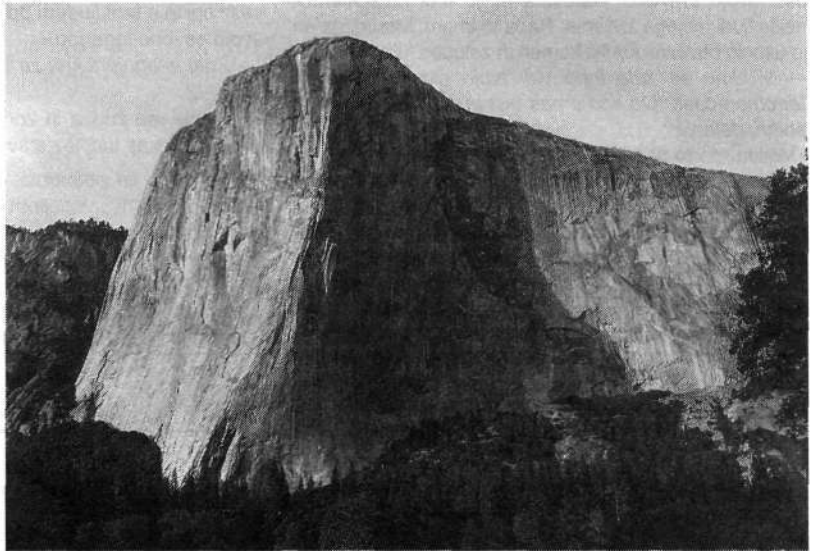
»Mislim, da me je plezanje ogromno naučilo o človeški psihi. Vse tri odprave so bile ene izmed mojih največjih življenjskih izkušenj. V treh mesecih življenja v naravi s prijatelji sem spoznala vso krutost, tekmovalnost, egoizem, nevoščljivost, ki jo premore človeška narava. Prag občutljivosti se v ekstremnih situacijah zelo zniža, da ti gre na živce celo to, kako kdo drži žlico. To se večini zdi nedojemljivo, dokler tega ne doživi sam.

nisem mogla prebrati. Toda v Patagoniji, pod južnim križem, neštetimi zvezdami, Cerro Torrejem so me sanje kar začele preplavljati in z njimi sem začela živeti. Potrebno je bilo veliko žalosti, trpljenja, bolečine, preden sem jih začela dojemati, razumeti. Po drugi strani so mi dajale moč in vero, da sem šla in še hodim skozi vse preizkušnje.«

— *Kaj ti sedaj pomenijo sanje?*

»Danes vem, da so mi sanje rešile življenje, mi pokazale pot, po kateri naj hodim ter me spoznale z ljubeznijo in prijatelji.«

— *Z Mihom sta po osemletni zvezi še vedno prijatelja.*

El Capitan, kjer sta Jeglič in Praprotnik preplezala *Morje sanj*, o čemer (tudi) pripoveduje film s tem naslovom

Po drugi strani mi je zadnja Patagonija odprla vrata v sanjski svet in od takrat se mi je življenje popolnoma spremenilo.«

— *Bergman je nekoč dejal, da bi se mu omračil um, če sam ne bi mogel ustvarjati svojih sanj — filmov. Bi to držalo tudi zate?*

»Zdaj sem spravljena sama s seboj in delam tisto, kar čutim. Toda kar nekaj let se mi je dobesedno 'trgalo', ker nisem vedela, kaj naj v svojem življenju počnem. Sama sebi sem se zdela brezupen primer. Bila sem izgubljena. Nikoli niti pomislila nisem, da bom kdaj režirala film, vendar je imelo življenje očitno z mano drugačne namene. Mislim pa, da vsakdo zelo trpi, če ne najde svojega notranjega poklica ali nima poguma, da bi ga opravljal.«

— *Kdaj si se začela ukvarjati s sanjami, ali bolje rečeno, kdaj so se sanje resno začele ukvarjati s tabo?*

»Najprej so se sanje začele ukvarjati z mano, potem pa šele jaz z njimi. Pred nekaj leti sem imela v svoji največji duševni krizi zelo močne arhetipske sanje. V tistem času sem prebrala tudi neki stavek, ki me je popolnoma uročil. Napisal ga je **Jung** in sem potem prebrskala vse knjigarne, da sem dobila njegovo knjigo »Spomini, sanje, misli«, ki pa je takrat kljub poskusu

Kako je ta odnos vplival na film oziroma na delo?

»To razmerje z Mihom je pustilo v mojem življenju globok pečat. Miha je imel ves čas razumevanje za mojo pot in čeprav se drugi niso strinjali z mojim načinom življenja, je bil prav on tisti, ki je vame ves čas verjel. Najpomembnejše pri delu in pri filmu je zaupanje in to med nama vsekakor je.«

— *Marsikdo je bil po ogledu filma začuden, kako močno avtobiografski je. Te to preseneča?*

»Zelo. Po drugi strani mi tudi to veliko pomeni, kajti biti oseben pomeni biti individuum, biti resničen, iskren. Mnogo ljudi se boji izpostaviti in svoje življenje raje skrivajo. Toda vsi smo ljudje in vsi imamo probleme.«

— *Od kod pogum za razkazovanje tako osebnega življenja?*

»Izpoved je prvi korak človeka, da se odpre življenju. S tem se je pripravljen soočiti z drugačnim, resničnejšim svetom. Izpoved pa res potrebuje veliko poguma, saj ljudje živijo najmanj dvojno življenje in se bojijo pokazati taki, kot so v resnici. Jaz tega strahu nimam več, ker sem nekako dojela pomen žrtvovanja ega.«

— *Kako gledajo starši na tvoje delo?*

»Za starše sem zelo težaven otrok. Veljam za čudakinja. Moja družina je tipično tradicionalna in kot zelo 317

občutljivemu otroku se mi je zdelo, da sploh nisem za ta kruti svet. Nobenega razumevanja ni bilo, ne od staršev ne od drugih. Mislim, da se šele zdaj sprizanjujejo z mojo 'čudaško' naravo. Svojo domišljijo sem tako in tako podedovala po očetu, ki nam je ure in ure govoril pravljice.«

— *Prihajaš z gorskega krasa, vendar si tudi že dolgo v Ljubljani. Se počutiš razdvojeno med dvema okoljema?*

»Kot otrok mest nisem marala, toda po srednji šoli ni bilo druge izbire, tako da sem prišla v Ljubljano. Bilo mi je grozno. Pogrešala sem burjo, razmetane kamne, borovce, zaobljene hribe, rumeno travo. Toda s časom sem Ljubljano celo zelo vzljubila, saj mi je v teh letih povedala svojo pravljico. Darovala mi je tudi najpomembnejše ljudi mojega življenja. Rada jo imam. Mislim, da mi je uspelo povezati kraški kamen in zeleno Ljubljano.«

— *V filmu se zelo lepo vidi tvoje razumevanje za fenomen časa. Od kod črpaš čist pogled na dogodke, stvari, dejanja?*

»Mislim, da to ni samo moje delo in si tega fenomena ne morem lastiti. Ko delam, se popolnoma prepustim intuiciji, da steče skozi mene. Mislim, da mi je skupaj z Alešem uspelo ustvariti ta res poseben film, ki pa je po mojem mnenju tudi temeljni za vse nadaljnje.«

— *Kaj ti sedaj pomeni film in kaj te kot režiserko zanima?*

»Film mi pomeni način, s katerim se lahko izpovedujem. Rada bi delala filme o ljudeh, o življenju, v katerem smo in nas zajema, brez kakršnegakoli filozofiranja, razpravljanja, razumarstva — preprosto tako, kot je. Ni namreč naključje, da je v kratkem časovnem obdobju prišlo do odkritja luči, nezavednega in filma. Tako je zame film pravzaprav sporočilo nezavednega, mrtvih sličic, ki spijo globoko v vsakem od nas, ko pa prižgemo luč zavesti, te slike oživijo in nam povedo svojo pravljico. V bistvu si želim delati miske filme ter tako obuditi vse tisto, kar globoko v kolektivni podzavesti spi in s tem ljudem pokazati, da lahko vsakdo živi svojo osebno legendo.«

— *Zdaj je ognjeni krst za tabo. Načrtuješ že naslednji projekt?*

»Življenje me znova in znova preseneča, zato mi dopustite, da vas tudi jaz s svojimi prijatelji presenetim.«

Na koncu jo še potihoma vprašam, če mi zaupa svoj moto, na kar mi z veseljem odgovori: Ljubezen!

— *Kakšna misel za konec?*

»Naj ljudje mislijo s srcem in občutijo z mislimi!«

85 000 SLOVENSКИH PLANINCEV, ORGANIZIRANIH V 10 MDO IN 198 PLANINSКИH DRUŠTEV

ŠTEVILČNO MOČNA PZS

V Sloveniji je bilo konec lanskega leta 85 340 planincev, organiziranih v 198 planinskih društvih, združenih v desetih meddruštvenih odborih (MDO), ki so članice Planinske zveze Slovenije. To je 1161 planincev ali 1,4 odstotka več kot leta 1994.

V MDO Dolenjske in Bele krajine je osem društev z nekaj več kot 2000 člani, več kot polovico pa jih šteje PD Novo mesto, medtem ko ima plezalni klub Alp šport iz Novega mesta komaj 11 članov (pod sto članov pa imajo še tri društva).

NAJŠTEVILČNEJŠE SLOVENSKO PD

MDO Gorenjske šteje 20 društev in več kot 13 000 članov, od društev so kar tri izredno številčna: v PD Radovljica je včlanjenih 2241, v PD Kranj 1922, PD Javornik-Koroška Bela 1383 in PD Jesenice 1171 planincev. Najmanj članov ima PD Rateče, le 41.

13 društev je včlanjenih v MDO Koroške in štejejo malone 8000 članov. Najmočnejše po številu članov je PD Prevalje, ki ima kar 1760 članov, 1259 pa jih ima PD Črna na Koroškem. Najmanj članov, le 49, ima PD Ribnica na Pohorju.

Kar 62 planinskih društev z 21 467 člani je v MDO Ljubljana, številčno najmočnejše pa je slejkoprej PD Ljubljana Matica, v katerem je včlanjenih kar 6458 planincev. V PD Kamnik je 2819 članov, nad 1000 jih ima le še PD PTT Ljubljana (1430), vendar je na drugi strani kar precej izredno majhnih društev: po statistiki ima PD Slovenijašport komaj šest članov, Alpinistični

klub Vertikala 28, PD Kres in PD Tobačna tovarna iz Ljubljane 31, pod sto članov pa poleg teh še 18 društev.

Izredno močan je tudi MDO Podravja, v katerem je več kot 10 000 članov in 22 društev. Najmočnejše je PD Maribor Matica, ki šteje več kot 2500 članov, nekaj več kot 1000 članov ima še PD Ptuj. Pod sto članov imajo le štiri društva, od teh najmanj, komaj 27, PD Oplotnica.

V MDO Pomurja je šest društev, ki štejejo 1853 članov. Med 300 in 500 članov imajo štiri društva, najmanj članov, le 44, ima PD Lendava.

Deset planinskih društev je včlanjenih v MDO Posočje. V celoti imajo več kot 4000 članov, od tega največ, 1484, PD Nova Gorica, 806 pa PD Tolmin. V Posočju jemljejo, kot kaže, planinstvo nadvse resno, saj imajo društva verjetno optimalno število članov, od 116 do 561.

MDO Primorsko-Notranske šteje sedem planinskih društev in nekaj več kot 4000 članov. Največ, nekaj več kot 1500 članov, ima Obalno planinsko društvo iz Kopra, več kot 900 PD Sežana, PD Snežnik iz Ilirske Bistrice pa 644.

KAKŠNA JE VSEBINSKA MOČ PZS

Zelo močan je MDO Savinjske, v katerem je včlanjenih 36 društev in malone 11 500 članov. Najmočnejše je — presenetljivo — PD Velenje s kar 1957 člani, nad tisoč članov pa imata še PD Celje (1146) in PD Zabukovica (1107). Tudi na tem območju je nekaj številčno prav majhnih društev: PD Tabor ima, na primer, komaj 20 članov, PD Vransko in Zlatarna Celje pa nekaj več kot 50.

Naposled je v MDO Zasavja včlanjenih 14 planinskih društev z več kot 8000 člani. Med njimi je daleč največje PD Zagorje s 1258 člani, velika društva pa so še PD Brežice z 882, PD Bohor iz Senovega z 846 in PD Dol pri Hrastniku s 745 člani. Prav majhnih društev (z izjemo Alpinističnega kluba Krško, ki šteje 51 članov) v tem MDO ni, prej so vsa društva velika, saj ima kar pet društev (poleg že naštetih) med 500 in 800 članov.

Ali je mogoče na podlagi teh statističnih podatkov sklepati, da je slovenska planinska organizacija prebrodila krizo, saj so nekateri pred nekaj leti trdili, da je zašla vanjo? Če bi sklepali samo po številu tistih, ki so lani plačali planinsko članarino, bi lahko to mirno trdili. Širša bi bila seveda razprava o tem, kako je naša planinska organizacija močna vsebinsko. Upamo, da o tem kmalu dobimo konkretne podatke.

M. R.

MARKACISTI KOMISIJE ZA POTA PRI UO PZS VSAKO LETO OPRAVIJO ZAVIDANJA VREDNO DELO

ZAVAROVANE VISOKOGORSKE POTI

DANILO SBRIZAJ

Slovenski gorski svet obišče letno več kot milijon domačin in tujih gornikov. Med njimi je precej takih, ki niso niti primerno izurjeni, niti opremljeni za hojo po visokogorskih poteh. Zato slovenska planinska organizacija posveča posebno pozornost vzdrževanju nekaj sto kilometrov najbolj izpostavljenih poti v visokogorju. Dela na poteh in varovanjih izvaja peščica strokovno usposobljenih gornikov — markacistov, ki so člani Komisije za planinska pota pri Upravnem odboru PZS. Vsa ta dela opravljajo brezplačno.

NAČRTOVANA LETOŠNJA DELA

Letos nameravajo opraviti naslednja pomembnejša dela: od 13. do 17. julija nameravajo s klini in jeklenicami zavarovati spodnji del Velike Babe, od 20. do 27. julija Hanzovo pot na Mojstrovko, od 27. julija do 4. avgusta Zadnje okno v Prisojniku, od 25. do 30. julija pot sedlo čez Brežice—Škrbina za gradom, od 3. do 10. avgusta pot z Doliča na Kanjavec in od 10. do 18. avgusta pot s Škafa na Mrzlo goro. Na vsaki od teh akcij bo sodelovalo po sedem markacistov.

V obnovo in vzdrževanje poti sodi obnova varovalnih naprav (zamenjava klinov in jeklenic), urejanje odvodnjavanja, da voda ne uničuje poti in iz njih ne dela hudourniških strug, ukinitvev bližnjic, ki povzročajo erozijo, odstranitev košev za smeti ob poteh, kajti planinci sedaj nosimo svoje odpadke s seboj v dolino, in postavitev smernih tabel, ki planince usmerjajo in jih obveščajo tudi o težavnosti poti.

Dobro urejena in označena planinska pot namreč usmerja ljudi pri hoji in lahko pomembno prispeva k temu, da obiskovalci gora ne povzročajo škode v naravi in ne plašijo živali. Hoja po njej je tudi varnejša, kar je ob povečanem obisku naših gora v zadnjih štirih letih še kako pomembno. Letos pa bomo začeli postavljati tudi nove smerne table na križiščih planinskih poti; izdelavo sponzorira Telekom Slovenije.

Kako velikansko in pomembno delo so v zadnjih nekaj letih naredili markacisti Komisije za planinska pota pri UO PZS, naj deloma pokažejo podatki.

STATISTIKA MINULIH LET

Leta 1990 so popravljali poti Zavetišče pod Špičkom—Jalovec, Jalovec—Kotovo sedlo, pot k izviri Soče, zavarovano pot na Peco, pot Skuta—Dolgi hrbet in Dolgi hrbet—Mlinarsko sedlo. V celoti je na akcijah delalo 51 markacistov, opravili so 3232 ur dela, napeli 704 metrov jeklenice in zabili oziroma zamenjali 746 klinov.

Leta 1991 so obnovljali poti čez Kriško steno, na Jalovško škrbino, Kopinško pot na Ojstrico, Kremžarjevo pot na Kočno in pot Dolci—Grintovec. Na teh akcijah je delalo 34 markacistov, ki so opravili 2160 ur dela in ta čas napeli 485 metrov jeklenice ter zabili oziroma zamenjali 465 klinov.

Leta 1992 so dva tedna popravljali pot na Bavški Grintavec ter poti Ledine—Češka koča, Češka koča—Mlinarsko sedlo, Srednja Ponca—Visoka Ponca in Mrzli dol—Mrzla gora. Na teh akcijah je sodelovalo 39 markacistov, ki so opravili 2748 ur dela ter ta čas napeli 833 metrov jeklenice in zabili ali zamenjali 708 klinov.

Leta 1993 so obnovljali poti na Olševo, Češko kočo, Koroško Rinko, Slovenski smer na Mangart, pot Mangart—Kotovo sedlo, čez Plemenice, pot čez Taško in od Cojzove kočice na Mali Grintovec. Na teh akcijah je delalo 61 markacistov, ki so opravili kar 4044 ur dela ter ta čas napeli 984 metrov (skoraj kilometer!) jeklenice ter zabili ali zamenjali 833 klinov.

Leta 1994 so popravljali poti Suhi dol—Grohot, Koritnica—Sedlo čez Brežice, Kotovo sedlo—Mangart, Kotličič—Branca, Srenski preval—Studorski preval in Mlinca—Kepa. Na teh akcijah je delalo 45 markacistov, ki so opravili 2880 ur dela, ta čas napeli 754 metrov jeklenice in zabili ali zamenjali 750 klinov.

Lani so naposled obnovljali Lovsko in Slovensko pot na Ledine, Kopiščarjevo pot v Prisojniku, Hanzovo pot na Mojstrovko, pot čez Komarčo ter poti Ojstrica—Škarje, Mrzli dol—Križ in Grlo—Slemenova špica. Na teh akcijah je delalo 53 markacistov, ki so opravili 3780 ur dela, ta čas napeli 937 metrov jeklenice ter zabili oziroma zamenjali 944 klinov.

DRAGOCENA POMOČ SPONZORJEV

Da so lahko vse te drage akcije nemoteno izvajali, so poleg Planinske zveze Slovenije markacistom zadnja leta priskočili na pomoč s svojimi izdelki in denarjem 319

Bayer Pharma iz Ljubljane z autanom, Krka Kozmetika iz Ljubljane z zaščitno kremo sun mix, Ljubljanske mlekarne iz Ljubljane z alpskim mlekom, ledenim čajem in sirom, Pivovarna Union iz Ljubljane z delovnimi kombinacijami, osvežilnimi pijačami in pomočjo pri prevozu opreme, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije z Letalsko brigado Slovenske vojske, ki je s helikopterji prevažala stroje in opremo na težko dostopna mesta, ter KIA Motors Company s terenskim avtom KIA sportage za prevoze opreme in na ogledne poti. Vsem tem se PZS in markacisti za pomoč najlepše zahva-

ljujejo, saj bi brez njihove pomoči akcije verjetno morali opravljati v manjšem obsegu.

Zdaj upajo, da jim bo kdo pomagal pri obnovi precej uničene osebne opreme, predvsem še planinskih čevljev. Markacisti namreč za delo na akcijah uporabljajo izključno svojo opremo od oblačil do obutve, ki je po dveh letih povsem uničena. Nemara bi pri tem lahko pomagale zavarovalnice, saj markacisti s tem svojim delom prispevajo k temu, da bi bilo v gorah čim manj nesreč. Če ta problem kmalu ne bo rešen, bodo nekatere od takih akcij prihodnja leta vprašljive.

OD LESENJAČE PREK SMUČARSKÉ DEPANDANSE DO ZAVETIŠČA GRS

STOLETNICA MOZIRSKE KOČE NA GOLTEH

ZORAN TRATNIK

Pred sto leti so mozirski planinci Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva postavili svojo (prvo) kočo na Mozirski (Golčki) planini, ki je bila četrta postojanka Slovenskega planinskega društva. V sto letih so koče dograjevali, gradili so nove, mnoge so pogorele, menjavali so se lastniki in upravljalci. Opisati želimo del te zgodovine, kot so jo videli glavni udeleženci in opisovalci.

48 PLANINCEV NA OTVORITVI

V zapisnikih odborovih sej Savinjske podružnice je dne 9. maja 1895 zapisano: »Gospod odbornik **Leopold Goričar** predlaga, da je pripravljen postaviti planinsko kočo nad Mozirjem v Loki nad Boskovcem proti temu, da podružnica oskrbni opravilo koče... Če bo to mogoče, že letos, ali pa šele prihodnje leto. Ta predlog se sprejme enoglasno.«

Dne 11. marca 1896: »... Zgradba te koče (Mozirske) je z ozirom na te darove in z ozirom na to, ker darujeta g. Leopold Goričar in g. **Feliks Tribuč** v Mozirju ves potreben les za njo, ker so lastniki dotičnega zemljišča že dali brezplačno dovoljenje za njeno zgradbo in so kmetje iz Št. Radegunde in Šmihelja obljubili vse potrebne vožnje opravljati, pastirji pa škodljive cepiti, popolnoma osigurana...«

Na zborovanju mozirskih članov Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva dne 16. maja 1896 v gostilni **Ivana Lipolda** je načelnik podružnice **Fran Kocbek** predložil temeljni načrt, stranski načrt in prerez Mozirske koče, ki so ga udeleženci soglasno potrdili: »Koča bo lesena, vodstvo gradnje prevzame L. Goričar, določitev prostora, kjer naj koča stoji, se prepusti L. Goričarju in F. Tribuču.«

Slavnostna otvoritev Mozirske koče na Golčki planini 5. oktobra 1896 je obširno opisana v Planinskem vestniku št. 10/1896. Iz članka izvemo, da je bila stavba lesena, 5 metrov dolga in 4 metre široka, krita s škodlami in opremljena z vsem potrebnim inventarjem. Slavnostne otvoritve se je udeležilo 48 planincev. »Vsem je jako

Mozirska koča na Golteh, kakršno so postavili leta 1896

ugajala prijazna koča, okrašena z zelenjem in mnogimi zastavami, z bližnje smreke pa je plapolala 6 metrov dolga slovenska trobojnica.« Kočo in razpelo je blagoslovil župnik **Ramor** iz Šmihela ob pomoči štirih duhovnikov. Rečički pevci so zapeli Aljaževu pesem »Triglav«, ki je vse silno navdušila. Slavnostni govornik je bil Fran Kocbek, tudi **J. Frischauf** je poslal pozdravno pismo.

Mozirska koča je do prve svetovne vojne uspešno delovala, obisk turistov je bil za tiste čase dober. Vojna na koči ni pustila večjih posledic.

LESJAKOVA BAJTA OB KOČI

Dogajanje ob Mozirski koči po prvi svetovni vojni je opisal **Janko Orožen** v »Zgodovini Celja in okolice II«: »Izmed starih koč je dobro uspevala Mozirska, ki je bila redno obiskana in je imela lep obisk. Mozirčani so jo po (prvi) vojni povečali.« Prva nova turistična stavba (Savinjske podružnice) tega razdobja je nastala leta 1929 na Golteh poleg stare, povečane Mozirske koče. Nova stavba je zelo koristila smučarjem. Novo kočo so zgradili Mozirčani sami in je — kakor stare — niso dali iz rok. ...« Potem se je poslovanje Mozirske koče poslabšalo in jo je morala prevzeti Savinjska podružnica (v Celju) ter poravnati nastale dolgove.

- 12 -

Recepisnik

o zbiranju mrazskih članov
Savinjske podružnice Slov. plan. društva
dne 16. maja 1936 v gostilni
g. Ivana Lipold.

Novinci: Oskar Gradišnik, Leop. Gr. Št. Št.
Fran Gradišnik, Fran. Fabel, Ivan Št. Št.,
Kainšberger, Ivan Teršani, in Feliks Teršani.

Načelnik Fr. Kocbek, stvari zbirni
posrednik zbiranja, prodajajoči, da je zbiranje
skladno s tem namenoma, da mrazski člani
sodelujejo na javnosti svoje mnenje o stavbi
Mozirske Koče.

Na to predložiti načrti, nameni:
Stavbni načrt, obratni načrt in presek
za Mozirsko koč. Načrti se podaljši rak,
pravno in glasno sodeluje. Koča bo delo Ivana
Podatke izgradnje polovine g. Leop. Gradišnik.
Kateri ima pravico, da se Koča materialno
po sprejetih načrtih zgradi. Boljše
postaviti, ki naj Koča stoji, pregradi se
g. Leop. Gradišnik in g. Feliks Teršani.

Leop. Gradišnik *Fr. Kocbek*
načelnik

Faksimile zapisa, ki ga je spisal in podpisal načelnik Savinjske podružnice SPD Fran Kocbek: takrat so se člani odločili postaviti Mozirsko kočo

Mozirska koč je stala na svetu, ki ga je podružnica kupila leta 1906. Leta 1936 je kupil odbor (Savinjske podružnice v Celju) prostor za novo koč. Preden so jo začeli graditi, so začeli delati vozovno cesto in pripravljati material. Vendar jih je prehitela vojna. Ko je leta 1939 in 1940 podružnica precej sveta še dokupila, je imela na Golteh okrog 5 hektarov svoje zemlje. Povprečni letni obisk je dosegel že 1300 oseb.

Zaradi velikega dotoka smučarjev je takratni oskrbnik Mozirske koč na lastno roko na sosednjem pobočju zgradil večje poslopje, ki je imelo spodaj hlev in zgoraj sobo. To stavbo so označevali kot »Lesjakovo bajto«. Lesjak je postavil bajto na svetu, ki mu ga je podarila šmihelska pašniška skupnost, vendar zemljišče še ni bilo zapisano na njegovo ime. **Lesjaku** »bajta« ni pripadala pričakovane dobička, zato jo je dal v najem podružnici. Leta 1937 so preuredili tako staro koč kakor tudi Lesjakovo bajto.

Med drugo svetovno vojno so vse stavbe na Mozirski planini pogorele.

POVOJNO NAVDUŠENJE IN TEŽAVE

Po 2. svetovni vojni so se za obnovo postojanke na Golteh najprej navdušili celjski smučarji. Za začetek so že za smučarsko sezono 1945–46 postavili leseno barako nekaj korakov stran od med vojno pogorele Mozirske koč. V začetku delovanja povojne planinske organizacije v Celju v prvi polovici leta 1946 so sklenili obnoviti Mozirsko koč na Golteh. **Tine Orel**, predsednik Planinskega društva Celje do leta 1963, je o povojni obnovi planinskih postojank na Mozirski planini (PV 1963) zapisal:

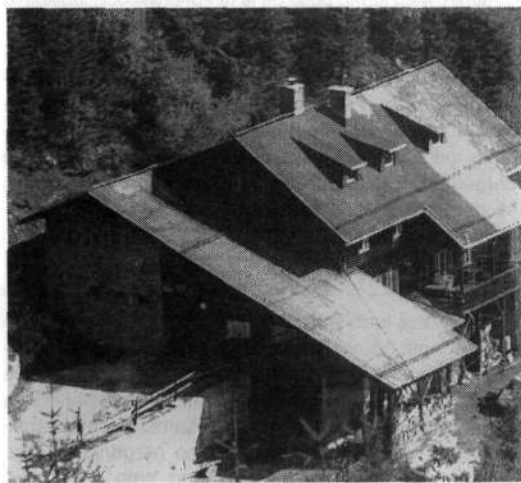
»Mozirsko koč smo začeli graditi 20. avgusta 1946. S kreditom 250 000 din smo spravili koč pod streho, tako da je pozimi 1946–47 koč že sprejemala smučarje. Z Mozirsko koč je imelo društvo nepretrgano delo vse do leta 1953: leta 1948 je bila urejena notranjščina, leta 1949–50 smo ji prizidali verando in moderno gostinsko sobo itd. ... Junija 1951 je koč pogorela v gozdnem požaru; v pol ure je bilo na tleh vse, kar smo s tolikšnim navdušenjem in ljubeznijo gradili skozi štiri leta.«

»Kljub prostranemu in pošastnemu pogorišču je društvo koč že dva dni nato odprlo pod šotorom, mesec dni nato pa na mestu, kjer je stala stara Mozirska koč iz leta 1896, že postavilo lesenjačo s pogradi za 50 oseb, s kuhinjo in pritklinami. Ni še preteklo leto, že je društvo na starem mestu odprlo novo, lepšo postojanko s petimi sobami, 30 posteljami in 100 skupnimi ležišči.«

Dušan Gradišnik, ki je za Orlom prevzel predsedniške posle PD Celje, piše v publikaciji »Nazaj v planinski raj« o obdobju po letu 1963 naslednje:

»V sedemdesetih letih je društvo zašlo v težave: ljudje sezonskega dela niso sprejemali, stalnega delovnega razmerja pa postojanke materialno ne bi prenesle. Tako je bilo društvo prisiljeno oddati Mozirsko koč v zakup Turističnemu podjetju Izletnik. Z nastankom Rekreacijskega centra na Golteh se je pokazal interes (stare) občine Mozirje, da bi nastalo integrirano gostinsko podjetje, ki bi zajelo tudi Logarsko dolino. Na Mozirski koč se je gospodarilo vedno slabše, zato je društvo kupcu Planinskega doma v Logarski dolini, Izletniku Celje, postavilo pogoji, da mu Planinski dom prodajo le skupaj z Mozirsko koč. Mozirska koč je nato prehajala iz rok v roke in končno pristala tam, kamor je edino spadala, to je v last Planinskega društva Mozirje. Mozirsko društvo jo je od Rdeče dvorane Velenje prevzelo z brezplačnim prenosom januarja leta 1984.«

Sedanje koč na Golteh

ZAVETIŠČE ZA GORSKE REŠEVALCE

Planinsko društvo Mozirje je ob 90-letnici Mozirske koče izdalo brošurico, v kateri so zapisali nadaljevanje dogajanj na Mozirski koči:

»Izropana in uničena koča skoraj ni bila sposobna sprejeti utrujenega planinca. Gola kuhinja, postelje brez posteljnine, dotrajana oprema in kot rešeto luknjasta streha so bili izziv za planinsko društvo. Staro milijardo dinarjev so nabrali in več kot 9000 udarniških ur opravili, zamenjali streho, postavili škarpo, pleskali

in zidali, dograjevali in olepševali ... Vseh, ki so za obnovljeno kočo svoj pot potili, ni moč zapisati. Lahko jih imenujemo le z enim imenom: bili so planinci, ne samo mozirski, od blizu in daleč so prihajali in pomagali.«
Na mestu stare Mozirske koče iz leta 1896 je bila leta 1945 najprej postavljena že omenjena lesenja, nato smučarska depandansa, leta 1985 pa so gorski reševalci Planinskega društva Celje postavili leseno zavetišče (okrog 80 m² tlorisne površine) in pripadajoče dvoriščno poslopje. Danes to zavetišče služi gorskim reševalcem, ki opravljajo svojo dejavnost na smučiščih Golt.

PLANINSKA DELOVNA AKCIJA LETA 1946 PRI MOZIRSKI KOČI

NOV DOM NA POGORIŠČU STAREGA

MIRAN HORVAT

Bilo je leta 1946, ko sem končal šesti razred gimnazije v Celju. Kot mnogi drugi mladi sem se tudi sam prijavil za delovno akcijo. Tisto leto sta bili dve zvezni akciji: regulacija Pesnice in izgradnja proge Brčko—Banovići. Odločil sem se za delo v Bosni. Malo pred odhodom pa so verjetno na predlog celjskega planinskega društva ali pa profesorja **Tineta Orla** izločili okrog petnajst fantov in deklet — dijakov celjske gimnazije. Tako je nastala skupina mladih, določena, da pomaga pri obnavljanju med vojno požgane in porušene Mozirske koče. Med temi izbranci sem bil tudi jaz.

Konec junija smo v Celju naložili na tovornjak hrano, posodo in mnogo materiala, potrebnega pri gradnji koče. Skozi Mozirje smo se peljali do hribovske vasi Šmihel, kjer smo vse preložili na kmečke vozove in potem je živina ob naši pomoči z muko vlekla tovor v strmi breg. Pod zadnjimi vzpetinami smo ves tovor razložili in ga na ramenih znosili do razrušene koče. Spominjam se, da sem hitro pograbil rolo strešne lepene, ki se mi je zdela najbolj pripravna za nošenje na ramenih. Med strmo potjo pa je ta »pripravnost« postajala vse težja: zdelo se mi je, kot da na goro prenašam križ.

Blizu požgane koče je bila majhna lesena koča, kamor se je začasno nastanil naš vodja profesor Orel z družino, pod streho kočice pa smo znosili hrano, posodo in drugi material. Sami smo se nastanili v velikem, okroglem indijanskem šotoru. V krogu smo si drug poleg drugega uredili ležišča iz vejevja in praproti. Novi dom se nam je zdel zelo imeniten, podoben tistemu iz pu-stolovske zgodbe.

DVA MESECA V GORAH

Že naslednje jutro smo pričeli delati. Od starega planinskega doma so ostali samo goli zidovi. Strehe in stropov ni bilo več, vse se je vsulo in nagrmadilo v kletnih prostorih. Najprej smo čistili in odnašali material iz kleti na plano in ga sortirali. Uporabno kamenje smo zlagali na kupe, neuporaben material smo razgrinjali in pod domom napravili teraso. Istočasno smo delali pod

teraso tudi visoko škarpo iz kamnja, da se ta nerabni material ne bi valil navzdol. Napravili smo lesena nosila in iz okolice nanosili kamenje za škarpo in novo kočo.

Delali smo ves dan, le opoldne smo imeli počitek za kosilo. Pokvarljivo hrano, predvsem meso, smo imeli spravljeno v dveh snežnih jamah: ena je ob poti na Stare stane, druga pa ob poti na Kal. Mleko in kruh smo nosili iz doline. Po enem mesecu dela smo dobili novega vodjo. Profesor Tine Orel se je poslovil in z družino odšel v dolino, naš novi vodja je postal profesor **Karel Jug**. Ko je prišel in nam ga je profesor Orel predstavil, smo se ob pogledu nanj kar zgrozili. Bil je strašansko suh, upadlega obraza, bled in slaboten. Poleg nas, zagorelih od planinskega sonca in prekipevajočih od moči, je bil prav neznaten. Zvedeli smo, da je to posledica internacije v nemškem taborišču Mauthausen. Hitro se je spoznal z nami in ves čas z nami tudi delal. Zato smo ga sprejeli za svojega. Delo, prijetno sožitje, predvsem pa zdrav planinski zrak so pripomogli, da se je okreplil njegov organizem in se mu je vračalo zdravje.

Začeli so prihajati tudi mojstri, zidarji in tesarji, ki so na počiščenem delovišču pričeli graditi nov dom. Pri njihovem delu smo jim seveda pridno pomagali.

Konec avgusta smo se po dvomesečnem delu vrnili v dolino polni prijetnih občutkov o opravljenem delu, lepih spominov na veselo družino in številne dogodivščine. Sam sem bil najbolj prevzet od lepot planinskega sveta, ki sem jih odkrival na tem delovnem taboru.

Ker je od tistih časov minilo že skoraj petdeset let, so mi podrobnosti ušle iz glave. Bolj so mi ostale v spominu mnoge drobne dogodivščine, ki so se mi zaradi nekaterih izrednih okoliščin, mladostne zagnanosti in optimizma za vedno vtisnile v spomin.

Prva leta po vojni smo mladi največ prostega časa prebili na vsakdanjem udarniškem delu. Prosti čas sem se navadil preživljati na športnih igriščih, saj sem se ukvarjal z vrsto športov, najbolj vnet pa sem bil kot atlet Olimpa, kasneje Kladivarja. Kot metalec sem delo pri izgradnji Mozirske koče izkoristil tudi za trening. Dvigoval sem, nosil in premetaval skale in kamenje. Če je bilo treba kamen vreči, sem ga vedno sunil kot kroglo.

Delali smo škarpo pod domom, zlagali skale in kamne in škarpa je rastla v višino. Kar precej moči si potreboval, da si vrgel kamen na vrh škarpe. Eden od mojih metov pa se je slabo končal. Težak kamen sem po vseh atletskih pravilih sunil navzgor, padel je ravno na rob škarpe, malo obstal, kakor da se obotavlja, ali se naj tam umiri ali zgrmi v globino. Odločil se je za drugo. Vsi smo odskočili, kamen pa se je odbijal, spreminjal smer in zadel profesorja Orla v nogo. Zelo sem bil poparjen in profesor, žrtev nezgode, je moral tolažiti mene, povzročitelja. Z rano pa je imel kar težave. Mislim, da se mu je celo zagnojila.

FANTJE, NABITI Z ENERGIJO

Profesorja Orla smo zelo spoštovali. Predvsem zaradi njegovega znanja, odnosa do nas mladih in zaradi njegove pripravljenosti, da z nami poprime za vsako delo. Bil je vsestransko razgledan človek. Nevsiljivo nam je govoril o različnih področjih življenja, o športu, kulturi, znanosti, predvsem pa o planinstvu. Vsem nam je bilo hudo, ko se je po mesecu skupnega življenja poslovil od nas.

Ko smo prvi dan naše planinske delovne akcije znosili vse stvari v naš tabor in čakali na večerjo, je nekdo predlagal, da bi šli še na vrh, ki smo ga videli pred seboj. V večernem soncu je bil prav izzivalen in željni dogodivščin smo kar stekli nanj. Bil sem v telovadnih hlačkah, ostalo obleko sem namreč razgrnil po travi, da bi se posušila; od večkratne hoje po vzpetinah in zaradi nošenja tovora je bila čisto preznojena. Na vrhu hriba — pozneje sem zvedel, da je to Medvedjak — smo imeli čudovit razgled na vse strani. Posebno me je prevzel pogled na Savinjske Alpe. Nekateri od udarnikov so že poznali posamezne vrhove, jaz pa še ne. Zapo-stavljenega sem se počutil. Bom kdaj jaz tam gori?

Ker se je že bližal večer, smo se morali vrniti. Pred kočo sem se hotel obleči — obleke pa nikjer. Od vsega svojega sem videl samo še del rokava jopice, ki je bingljal eni od krav iz gobca. Ostale krave pa so tudi zadovoljno mlele in prežvekovale preznojeno tkanino, moja oblaci-la. Kazalo je, da jim je tekstilni zalogaj teknil.

Krave so udeležene tudi v naslednji dogodivščini.

Šotor, v katerem smo spali, je bil verjetno zaradi našega dihanja in znojenja slan, a najbrž fantje ponoči tudi nismo kaj daleč od našega bivališča opravljali male potrebe. Kakorkoli že, kravam je bila bližina šotora in samo platno poslastica. Ponoči so se motovile med šotorskimi vrvicami in lizale šotorsko platno. Iznašili smo uspešen način odganjanja nočnega »sovražnika«. Od znotraj, posebno še, če je bila mesečna noč, se je lepo videlo, kako se šotoru približuje senca. Ko je krava prislonila gobec, da bi lizala platno, je najbližji usmeril »boksarski direkt« v mehki gobec temne postave. Sledil je uren odskok in umik nočnega kalilca miru, ob tem pa stresanje celega šotora, ko so se trgale vrvice.

Neke noči pa je bilo malo drugače. Zopet se je približevala senca, a bila je malo drugačna, ne tako velika. Prislonila je glavo na platno ravno tam, kjer je imel šotor majhno luknjo. Sledil je obvezni udarec najbližje-

ga in čez čas njegov komentar, da je tokrat zadel bolj v trdo. Tudi nadaljnji razplet je bil drugačen. Šotor se ni stresal, vrvice se niso trgale. Slišali smo samo še trdo zapiranje vrat bližnje kočice. Nobeden od nas ni več spal. Premlevali smo dogodek in prišli do skupnega mnenja, da je bil to naš vodja — profesor. Verjetno mu njegov čut odgovornosti do zaupanih mu dijakov ni dal miru in je hotel še ponoči preveriti naše počutje, mi pa smo se mu za to skrb nehote tako nevhvaležno oddolžili.

Zjutraj smo v strahu posedli k zajtrku, pa je negotovost kmalu minila. Niti profesor niti mi nismo o dogodku rekli ničesar. Obnašali smo se, kot da se ponoči ni nič zgodilo.

Na bližnji planini smo imeli v eni od pastirskih staj dve muli, s katerima smo tvorili vodo in hrano; pitne vode namreč na planini ni bilo. Sprva smo se pri delu z mularma vrstili vsi, kaj kmalu pa je to postalo le moje dodatno opravilo. Med vsemi sem bil najmlajši in sem rad zgodaj vstajal. Postal sem mulovodec. Že ob prvem svitu sem na prvo mulo naložiti dva kotlička z vodo, na drugo pa sedlo z nekakšima košema in odšli smo po serpentinah navzdol. Malo pred Planico je bil najbližji izvir. Kotlička sem nastavlil pod curek, mulo pa pustil, da se je pasla v bližini. Z drugo sem odšel naprej do kmeta **Verbuča**, kjer smo dobivali mleko, jajca in še kaj. Nazaj glede sem vsak drugi dan pri **Gostecniku** naložil nekaj hlebcev kruha. Mimo **Juga** in njegovega obveznega kozarca tolkovca sem prispel na Planico, naložil kotlička na mulo in se proti osmi uri vrnil v naš tabor.

HIMNA TISTIH ČASOV

Neko nedeljo, ko smo bili prosti, so se nekateri tovariši razšli, drugi pa smo posedali v bližini. Izza ovinka je prišla skupina planincev in pričela kričati: »Ogenj, ogenj! Goril!« Res se je kadilo iz strehe kočice, kjer je prebival naš vodja z družino. Gospa je klicala bližnje, naj ji pomagajo reševati stvari. S prijateljem sva kar mimo nje stekla za kočo in zlezla po lestvi skozi lino na podstrežje. Vse je bilo že v dimu. Na drugem koncu je

Koče v gorah

Planinska sezona je na vrhu, odprte so vse planinske koče z izjemo tistih redkih, ki so brez oskrbnika ali ki so v takem stanju, da planincev in drugih obiskovalcev ne morejo sprejeti pod streho. Večina vsaj visokogorskih planinskih domov ima bodisi telefon, bodisi mobitel, tako da je možna telefonska komunikacija z dolino, kar omogoča rezervacije prenočišč, na kar posebej opozarjamo in svetujemo. — Nekakšna izjema je med drugimi **Dom Petra Skalarja na Kaninu**, ki je do 8. septembra odprt samo ob dnevih, ko obratuje kabinska žičnica (samo za večje skupine in po prejšnjem dogovoru pa tudi med tednom). Julija bo koča odprta 6. in 7., 13. in 14., 19. — 21. in 25. — 28., avgusta samo od vsakega četrta do nedelje, septembra pa le 1., 7. in 8.

namreč gorela žimnica, ker je bila preblizu dimnika. Goreče ležišče sva potiskala proti lini, da bi ga vrgla na prosto. Tu se je žimnica razletela in nama onemogočila izhod. Ni nama preostalo drugega, kot da sva se lotila strehe, izruvala sva skodle in letve in tako prišla na prosto. Vsa hrana, ki smo jo imeli spravljeno pod streho, je imela okus po ožganem, naju pa so prijatelji čudno gledali, saj sva bila skoraj brez las in obrvi.

Življenje v planinskem delovnem taboru nam je bilo pestro in vsi smo bili zadovoljni. Veliko smo se zabavali in presmejali. Dostikrat smo po končanem delu ob šestih zvečer še »skočili« v Mozirje »gledat poštarco«. Enkrat je namreč eden od fantov, ki je imel nalogo iti v Mozirje po pošto, ob vrnitvi vzneseno vzkliknil: »Kakšna poštarca!« Še isti večer je večina starejših fantov takoj po delu odvihrala v dolino preverit to odkritje. Od takrat je bil vsak odhod v dolino pospremljen z »Greš gledat poštarco?«.

Najraje smo prepevali. Domačim pesmim sta se že pridružila moderna plesna glasba in jazz. Oboževali smo **Glenna Millerja** in v njegovem slogu je nastala melodija z našimi verzji:

*Šola končana je,
cvekov zadost',
vendar za učit' nam ni,
saj smo študentje mi.*

*Šli smo v hribe mi,
kočo gradit',
da se celjski smučarji
ne bodo »švarali«.*

In nato še pripev;

*Včasih se smejimo,
včasih gre zares,
če treba je pa pljunemo
tud' mi študentje v pest!*

To je postala naša himna in kar naprej smo jo prepevali. Imeli smo se že za študente, saj je večina že maturirala, nekaj je bilo sedmošolcev in samo jaz sem bil šestošolec.

SLOVENCIS SE LAHKO POHVALIMO Z BOGATO PLANINSKO KNJIŽNICO

NAŠA POTOPISNA PLANINSKA LITERATURA*

MILENA DOBNIK

Članek je kratek pregled slovenske potopisne planinske literature, ukvarja pa se tudi z nekaterimi teoretičnimi vprašanji planinske literature.

Literarni zgodovinar **Miran Hladnik**¹ ugotavlja, da slovensko planinsko leposlovje — v primerjavi s pomembnostjo gorá in planinstva za Slovence — ni obsežno. Pri tem upošteva in natančneje raziskuje planinsko povest, kot oblike planinskega leposlovja pa navaja tudi mladinsko slovstvo in planinski potopis. Ugotovitev o skromnosti planinskih del drži za fabulativno pripovedno prozo, medtem ko je planinski potopis količinsko obsežnejši, kar potrjuje tudi pregled slovenske potopisne planinske literature po letu 1945, ki je na koncu članka.

Od literarnih zgodovinarjev se je s planinsko literaturo ukvarjal le Hladnik², na to temo sta na Filozofski fakulteti nastali dve diplomski nalogi,³ sicer pa takšno literaturo redno spremlja Planinski vestnik, ki prinaša ocene planinskih knjig in objavlja krajše potopise.

Za izhajanje planinske literature skrbita predvsem Založba Obzorja iz Maribora z zbirko Domače in tuje gore in Mladinska knjiga iz Ljubljane; zadnja desetletja

pa, ko je te literature vedno več, izhaja ta tudi pri drugih založbah in v samozaložbi.

DEFINICIJA PLANINSKE LITERATURE

Najprej pogledimo, kaj pomeni termin planinska literatura; o planinskem potopisu kot žanru⁴ znotraj te literature bomo spregovorili pozneje.

Beseda *literatura* izhaja iz latinščine in je prvotno pomenila črkovno pisavo (lat. *littera* = črka) ter je poimenovala vse, kar je bilo zapisano s črkami (v nasprotju s klinopisom, slikovno pisavo ipd.), ne glede na to, čemu je to pisanje služilo. Podobno besedo uporabljamo še danes, le da jo radi predmetno ali tematsko opredeljujemo, npr. strokovna literatura (literatura, ki se ukvarja s strokovnimi vprašanji) ali politična literatura (literatura, ki se ukvarja s političnimi vprašanji). Analogno je planinska literatura tiste vrste literatura, ki se ukvarja s planinami oziroma planinstvom. Beseda literatura pa se uporablja tudi v pomenu besedna umetnost, leposlovje. V tem članku nam bo literatura pomenila vse zapisano, njen umetniško vreden del pa bomo imenovali leposlovje.

In še prvi del sintagme, pojem *planinska*. Obstaja vrsta različnih poimenovanj za literaturo, ki se na ta ali oni način ukvarja s planinami, in sicer: planinska, gorniška,

* Članek je del diplomske naloge z enakim naslovom, ki je nastala maja 1995 na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.

¹ Miran Hladnik, *Planinska povest*, XXIII. SSJLK (Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1987), 95—102.

² Glej op. 1.

³ To sta: Lucija Sodja, *Razsežnosti tematike alpinizma v Svetinovi Steni* in Andreja Šmerc-Tkalec, *Edo Deržaj, Ivan Bučer in njuna planinska povest*, 1994.

⁴ »Žanr je snovno določljiva in s snovjo definirana forma, ki pristaja na določeno konvencijo in sledi določeni tradiciji.« (Miran Hladnik, *Slovenska kmečka povest* (Ljubljana: Prešernova družba, 1990, 8.) Potopis je ena izmed vrst znotraj epske ali pripovedne zvrsti, planinski potopis pa je žanr znotraj te vrste.

hribovska, alpinistična, tudi odpravarska literatura ali planinsko pisanje oziroma dela s planinsko vsebino. Seveda se pojavlja vprašanje, ali gre za isti tip literature z različnimi poimenovanji ali pa planinska in npr. alpinistična ali gorniška literatura nimajo nič skupnega.

Poglejmo najprej v *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, kaj pomenijo pojmi planina, hrib, gora, alpinizem, odprava in izpeljanke iz teh. *Planina* prvotno pomeni le tisti del gore, ki je poraščen s travo in namenjen paši, medtem ko je *hrib* širša vzpetina zemeljskega površja, *gora* pa izrazita, visoka vzpetina zemeljskega površja. Kasneje je tudi planina privzela pomen visokih hribov, zlasti skalnih (npr. Kamniške Alpe = Kamniške planine). Človek, ki dandanašnji hodi v planine, hribe ali gore, se imenuje *planinec*, izraza *hribolazec* in *gorohodec* sta označena kot starinska (star.), *gornik* kot beseda, ki se več uporablja v leposlovju (knjiž.), vse tri pa so pojasnjene kot planinec in alpinist. *Planinec* oz. *hribovec* je tudi človek, ki stalno živi v hribih ali je doma s hribov. Nas zanima predvsem prvi tip planinca, torej tisti, ki v planine zahaja občasno kot turist in torej ni njihov stalni prebivalec.

Dejavnost planincev je *planinstvo* oziroma *planinarjenje*, *gorništvo* (knjiž.) in *hribolaštvo* (star.). Zadnja izraza sta pojasnjena kot planinstvo, alpinistika. Če je hribolaštvo starinski izraz, pa je toliko bolj živa sintagma *hodi v hribe*, kar pomeni isto kot ukvarja se s planinstvom oziroma zahaja v planinski, gorski svet. Torej izraza planinec in planinstvo danes označujeta to, kar sočasno poznali pod imeni gorohodec — gorohodstvo, hribolazec — hribolazenje, hribolaštvo, turist — turistik, danes pa je knjižna različica tudi gornik — gorništvo. Pridevniki *planinski*, *hribolaški* (star.) *gorniški* (knjiž.) se nanašajo na koren posamezne besedne družine (planina, hribolazec, gora). Nevtalno rabljena je, kot vidimo, le beseda planinski (v sintagmah kot *planinski zrak*, *planinska pot*, *planinsko društvo*, *planinska kočja*). *Alpinistiko* razlaga SSKJ kot vzpenjanje na visoke vrhove po nezavarovanih, nezaznamovanih smereh, *alpinizem* kot vedo o Alpah in alpinistiki, *alpinist* pa je tisti, ki se ukvarja z alpinistiko. *Odprava* je potovanje posebne skupine, navadno z raziskovalnim namenom; če gre za alpiniste in alpinistične namene, je to *alpinistična odprava*.

Poglejmo še, kakšna je slovenska tradicija v poimenovanju planinske literature. (Opiram se na izsledke Mirana Hladnika,⁵ ki je tradicijo razbral iz kataloga literarnoteoretskega izrazja na Inštitutu za literaturo pri ZRC SAZU.) Tradicija daje prednost izrazu *planinski*, našteva sicer tudi izraze *alpski* (*alpinistični*) (roman), *visokogorniški* (roman), vendar gre za nefrekventne stvari. Hladnik se v svoji razpravi odreka tudi izrazu *hribovski*, ker naj bi bil ta kalk — dobesedna prevedenka po nemškem prvem delu zloženka iz Berg-. Navaja, da sicer imamo izraz iz tega korena, npr. *hribovec*, ki pa pomeni stalnega prebivalca v gorah (gorjanca) in ne turista.

Kot smo ugotovili, so razlogi za rabo izraza *planinski* naslednji:

- nevtralna družina terminov in fraz z besedo planinski,
- poimenovalna tradicija na Slovenskem in
- izogibanje kalkom. (Čeprav je vprašanje, od kod smo Slovenci privzeli izraz planina za visoke, skalnate hribe.⁶)

Torej lahko izraze planinsko pisanje, gorniška, hribovska in planinska literatura združimo v izraz planinska literatura.

Kaj je torej planinska literatura?

To je literatura, ki se v različnih oblikah ukvarja s planinami, in sicer v povezavi s človekom — planincem.⁷ Leposlovni del planinske literature predstavlja dela »s temami in motivi iz gorskega sveta, tudi publicistični opisi osebnih doživetij in dosežkov v planinstvu ter alpinizmu«. ⁸ Če dodamo še Poljakovo definicijo,⁹ bi lahko rekli, da planinsko književnost tvorijo književna dela, ki so jih navdihnile planine s svojo lepoto in močjo ter vplivom na življenje človeka in zgodovino naroda.

Kaj pa alpinistična (in odpravarska) literatura? Kam sodi? Je del planinske literature, njena različica ali samostojen žanr? Najprej poglejmo, kaj alpinistična literatura sploh je. To so dela, ki opisujejo alpinistične vzpone oziroma ki nastajajo na podlagi alpinističnih odprav v različna gorstva. Nekateri kritiki ne ločijo ostro planinske in alpinistične literature; večinoma uporabljajo obe poimenovanji. Jasno mejo postavlja npr. **Tomo Virk**,¹⁰ ki pojmuje alpinistično literaturo kot ožji del planinske literature. Podobnega mnenja sta tudi **Lah**¹¹ in **Krišelj**.¹² Krišelj pojmuje pojem planinstvo obče (vanj sodijo tudi alpinizem, trekking, odpravarstvo), analogno pa planinsko literaturo kot širši pojem, v okviru katerega ima svoje mesto tudi alpinistična literatura. Podobno meni tudi **Zebhauser**,¹³ ki uvršča alpinistične knjige med planinsko literaturo; takšno razvrstitev najdemo tudi v Enciklopediji Slovenije.

Menim, da lahko obe vrsti literature združimo pod pojmom planinska literatura, saj gre pri obeh za tematiko gorskega sveta. Kadar hočemo poudariti, da knjiga vsebuje le alpinistične vrvine, jo poimenujemo alpinistična knjiga (npr. alpinistični potopis), kot nasprotni

⁶ Podrobno razčlenbo pojmov *gora*, *hrib*, *Alpe*, *planine* in izpeljanek iz letih najdemo v člankih Vladimira Škerlaka *Planine kot jezikovno vprašanje*, Planinski vestnik 4—11 (1985). Avtor poleg razčlenbe pojmov navaja tudi razloge za tako ali drugačno rabo posameznih izrazov.

⁷ To je t. i. ožje pojmovanje planinske literature — kot ga uporablja Jože Munda v Slovenski planinski bibliografiji: Munda, Zepić, Zupan, *Gore v besedi, podobi in glasi* (Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 1965). Ožje v tem smislu, da ne upošteva strokovnega in znanstvenega tiska (geografija, geologija, zgodovina, filologija, gozdarstvo, planšarstvo itd.), ki zadeva gorski svet, ter dela s področja športov, ki so planinstvu blizu (smučanje, lov, jamarstvo idr.).

⁸ *Enciklopedija Slovenije* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), 8. knjiga, 379.

⁹ Željko Poljak, *Hrvatska planinarska književnost* (Zagreb: Hrvatski planinarski savez, 1994), 13.

¹⁰ Tomo Virk, *Tomazinov korak do sanj*, Planinski vestnik 9 (1989), 402.

¹¹ Andrijan Lah, Planinski vestnik 9 (1990), *Paradoksalna eksistenca srečnega Siziifa*, 402.

¹² Marjan Krišelj, *Jezikovni sprehod po planinskih spisih*, Planinski vestnik 12 (1987), 550.

¹³ Helmut Zebhauser, *Planinska literatura — kaj je to?* Sporočila nemškega alpskega združenja 5 (1984). Povzetek članka je bil objavljen v Planinskem vestniku 5 (1985), 236—237.

⁵ Hladnik, *Planinska povest*, 96—97.

pojem pa uporabimo besedo planinska knjiga (planinski potopis) — planinski tokrat v ožjem smislu.

OBLIKE PLANINSKE LITERATURE

Ko smo opredelili pojem planinske literature, nas zanima, v kakšnih oblikah se pojavlja oziroma katere publikacije uvrščamo vanjo. Najprej pogledimo, kako je planinsko gradivo razvrstil **Jože Munda** v planinski bibliografiji.¹⁴ Munda navaja naslednjih dvanajst skupin:

- časopisje,
- zborniki,
- splošno, kamor uvršča strokovno planinsko literaturo, teorijo plezanja, prvo pomoč v gorah, navodila za markiranje, navodila za planinske izlete,
- zgodovina,
- slovensko leposlovje (dramatika, poezije, proza, potopis in ljudsko slovstvo oz. predelave ljudskega slovstva, če se dejanje odvija v gorah ali če so gore predmet opisovanja),
- tuje leposlovje (dela, katerih dejanje je postavljeno v naše gore ne glede na to, ali so v slovenščino prevedena ali ne; dela, katerih dogajanje je v tujih gorah, a so prevedena v slovenščino),
- vodniki in
- prospekti, društveni spisi, zemljevidi, panorame ter albumi.

Ker gre za bibliografsko razvrstitev gradiva, je naravno, da je to razvrščeno glede na način izhajanja (časopisje, zborniki, monografije ter ostalo: prospekti, zemljevidi, albumi, panorame in društveni spisi), nas pa zanima, kako bi to gradivo povzeli oziroma na novo razvrstili glede na prisotnost (ne)leposlovnih prvin v besedilu.

Da bo delo lažje, pogledimo še, kako planinsko literaturo razvršča Helmut Zebhauser.¹⁵ Zebhauser v svojem članku prikazuje »sedem zvrsti planinskega slovstva«, ki so:

- opisi gorske narave, pogorij in gora,
- opis poti na sedla, vrhove, preko grebenov in skozi ostenja (avtor v to zvrst uvršča vodnike in meni, da je tudi pisanje teh lahko literatura (glede na našo začetno definicijo bi rekli leposlovje, op. a.), in bi naj to tudi bila),
- strokovna in znanstvena literatura (npr. zapis o gorskem močeradu),
- opisi vzponov in hvalnice alpinističnih podvigov, kamor sodijo tudi razmišljanja o takšnem početju in opisi razpoloženj, ki jih človek doživlja v gorah (po avtorjevih besedah je to »paradna literatura alpinizma«),
- planinsko poučno slovstvo,
- povesti, novele, romani in
- pesništvo.

Na koncu avtor dodaja, da sodita v planinsko slovstvo tudi dramatika in časnikarsko poročanje.

Glede na delež leposlovnih ali strokovnih prvin v besedilu oziroma prisotnost dokumentativnosti ali fiktivnosti v le-tem predlagam naslednjo razvrstitev planinske literature:

1. strokovna literatura; sem sodijo različni priročniki (planinski, alpinistični, športnoplezalski) in vodniki (planinski, alpinistični) ter dela znanstvene, vzgojne in zgodovinske narave;

2. literatura, ki vsebuje tako praktično-strokovne kot leposlovne prvine, npr. potopisi, dnevniški zapisi, memoarska literatura, tudi nekateri vodniki ipd;

3. leposlovje.

V leposlovju so prisotne vse tri zvrsti (lirika, epika, dramatika); v slovenski planinski književnosti je najbolj razvita pripovedna proza, dramatike in lirike¹⁶ je občutno manj.

Hladnik¹⁷ ugotavlja, da je najpogostejša oblika slovenskega planinskega leposlovja planinski potopis, sledi mu mladinsko slovstvo, šele na tretjem mestu pa so dela s fiktivno fabulativno naravo.

Ker nas zanima tista vrsta planinske literature, ki jo lahko uvrstimo tako v leposlovje kot tudi med t. i. didaktične ali poučne književne vrste, na kratko pogledimo, kakšne so značilnosti teh vrst in za katere vrste gre.

PLANINSKI POTOPIS

Za didaktične književne vrste je značilno, da se v njih »čista mimesis križa s paktičnimi, retoričnimi, poučnimi nameni«.¹⁸ Torej te vrste bolj širijo bralčevo znanje kot pa spodbujajo njegovo domišljijo. Tudi literarni potopis, ki je sicer poln reportažnih in esejističnih prvin, se temu ne more izogniti. Lahko bi rekli, da je »potopis koloniziral prostor od utilitarnega turističnega vodiča do literaturo«.¹⁹ Pojavlja se v obliki črtic, romanov, novel, poezije, esejistike in publicistike vseh strok.

Poleg potopisa uvrščamo med didaktične književne vrste tudi spomine, dnevniške zapise, avtobiografije in eseje. Večkrat meje med posameznimi vrstami niso jasno razvidene, ampak gre za preplet prvin dveh ali več vrst, npr. v spominski avtobiografiji ali esejističnem potopisu.

Planinski potopis lahko torej definiramo kot potopis, ki vsebuje teme in motive iz gorskega sveta: opise poti in doživetij v gorah; v njem se prepletajo naravoslovna, geografska in kulturnozgodovinska opažanja, prav tako pa so (lahko) prisotne spominske, avtobiografske, esejistične in druge prvine.

Planinski potopis nastaja na podlagi doživetij v gorah. Avtorje, ki so večinoma neliterati, spodbuja k pisanju veliko doživetje gorske narave: njene lepote in krutosti. Čeprav gre za doživljajske zapise, ki nimajo fabulativne strukture, je kljub temu razvidna neke vrste zgradba oziroma zunanji okvir planinskega potopisa. Ta vsebuje opis vzpona, osvojitve vrha in sestop, ki pa ga narekuje ta način vzpenjanja v gore in oddaljenost le-teh. Poleg

¹⁶ Bibliografski pregled dramskih del s planinsko tematiko je v že omenjeni *Slovenski planinski bibliografiji* Jožeta Munde, pregled pesnjenja o planinskem svetu pa je antologija *Človek-gora-poezija*, uredila Darinka Petkovšek, 1993.

¹⁷ Hladnik, 101.

¹⁸ Matjaž Krmecl, *Mala literarna teorija* (Ljubljana: DDU Univerzum, 1983), 298.

¹⁹ Aleksander Zorn, *Potovanja zaradi pisanja*. V: Evald Flisar, Popotnik v kraljestvu senc (Ljubljana: Ganeš, 1992), 330.

epskih prvin vsebuje planinski potopis tudi avtobiografske in spominske, predvsem pa miselne (meditativne) prvine. Seveda se prisotnost teh od potopisa do potopisa razlikuje. Tako poznamo potopise takšne vrste, ki vsebujejo večinoma epske prvine, kot tudi tiste, ki jim je zunanje dogajanje samo okvir za razmišljanje.

Za planinski potopis je značilna prisotnost določenih miselnih prvin. Gre za razmišljanja o motivih zahajanja v gore ter o smislu tega početja, ki je večkrat na robu smrti. Nato za razmišljanja o bistvu človeka in njegovega obstoja ter o smislu življenja, ki ga dopolnjujejo misli o cilju in poti. Nepogrešljiv del planinskega potopisa so tudi meditacije o smrti. Vsebine miselnih prvin so lahko podobne, lahko pa tudi povsem različne. Nekatere razlike se dajo pojasniti z različnostjo planinskega (v ožjem smislu) in alpinističnega potopisa, npr. z razliko v motivih zahajanja v gore: planinca vleče v gore predvsem želja po uživanju in lepoti, medtem ko so za alpinista pomembnejše športne ambicije in želja po osvajanju. Podobno je pri odnosu do gora: v alpinističnem potopisu je lahko gora tudi le plezalno ogrodje oziroma objekt športnega udeleženstva, česar v planinskem potopisu ne najdemo. Obe vrsti potopisa vsebujeta razmišljanja o cilju in poti, ki so večkrat zelo sorodna. Prav tako sorodne so meditacije o smrti.

Dolžina potopisov je zelo različna: sega od kratkih, ki opisujejo enodnevnne izlete ali plezanje v gorah, pa do daljših, ki obsegajo celo knjigo in popisujejo življenje odprave in osvajanje oddaljenih vrhov.

Literarne zgodovine planinskih pisateljev in njihovih del, posebno potopisnih, večinoma ne omenjajo. Torej planinska literatura ni toliko pomembna zaradi svojih leposlovnih odlik (ki jih posebej v nekaterih delih tudi vsebuje) kot zaradi svojega kulturnozgodovinskega sporočila o pomenu gorā za Slovence.

KRATEK ZGODOVINSKI ORIS

O gorah kot o estetsko zanimivem motivu za umetnika (ne le literata, tudi slikarja in druge) lahko govorimo od 15. stoletja naprej, ko se začenja spreminjati srednjeveški pogled na naravo. Gore so od nekdanjih predstavljale prebivališče bogov, bile so vir strahu pred nadnaravnimi in neobvladljivimi silami, v njih so našla zatočišče pravljica bitja. V sredini 14. stoletja se je **Petrarca** podal v gore iz čistega veselja nad razgledom in to pomeni prvi poskus drugega vida njenega gorā. Pomembnejši premik pa je prineslo šele 18. stoletje z **Rousseaujevim** klicem »nazaj k naravi« in z njegovim pozitivnim stališčem do »grozovitih gora«, ki ga je zavzel v *Novi Heloizi* 1761. Velik vpliv je imela tudi pesnitev *Alpe*, ki jo je leta 1729 izdal **Albrecht von Haller** in v kateri vzneseno opeva gorsko naravo. Z uveljavitvijo opisne poezije narave in romantike je gorski svet postal pomembna snov evropskega leposlovja. S širjenjem planinstva se je v 18. in 19. stoletju razvilo tudi opisovanje gorskega sveta, pristopov na vrhove in naravoslovnih spoznanj.

V obdobju razsvetljenstva se je na Slovenskem začelo naravoslovno raziskovanje, tudi gorā, in s tem prvi

vzponi, ki so dokumentirani. O njih so takrat pisali **B. Hacquet** (1784), **Hohenwart** in **Richter** (1821).

V 2. polovici 19. stoletja so bili v časnikih in knjigah objavljeni prvi tehtni opisi vzponov Slovencev — prvi planinski potopisi (**France Kadilnik**, *Na Triglav*, 1873), razmahnila pa so se z izhajanjem *Planinskega vestnika*. V slovensko literarno klasiko sodi potopis *Moja hoja na Triglav* (1897) **Janeza Mencingerja**.

V opisih gorskih doživetij so se začela kazati tudi leposlovna prizadevanja. Knjige z opisi gor, gornikov in vzponov so v 1. polovici 20. stoletja napisali med drugimi **Josip Ciril Oblak** (*Golica in Kadilnikova koča*, 1905), **Pavel Kunaver** (*Po gorah in dolinah*, 1923), **F. S. Copeland** (*Beautiful Mountains*, 1931), **Boris Režek** (*Svet med Grintovci*, 1938), **Edo Deržaj** (*Podobe*, 1943) in **Josip Wester** (*Iz domovine in tujine*, 1944). Klasično obliko planinskega potopisa predstavljajo dela **Juliusa Kugyja**, ki je v svojih delih združeval zgodovinske, geografske in geološke informacije, folkloro, opise poti ter različne refleksije. Svoje planinsko delovanje je opisal v sedmih knjigah (prva *Aus dem Leben eines Bergsteigers*, 1925, v slovenskem prevodu 1937; vseh sedem v slovenskem prevodu 1966—79).

O svojih doživetjih med alpinističnimi vzponi je pisal **Klement Jug** (*Zbrani planinski spisi*, 1936); posebnost so humoristično obarvani spisi **Janka Mlakarja** (*Izbrani planinski spisi I—III*, 1938—39). V knjigi **Evgena Lovšina** (*V Triglavu in njegovi sosesčini*, 1944; 1946) se prepletajo zgodovinopisje in opisi lastnih doživetij.

V 2. polovici 20. stoletja se je potopisno pisanje nadaljevalo z (deloma leposlovno oblikovanimi) zapisi doživljanja in razmišljanja **Marijana Lípovška** (*Steze, skale in smučišča*, 1962), **Franceta Avčina** (*Kjer tišina šepeta*, 1964), **Mihe Potočnika** (*Srečanja z gorami*, 1968), **Matjaža Kmecla** (*S prijatelji pod macesni*, 1978), **Pavleta Kunaverja** (*Moje steze*, 1979) in drugih.

Z razvojem slovenskega alpinizma so začela nastajati dela o alpinističnih dosežkih, prepletena z razmišljanji, opisi doživetij in leposlovnimi prvini, npr. knjige **Toneta Škarje** (*Stene mojega življenja*, 1975), **Nejca Zaplotnika** (*Pot*, 1981), **Vikija Grošlja** (*Do prvih zvezd*, 1987) ter mnogih drugih. Prav tako se je razvil potopis, ki nastaja na podlagi alpinističnih odprav in tuja gorstva (Himalajo, Severno in Južno Ameriko, Antarktiko, Grenlandijo in drugam); svoj količinski vrh je dosegel v osemdesetih in devetdesetih letih. Nekatere knjige so skupno delo strokovnih sodelavcev in več udeležencev odprav (**Makalu**, 1974; **Kangbačen**, 1976, *Na vrh sveta*, 1979; *Na vrhovih sveta*, 1992).²⁰

SLOVENSKA POTOPISNA PLANINSKA LITERATURA V OBDOBJU 1945—1995

Na koncu dodajam pregled slovenske potopisne planinske literature, ki zajema obdobje od leta 1945 do 1994. Postopek zbiranja in izbiranja del, ki sodijo v

²⁰ Povzeto po: *Enciklopedija Slovenije*. 8. knjiga (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), 379—380.

pregled, ni bil povsem preprost. Literarne zgodovine takšne literature ne omenjajo, torej mi niso mogle biti v pomoč. Do leta 1965 sem se opirala na planinsko bibliografijo **Jožeta Munde**, za naslednja leta pa sem brskala po slovenski bibliografiji, letnih kazalnih Planinskega vestnika in po policah knjižnic.

Upoštevala sem le potopise, ki so delo enega avtorja (z nekaj izjemami), prav tako navajam le prve izide posameznih del. V izbor tudi nisem uvrstila del, ki že po naslovu ne sodijo v bibliografijo; gre za poročila o odpravah, ki so zgolj dokumentativne narave.

Dolžna sem še pojasnilo, zakaj sem se odločila za takšno časovno omejitve. Naravno bi se zdelo, da bi spodnjo mejo predstavljalo leto 1965 — dotokratno planinsko literaturo (in s tem tudi planinski potopis) je namreč popisal Jože Munda. Toda po letu 1960 (leto prve jugoslovanske alpinistične odprave v tuja gorstva) se je začel razvijati potopis, ki nastaja na podlagi alpinističnih odprav. Želela sem vključiti prvo tovrstno delo, ki je nastalo leta 1962. Nato sem pregledala še bibliografijo od leta 1945 do leta 1962 in ugotovila, da so v tem obdobju izšla le še tri planinska dela potopisne narave, ter jih vključila v pregled. Tako je nastal pregled potopisne planinske literature po 2. svetovni vojni. Gotovo obstaja še kakšno delo oziroma avtor, ki bi sodil v omenjeni pregled, vendar je po mojem mnenju (in kriterijih) navedena večina piscev planinskega potopisa v izbranem obdobju.

1956

• **(Dinko) Bertonec** in **(Vojko) Arko**: Dhaulagiri: Slovenec v argentinski odpravi na Himalajo (izdano v Buenos Airesu).

1962

• **Marjan Keršič**, **Ante Mahkota**, **Ciril Debeljak**, Noči in viharji: dnevnik poti prve slovenske odprave na vrhove Trisulov v Garhval Himalaji

• **Marijan Lipovšek**, Steze, skale in smučišča

1964

• **France Avčin**, Kjer tišina šepeta

1965

• **Rafko Dolhar**, Poti v planine

• **Zoran Jerin**, Vzhodno od Katmanduja

• Planinsko berilo (izbral in uredil **Tine Orel**)

1968

• **Miha Potočnik**, Srečanja z gorami

1974

• **Rafko Dolhar**, Pot iz planin

• **Pavel Kunaver**, Brezna in vrhovi

1975

• **Vojko Arko**, Planinske zgodbe z Nahuel Huapija

• **Tone Škarja**, Stene mojega življenja

1978

• **Zoran Jerin**, Himalaja, rad te imam

• **Matjaž Kmecl**, S prijatelji pod macesni

1979

• **Danilo Cedičnik**, Congma je hodil spredaj

• **Marijan Krišelj**, YU3 DRL — 9NIYU — Mount Everest — Sagarmatha

• **Pavel Kunaver**, Moje steze

• **Marjan Raztresen**, Kruta gora. Jugoslovanski vzpon na Mount Everest

• **Ante Mahkota**, Sfinga

1981

• **Tone Škarja**, Everest

• **Nejc Zaplotnik**, Pot

1982

• **Janez Bizjak**, Gore pod polnočnim soncem. Kalaabit Nunaa — Grenlandija

1984

• **Danilo Cedičnik**, Sledovi ptic

• **Rafko Dolhar**, Vabilo v Julijce

1987

• **Viki Grošelj**, Do prvih zvezd

• **Viki Grošelj**, V prostranstvih črnega granita. Karakorum 86 — Broad Peak 8047 m, Gasherbrum II 8035 m

• **Tone Škarja**, Jalung Kang

• **Braco Zavrnik**, Pet zakladnic velikega snega

1988

• **Matevž Lenarčič**, Smisel in spoznanje

1989

• **Viki Grošelj**, Prehodil bi svet za en sam nasmeh

• **Iztok Tomazin**, Korak do sanj: ameriški dnevnik

1990

• **Staza Černič**, Poti v brezpotja

• **Dušan Jelinčič**, Zvezdne noči

• **Jani Kokalj**, Trenutki

• **Marjan Manfreda**, Ledeno sonce

1991

• **Rafko Dolhar**, Romanje v Julijce

• **Viki Grošelj**, Štirikrat osem tisoč

1992

• **Viki Grošelj**, Bela obzorja

• **Dušan Jelinčič**, Biseri pod snegom

• **Milan Romih**, Takrat me počakaj, sonce

1993

• **Rafko Dolhar**, Stezice

• **Iztok Tomazin**, Čo Oju: turkizna boginja

• **Iztok Tomazin**, Nebo nad Afriko: polet z zmajem

1994

• **Ivan Kotnik**, Dotik neba

• **Milan Vošank**, Na poteh med gorami: od Uršlje gore do Mont Blanca in Snežnika

• **Iztok Tomazin**, Pustolovščina v Tibetu: smučanje z osemtisočaka

1995

• **Viki Grošelj**, K2 — grenko zmagoslavje.

Nepreudaren je, kdor se v gore in še predvsem v visokogorje odpravlja ob neugodni vremenski napovedi, z neprimerno opremo in še predvsem neustrezno obutvijo ter precenjuje svoje sposobnosti. Posebno tisti, ki gorske narave ne poznajo dobro, naj si poiščejo večkega sopotnika, tisti, ki poleg tega vedo, da bi jim napor lahko škodoval, pa naj pred turo vprašajo svojega zdravnika za nasvet ali gredo na natančen zdravniški pregled.

POSTALI SMO BOGATEJŠI ZA POUČNO IZKUŠNJO

VREMENSKI PREOBRAZ NA STORŽIČU

PAVLE ŠEGULA

Dnevu vstaje slovenskega naroda julija 1960 smo dodali nekaj dodatnih prostih dni in se z omo, Jano in Andrejem odpravili v gostoljubno kočo k **Francetu Jalnu-Kocarju** na Spodnjem Kališču. Prišli so tudi številni drugi znani in neznani planinci. Za začetek smo seveda nemudoma zlezli na Storžič.

Toda vreme se je pričelo kisati, obetal se je dež, v dežju pa je v gorah pravemu gorniku hitro dolgočasno. Lahko sicer igraš šah, človek ne jezi se ali kaj drugega, si pripoveduješ in poslušas šale. Naveličani smo se trije najbolj neučakani naslednjega dne zjutraj odločili, da gremo na planino Javornik pod Ženiklovcem po smetano in skuto.

Nekateri so nas odvrčali, češ da bo dež. Tudi kazalo je tako. Nebo je bilo težko, svinčeno sivo, nizko.

Nismo jih ubogali. Vzeli smo nahrbtnike in kanglice in odrinili z obetom, da se kmalu vrnemo.

PLANINCI, KI NIKOGAR NE POSLUŠAJO

Komaj je minilo Zgornje Kališče, kjer je danes Dom Kokrskega odreda, že je padla prva kaplja. Bila je debela in težka, da se je na skali kar razmazala. Sledila je naslednja, do bližnjega Bašelskega sedla smo bili že kar mokri, vendar še vedno prepričani, da ne bo nič hudega. Tolažili smo se, da Javornik ni daleč in da bo slabo vreme tako in tako hitro minilo.

Nadel sem si svojo pelerino iz polivinila, tovariša sta bila na milost in nemilost prepuščena silam narave, saj sta na sebi imela samo kratke hlače in majico.

Urno smo se spuščali na Jezersko stran. Ometali smo mokro ruševje in visoko travo, z neba pa je padalo, padalo.

Na odcepu pred osamelo lovsko kočo smo za hip pomislili, če bi se le ne bilo bolje vrniti. Toda ne! Spet smo našli izgovor: za nami je bilo že skoraj pol poti. Torej naprej!

Prečili smo dolgočasna melišča pod severovzhodnimi ostenji Storžiča in se začuda hitro znašli na Škarjevem prevalu. Zavili smo na desno in že kmalu smo bili pri planšarjih na Javorniku.

Začudeno so gledali norce, ki natanko ob takem vremenu hodijo po smetano ter nabirajo mokroto in revmatizem. Gotovo so si mislili svoje, a nam kljub temu postregli s skodelicami vročega zeliščnega čaja. Kolikor se je dalo, smo slekli mokre cape in jih dali sušiti nad ognjišče, planšarice pa so nam napolnile kanglice.

Med pomenkom smo se ozirali skozi okna, a upanje, da bo dež ponehal, se nikakor ni hotelo uresničiti.

Nasprotno, kmalu so se med kaplje dežje pomešale posamezne debele snežinke. Česa takega nismo pričakovali, a nas začuda niti ni plašilo.

Bili smo še preveč zeleni in neizkušeni, zato spet ni zašlo prepričevanje planšarjev, da naj prevedrimo pri njih in ne preizkušamo usode. Izgovarjali smo se, da nas na Kališču pričakujejo. Če se danes ne vrnemo, bodo v skrbeh, smo rekli. In smo odšli...

Ubrali smo oster tempo in premišljali, koliko snega se utegne nabrati do Bašelskega sedla. Po jutranji zatohli vročini smo se znašli v pravem zimskem mrazu. Meni pravzaprav ni bilo hudega, saj sem bil dobro napravljen, vendar so bila oblačila kljub pelerini mokra. Toda popotna tovariša sta bila uboga, premražena do kosti. Pomagalo jima ni niti nekaj mojih cunj iz nahrbtnika.

ORKANSKI VETER JE NOSIL SNEG

Pri lovski koči nas je sladki vonj sena vabil na podstrešje v toplo zavetje. Resno smo razmišljali, če bi ne bilo bolje počakati pod varno streho. In vendar spet ni zmogla pamet.

»Gremo, do sedla ni daleč!«

V strmini smo bili zares ubogi. Vlekel je orkanski veter, ki se je med tuljenjem gnal navzgor, da nas je metalo sem in tja kot igračke in nam jemalo sapo.

Tovariša sta bila na milost in nemilost prepuščena snežnemu viharju, ki je v zavesah gnal moker sneg proti višavam. Tudi mene je močilo z vseh strani. Pelerina je frfotala in tleskajoče opletala po ruševju, mi od časa do časa ovila glavo, loputala po ušesih in spet omahovala ob telesu ter se hip zatem zataknila ob vejo. Snega je bilo vse več, stezo smo bolj slutili kot videli.

Lovili smo sapo in omahovali, v gori je bučalo in bobnelo, tu in tam je iz beline vzniknilo drevo. Tu se je v pišvil macesen, tam upogibala jelša. Prava divja jaga.

Tovariša sta bila kljub naporni hoji vsa trda od mraza, pomodrelih ustnic in beder.

Kaj bi bilo, če bi veter pihal s sedla navzdol? Ali bi nas potem srečala pamet, bi se umaknili v lovsko kočico in ne bi tiščali v breg? Najbrž bi nam kaj drugega ne preostalo. Bi morda vsemu navkljub trmoglavili?

Naslednje dni smo v časopisu brali, da je nekako v istem času pod Sllemenom med Skuto in Kokrskim sedlom v istem neurju zaradi podhladitve in izčrpanosti umrla paninka, medtem ko se je njen sopotnik komaj rešil. Tragično je bilo, da je pri sebi v nahrbtniku imela suha oblačila in hrano. Verjetno je bila preveč utrujena, da bi ji spremljevalec lahko pomagal.

Končno smo se priplazili do sedla. Pahnilo nas je navzdol, da smo se komaj ujeli in zavili na pot, kjer smo z muko premagali še tistih revnih nekaj metrov vzpona in sestopili na Kališče.

Padli smo v kočico, kjer so nas pričakovali zaskrbljeni svojci in nekaj škodoželjnih obrazov. Marsikdo si je upravičeno mislil »Dobili so, kar so iskali«, nekateri so to tudi glasno povedali.

Mi pa smo se nalivali z vročim čajem in juho, hrana nam ni nič kaj dišala. Preveč smo bili izčrpani in ohlajeni. Odvrgli smo premočene cunje in se zavlekli na pograde. Zunaj je med sneženjem pričelo še treskati...

POUČNA ZGODBA S SREČNIM KONCEM

Proti večeru je bilo vremenskega preobrata konec, ujma se je iztekla. Od zahoda je posvetilo sonce. Boke Storžiča je prekrila trideset centimetrov debela snežna odeja, ki so jo ponekod že načeli plazovi.

Od časa do časa je cepnil v kočo kakšen zapoznelec.

Dva fantina sta se v najhujšem viharju v tesnem skalnatem preduhu pritajila pod vrhom Storžiča. Imela sta srečo, da se je vihar kmalu unesel in da ju ni potipala kakšna strela.

Bili smo bogatejši za poučno izkušnjo.

Zavoljo prismuknjenege početja sta se mi maščevali ledvici. Zgovorno in nazorno sta me naslednjega dne, ko se je družba razšla, opomnili, da se preobrat in ujme v zloabljenem telesu dogajajo tudi na osebnih ravni.

V mukah sem sestopal po lovski stezički čez Gradišče in se v ženinem spremstvu pretolkel do Bašlja.

KAKŠEN KONEC SI ZASLUŽI PRAVLJICA?

MENINA V MOJEM (NAŠEM) SRCU

MARE CESTNIK

Niso se lotili pravnih ljudi, oni, prekupčevalci in podkupovalci, pobiralci provizij, kreatorji strahov, rablji narave, poklicni koritarji, ko so s svojimi grožnjami dregnili v prebivalce Gornje Savinjske doline; in z Menino so strašno ponesrečeno izbrali žrtev za svoje papimate nože, ki naj bi v zdravilnost in neokrnjenost te neoporečne predalpske lepote zarezali z nevarno in drago elektronsko šaro. Menina in ljudje pod njo so preveč trdno povezani, da bi se jih dalo prepričati z nekaj strokovnimi lažmi in cenenimi poskusi podkupovanja — in zagotovo se bolj trdno kot prestolnica, prepojena z grobarskim zadahom garde-robne demokracije, zavedajo vrednosti slovenstva, slovenske samobitnosti in usodnosti zvestobe slovenski ljudi. In vidijo vseeno mnogo, mnogo dlje in bolj široko.

NORI INŠTALATERJI NARAVE

Menina je planina v najžlahtnejšem pomenu tega imena. Visoka in prostrana, temno gozdnata in prevlečena s pašniki, visoka, toda bližnja, odprta proti nebu, ki je nad njo še čisto in ponoči zvezdnato, proti goram in proti vsemu okrog nje, kar štrli iz umazanih kotlin. Menina ima vrtače, brezna, jame, pečine in je vselej odprto zatočišče za preganjane odrinjenih in ponižanih človeku odvečnih oblik življenja; je neprenehoma obnavljajoče se bogastvo, naj se ga da stehitati in izmeriti ter oštevilčiti s ceno ali naj je čutilom nevidno. Menina je planina, ki služi, vendar zato ni izgubila še niti kančka dostojanstva.

Intimno, torej najbolj neizbrisno bom okrnjen z vsako rano, ki jo bodo nori inštalaterji narave prizadejali Menini. Seveda to pri njih popolnoma nič ne šteje in je kot protiargument popolnoma brez uporabne vrednosti. A vseeno. Od najbolj nedolžnega otroštva je neizbrisen, neodstranljiv del mojega sveta, mojega prostorsko nerazsežnega, toda do vseh robov otroškega mernika duha segajočega obzorja. Ščavnice so delale oblake in dež in tista naravna temačnost je prirejala najbolj fantastična mistična potovanja. Menina je bila del mojega pogleda, toda od blizu sem jo odkril šele kot odrasel, za silo narejen, neizbirčno radoveden človek. Menina me

je prva po mnogih eksotičnih potovanjih na topla morja in k radodarnejše obarvanim ljudem resneje začela učiti domovine, planin in gora, a še zdaleč ne samo njih, samote in ogledovanja, a tudi tega komaj kaj več kot druženja z ljudmi in poslušanja.

Vse, kar je bilo takrat prvič, bi lahko jemal kot prisrčno: kako je v dolini pršil grintav dež in so se preganjale kisle megle, zgoraj pa se je sonce veselilo na čisto deviškem snegu; kako se je zgoraj naselila čistost in spodaj okrog človeških domovanj godljasta zračna umazanija; kako je tišina pela same neomadeževane misli in mi je bil prijatelj bližji kot brat; kako sem se skoraj boleče veselil težkega gaženja, tistih nekaj krepko poteptanih zvijuganih kilometrov, in so stotisoči prevoženih kilometrov vsakdanjih cest zbežali v pogrošno vprašanje o smislu bivanja; kako je imela vsaka drobna stvar svojo neprecenljivo vrednost in pogled naokrog svojo človeško večnost, vse drugo pa se je zlilo v vprašanje, češ, le kje, kje iščejo ljudje boga; kako je oskrbnik planinske bajte razkazoval planinske dragocenosti, sam od sebe, kot da tudi on prvič glede vse to, kar mu je že dolgo znano.

Menina mi ni pustila nobenega slabega sporočila in bolj kot sem hlastal po njej, enako neokrnjena in bolj željena je (p)ostajala.

MENINA JE PREIZKUSNI KAMEN

Pa nočem trkati na čustva, ampak na zdravo pamet.

Menino hočejo obglaviti z radarji. Zaenkrat z dvema, enim na Vivodniku, najvišji vzpetini planine, in drugim na Ščavnicah, jugovzhodnem pomolu, ki gleda proti Vranskemu, Savinjski dolini. Izgovori za postavitev so smešni, pravzaprav še zmerom zelo nejasno artikulirani. Izvirajo iz ustvarjenega strahu, obenem iz čistega koristljubja in hlapčevskih genov političnih struktur, ki iščejo novega gospodarja. V NATU najbrž in v mednarodnih veletrgovcih s smrtjo in odvisnostjo nerazgledanih in nepoučenih. V resnici pa tega nevarnega ništrca nihče ne potrebuje, ne Menina, ne ljudje okrog nje, ne narod, nobena zdrava pamet, nobena pozitivna usmerjenost. In po drugi strani: v Sloveniji je od

prejšnje armade ostalo toliko elektronske navigacije, da bi kvečjemu bilo treba kje kaj odvzeti, ne pa dodati!

Najbrž nihče, ne zagovorniki ne nasprotniki, ne more zatrdno vedeti, kakšne bi bile vse vidne in nevidne, takojšnje in dolgotrajne, fiziološke in psihološke posledice namestitve radarjev. Menina bi bila odpisana, oskrunjena, posiljena, popolnoma ojalovljena. Toda ali gre samo za Menino? Seveda ne! Vsem, ki so sposobni zdravega razmišljanja — in ljudje izpod Menine, ki so preprosti, a še zdaleč ne neumni, so še kako zdravi v glavah — je jasno, da je obsojena planina le preizkusni kamen. Če bo manipulatorjem, strogo zaščitenim in blagoslovljenim koristolovcem, uspelo na Menini, čemu jim potem ne bi uspelo tudi kjerkoli drugod! Kar bodo hoteli, tisto bodo porinili in podtaknili, kamorkoli bodo hoteli; stali bodo okrog zemljevida na mizi in z bolj ali manj naključnimi premiki prstov po njem delili blagrponeorele samomorilske tehnološke civilizacije: tu odlagališče jedrskih odpadkov, tam rafinerija, na tem pobočju novo smučišče in na onem travniku novo parkirišče, preko tega polja nova cesta, na to neokrnjeno planoto vojaško vadbišče, v ono odročno vas od povsod pregnano tovarno čipov, tu spet veliko industrijsko cono in tam veliko smetišče.

Je strah, da nas odrinejo od vsepovsod, res tako neutemeljen? So, na primer, strahotne rane žaljivo razkošnega slovenskega avtocestnega križa pozabljene že vnaprej? Naše sprizajznenje je ponižujoč poraz, kajti napredek, ki mu vzdihujemo z mlahavimi stavki, češ, tako pač je in saj nič ne moremo, je v resnici ogabno nazadovanje. Predvsem v glavah, seveda, saj v njih je začetek (in konec?) človeka — karkoli pač človek že postaja. In te stvari so tako globalne, tako vsesplošne, da kmalu ne bo več kam uiti. Niti na še tako visoke in odročne gore.

POMISLIMO: ZDAJ JE PLANINA ŠE ŽIVA

Nehote ali hote, ljudje izpod Menine ne povzdigujejo glasu le zase. Upirajo se za vse nas. Zato je čudno, da jih puščamo same. Velika planinska organizacija, na primer, ki jo uničevalni posegi v naravno okolje ogrožajo vsaj toliko kot kmete (no ja, ti si lahko vsaj postavijo rastlinjake in tekoče trakove za industrijsko vzrejene živali!), lovce (streljači vsaj lahko pókajo na glinaste golobe in premične tarče!) in naravovarstvenike (ki se lahko rešijo s takšno ali drugačno politično pobarvanostjo). Medli časopisarski škripači vzdihujejo, da radar nekje mora biti, da je nekje treba viliti goro betona in se sprizajzniti z napredkom... Popolnoma narobe, tega bika koljejo pri repu! Priznam, lahko je privoščljivo vzklíkniti, naj si, zaboga, postavijo svojo usuznjevalno mašinerijo kar lepo sredi Ljubljane, tik zraven risalnih desk, diagramov in strogo zaupnih aktov in naj tam strahujejo, kogar že morejo — a prinese takšna rešitev le nekaj paglavskega zadoščenja in drugega nič.

Ponavljam: ne gre samo za Menino in za ljudi izpod nje, gre za vse nas, tudi za tiste, ki uničevalna orodja brezvestno uporabljajo; tudi oni se pred dejstvom, da so naravna varovala uničena, ne bodo mogli skriti nikamor, ne bodo se mogli nastaviti soncu, dihati brez

maske, tudi oni bodo kupovali vodo samo še v trgovinah in si ne bodo upali utrgati sadeža naravnost z drevesa. Prihodnje vojne se bodo bojevale za vire, morda bolj za vodo in zrak kot za nafto in rude. Je res udobneje od kakršnekoli osebne akcije ozaveščanja in ekološko usmerjenega samozdravljenja sedeti v naslonjaču in z možganskimi filtri nasediti virtualni, torej zlagani resničnosti televizije in računalniške dobe?

Menina je samo ena. Zdaj je še živa pravljica, potem bo mrtva. In še takšna bo umrla z vsakim, ki bo odšel z njeno staro, neoskrunjeno podobo. Njena enkratnost se bo spremenila v naslednjega v vrsti grobov, kamor je strahotna človeška slepota pokopala svojo zmoglost ohranjanja lepega — v teh grobovih so že Uršlja gora, Nanos, Krvavec, Boč, Hum, Mozirske planine, Vogel, Kanin, Soriška planina, Krím, Velika planina, Pohorje...

Zdaj je še živa, vselej dobro razpoložena, čila, močna. Gostoljubna in vabljliva. Prelepa v snegu in dežju, v soncu in v megli, v jesenskih barvah in v pomladni svežini, brez ljudi ali z njimi (v planinski koči za vsakogar čaj zastoni!), osamljena ali s kristalno prisotnostjo snežnikov, podnevi ali ponoči. Vsakomur v veselje, le slepim v spotiko.

Naj ostane pravljica. Za ljudi in čase, utrujene od ogo-ljufane in sprevržene resničnosti. Dolžni smo jo izročiti takšno, kakršno smo dobili.

Na Kopitniku citre so pele

VINKO HROVATIČ

*Pod starim orehom so citre zapele
in glas je v daljavo donel,
Kopitnik je vabil planince vesele,
za vsakega nekaj radosti je imel.*

*Privoščil si vsak je domače potice,
ta glažek je rujnega spil,
je marsikdo sukal na plesu družice,
ta od blizu, spet drugi od daleč je bil.*

*Tu nam je narava prelest podarila,
poznanstva nastala so spet,
v srcih živele so misli prastare,
prelep si, prelep nam planinski ti svet!*

Na jasi

VINKO HROVATIČ

*Na jasi pod Križko planino
zapičil sem palico v travo,
v resje se vsedel in gledal v dolino,
poslušal pih vetra nad bukvo majavo.*

*Ob meni je delavka mravlja
po izhojeni poti hitela.
Pogled mi zastal je: ti mala hinavka!
Na kaj sem že mislil? Si misel mi vzela!*

50 ZAVAROVANIH PLEZALNIH POTI

ANDREJ MAŠERA

V ljubljanski založbi Sidarta, podjetju **Janeza Skoka**, je ravno pravi čas, pred poletno planinsko sezono, izšla v zbirki Planinski vodnik knjiga **dr. Andreja Mašere** »50 zavarovanih plezalnih poti«: da navdušenim nekoliko bolj izvežbanim gornikom ne bo treba preveč tuhtati, kam naj uberejo svoj korak, da ne bodo prepogosto srečevali planinskih romarjev, da bodo na tisti gori našli prav tisto, kar so pričakovali in da bodo dosegli enega od svojih ciljev — ne le hoditi po gorah, ampak tudi vsaj nekoliko poplezati.

Tudi ta vodnik založbe Sidarta, v katerem je med drugim nekaj opisov ferrat iz slovenskega zamejstva, je zasnovan zelo podobno kot vsi dosedanji iz te založbe. V sedanji knjigi je opisanih 50 plezalnih poti v Kamniško-Savinjskih Alpah, Karavankah in Julijskih Alpah, avtor pa se je za izbiro odločil na podlagi osebnih nagnjenj, ker pač ni nameraval opisati vseh ferrat v slovenskih gorah. Poudarek je na opisu poti, vse opisane ferrate pa so razvrščene v pet stopenj: malo zahtevne, zmerno zahtevne, zahtevne, zelo zahtevne in izjemno zahtevne. Ob tem je avtor za večino poti na slovenskem ozemlju zapisal še podatke o številu klinov, dolžini jeklenic in letu zadnjega popravila, za kar je dobil podatke pri Komisiji za pota pri Planinski zvezi Slovenije. Splošnemu opisu sledi izhodišče, ki je v večini primerov plezalni poti najbližja planinska postojanka. Popisan je dostop od izhodišča do vstopa v plezalno pot, opis plezalne poti, ki je zgoščen, vendar ne na račun natančnosti, opis sestopa, narisana je skica z vrisano smerjo vzpona, navedeni so časi hoje in plezanja, višinska razlika poti na celotni turi, na podlagi katere lahko približno ocenimo težavnost, zahtevnost oziroma napornost ture, avtor pa priporoča tudi najprimernejši zemljevid, ki je na taki turi komajda pogrešljiv.

Zelo poučen uvod h knjigi je napisal znani slovenski gornik in avtor več planinskih vodnikov **Tine Mihelič**, skice je narisal **Danilo Cedilnik-Den**, urednik knjige je **Andrej Stritar**, strokovno je delo pregledala **Urška Stritar**, lektorica je **Ines Božič-Skok**, oblikovalka **Natalija Skok**, računalniško pa je knjigo oblikoval **Jernej Hudolin**.

Za pokušino objavljamo nekaj odlomkov iz tega planinskega vodnika, ki bo za marsikaterega zahtevnejšega gornika nepogrešljiv spremljevalec — če ne zaradi drugega zato, ker je to prvi slovenski vodnik po ferratah, zavarovanih plezalnih poteh, ki so v Evropi zahodno od nas že nekaj časa velika planinska moda. (Op. ur.)

KRIŽ (KOROŠKA RINKA), 2433 M

Gorska skupina Rink je eden najbolj slikovitih predelov Kamniško-Savinjskih Alp. Štiri Rinke kažejo proti jugu precej pohlevno podobo in pravzaprav tvorijo skrajno

severno obrobje Malih Podov. Na ostale strani pa so strmo odsekane z visokimi stenami, kar jim daje zelo nedostopen, vendar nikakor mračen ali odbijajoč videz. Pogled na Rinke v vzhajajočem soncu z Okrešlja ali v zahajajočem z Jezerskega mora navdušiti še tako izbirčnega in razvajenega ljubitelja gorskega sveta. Najvišja je Kranjska Rinka, 2453 m, ki jo planinci redko obiščejo, čeprav je zlahka dosegljiva po markirani poti z Malih Podov. S sosednjo Skuto jo povezuje znameniti greben, ki je privlačna plezalna tura. Najnižja je Mala Rinka, 2289 m, ki se z juga kaže kot neizrazita vzpetina, proti Okrešlju pa prepada s strmo, kompaktno steno. Podobno velja tudi za Štajersko Rinko, 2374 m, katere mogočna in navpična severna stena sodi med najimunitnejše in najtežje v celotnem gorstvu. Za gornike brez alpinističnih ambicij in za ljubitelje plezalnih poti pa je Križ ali Koroška Rinka najprivlačnejši cilj.

Pot po severnem grebenu (zmerno zahtevna pot)

Križ je z Malih podov lahko dostopen, pot pa zaradi skrotastega in zagrušenega terena ni posebno privlačna. Povsem druga pesem je vzpon po plezalni poti čez severna pobočja gore. Odlična bela skala, brezhibne varovalne naprave in široki razgledi jo uvrščajo med najlepše poti v gorstvu. Težave niso nikjer prehude, tudi izpostavljenost je zmerna. Poseben čar je tudi odmaknjenost od glavnih in že kar hrupnih magistral Kamniško-Savinjskih Alp — vsaj za tiste, ki v gorah radi poslušajo šepet tišine.

Izhodišče: Kranjsko kočo na Ledinah, 1700 m, doseženo z Zgornjega Jezerskega v 2 urah in pol po Lovski ali Slovenski poti; od konca ceste v Ravenski Kočni rabimo uro manj. Kratek plezalni odstavek na Slovenski poti je tehčno zahteven in izpostavljen.

Dostop: Od Kranjske koče gremo po udobni označeni stezi proti vzhodu. Kmalu dospemo do spodnjega roba obežne krnice, ki jo obrobijo mogočne stene Križa, Kranjske Rinke in Skute. Ob ugodnih snežnih razmerah bomo tu, na mestu nekdanjega ledenika pod Skuto,

sredi poletja naleteli na smučarje, ki so si omislili celo vlečnico. Steza postane bolj strma, pokrajina pa čedalje bolj odmaknjena in tihotna. Po odprtem svetu se zagrizemo v travnate strmali pod Jezerskim sedlom, 2034 m. Na višini približno 2000 m zapustimo zeleno-rdeče-bele mednarodne markacije, ki vodijo na sedlo in dalje čez Savinjsko sedlo, 2001 m, na Okrešelj. Nadaljujemo po ožji stezici do roba manjše zagruščene (ali zasnežene) krmice, ki jo na vzhodu zapira severo-vzhodni greben Križa. V loku prečimo strmo melišče (snežišče) do poličaste skalne zapore v grebenu, ki je tu povsem nizek. Do sem lahko pridemo tudi z Okrešlja skozi Mrzli dol po kratki in zelo zahtevni plezalni poti, ki je nemara najbolj strma in zračna v celotnem gorstvu.

Opis: Kmalu pridemo do naravnega okna v grebenu, potem pa se po policah ob napetih žicah povzpemo do drugega okna, skozi katerega se odpre drzen pogled v globino Mrzlega dola. Stena postane občutno bolj strma, pot zavije ostro na levo po nagnjeni in zagruščeni gredini. Na njenem vrhu dosežemo razčlenjeno in ne preveč strmo steno, po kateri prosto priplezamo na rob grebena. Odprejo se širni razgledi na vse strani, posebno Skuta je od tod videti kaj mogočna. Pot zapusti grebensko rez in se usmeri na zahodno stran gore. Iz skalnega kota napredujemo ob žicah in klinih po ozkem žlebu do vznožja vršne stene, ki jo pot premaga po naravnih prehodih. Plezanje po čvrsti pečini je zelo prijetno in sproščujoče. Tik pod vrhom postane stena zelo strma, bolj krušljiva in izpostavljena, zadnja žica pa je pritrjena prav na samem vrhu, ki je ošiljen in malo prostoren. Če želimo obiskati še Kranjsko Rinko, z vrha Križa nekoliko sestopimo po zopnem skrotastem pobočju in se v pol ure po podobnem svetu povzpemo na najvišjo Rinko.

Sestop: Sestopi s Križa so dolgi in zahtevni. Če nas čaka vozilo v Ravenski Kočni, moramo pač sestopiti po poti vzpona (3.30 ure). Lahko sestopimo na Male pode in nadaljujemo turo po glavnem grebenu na Skuto ali Turško goro, lahko pa se spustimo skozi Turški žleb na Okrešelj. Dolg in dokaj naporen je nemarkirani sestop čez Male pode do Bivaka pod Skuto, 2070 m, in skozi Žmavčarje v Kamniško Bistrico (4 ure).

Težavnost: Zmerno zahtevno. 169 klinov, 224 m jeklenic, zadnje popravilo 1993. Odlično zavarovana in zelo lepo speljana plezalna pot. Če jo primerjamo s Kremžarjevo na Kočno ali Kopinškovo na Ojstrico, ugotovimo, da je tehnično za spoznanje lažja, toda nič manj privlačna od obeh bolj znanih vrstnic. Tura je dolga in naporna, zato zahteva zelo dobro kondicijo.

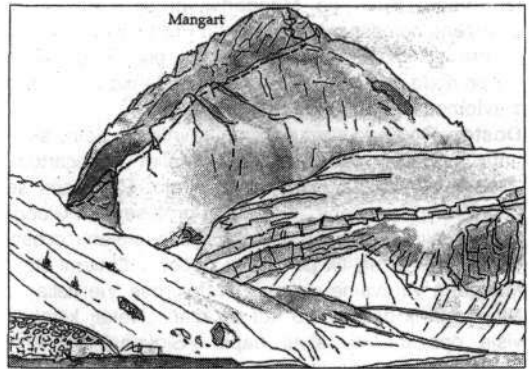
Časi: Ravenska Kočna—Kranjska koča na Ledinah uro in pol, Ledine—Križ tri ure, sestop po isti poti tri ure in pol, skupaj osem ur.

Višinski razliki: skupna 1350 m, plezalni del 330 m.

Zemljevid: Grintovci, 1 : 25.000.

MANGART, 2678 M

V zgodnjem poletnem jutru, ko nad spokojnima Belopeškima jezeroma še trepeta tančica rahlega mra-ka, zažari Mangart v siju vzhajajočega sonca. Sončni

žarki najprej poljubijo vršno kupolo, ki se dviga nad veliko polico, na kateri se zableščijo zaplate večnih snežišč, potem pa se rdečkast odsev razlike po silnih prepadih severne stene, vse nižje in nižje. Ko sonce pokuka izza grebena Ponc, se zasveti ves vzhodni greben, pod njim pa navpičen zid ene največičastnejših sten v Alpah — severne stene Koritniškega Malega Mangarta. Neverjetna, čudežna lepota! Tudi na južno stran je podoba Mangarta izredna: v Koritnico se spušča silno strmo, neprekinjeno tisočmetrsko pobočje prepadih trav, skalnih skokov in divjih grap. S kate-rekoli strani pogledamo to mogočno goro, takoj začuti-mo, da gre za enega od prvakov našh gor.

Ko so Italijani leta 1938 v vojaške namene zgradili cesto na Mangartsko sedlo, so nehote omogočili razmah množičnega planinstva na Mangartu četr stoletja kas-neje, ko so se sprostile razmere v obmejnem pasu. Cesta, ki je gradbena mojstrovina, omogoča udoben dostop do sedla, od koder po razmeroma lahki poti po italijanskem ozemlju v dveh urah pridemo na vrh. Zato se ni čuditi, da je Mangart med najpogosteje obiskani-mi dvatisočaki v Julijskih Alpah, menda kar na drugem mestu za Triglavom. Zaradi togih predpisov, ki so do-brih deset let po vojni onemogočali ljudem sproščeno udeleževanje na obmejnih vrhovih, sta bili na Mangart speljani dve plezalni poti, ki dosledno potekata vsaka po svojem državnem ozemlju. Slovenska pot po zahodni steni je postala ena najbolj priljubljenih plezalnih poti pri nas, Via Italiana pa je najbolj drzno speljana »ferrata« v Julijskih Alpah in ena najzahtev-nejših poti te vrste v Alpah sploh. Če upoštevamo še vzpon po vzhodnem grebenu, ki predstavlja edinstveno turo v odmaknjem okolju samotnega gorskega veličastja, nudi Mangart tudi najbolj zahtevnim gor-niškim sladokuscem obilo možnosti za velika doživetja. Prav tako pa tudi množici manj izurjenih planincev, ki ga pridno oblegajo ob lepih poletnih dneh.

Slovenska pot (zmerno zahtevna pot)

Pot gre po značilni grapi, ki poševno prereže zahodno steno Mangarta. Razen v začetnem delu ni močnejše iz-postavljena, zavarovana pa je naravnost vzorno. Ker je pot zelo obiskana, moramo posebej paziti na nevarnost padajočega kamenja.

Izhodišče: Kočo na Mangartskem sedlu, 1906 m, dosežemo po cesti od odcepa pod Predelom (12 km ali tri ure po markirani poti). Večina planincev začne vzpon malo pod sedlom, do koder se lahko pripeljemo z avtomobilom (četrt ure hoje od koče).

Dostop: Po široki stezi prečimo travnata in delno skalnata pobočja pod Rateškim Malim Mangartom, 2263 m, dokler ne stopimo na sedlo. Pod nami se odpre navpična stena, ki prepada proti severu. Globoko v dolini zagledamo smaragdno zeleni očesci Belopeških jezer, tik pod nami počez v severni steni Mangarta varovalne naprave vratolomne Vie Italiane. Njen zgornji del imamo kot na dlani. Nekaj korakov višje opazimo na skali napis »Slovenska smer«. Zavijemo desno po stezici, ki vodoravno čez melišče pripelje do vstopa (30 min. od konca ceste).

Opis: V steno vstopimo po ozki rampi, po kateri dospemo do vznožja zelo strme grape. Ob številnih žicah in klinih napredujemo v cikcaku navzgor po grapi, malo po njenem dnu in malo po desnem robu. Vzpon je olajšan s številnimi v skalo izklesanimi stopi, kar je gotovo nepotrebno nasilje nad goro. Višje zgoraj se grapa razširi in položi, na žalost pa je svet tudi bolj krušljiv. Dolgo v poletje lahko tu naletimo na strma snežišča, zato je cepin na tej poti pogosto potreben pripomoček. Na vrhu grape zavije pot na levo v razčlenjeno in strmo

steno, ki je odlično zavarovana s klini in žicami. Po njej priplezamo na široko ramo jugozahodnega grebena. Kmalu nato dosežemo prostoren vrh z enkratnim razgledom na vse strani.

Sestop: Sestopimo po poti, ki po italijanskem ozemlju tako rekoč obkroži celotno vršno kupolo Mangarta. Po razčlenjenem skalnatem in zagruščenem pobočju se spusti na sedlo (uro in 15 minut). Pot preči tudi veliko polico nad severno steno Mangarta, kjer daleč v poletje ležijo strma in zelo nevarna snežišča (cepini!).

Težavnost: Zmerno zahtevno. 254 klinov, 231 m jeklenic, zadnje popravilo 1993.

Pot je skoraj čezmerno zavarovana in razen v začetku ni močnejše izpostavljena. Kljub temu je toliko zahtevna, da jo odsvetujemo začetnikom. Zaradi nevarnosti padajočega kamenja in nevarnih snežišč, ki jih lahko srečamo pri vzponu in sestopu, priporočamo čelado in cepin. Naj nas ne zavede lahkomišelnost množice neizkušencev, ki ne pomislijo na možne objektivne nevarnosti in trumoma ležejo v slabi opremi po Slovenski poti na Mangart.

Časi: Mangartsko sedlo — vstop 30 minut, plezalna pot uro in pol, sestop uro in 15 minut, skupaj tri do štiri ure.

Višinski razliki: Skupna 640 m, plezalni del 350 m.

Zemljevid: Alpi Giulie Occidentali Tarvisiano, 1 : 25.000.

POGUMNI PUSTOLOVCI SO SI IZMISLILI NOV NEVAREN VODNI ŠPORT

S SANMI PO GORSKIH KORITIH

Hydrospeed, hidrobob oziroma enojne vodne sanke so si izmislili francoski raftarji že leta 1978, ko so hoteli divje brzice doživeti še malo bolj nevarno oziroma se z njimi srečati tam, kjer s čolni za rafting to ni bilo mogoče. Vodni sankski enojec se je kmalu uveljavil, tako da smo tudi pri nas že pred več kot tremi leti na znani progi na Savi v Tacnu lahko ocenjevali prve demonstracijske nastope v vodnem sankanju. Slovenski začetek oziroma demonstracija v Tacnu vendarle ni bila na svetovni ravni, saj ni skoraj nihče od pogumnežev prevozil celotne proge.

V svetu je zdaj hydrospeed že eden od bolj razvitih in uveljavljenih ekstremnih športov na brzicah. Norosti, ki jih na enojnih vodnih sankah pred očmi fotografov in gledalcev zdaj zganjajo najboljši, najpogumnejši (ali pa najbolj nori), človeku res jemljejo sapo. Trenutno velja za najboljšega med njimi Južnoafričan **Michael Horn**, 29-letni vsestranski športnik iz Johannesburga, ki že skoraj desetletje živi, dela in nastopa v Franciji — poleti kot inštruktor za vodno sankanje in rafting, pozimi pa kot smučarski učitelj deskanja na snegu v Chateau d'Oex. Prej je bil Michael Horn soliden igralec rugbyja in rejec konj. Južnoafričan je torej vsega zmožen, sam pa trdi, da ima najraje prav ekstremni hydrospeed in da je v njem najboljši, saj doslej takih spustov, kot jih ima on za sabo, ni ponovil še nihče.

Prav pogumen mora biti človek, da se spusti po takem slapu

Južnoafričan Horn je svoje enojne vodne sanke projektil in izdelal sam. Tehtajo samo štiri kilograme, izdelane so iz stekloplastike, saj bi šle plastične na njegovih progah zanesljivo na koščke.

In kaj taki vodni norci doživljajo med tveganimi spusti po divjih rekah in gorskih potokih, med skoki in avanturami? »Poskušam poslušati vodo, hrup med letenjem po brzicah in tišino, ko pridem v mirnejše vode. Vodno sankanje je ena sama vznemirljiva igra, polna občutkov, ki morda kdaj mejijo že na strah, ki pa se ga v trenutku znebim. Nekaj božanskega je v človeku sekundo ali dve potem, ko je za njim smrtno nevaren del reke, nato pričneš počasi razmišljati o naslednji brzici in slapu,« razlaga Michael Horn, ki se na tvegane

pustolovščine v rečne kanjone in korita ne spušča kar tjavendan in brezglavo. Vsako vodo prej nadrobno preuči, si jo od blizu ogleda, če je treba tudi navezan na vrvi, saj rečne soteske niso povsod dostopne. »Doslej se mi ni zgodilo še nič hujšega, če zanemarim, da me je pri osemnajstih letih pošteno brcnila neukročena kobila in sem imel desno nogo v mavcu, ter da sem si nalomil desno roko, ko me je z motorja zbil nepreviden avtomobilist. Na divjih vodah se mi doslej ni zgodilo še nič, seveda pa sem pri vodnem sankanju dodobra varovan proti udarcem. V posebni obleki, s ščitniki na ramenih in kolenih, s čelado in tako naprej,« pravi ta čas najboljši, najpogumnejši in najbolj nori vodni sankar na svetu.

IZ ZBORNIKA »VARNOST V GORAH«

NEVARNOSTI PRI KANJONINGU

MAG. FRIEDRICH HUBER*

Kanjoning, temu bi po slovensko rekel »soteskarjenje«, je ena izmed novih športnih zvrsti, katerih delovno torišče je narava. V bistvu je to potikanje skozi soteske ali po delih sotesk — po skalah, prodiščih, čez skoke in prepade, skozi vodne brzice, slapove, tolmune, po golih in poraslih bokih sotesk. Posnetke o tej dejavnosti smo že nekajkrat videli tudi na TV zaslonih, ni pa še kdove kako razširjena, saj ne dovoli polovičarstva. G. Huber namenja svoje misli zlasti kanjonskemu vodniku, vendar pa mora pogoje čimprej obvladati vsak privrženec soteskarjenja, sicer se ne bo dolgo ukvarjal s tem športom. (P. Š.)

Kanjoning je nova športna zvrst, ki združuje dejavnost v divjih vodah in gorništvu, je tako rekoč simbioza obeh. Glede na oblikovitost in sestavo sotesk ter na pogosto spremenljivost, od vremena odvisno količino vode prevladujejo v soteskah zdaj pogoji, ki dajejo prednost gorniški plati, zdaj tisti, ki so vezani na dejavnosti v vodah. Tako so za soteskarjenje potrebne dolgoletne izkušnje in temeljito znanje v obojem, gorništvu in športu na divjih vodah, ki smo ga doslej pridobivali ločeno, pri vsaki dejavnosti posebej.

V tem prispevku želim samo na kratko in v splošnem predstaviti svoja stališča do vodnošportne plati soteskarjenja in ustrezne zahteve.

Varna izvedba ture v soteski zahteva od kanjonskega vodnika zelo obsežno znanje o vodah in usposobljenost. Potrebni so na izkušnje operto znanje o mehaniki tekočin, točna ocena vpliva sile vodnega toka na človeško telo, znanje hidromehanike in znanje o potrebni opremlitvi. Vodnik mora poznati morfologijo porečja, da bi se na podlagi vrste vodnega toka in pojavov na vodi lahko odločil za potrebne ukrepe in se prilagodil

razmeram. Z drugimi besedami: vodnik mora oceniti, kakšna tehnika gibanja bo varovancem najbolj ustrezala za napredovanje po soteski, se odločiti in jo sprovesti v življenje. S tehniko in spretnostmi so mišljeni npr. gibanje v strugi kanjona, spust ob vrvi v slapu, aktivno in pasivno plavanje in potapljanje. Odločiti se mora za tak način napredovanja, da bo ustrezal vodnotehničnim in taktičnim potrebam v tekoči vodi, brzicah in slapovih in mu omogočil, da se v skupini uveljavi s pravnimi tehničnimi napotki. Za napredovanje v soteski pridejo v poštev različne tehnike skakanja v vodo, ki so odvisne od stanja vode v tolmunih oziroma kadunjah.

Ne gre pa samo za znanje o divjih vodah. Važna sta še pravilna taktična presoja pred pohodom in taktično, trenutnem stanju prilagojeno zadržanje v soteski. Posebna pozornost velja vodnim razmeram.

Jasno je, da si ta znanja lahko pridobimo šele z dolgoletnimi izkušnjami in vsestranskim šolanjem. V stiski mora vodnik obvladati obsežno, razmeram prilagojeno znanje s področja reševanja v vodi in z obrežja. Gre za reševanje pri plavanju — z aparati ali brez njih — oziroma za uporabo naprav za reševanje z brega in za tehniko varovanja. V ta namen mora vodnik temeljito poznati materiale in jih znati pravilno uporabljati.

Poznati mora aktivno in pasivno zaščitno opremo. Dober in hiter mora biti pri delu z vrvo in vozli.

Kar zadeva vodnikovo znanje prve pomoči, mora poleg splošnega znanja obvladati prvo pomoč pri nesrečah v vodi vključno s prvo pomočjo pri podhladitvi.

Ne nazadnje mora biti vodnik pedagoško kos članom skupine, da bi pravilno ocenil njihove zmogljivosti in v kritičnih razmerah ohranil svojo avtoriteto.

Ko se na podlagi težavnostne stopnje soteske odloča za cilj, mora na podlagi svojih izkušenj pravilno oceniti vsakega člana skupine, saj iz večine kanjonov po vstopu ni več vrnitve na izhodišče. V neposrednem stiku z vodo se pri marsikom pokažejo nepredvidljive, skrite telesne in duševne slabosti, ki jih mora vodnik znati prepoznati. Ne nazadnje si mora biti o tem na jas-

* Referat na posvetu »Alpinforum« Avstrijskega kuratorija za varnost v gorah. Z vednostjo in soglasjem Kuratorija prevedel Pavle Šegula.

nem že pri izbiri težavnosti, da ne bi ljudi, ki mu zaupajo, zapeljal v nesrečo.

Na koncu povejmo, da so razmere na avstrijskih divjih vodah in vodni športi, ki jih gojijo v Avstriji — kanu in

rafting —, zelo pripravnosti za pridobitev znanja, ki ga mora obvladati vodnik.

(Kar zadeva divje vode in športe, velja verjetno isto tudi v Sloveniji; op. prev.)

POLDRUGI MESEC PLEZANJA IN DRUGIH LEPIH DOŽIVETIJ NA ONI STRANI VELIKE LUŽE

AMERIŠKO POLETJE

MIHA PETERNEL

Z **Andrejem Kokaljem** sva šest tednov poletja 1995 preživela na plezalnem popotovanju po zahodu ZDA. Ideja je bila Andrejeva. Že pozimi me je prvič vprašal, če bi šel, pa sem odklonil. Konec junija je bil že čisto obupan, saj še vedno ni našel soplezalca. Čez vikend sem se le odločil. Potem sva iskala letalske karte, kupovala opremo (pri tem nama je pomagala trgovina Turnc), urejala vize, vmes še malo plezala in čez dober mesec sva se poslovila od žená in otrok ter odletela čez lužo.

PLEZANJE

V Ameriki sva obiskala veliko plezalnih območij. Nekatera plezališča v apnencu so bila opremljena s svetrovcji tako kot v Ospu ali Kotečniku in tam nama je uspelo preplezati tudi najine najtežje smeri na turneji.

Precej bolj zanimivo je bilo plezanje dolgih in kratkih smeri v granitu. Poči so po pravilu popolnoma neopremljene; lahko si vesel, če v petdesetmetrskem raztežaju po poči ali zjedi naletiš na dva klina. Vse ostalo varovanje je treba pripraviti med plezanjem. Izkušen iz Julijcev ni mogoče kaj dosti uporabiti, saj se v naših hribih za varovanje uporabljajo večinoma klini. V Ameriki klinov skoraj ne uporabljajo, ampak se varovanje v celoti uredi z zatiči in metulji. Tudi stojišča moraš marsikdaj urediti brez enega samega klina. Na začetku sva bila do takega varovanja nekoliko nezaupljiva, potem pa sva ugotovila, da je dober zatič ali metulj dosti bolj zanesljiv kot trije klini v krušljivi skali. Padati nanje pa si vseeno nisva upala. Tako v mesecu in pol nihče od naju ni niti enkrat padel.

Raztežaji v granitu so marsikdaj enakomerno težki tudi po 50 metrov. Če si bolj 'ziheraške' sorte, potem v takem raztežaju zatakneš 15 do 20 zatičev in metuljev. V prve smeri v Ameriki sva vzela nekaj več opreme kot v naše hribe, potem pa sva srečala Američanko, ki je izjavila, da pozna še nekoga, ki pleza s tako malo opreme kot midva. Po vsaki smeri sva standardni opremi dodala še kakšen zatič in metulja, na koncu pa je Andrej rekel, da ni vedel, da je možno plezati s toliko opreme.

Pred smermi, ki potekajo po počeh, sva si roke povila s trakom. To je skoraj nujno, saj moraš pri plezanju neprestano gvozdit roke in noge. Brez zaščite naslednji dan zaradi razprskanih rok sploh ne bi mogel plezati. Trpijo pa tudi noge. Moje plezalko so bile precej mehke in nekajkrat so bile bolečine v nogah, zagozdenih v razpoko, komaj še znosne.

EKOLOGIJA

V narodnih parkih zelo poudarjajo skrb za ohranitev čiste in neokrnjene narave. Propagirajo preprosto rekreacijo. To pomeni, da izvajaš zunanje aktivnosti s čim manj udobja, ki ga ponuja civilizacija in na ta način čim manj vplivaš na okolje.

Nekatere omejitve so za nas nekoliko nenavadne. Nadelanih poti ne smeš zapuščati zaradi nevarnosti erozije in uničevanja talne vegetacije. Čeprav se zdi ta uredba nekoliko pretirana, pa postane razumljiva ob množicah, ki se valijo po teh poteh. Razveseljivo je, da se gostota pohodnikov manjša z oddaljenostjo od ceste.

Tudi taboriti (bivakirati) ne smeš povsod, ampak le na za to določenih mestih. V večini narodnih parkov potrebuješ v ta namen še posebno dovolilnico — wilderness permit.

Hudo zapleteno je opravljanje velike potrebe. Tega ne smeš početi v bližini vode, poti ali prostora, kjer je dovoljeno taboriti. Iztrebek moraš zakopati v zemljo, umazan toaletni papir pa pobrati in ga zažgati (pri tem seveda ne smeš zažgati gozda) ali pa ga odnesti do najbližjega zabojnika, ki je lahko tudi dva dni daleč. Marsikdo bo menil, da je postopek preveč kompliciran in bo zdržal še dve uri do najbližjega stranišča, ki se včasih pojavi ob najbolj obiskanih poteh. Vendar si lahko tudi tam razočaran, saj v nekatera stranišča ne smeš metati umazanega toaletnega papirja.

Ena od posledic preproste reakcije so tudi skrajno preprosti kampi. V kampu dobiš za nekaj dolarjev na noč prostor za šotor ter poleg tega mizo in klopco. Stranišča, ki so večinoma kemična, so v plastičnih kvadrilih. Priznati je treba, da so razmeroma čista. Voda v kampu je ali pa je tudi ni. Če je, ni nujno pitna. V ZDA se je namreč v najbolj čiste in bistre vode naselila bakterija Giardia, ki lahko povzroči resne prebavne težave. Zato je treba vodo iz potokov prekuhavati ali pa jo razkužiti z jodovimi tabletami.

Tuše v takih kampih ni. Enkrat je naneslo, da se deset dni nisva stuširala. Deseti dan sva šla do dna Gran Canyon in nazaj. Za pot sva potrebovala kakih 10 do 12 ur: sestopila sva po eni poti, vračala sva se po drugi, tako da sva morala na koncu po cesti pešačiti nazaj do avta. Koki je štopal in usmilila se naju je gospa srednjih let. Ko sva se usedla v avto, je bil njen prvi stavek 'Obupno smrdita!' Andreja je to tako prizadelo, da sva se morala še isti večer oba stuširati.

Kljub vsemu pa ima preprosto kampiranje svoj čar, ki se mu ne bi odrekel v zamenjavo za tuše v kampu.

Zjutraj in zvečer se po kampih sprehaja srnjad, lahko pa se zgodi, da vidiš tudi kojota ali celo medveda.

V Yosemiteh najprej opaziš ogromno veveric, ki so take kot Tik in Tak **Walta Disneya**. Tekajo v vse smeri. Človeku se čisto približajo, vendar se ne pustijo prijeti. Krmljenje divjih živali je strogo prepovedano, saj se navadijo na človeško hrano in nehajo iskati svojo naravno hrano. Človeška hrana za živali ni najboljša. Veliko jih pogine, ker požro preveč napačne hrane, zraven pa še nekaj plastične embalaže. Še posebno neprijetno pa je, če se na človeško hrano navadijo večje živali, kot so medvedi ali jeleni. Take živali postanejo zelo vsiljive in napadalne do ljudi, tako da jih morajo rangerji postreliti.

SREČANJE

Pod Hudičevim stolpom (Devils Tower) naju je pozdravil eden od plezalcev. Odzdravila sva, potem pa je sledilo obvezno vprašanje, od kje sva.

»Iz Slovenije.«

»Od kje?«

Ker večina Američanov za Slovenijo sploh še ni slišala, odgovoriva: »Iz Evrope.«

»To vem. Iz katerega mesta v Sloveniji?«

»Iz Ljubljane.«

Potem pa sledi presenečenje.

»Ali poznata Zvonka?«

Izkazalo se je, da je bil **Zvonko Požgaj**, alpinist iz Ljubljane, lani prav pri tem Luku iz Minnesote.

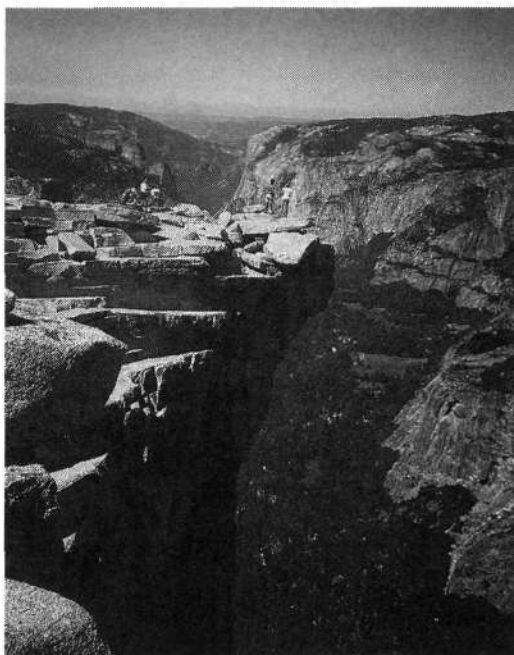
DOLINA SMRTI

Glavni čar Doline smrti je neznosna vročina in puščava. 3000 metrov visoki hribi, ki obdajajo dolino, prestrežejo še tisto malo padavin, ki pridejo čez vse grebene med Pacifikom in Dolino smrti. Puščave so sicer tudi na drugi strani teh hribov, vendar je tam zaradi večje nadmorske višine precej manj vroče, le do 40 stopinj.

Dolina smrti pa leži nekoliko pod morsko gladino in vročina v njej je skrajno resna. Poleti temperature ponednevi presežejo 50 stopinj, tla pa se segrejejo skoraj do 100 stopinj. Vročina je takšna, da na sončenje človek sploh ne pomisli. Še klopotачe se čez dan skrivajo v senci, ponoči pa se plazijo po toplem pesku. Čez dan je pesek tako vroč, da bos ne moreš hoditi po njem. Edina žival, ki uživa na soncu, je neka vrsta kuščarjev, ki se ves dan sonči, zvečer pa se zarije v topel pesek.

Pred Dolino smrti te opozorijo, da vzemi s seboj dosti vode, saj je v hudi vročini treba popiti tri do štiri litre vode na dan, tudi če imaš avto s klimo. Običajno zdržiš na prostem kake pol ure, potem pa se hitro umakneš v avto, kjer popiješ vsaj pol litra vode in na vso moč vključiš klimo. Edini kraj, kje se turisti zadržujejo dalj časa, je Death Valley Museum, ki je aklimatiziran. Ko si enkrat v njem, si vsako razstavo raje trikrat ogledaš, kot da bi šel spet ven.

Dolini so dali ime prvi belci, ki so ponesreči zašli vanjo. To je bilo leta 1849, ko so karavane potovale z vzhoda na neobljuden zahod. Ena od karavan je zašla z običajnih poti in obtičala v dolini. Iz nje so se rešili šele čez dva meseca. Čeprav zelo izčrpani so skoraj vsi

Yosemiteška dolina, najbolj obiskan predel narodnega parka Yosemite

preživeli. Zaradi nečloveških pogojev, ki vladajo v dolini, so ji dali ime Dolina smrti.

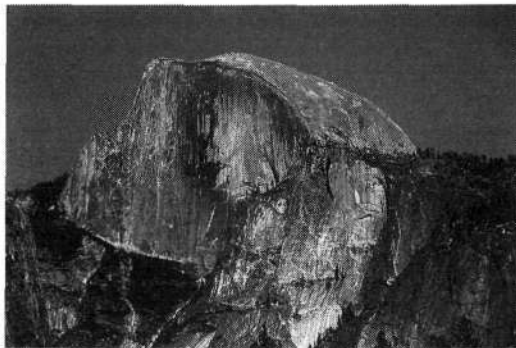
V tistem času so v dolini živeli tudi Indijanci (Šošoni). Prilagodili so se pogojem, ki vladajo v dolini in jedli dobesedno vse, tudi žuželke in kuščarje. Njihove večine pa velikega belega človeka niso preveč zanimale.

HITRA HRANA

V Ameriki sva skoraj vsak dan jedla v restavracijah s hitro hrano, ki jih je cela vrsta: McDonald, Burger King, Taco's Bell, Kentucky Fried Chicken, Dairy Quenn, Piz-za Hut, Subway, Denny's.

Prva dva tedna se nisva znašla med napisi na jedilnikih, ki visijo na osvetljenem panoju nad pultom, kjer sprejemajo naročila. Nenadoma se znajdeš pred prodajalcem, ki ima pred usti mikrofon in nestrpno čaka naročila. Če ga vprašaš za nasvet oziroma priporočilo, te pogleda, kot da si padel z Lune. Z njegovega stališča si res, saj je za povprečnega Američana Evropa lahko tudi na Luni. V tiski hitro naročiš eno od stvari, za katero misliš, da znaš pravilno izgovoriti njeno ime. Če imaš smolo, ti v naslednjem trenutku postavijo popolnoma nerazumljivo podvprašanje v stilu 'S pomfrijem ali brez?'. Prva dva tedna za vsak primer (varčnost!) odgovarjaš 'No'. Potem ugotoviš, da stane hamburger s krompirčkom in kokakolo malo manj kot hamburger brez pomfrija s kokakolo (popust na količino pač).

Pri naročanju hrane je treba zahtevati kokakolo brez ledu. To je pomembno iz dveh razlogov: pijača je tudi brez ledu nekoliko hladnejša kot pri nas z ledom, poleg tega pa nasujejo v kozarec toliko ledu, da je poln do vrha, potem pa prostor med kockami zapolnijo s kokakolo.

Nad yosemitsko dolino se dviga mogočna stena Half Doma

Kdor se hoče izogniti kokakoli, naj vzame sevenup. Vse druge pijače so neužitne. Višek neužitnosti pa je po najinem mnenju dosegla gazirana pijača DrPepper.

OBIČAJEN DIALOG

Ameriški plezalci imajo med seboj zanimive dvogovore. Medtem ko se napredujoči muči v počti nad stojiščem in ves onemogel počiva v sumljivih zatičih, ga varujoči spodbuja z besedami: »Lepo ti gre (Nice move)«, »Dobro opravljeno (Well done)« in podobno. Napredujoči se za te spodbude ponavadi zahvaljuje s »Hvala«.

Ko ju srečaš pod steno in vprašaš, kakšna je bila smer, ki sta jo plezala, odgovorita »Prijetna« (Nice route) ali pa »Uživala sva« (It's fun). Šele po daljšem pogovoru lahko izveš, da jima je šlo malo za nohte, saj je v spodnjem delu raztežaja varovanje slabo, zgoraj pa moraš paziti na naložene luske.

MEDVED, BIZONI IN GEJZIRJI

V Yellowstone sva prišla kar malo po naključju. Želela sva spoznati plezanje v Hudičevem stolpu in na zemljevidu opazila, da se med potjo nazaj proti Kaliforniji lahko ustaviva še v narodnem parku Yellowstone.

Na začetku vožnje skozi Yellowstone sva od daleč videla bizona in to se nama je zdelo že zelo imenitno. Kasneje pa sva morala celo ustaviti, ker se je kar pet bizonov sprehajalo po cesti. Menda so zelo nepredvidljivi in vsako leto pomendraj kakšnega turista, ki se jim preveč približa.

Sredi gozda je ob cesti stalo kakšnih 50 avtomobilov. Ker sva predvidevala, da stojijo zaradi česa zanimivega, sva ustavila še midva. Dvajset metrov od ceste je bil medved. Zdelo se je, kot da se prehranjuje z nečim, kar praska iz trhlega štora. Slikalo ga je kakih 50 ljudi. Tisti brez zoom objektivov so se mu približali celo na deset metrov. Medved je nekajkrat dvignil glavo in takrat smo vsi stopili nekaj korakov nazaj.

Na koncu potovanja čez Yellowstone sva si ogledala še tople vrelce in gejzirje. Na tem območju naj bi zemeljska notranost pogledala na površje. Ogromno je vročih vrelcev, iz katerih se kadi para. Zunaj poti ne smeš hoditi, saj se tla lahko udrejo in se skuhaš v vreli vodi.

Še bolj zanimivi so gejzirji. To so izviri, ki občasno brizgajo vodo tudi 20 metrov visoko. Nekateri bruhajo na nekaj minut, drugi le tu in tam. Najbolj slaven je Old Faithful, ki v zelo rednih presledkih (70 minut) bruha 20 metrov visoko. Tudi tisto popoldne, ko sva bila tam, ni razočaral: bruhnil je ob napovedanem času. Po nekaj minutah je bilo vsega konec, več sto turistov se je razšlo, počasi pa so že prihajali novi, ki so počakali na naslednji izbruh.

TOULUMNE MEADOWS

Toulumne Meadows je visoka planota nad Yosemite dolino na višini 2500 metrov. Zjutraj je bila temperatura blizu ničle, tako da se je na vetrobranskem steklu delal led. Takoj ko je posijalo sonce, sva se slekla do kratkih rokavov. Za plezanje nikoli ne veš, kako bi se oblekel. V zavetrju je najbolje imeti kratke hlače, ker je veter, ki piha, zelo mrzel, pa je na njem najbolje imeti dolge hlače in dolge rokave.

Zjutraj in zvečer so se po kampu sprehajale srne, enkrat pa celo jelen. Ko sem varoval na vrhu neke skale, je priletel čisto majhen ptiček, ki je tako hitro utripal s krili, da jih sploh nisem videl. Ustavil se je 10 centimetrov pred mojim obrazom in si me pol minute ogledoval.

V kampu je poleg naju taboril Joe z ženo in dvema hčerama. Medtem ko so ženske kuhale in pospravljale, je stal na robu njihovega tabornega prostora in navezoval družabne stike. Povedal je, da so iz San Diega, nato pa se je močno začudil, zakaj ne namerava v to mesto. Bil je čistilec v bolnišnici, sedaj pa je službo pustil. Dve leti namerava živeti od prihrankov in

Dopinška kontrola za plezalce

Nekatere planinske zveze v Evropi in drugod po svetu so se začele ukvarjati z vprašanji dopinga šele tedaj, ko je plezanje postalo tekmovalni šport. Doping pa ne zanima samo ljubitelje športa in športne kritike, ampak vsaj enako tudi športno javnost. Toda čeprav je zanimanje še tako veliko, so viri informacij razmeroma skopi in nezadostni, da bi javnost lahko problematiko ustrezno ovrednotila in nemara kaj prispevala k razrešitvi nesporazumov. Poročila v medijih so pogosto bolj naravnana na senzacije kot na dejstva, šušljanja o ozadjih pa gredo pogosto v napačne smeri. Da pa bi lahko razpravljali o dopingju, moramo najprej vedeti, o čem sploh govorimo.

MOK (Mednarodni olimpijski komite), ki ima svojo komisijo za boj proti dopingju, kot jo imajo malone vsi državni olimpijski komiteji, označuje doping kot »namerno ali nenamerno uporabo snovi iz prepovedanih skupin učinkovin ter uporabo prepovedanih metod, ustrezno dopinškemu seznamu«. Ta seznam prepovedanih farmakološko medicinskih učinkovin za vpliv na človekove zmožnosti in sposobnosti sproti dopolnjujejo in popravljajo in ga imajo vse državne športne organizacije.

Bizoni prečkajo cesto v Yellowstonu

Foto: Andrej Kokalj

medtem hoditi v šolo, da bi prišel do kakšnega boljšega dela.

Normalno smer v Fairview Domu nama je uspelo preplezati šele tretji dan. Prvi dan je bilo pred nama toliko navez, dva sva raje odšla v drugo steno. Drugi dan je pred nama plezal Rick s sinom Erickom, ki je bil videti precej nešportno, Rick pa je bil prava omara. V sedemdesetih letih je jeseni in pomladi živel pod El Capitanom in plezal, preostanek leta pa je delal. Preplezal je tudi tri smeri v El Capu. Plezali so še brez metuljev in velikih zatičev, tako da je bilo plezanje zelo nevarno. Še vedno je plezal zelo dobro in hitro. V počti, v katero sem namestil pet ali šest metuljev, se je on zadovoljil samo z enim. V tretjem raztežaju je na ne posebno težkem mestu nenadoma padel. Letel je kakih sedem

metrov in si zlomil nogo malo nad gležnjem. Pomagala sva pri reševanju. K sreči se je pod smerjo pojavil tudi eden od tamkajšnjih reševalcev. Čeprav je bil videti le malo mlajši od Ricka, je plezal še bolje od njega. Kot bi mignil je bil pri nas in je začel voditi reševanje. Obvestil je tudi reševalno, tako da so pod steno prinesli nosila. Ricka smo spravili dol, potem pa smo sestopili še mi. Ko sva prišla dol, je bil Rick že v nosilih. Zdravnik mu je razlagal, kaj bo z nogo in da lahko v najslabšem primeru ostane brez nje. Priporočil mu je rešilca, vendar je bilo vprašljivo, ali Rickovo zdravstveno zavarovanje pokrije reševalni avto ali ne. Rešilec pa je predrag, da bi ga Rick plačal iz svojega žepa.

NAJVIŠJI VRH

Na poti v Dolino smrti sva se peljala skozi mesto Lone Pine. V njem sva opazila lep park, kar je v Ameriki precejšnja redkost, zato sva se odločila, da se ustaviva in si skuha koso. Po slabih treh urah sva se počasi odpeljala naprej. Toda nekaj milj iz mesta je Andrej ugotovil, da je Lone Pine izhodišče za vzpon na Mt. Whitney (4418 m), najvišji vrh ZDA brez Alaske. Obrnila sva se, dobila v Visitor Centru najnunjnejše informacije in se zapeljala do konca ceste, ki se konča 2500 metrov visoko.

Pot do vrha in nazaj je dolga 35 kilometrov. Povsod po Ameriki namreč merijo razdalje na pešpoteh v miljah, razdalje na cestah pa v urah vožnje. Podatki za vožnjo v urah so kar smiselni, saj omejitev hitrosti nikjer ne preseže 110 km/h. Ljudje vozijo od 100 do 120 km/h, hitreje pa nihče, tako da res skoraj vsi pridejo na cilj istočasno. Podatek za dolžino poti v miljah pa pove bolj

Vsaka športna zveza, ki organizira državno tekmovanje ali pošilja svoje športnike in športnice na mednarodna tekmovanja, mora sodelovati s svojo nacionalno športno zvezo in z njeno komisijo za boj proti doping. Tako naj bi bili v vsaki državni športni zvezi ljudje, ki bi bili posebej odgovorni za to področje.

Če to velja za druge športe, naj bi veljalo tudi za športno plezanje. Tako naj bi v začetku leta dobili odgovorni v nacionalnih športnih zvezah sporočilo, na koliko tekmah in na koliko tekmovalcih bodo opravili kontrolo dopinga. Katere bodo te tekme, ve samo odgovoren za doping, ki pa ga zavezuje zdravniška molčečnost.

Z izjemo informacije v začetku leta se o tem potem ne sliši vse do trenutka, ko med kakšnim državnim tekmovanjem stopita na prizorišče kakšna ženska ali moški in se legitimirata kot kontrolorja za doping. Odgovornemu sporočita, v katerem krogu tekmovanja (četrtfinale, polfinale ali finale), v kateri skupini (ženske, moški ali oboji) in na kateri stopnji tekmovanja, kar izžrebajo, bodo kontrolirali. Izžrebane tekmovalce po končanem tekmovanju diskretno pokličejo na stran in na njih opravijo urinsko kontrolo. Vzorce označijo s številkami in jih pošljejo v ustrezne preiskovalne laboratorije v analizo.

Odgovorna oseba v društvu ali klubu dobi v primeru negativnega rezultata ustrezno sporočilo, da je bil vzorec »čist« — in obenem še račun.

Vsak tekmovalac in tekmovalka mora vedeti, da lahko vsak trenutek kontrolirajo tista tekmovanja, ki so pod okriljem državne športne zveze, in ugotavljajo morebitno jemanje nedovoljenih poživil. Odklonitev take kontrole ovrednotijo kot pozitiven rezultat. V dopiškkih pravilih vsebovane sankcije so dokončne in ne dovoljujejo nobenega manevrskega prostora. Zdaj ne upoštevajo več niti tako imenovanega »dopinga iz nevednosti in neumnosti«. Kdor je bil pred tekmovanjem ali med njim na primer prehlajen ali je imel gripo (in bi bilo torej bolje, da bi se tekmovanju odpovedal), naj se pozanima pri zdravniku ali naj natančno preštudira seznam dovoljenih zdravil za enostavne bolezni, da ne bi jemal kaj nedovoljenega.

Vsekakor je vsakemu človeku dovoljeno, da s svojim telesom počenja, kar se mu zdi osebno po moralnih, etičnih in zdravstvenih načelih sprejemljivo in dovoljeno. Tisti trenutek, ko se odloči, da se bo ukvarjal s športom in še posebno s tekmovalnim športom, to ni več samo njegov osebni problem. Predvsem tekmovalni šport ima namreč svoja pravila.

malo, saj je vedno treba vedeti, kakšno višinsko razliko moraš na poti premagati.

Pot na Mt. Whitney je zelo dobro nadelana. Široka je od pol do enega metra in zaradi številnih serpentin zelo položna. Mogoče jo je opraviti v enem dnevu, vendar veliko planincev (hikerjev) opravi turo v dveh dneh: prvi dan nesejo šotor do enega od obeh mest, kjer je dovoljeno kampiranje (zgornje je približno 3500 metrov visoko), drugi dan pa se vzpenjo na vrh.

Vrh je zelo prostran, na njem pa je tudi zidana koča, v kateri je zares zasilno zavetišče, v katerem ni niti klopi, ampak le prostor z betonom po tleh.

Stena Mt. Whitneyja je iz doline videti zanimiva. Opideš bližje, se izkaže, da je zelo položna in razbita. Obiskanih je le nekaj smeri, ki niso težje od Nemske v Triglavu.

VELIKI KANJON

Gran Canyon obišče vsako leto tri milijone turistov. Velika večina preživi na območju narodnega parka uro in pol. Od tega se 40 minut vozijo po cesti od vhoda v park do kanjona in nazaj, 20 minut kupujejo spominke in 20 minut gledajo v kanjon. Glavni opravke v teh zadnjih 20 minutah je, da se slikajo s kanjonom v ozadju, potem pa odbrzijo naprej. V takem tempu si lahko v enem tednu ogledaš celo Severno Ameriko, če imaš dva tedna časa, pa lahko

podelaš še Južno. Potem ni treba še enkrat izgubljeni časa za potovanje.

Na začetku stoletja so turisti, ki so bili tedaj še bolj redkost, preživeli v Kanjonu dva do tri tedne. Slikali so tedaj bolj malo, zato pa so spoznali vročino na dnu kanjona, naporen povratek iz njega in topel veter, ki zvečer vleče iz kanjona. Morda so videli tudi kakšnega jelena, dihurja ali orla. Ob povratku domov so vedeli povedati kakšno zanimivo zgodbo. Današnji turist pa reče: »Gran Canyon? Ja, bil sem tam. Tule imam sliko. Vstopnina v nacionalni park je 10 dolarjev.«

Poleg ene od glavnih razglednih točk za opazovanje kanjona so lepo vidni ostanki rudnika. V šestdesetih letih so namreč tam našli bogato nahajališče uranove rude. To je bil za ameriško vlado seveda zadosten razlog, da je v Gran Canyonu, ki ga nekateri štejejo za enega od sedmih naravnih čudes na Zemlji, zgradila rudnik. O varovanju okolja so potem govorili malo tišje.

Upam, da ne bodo nekoč ugotovili, da se spleča podreti El Capitan.

Gran Canyon je bila zadnja postaja najine poti. Mesec in pol sva bila že na poti. Po eni strani se nama je že precej oglašalo domotožje, po drugi pa se nama je začelo dozdevati, da bi se lahko v nedogled vozila po ameriških puščavah. Odšla sva v San Francisco, se usedla na avion in čez 24 ur priletela na Brnik. Dobro leto dni starega sina na prvi pogled nisem več prepoznal.

ŠE ENA NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

LEPA JE KOČEVSKA ZEMLJA

PETER VOVK

Pokojni veliki slovenski kulturnik Bojan Štih bi rekel, da je to ena sama pesem, če bi bral lani izišlo knjigo gozdarja, planinca, športnika, smučarskega tekača in predvsem velikega zaljubljenca v svojo kočevsko zemljo Petra Vovka, domačina iz (od kod pa drugje!) Kočevja. Njegovih črtic in pesmi, ki vse po vrsti (izjeme so prav redke) opisujejo gorate predele Kočevske, človek ne more prebrati na dušek, kot jih avtor očitno ni napisal v enem zamahu in v ustvarjalni ihti. Njegove besede so skrbno izbrane, da bi opisale natančno tisto, kar se je avtor namenil opisati in o čemer je trdno prepričan, da je treba popisati s prav izbranimi besedami. Kdo ve kolikokrat se je lotil opisovanja Jelenovega studenca in tamkajšnje planinske kočje na Mestnem vrhu, katere oskrbnik je bil več let: posvetil ji je vrsto črtic in pesmi, iz katerih veje njegova zaljubljenost v ta delček najlepšega, kar je po njegovem prepričanju ustvarila narava. Menda so v njegovih črticah popisane prav vse stezice, ki vodijo tod okrog, in menda ni živali in rastline, ki v teh njegovih delih ne bi našla ustreznega pomembnega mesta.

Knjiga je izšla v avtorjevi samozaložbi — nemara si jo je podaril za svojo osemdesetletnico, ko drugih takih darovalcev ni našel. Precejšen del teh črtic so imeli

bralci Planinskega vestnika priložnost prebrati na straneh naše revije, katere stalni sodelavec je Peter Vovk. Knjige ni v prosti prodaji, jo je pa mogoče naročiti pri avtorju na Kolodvorski ulici 19 v Kočevju ali tudi po telefonu 061/858-272.

Za pokušino objavljamo dve črtici iz te knjige Petra Vovka. (Op. ur.)

MESTNI VRH, LEDENA JAMA, FRIDRIHŠTAJN

Grem po poti proti Jelenovemu studencu, kjer sta, davno je že tega, hodila **Veronika Deseniška** in **Fridrik Celjski**. S pretresljivim krikom se oglašata šoja. Zbudi molk, ki sega vse do vrhov dreves. Opazujem veverico: s tačko obvladuje smrekov storž in ga premetava po mili volji. Gledam pot, obrobjeno z dišečim biserom. Kot bela topla rokavica pokriva tla. Od prednikov lepo speljana pelje v svet tišine, samote in miru. Tihotapim se naprej kot človek, ki sluti, da bo zdaj-zdaj nekaj opazil. V kupu preperelih vej je gnezdo; gnezdi palček. Samica prileti, spusti črva v lačno grlo in spet je vse tiho. Umaknem se, lovim stezo. Pozdravi me velika skala, nabita s sovražnostjo. Brezskrbno stoji ob poti pod Mestnim vrhom. Srečam debelo, visoko, pepelnatosivo bukev. Zdi se mi, da ima nov plašč sijajnih svetlečih barv. Pa jo je le opral dež. Pozdravi me

košata smreka močnih vej. Ravnodušno gleda, pogreznjena v svoje sanje; je kot velik vratar, ki odpira vrata v drug svet. Grem naprej in prijazno pokimam. Prišel bo čas, ko te bodo podrli. Zdaj si še tu mogočna in lepa. Dobro spi, ne bom te nadlegoval!

Ogledujem mlado jelko in nehote prebudim srakoperja. Slišim, kako se ščeperi. Privzdignem vejo in zagledam gnezdo. Samica odpre kljun, nejevoljno me pogleda. Capljam naprej, tipam pot pod nogami, rahlo zarisano med drevjem. Pokliče šoja; daruje radost, kakršno pač čutim, ko odkrijem sliko najljubšega slikarja. V vsej svoji lepoti se prikaže srna z mladico. Ves prevzet stojim skrit za smreko in gledam. Z vrhov dreves se spušča medla svetloba. Objema lesene spomenike, višinske prelome; čudovite so barve.

Ogledujem okolico in se sprašujem, od kod se je ta lepota vzela, zrasla in obstala. Mrak je že, tipljem pot z očmi sove. Skovik skovika. S svojim glasom seže v svet noči. Te vrste ptičji glasovi me v nočnem gozdu že od nekdaj mikajo. Objame me Jelenov studenec. Ugasla in neresnična stoji koča PD Kočevje v sivini. V mraku vidim znane podobe: moji ljubki znanci me pozdravljajo. Za moje oko in uho živi ta svet samo v moji notranjosti. Najdem ključavnico, vtaknem ključ, odprem vrata.

Tišina v kuhinji je kakor zveneča prosojnost. Samota se mi zdi prijateljska in ljubezniva. Odpočijem se; usedem se na klop pod smrekami.

Potem grem na Mestni vrh (1060 m). Kakšne vonjave me spremljajo ob poti! Tisoč cvetic zapira čaše; spale bi rade. Mnoge med njimi še pijejo iz kristalnih čašic hladno roso. Šepetajoč se pomenkujejo med seboj. Noge se kar same premikajo. Pridem do planinske markacije in zavijem proti Mestnemu vrhu. Kmalu dosežem majhno ravnico, kjer je nekoč stala koča. Pot se vije med drevjem, grmovjem in skalami navzgor. Ustavim se tik pod vrhom. Pred menoj leži moje malo mestece, moj rojstni kraj Kočevje.

Gosta mreža električnih svetilk nakazuje ceste, ulice, hiše in naselja. Mestece se veča, postaja vse lepše. Za njim se razprostira gozdnati predel z imenom Šahen. Stare smučarske steze in poti se vijejo pod menoj. Peljejo na smučišča pod Livoldskim in Mestnim vrhom, kjer smo uživali v lepotah zimske narave. Pogled na levo pričara svet okoli Rožnega studenca. Rinža se vija med drevjem, grmovjem, skalami in otoki vse do izvira. Najdem vse sledi, ki sem jih bil pustil za seboj v petdesetih letih. Led se je podajal kot guma. Grgralo je in pokalo pod nogami. Drsali smo se lahkotno na steklenem ledu, samo od sebe je šlo.

Spustim se z Mestnega vrha. Ne vem, kako sem se znašel med bukovim naraščajem na poti. Vdihavam vase junijski vonj gozda. Skozi mrežo iz vej gledajo zvezde, nešteto zvezd. Najdem se na že znani poti proti koči. Še malo in v kuhinji sem. Povečerjam in utrujen zaspim. Lesena koča in čist gozdni zrak sta dodala svoje.

Vstal sem pred sončnim vzhodom. Zanimala me je Ledeni jama, kjer je hlalil meso in vipavsko črmino Friderik Celjski. Znašel sem se v »oddelku osem«, med smrekovim mladjem, starimi drevesi in skalami. Pot se

spušča proti Ledeni jami. Skalnate stene in bloki dajejo temu svetu, kjer domuje veliki rjavi medved, očarljivo lepoto.

Znajdem se pred jamo. Vhod je kot portal velike katedrale. Pred tem silnim skalovjem imaš občutek, da si majhen kot mravlja. Spustim se navzdol, ozračje postaja hladnejše. Stojim pred vrati velikanske ledenice. Zazebe me, hlad pronica skozi obleko. Posebno lep je pogled ob sončnem dnevu na dno. Žarki se odbijajo od ledu v tisoč odtenkih. Previdno stopam navzdol; oko se je razgledalo. Kritično točko sem prešel, znajdem se na ledenem dnu. Nekje v zraku zagledam drevje in modro nebo.

Velika sobana je pokrita z ledom, z ledenimi zavesami različnih oblik. V brezno odteka voda; zamolklo odmeva v globini. Sliši se medel šum, nato slab odmev, pa tudi ta kaj kmalu izgine. Kamen, ki ga vržeš v brezno, se lovi v zraku. Odbijajoč se od sten zamolklo odmeva, dokler spet ne zavladava veličastna tišina.

Oslapljen od lepote nehote pričakujem, kdaj se bodo ti veliki skladi kamna odtrgali in me pokopali pod seboj. V Ledeni jami je vedno več obiskovalcev, pritegujeta jih lepota in nenavadnost.

Vračam se h koči PD Kočevje. Ob poti so cvetoči iglavci in listavci. Smreka in jelka odpirata svoje polne prašnice. V pomladnem vetru se usipajo oblaki rumene prahu. Bukev je odeta v čudovito rumenozeleno listje. Koliko dišečih cvetic je samo v gozdu! Okolica koč je kot prt s čudovitimi barvami, svetlimi in polnimi, toplimi, mirnimi in zametastimi. Grem proti Jelenovemu studencu in se tam napijem čiste studenčnice. Vrnem se k mizi pod smrekami in odprem nahrbtnik. Ko se spočijem, grem proti Fridrihštajnu, razvalini gradu Friderika Celjskega. V »oddelku šest« se spomnim prastare jelke; ni je več, vzela jo je žaga.

Po tričetrtni hoji sem ob razvalinah gradu Friderika Celjskega, sezidanega med letoma 1422 in 1445. V popoldanskem junijskem dnevu me ravnodušno gleda temna kamnita stena, zaprta, globoko pogreznjena v svoje sanje. Sprejme me tihi zid z veliko odprtino.

Zagledam skrivnostna vrata z obokom, nad njim je fridrihštajnski grb. Pazljivo ogledujem staro zidovje; starina me vedno prevzame. Hodim po hodniku, kmalu sem na vrhu pri vhodnih vratih nekdanjega gradu. Gledam čez prepadne stene. Tu so nekoč živeli ljudje. Nenadoma v prividu zagledam Friderika. V dnevni dvorani je. Pogovarja se z Veroniko. Pa ta podoba hitro izgine. Spet je pred menoj vhod, prepleten z bršljanom. Sivozeleni zid medlo osvetljuje poznopoldansko sonce. Hodim in hodim... V sprednjem delu gradu se še dobro vidi tloris sob; od tu vidiš Kočevje. Prav pred menoj je čudoviti svet kočevske deželice. Stari fridrihštajnski zid s preperelimi sivozelenimi lisami daje v svojih razpokah in ogolinah čutiti čar njegovih šeststoletnih sten.

Obotavlja se grem domov. Trkam s palico po deblih, da opozorim medveda nase. Pozdravljajo me moji znanci. Stara jelka na previsu poti, strela ji je odbila vrha, pa še kljubuje zobu časa. Že sem pri javorju, spodnja veja je vrasla v deblo. Podoben je likalniku; minil sem

koritce za vodo pod staro košarasto bukvijo. Naj hodim še tako počasi, vse prekmalu sem spet tam, kjer sem vsak dan...

PRAOKUS PO GOZDNI ZEMLJI

S to čudno drobno ljubeznijo potisnjen v ta košček sveta sem srečen. Tista majhna dolina s studencem in smrekami, cvetjem in travami. Svojo kri slišim in svoj dih. Lovišče sem in lov, gonič in potepuh. Ne znam več domov. Sedim ob ognju na preperelem panju, letnicah minljivih let.

Hodim sam, nič mi ne grozi, opazujem gozd. Žuželke gledam, let ptice, tek srne, gibljivo vejo. Kakor da bi bile oči priklenjene na vso to lepoto. Kako veje okoli mene tvoj šumeči dih, Jelenov studenec! Moja duša je potrošila zate vse svoje zaklade, svoje solze in upanje. Skrivnostno pisavo živali in ptic gledam na tleh. Sadike smrek na poseki so se razrasle v visoka drevesa. Pazim na svoje korake, da ne pohodim mravljincev. Dom tu gori mi je dan, noč ležišče. Prižgal sem baklo, polno smole. Zagorela je v vsej svoji lepoti.

Glasovi me vabijo, drevesa kličejo moje ime. Med kamni in skalami je moj glas iskal svoj odmev. Veter, večni

snubec listov, se je oglašil. Svet starih bradatih bukev, jelk in smrek me prevzema. Hodim počasi kot dan, ki prihaja in podi noč iz gozda.

Rastem iz te dobre gozdne zemlje in božam njeno senco. Slišim bukev, kako šumi, moja senca je in moj počitek. Koča stoji visoko gori in ne premore bogastva in slave. Kot zelene zavese visijo veje dreves iz debel. Mahovi in lišaji krasijo skorjo.

Praokus po dobri gozdni zemlji draži nos. Slišim mnogo glasov, govorico dreves slišim in govorico živali. Na drevesa in trave legajo zvezde. Tih pojejo črčki. Sliši se daljno dihanje noči. Jasnino ozvezdij gledam in luno. Zleknen počivam na mahu ob ognju. Čarobne ptice, sove, se oglašajo. Pogovarjam se o narobnih stvarih na robu tako velikih dogodkov.

Oglašajo se netopirji, pol ptiči, pol miši. Vse več mask se pojavlja v temi. Nočne večše z obrazi na krilih letajo okoli ognja. Jasnino ozvezdij gledam in luno. Dviga se k polnočnemu stolpu, meni pa za spati ni. Oči lažejo moji duši, tako čudno lepo je v nočnem gozdu. Uharica plava kot čudežna ladja, išče zavetje pred svečavo lune. Ris se tihotapi med skalami in kamni, pokritimi z mahom.

POPOLNOMA RESNIČNA ZGODBA, KI V NEKATERIH ODSTAVKIH MEJI NA FANTASTIKO

ŠENTLOVRENSKA JEZERA

RUDI STARIČ

Kar je preveč, je pa preveč. Namesto da bi bilo moje brezbrizno potepanje po tej granitni plošči, ki se je dvignila visoko nad desni breg Drave, podobno letanju metulja od cveta na cvet in da bi duša in telo srkala bogastvo nešteti odtenkov jesenskih barv v nepreglednih gozdovih bukev, borov, jelk in smrek, planinskih pašnikov in livad, stojim kot ukopan in ne vem, kaj bi. Kam naj grem dalje? Vsak korak se mi udre do gležnja in še čez v nekakšno nenavadno močvirsko-travnato gnetljivo kašo. Pa niti to ne bi pomenilo nikakršne težave, če modrine neba, ki me je vztrajno spremljala tam od Areha, ne bi v trenutku zamenjala nekakšna zdrizasta neprebojna megla... Kot da bi se dvigala iz vsake zemeljske razpoke in se širila, se vila navzgor, vijugala in se spreminjala v trdo sivo maso. Vse je postalo turobna, brezizrazna brezbarvnost — trava, drevje, nebo in vse drugo.

Do tedaj nisem posvečal prevelike pozornosti drevesom, na katerih so bile markacije, kaj da bi si jih še zapomnil ali jih štel. Drevesa so že zdavnaj preštel natančni gozdarski strokovnjaki. Trdijo, da ta pohorska tajga ustvarja toliko kisika, da bi ga bilo dovolj za dvakrat več Slovencev s tistimi vred, ki živijo v sosednjih državah. Zdaj pa mi je vsako drevo postalo še posebno drago, predvsem še, če se je na njem pojavil tisti rdeče-beli okrogli znak, edini zanesljivi kažipot v tej vlažni in neprozorni megli, v kateri sem se znašel.

In kako je bil začetek romantičen, idiličen! »Dobra volja je najboljša« sem pel, ko sem stopal iz gondole pri Bolfenku, ki me je skoraj v trenutku prinesla iz Zgornjega Radvanja na Pohorje in me potegnila iz smoga Dravske doline. Zdaj pa je vsega konec. Zrak je postal tako težak, da vidim celo kapljice vode, kako se komaj držijo v zraku.

TETA JULKA S KOBANSKEGA

Neki stric moje matere je pred časom izkoristil prvo priložnost, odšel iz brezvodnega krasa Like in svojo delovno dobo začel v Delavnicah Južne železnice na Koroškem kolodvoru, ki je zdaj železniška postaja Maribor-Studenci. Zdaj, veliko let pozneje, preživlja mirno in srečno starost s svojo večno družico, močno in vedno veselo Julko s Kobanskega v prvem nadstropju neke ulice nedaleč od Slomškovega trga. In tako sem se nekega poznojesenskega popoldneva znašel na glavnem mariborskem kolodvoru. V eni roki sem držal Praktičen vodnik po Podravju iz leta 1924 svojega soimenjaka **Rudolfa Badjure**, v drugi pa naslov svojega strica in tete. Ustavil sem več mimoidočih, preden sem prišel do njihovih vhodnih vrat, pozvonil in povedal, da sem Rudi.

— Rudi — kateri Rudi? — me je presenečeno vprašala siva starčevska glava, ki je pokukala skozi napol odprta vrata in me merila od nog do glave.

— Rudi iz Karlovca. Stric Tone, kaj me ne poznaš?

— Aha, Rudi! To si ti! — In vrata so se na široko odprla.

— Julka, a me slišiš, pršou je Rudi iz Karlovca, tisti od Rezike!

Vstopil sem v skromno stanovanje svojih mariborskih sorodnikov.

— Kam pa greš, da si tako otovorjen? Pa menda ne v planine?

— Da, na Pohorje, — odgovorim, medtem pa me že objema teta Julka. — S kom pa si prišel? — sprašuje in pogleda na hodnik.

Ko odlagam nahrbtnik z ramen, ji povem, da sem sam in da nameravam naslednji dan na Pohorje.

— Tone, — je pogledala svojega moža, — saj sem stokrat rekla Reziki, da ima norca za sina! — In se je začela smejati. — Da veš, jutri ne greš nikamor, ampak ostaneš pri nama, potem pa greš lahko na zeleni štajerski klobuk. — Prijela me je za roko in me peljala v kuhinjo.

NA ROBU NEGOTOVOSTI

— Pijanec se drži plota, jaz pa markacij, — sem polglasno zamrmral, ko sem na deblu zagledal naslednjo slabo vidno markacijo. Če ne bi bilo te neumne megle, bi bil lahko že... sicer pa sploh ne vem, kje sem. Kaj če bi se vendarle vrnil nazaj na Roglo in sestopil v dolino ali pa vendarle nadaljeval pot proti Ribniški koči? In kje so sploh ta Šentlovrenška jezera? Ali sem šel že mimo ali pa...

Ta trenutek sem do kolen zabredel v močvarno in čutil, kako voda polni notranjost gozdarjev. Hitro sem izvlekel nogo ter korak za korakom počasi nadaljeval pot. Na vsak način se moram rešiti iz tega prekletega močvirja. Le kdo si ga je izmislil prav tukaj? Tedaj sem se spomnil tete Julke: da, seveda, to je hudič, ki je hotel že v davnih časih objestne in razvratne Mariborčane odpeljati v pekel in je na tej nori poti pulil granitne pohorske skale ter jih razmetal po Dravski dolini pri Pekrah, tukaj pa je pustil jame, ki so zdaj polne vode pohorskih deževij. Mogoče čaka tukaj ali nekje na dnu, da me preseneti in potegne v globino. Tako se je torej legenda preselila v resnično življenje, trenutek pozneje pa je odtavala iz glave in se izgubila v megli, kamor pravzaprav spada.

Znašel sem se na nekem travniku, ki je imel nekako trdnjša tla. Sledovi človeških nog so se razlivali v vse smeri. Previdnost mi je narekovala, naj vsak korak odslej odmerim pazljivo. Znoj mi je tekel po hrbtu in topla megla mi je izpuhtevala s telesa. Ustavil se bom pri tisti samotni smreki. Tam sem res snel nahrbtnik. Vse je pomrlo, zemlja in zrak, tiho je bilo kot v grobnici. V temnih podzemskih jamah vsaj nekaj kaplja s stropa, tukaj pa ni niti zvoka, niti glasu. Obrnil sem se. Kje pa je zdaj ta prekleta markacija? Premišljeval sem: nazaj moram, kajti če se izgubim, bom postal hudičev ujetnik na Šentlovrenških jezerih. Nazaj? Bedak, saj sploh ne vem, od kod sem prišel! Gledam nešteto stopinj, vtisnjenih v travnatem blatu, ki izginjajo v megli. In če ne grem v pravo smer? Pogledam na uro. Če bom tako nadaljeval, ne pridem do Ribniške kočice. Ne kaže drugega kot za seboj vztrajno puščati oznake.

REKONSTRUKCIJA DOGAJANJA

Odidem dalje, čez nekaj časa pa se ustavim. Opažujem tla in pred seboj zagledam odlomljeno vejo. Kdo

jo je položil predme? Pobral sem jo in jo nejeverno ogledoval, ko sem na njej zagledal zarezo: saj že pol ure hodim v krogu ter stopam po svojih in tujih stopinjah! Udaril sem se po glavi, si rekel, da sem bedak, potem sem se začel glasno smejati, da se je smeh razlegal in izgubljal v megli.

Zdaj se je treba odpočiti, nekaj pojedsti, se zbrati in potem vse začeti znova. Do Ribniške kočice bi danes vendarle lahko prišel. Pogledam naokrog: glej, to je moja smreka — in sem stopil k njej ter sedel pod okrilje njene široke krošnje. Snel sem nahrbtnik in se naslonil na deblu. Dihanje je postalo enakomernejše. Zaprl sem oči in v mislih poskušal obnoviti dotlej prehojeno pot: tam sem se do gležnjev pogreznil v močvaro, potem sem šel do tistega grma, od tod levo skozi nekakšno goščavo, tam je bila tista samotna jelka, ne smreka, tam je bila zadnja markacija in potem sem zavil levo, moral pa bi desno. Bravo, Rudi, čestitam, to je vredno tri piva v Ribniški! — Pogledal sem naokrog: saj sem vendar nor, saj govorim sam s seboj! Nasmehnil sem se, se naslonil na nahrbtnik in v dušo se mi je vrnilo zaupaje vase, pa tudi megla okrog mene je postala nekako svetlejša in prozornejša.

SREČANJE V MEGLI

Ne vem, koliko časa sem dremal, minuto, dve ali pet, ko so se mi ušes dotaknili nenavadni zvoki. Dvignil sem glavo in odprl oči, a nisem nič videl.

Mljac, mljac, sem tedaj zaslišal nekaj določnejšega. Prebadal sem z očmi megleni zid pred seboj, vendar na njem ni bilo nič. Ko sem spet zaprl oči, so se zvoki ponovili. Spet sem odprl oči in opazoval. Mirno sedi, ne premakni se! Je to medved? Divja svinja? Izgubljeni jelen? Je mar človek? Toda kakšen človek neki, saj tukaj kilometre daleč ni nikogar. Je lovec ali krivolovec? Naj bo karsizebodi, počakal bom.

Cela večnost je minila, ko sem spet zaslišal tisti »mljac, mljac«, kot da bi nekdo z največjim naporom vlekel noge iz močvare. Torej je vendarle človek! Toda kakšen? In zakaj prav tukaj?

— Kdo je tam? — sem se opogumil in zakričal v smer, od koder so prihajali zvoki. Nihče ni odgovoril, slišati pa je bilo spet korake, potem je pod nogami počila vejica in potem se je iz megle kakšnih deset metrov stran izvila človeška postava. Silhueta se je ustavila, spet stopila naprej, se opotekla in se zgrudila na močvirna tla. Nato se je dvignila na komolce in kolena, vstala in stopila nekaj korakov naprej.

IZGUBLJENA V MLEČNEM MORJU

Stekel sem proti postavi, s katere se je cedila blatna voda. Bila je ženska, dekle. Videti je bila uboga in na smrt utrujena. Prameni las so se ji lepili na čelo in lica, z njih je za moker pulover tekla voda. Motni očesi sta me gledali z utrujenega, bledega in spačenega obraza. Usta je imela napol odprta, roki sta ji viseli ob telesu. Ko sem prišel do nje, so ji klecnila kolena in brez besed se mi je zgrudila v naročje.

Kaj zdaj? Dvignil sem jo, jo nesel k smreki in jo položil na razprostrto pelerino. Imela je nenavadno lepe 343

poteze obraza in prelepe obrvi. Ko sem jo opazoval, je nenadoma začela drgetati. Dvignil sem jo in jo stisnil k sebi. Zapičila je pogled vame, nato odprla usta in zašepetala, da je lačna. Naslonil sem jo na deblo, v nahrbtniku poiskal kruh in marmelado in ji košček namazanega kruha potisnil v usta, vendar ji je padel ven. Prijel sem jo za roko: imela je ledeno mrzle prste. Najprej sem pihal vanje, da bi se ogreli, potem sem jih stlačil pod svojo pazduho.

Ko sem ji malo pogrel roke, sem jo začel hraniti. Počasi je žvečila koščke kruha z jagodovo marmelado, potem je odmaknila glavo in odprla oči.

— Sem te že razumel, dovolj imaš, — sem dejal. — Zdaj pa mi lahko poveš, kako ti je ime.

— Mateja, — je odgovorila in slabotno zakašljala.

— Popolnoma si mokra, blatna in iznemogla, preobleči se moraš. Kjer pa imaš nahrbtnik?

— Ne vem. Pustila sem ga nekje na travnikih, — je odgovorila komaj slišno. — Utrujena sem, — je še rekla, zaprla oči in nagnila glavo na moja prsa, kot da bi iskala primeren položaj za spanje.

— Kje pa so drugi? — sem jo vprašal.

— Ni jih, — je odgovorila nekoliko glasneje.

— Kako pa si prišla sem? — sem jo vprašal in jo nekoliko stresel.

— Včeraj sem odšla z Rogle proti Ribniški koči in se izgubila v megli. Ves dan in vso noč sem tavela naokrog, ves ta čas nisem niti zatisnila oči.

GOLA NEZNANKA

— Ti si velika majhna norica, — sem glasno govoril, čeprav vem, da me ni slišala. — Srečala sta se dva norca, izgubljena v megli in močvirju, ki zdaj sedita drug ob drugem pod samotno smreko. Krasna romantika! — Čutil sem, kako me njeno ledeno, trdo telo hladi in kako od tega postajam moker. Rahlo sem jo odrinil, pa ni niti čutila, ker je trdno spala.

— Mateja, ne smeš spat! — sem ji govoril, jo prijel za pulover in ga začel slačiti. Slekli sem ji pulover, nato srajco, zatem majico, potem še modrček, kajti vse je bilo popolnoma mokro. Ko je bila zgoraj popolnoma gola in ko sem jo začel brisati, se je zbudila, začela drgetati z zobmi, hotela me je odriniti, ko sem jo masiral po prsih.

— Mokra si kot miš, — sem ji govoril, ko sem jo oblačil v svoje majice, srajco in pulover ter ji začel slačiti še čevlje, nogavice, hlače in spodnje hlače — vse je bilo namreč prepojeno z vodo in ledeno hladno.

— Tega mi ni treba slačiti, — je odprla oči in rekla, ko sem ji dvignil boke in ji začel vleči hlačke s premrlega telesa.

— Če te ne slečem, se boš pošteno prehladila, če si že doslej nisi nakopala kakšne pljučnice. Kaj pa ledvice, pa mehur, pa jajčniki? Saj moraš vendar še roditi otroke! Veš, oba sva majhna bedaka v teh močvirjih in če si ne bova pomagala, naju bo vzel vrag.

Slekli sem ji hlače, ji zmasiral trebuh, hrbet in noge, ji oblekel svoje spodnje in zgornje hlače in ji dal še dvojne nogavice. — Zdaj ti moram še polepšati obraz, — sem ji dejal, ko je prišla k sebi in se začela lepo

pogovarjati. S prsti sem ji šel prek obrvi, potem sem ji pobožal še trepalnice, — zdaj pa ti moram še našminkati obraz, — sem rekel in jo poljubil na lice.

Zdrznila se je: — Si pa res nor! — je rekla.

— Pred dvema urama pa nisem bil, kajne? — sem dejal med smehom.

— Oprosti, — je dejala in me objela, — saj ne zameriš, kajne?

MARKACIJA ZA MARKACIJO

— Zdaj pa bova jedla, ledena kraljica, — sem dejal. — Ali želite kruh z marmelado, piškote, sir, salamo in mlačen čaj? — Sedela sva objeta drug ob drugem. Počasi sem jo hranil, ona je odpirala usta, žvečila in požirala. Vmes mi je pripovedovala, da ima fanta, dejal sem ji, da mi je všeč in je prav škoda, da ga ima, rekla je, da ji tudi sam nisem zopr, povedala mi je, da je Ljubljancanka in da študira filozofijo, sam pa sem ji rekel, da sem Rudi iz Karlovca.

— Prav všeč mi postaja ta megla in ta smreka, — sem ji rekel, potem pa odločno dejal, da morava iti, če hočeva še ta dan priti do Ribniške kočje. Pomagal sem ji, da je vstala, prišla me je pod roko in odšla sva skozi meglo prek livade. Smreka je izginjala v gosti mlečni megli — smreka ledene kraljice.

Kmalu sem našel markacijo na drevesu, nato drugo in tretjo. Hodila sva počasi, vendar sva le hodila. Dihala je neenakomerno in kdajpakdaj zakašljala.

— Rudi, koliko je še do kočje? Mislim, da ne bom več mogla dalje.

Ustavila sva se. V prsih ji je hroplo. Objel sem jo in jo stisnil k sebi. — Koča je tukaj nekje v bližini. Mar nisi opazila, da sva že na ribniških livadah? Zdrži še malo, norica mala!

Od nekd je zapihal veter in meglena koprena je začela razpadati in se izgubljati. Košček modrega neba se je pojavil nad najinima glavama, megla je skoraj izginjla. Verjetno se je potopila v Šentlovrenška jezera. Pred nama so se razprostirale nepregledne livade zahodnega Pohorja — preproga do preproge. Dan se je odpravil k počitku, mrak se je spuščal z neba. Stala sva drug ob drugem tesno objeta in gledala nekam proti Peci.

— Mateja, poglej! — sem stegnil roko proti robu, kjer so se trate začele strmo spuščati proti Dravski dolini.

— Vidim, Ribniška kočja, — je odgovorila in oči so se ji zaiskrile v solzah. Objela me je, zajokala in me poljubila na usta.

— Mateja, toda ti imaš vročico, obraz ti žari kot ogenj. Čim hitreje morava priti do kočje.

AJDOVI ŽGANCIS KLOBASO

Ovita v debele mehke odeje je sedela na zadnjem avtomobilskem sedežu in gledala naokrog s prelepimi temnozelenimi očmi.

— Rudi, hvala ti še enkrat za vse. — Hotela je še nekaj reči, vendar ji je beseda zastala na ustnicah.

— Mateja, ali boš svojemu možu kdaj pripovedovala, da te je neznan možki slačil in oblačil v močvirju? Tudi če bi mu, ti verjetno tega ne bo verjel.

— Če ne bi bilo tega, bi bila morda že mrtva. Sprva sploh nisem mogla verjeti, da po tisti megli tava še en tak norček, kakršen sem bila sama. Bila sem na robu moči in pameti.

Stisnila sva se in se poljubila, ljudje, ki so stali okrog, pa so začudeno gledali, kaj se dogaja.

— Zbogom, Rudi, rada te imam, — je rekla in me še enkrat poljubila.

— Tudi jaz tebe, Mateja. Zbogom!

Avtomobilska vrata so se zaprla in avto je počasi odpeljal po strmi ovinkasti poti proti Ribnici in proti mariborski bolnišnici.

Pogledal sem naokrog: sam sem stal pred Ribniško kočo. Na zahodu sem v mraku prepoznal »stožec sladkorja«, strmo Ušljo goro — Plešivec na drugi strani Mislinjske doline. To bo nemara cilj mojega jutrišnjega potepanja.

Stopil sem v kočo in sédel za mizo. Oskrbnica mi je smeje se prinesla čaj in rekla: Gospod Rudi, gotovo ste zelo lačni. Za vas sem pripravila nekaj prav posebnega, prave domače ajdove žgance s klobaso.

— Ali niste nemara s Kobanskega? — jo vprašam.

— Da, sem. Kako pa veste?

— Včeraj sem v Mariboru jedel ajdove žgance s klobaso, ki mi jih je pripravila teta s Kobanskega, — sem odvrnil presenečeni oskrbnici.

SMREKA LEDENE KRALJICE

Po tem dramatičnem dogodku v meglah Šentlovenskih jezer se mi ni nikoli več uspelo povzpeti na zeleni štajerski klobuk. Usoda je hotela, da Mateje nisem nikoli več videl. Dve leti po tem dogodku je teta Julka umrla in zdaj počiva v božjem miru na mestnem pokopališču poleg svojega moža **Antona Župana**, ki ji je umrl dva meseca prej. Mateja se je tri leta zatem poročila in se preselila v Kranj, nekaj let pozneje pa je z možem odšla v Švico. Rodila je tri sinove, najstarejšega so krstili za Rudija. Pred časom sem zvedel, da je umrla v prometni nesreči na cesti iz Berna v Kranj nedaleč od Feldkirchna v Avstriji. Sam še vedno živim v Karlovcu, sem oženjen, imam izvrstno ženo in dva prekrasna otroka. Hčerki je ime Mateja.

Brž ko bom ujel toliko časa, sem sklenil, bom šel na Pohorje, da poiščem smreko ledene kraljice. Morda jo bom le še našel.

PLANINSKO-JADRALNA PUSTOLOVŠČINA V JULIJCIH

BOGAT DAN V GORSKEM PARKU

BORUT KOKELJ

Bila je polna luna avgusta '94, ko smo se s prijatelji dogovorili za nočni pohod na Triglav. Tako smo namreč storili že prejšnje leto in v spominu nam je ostal prelep izlet, katerega cilj je bil vrh Triglava v jutranji zarji. Doživetje je bilo enkratno in tako smo se dogovorili, da naslednje leto pojedemo znova.

Odločili smo se, da bomo tokrat turo kombinirali z letenjem z jadralnimi padali nekje iz Triglavskega pogorja, odvisno pač od vremenskih pogojev.

S TRIGLAVA NA KANJAVEC

Bila je polnoč, ko smo se otovorjeni s težkimi nahrbtniki odpravili s Pokljuke proti Vodnikovim kočam. Bila je jasna, vendar temna noč, kajti lune še ni bilo izza vzhodnega obzorja, kar pa nas ni motilo, saj nam je sij čelnih svetilk kazal pot. Okoli četrte ure smo bili že pri koči Planika, ki je spokojno spala v jutranji tišini. Tam smo pustili padala in se odpravili proti vrhu.

Že na Malem Triglavu smo zaznali sled jutranje zarje, na vrhu pa so nas že pričakali prvi jutranji žarki. Segli smo si v roke in se zazrli v daljavo. Daleč tam so se bleščale luči naselij, sosednje vrhove pa je že oblivala rdeča svetloba. Sami smo bili in občutek je bil veličasten. Spraševali smo se le, kam bomo danes leteli.

Ob povratku smo že srečali skupine ljudi, ki so odhajali proti vrhu in nas začudeno spraševali, kaj neki smo sredi noči počeli na Triglavu...

Ob prvi jutranji zarji na vrhu Triglava

Pred kočo smo polegli v razgrnjena padala in utrujeni zaspali.

Ko nas je sonce dodobra segrelo in zbudilo, smo začeli razpravljati o možnostih za letenje v dolino. Del skupine brez padal se je odpravil nazaj na Pokljuko, Vojc, Faxi in oba Iztoka pa so se odločili, da bodo kar pred kočo »potegnili«¹ proti Bohinju. Začutil sem, da je pravi trenutek za uresničitev velike želje — leteti nad Sedmerimi jezeri. Dan je bil lep in veter idealen.

Kljub prigovarjanju prijateljem, naj gredo z menoj, je zmagala utrujenost in tako sem se sam odpravil na Kanjavec. Ta mogočna gora se mi je zdela odlično izhodišče za polet proti Sedmerim jezerom. Na vrhu sem srečal nekega radioamaterja, ki je z ogromno

Sam visoko v zraku nad
Dolino Triglavskih jezer
Foto: Borut Kokelj

anteno vzpostavljala radijske zveze po Sloveniji. Še sedaj mi ni jasno, kako je lahko vse skupaj spravil na to višino. Nagovarjal me je, naj ga odpeljem v dolino, pa ga nisem, ker nisem imel ne ustreznega padala, ne opreme in tudi ne »korajže«, saj je bil že brez tega utrip srca močno povečan, kajti avantura se je začela.

LET NAD ORLOVIMI GNEZDI

Ura je bila deset. Po UKV postaji sem vprašal prijatelje s Planike, kako so leteli. »Ni bilo pravega vzgonskega vetra,« so rekli in so zato pristali kar pri Vodnikovih koči. »Gremo na Tosc in od tam v Bohinju,« so še dejali. Zaželeli smo si srečo in se dogovorili, da se dobimo v Bohinju.

Veter je bil ravno pravšnji in ko sem poletel, sem iz vsega srca zavriskal. Nad Hribaricami sem priletel v močan zračni steber in variometer mi je v trenutku pokazal zelo močno dviganje. Obrnil sem nazaj proti Kanjavcu in ga preletel zelo visoko. Pomahal sem radiovezistu in se posvetil nemirnemu padalu. Zopet

Slovenski gorski svet, visokogorski in sredogorski, je dokaj dobro »pokrit« z vsakršnimi vodniki in zemljevidi. Pred odhodom za gorsko turo se zato lahko doma natančno seznanimo z malone vsem, kar nas čaka na poti: do kje se lahko peljemo z avtom, koliko je od tam hoje, kolikšna je višinska razlika in kako naporna je torej pot. S primerjavo z lažjimi turami, ki smo jih naredili pred kratkim, lahko že doma ocenimo, ali smo na načrtovano gorsko potovanje pripravljeni ali ne. Tudi na turi nam je posebno zemljevid dober spremljevalec: ali ni prijeten občutek, ko natančno vemo za imena vseh vrhov, dolin in prelazov, ki so okoli nas?

obrat — in že sem nad kočo na Prehodavcih. Majhna kočica, komaj opazna... Kolikokrat sem bil tam doli, gledal orle, kavke in sanjal o tem, da bom tudi sam nekoč jadrал z njimi!

Zopet steber, hopa, šest metrov na sekundo, vario piska kot ponorel. Sem že skoraj na treh jurjih. Triglav tam zadaj je že pod mano. Kakšen občutek kljub zadregi z upravljanjem padala! Zopet zavriskam in po postaji kličem kogarkoli. Ta užitek moram z nekom deliti. »S, 5, 6, FNK,« zaslišim iz postaje in oglasi se Boštjan, prijatelj, s katerim sem bil pred kratkim na Aconcagui. Tudi on uživa: leti namreč nad Krnom, v podobnih razmerah in tudi nad 3000 metri. Kako lepo je slišati znan glas! Zaželiva si srečo in... zopet steber. Višina je odlična in zavijem proti Trenti. Levo so Lepe špice, desno Bavški Grintavec, pred mano Bovec... Kakšno doživetje!

Počasi začnem izgublјati višino in zapeljem nazaj proti Prehodavcem, dokler še gre. Zopet vzgon in fantastičen let nad Ledvičko in kočo. Tri ure sem že v zraku, slikam in uživam.

Ljudje pozdravljajo, ko pristanem pri koči. Pivo, enolončnica — in že sopiham proti Tičarici. Mudi se mi, da veter ne zamenja smeri.

Južno pobočje je idealno za start in že se popeljem čez Štapce nazaj proti koči, kjer obrnem proti Bohinju. Še zadnji pogled na Dvojno jezero in že sem nad Črnim jezerom, visoko preletim slap Savice in zavijem proti Pršivcu. Kljub popoldnevu vzgonski veter še vedno pomaga, da Bohinjsko jezero preletim zelo visoko. Popoldne se že nagiba v večer in po postaji »ujamem« glasove prijateljev, ki so že davno prileteli s Tosca v Bohinju in nestrpnostno čakajo informacij o meni.

Pri Kramarju pristanem in globoko vdihnem. Za mano je enkrat dan ali kot bi rekel moj prijatelj: »Le zakaj je življenje tako prijazno z menoj?«

HRIBI VISOKO NA SEVERU EVROPE SO KOT V PRAVLJICI, POKRAJINA PA STERILNO ČISTA

NA VRHU SKANDINAVIJE

DAMJAN JEVŠNIK

Sonček radodarno sije in suši zadnje kaplje potu, ki se še sprehajajo po mojem nosu, za ušesi in po podobnih mestih mojega prijetno utrujenega telesa.

Sedim na štartu za jadralne padalce in zmajarje na vrhu Uršlje gore (1669 m). Piha krasen južni veter, ki sem ga že nekajkrat zelo pogrešal, ko sem zastoj privotovil svoje padalo sem gor.

In vendar danes nisem prišel letat. Prišel sem sem, da napišem, kako je bilo na neki drugi, čisto drugačni gori.

KAMP V GORSKI DOLINI

Galdhøpiggen v skupini Jotunheimen s svojimi 2469 metri sploh ni najvišja gora Skandinavije. Na otočju Svalbard blizu 80. vzporednika stojijo menda še precej višje gore. In ker pripada Svalbard k Norveški, je uradni najvišji vrh Skandinavije za večino ljudi pač malce predač. No ja, za Slovence pa je daleč tudi Galdhøpiggen.

Spali smo v kampu Boverdal v čudoviti gorski dolini, ki je imela vse, kar imajo najlepše doline Centralnih Alp. Ob ozki asfaltni cesti je tekla hladna in deroča reka. Kjer je bila dolina dovolj široka, so zrasle urejene kmetije, okrog katerih so se pasle čisto običajne krave ali pa so bile obkrožene s črpalkami za namakanje travnikov. Kljub obilici pitne vode v reki in potokih je tukaj zaradi redkih padavin pogosto suša. Črpalk je torej precej in dajejo dolini čisto poseben videz.

Uporabnih informacij o Skandinavskih Alpah nismo imeli ravno preveč. Imeli pa smo dva turistična prospekta, ki sta v kombinaciji z obilico domišljije služila kot zemljevid.

Gospa v recepciji v kampu je rekla, da traja pešačenje do vrha okrog 10 ur. Ker informacijam take vrste

Koča, ki je čisto drugačna, kot so naše planinske kočice, ker je tudi pokrajina čisto drugačna

že dolgo ne verjamem preveč, sem pričakoval še nekaj dodatnih ur.

Alenka, Robi in jaz, opremljeni s cepini in hrano, ki bi nasitila manjši otroški vrtec, smo se zgodaj zjutraj odpravili po prašni cesti, ki se je v žalostno dolgih ovinkih vila proti planoti pod Galdhøpiggenom. Ker čisto prave smeri nismo poznali, smo si morali skoraj vse tiste ovinke tudi od blizu pogledati.

Cesta se je le počasi vzpenjala po nizkem gorskem gozdu, vsake toliko časa pa se je po njej pripeljal kakšen avto, ki je navadno imel na strehi smuč.

Cesta je kmalu postala pot, gozd pa gorska trata s posameznimi grmički brina in z mnogo lišaji na skalah.

ČISTO NIČ NEVARNA POT

Na drugi strani doline so v jutranjem soncu samevali zasneženi vrhovi, precej nižji od »našega«. Ko pa smo prišli malo višje, se je na naši levi pokazal Glittertind,

Kamorkoli se ozre oko, povsod gore, snegovi in ledeniki

Visoko na severu je tudi sredi poletja snega za smučanje in za skoraj zimske ture

visoki sosed Galdhøpiggena (ki je na nekaterih kartah celo višji od »naše« gore).

Gore v Skandinaviji sploh niso tako visoke, občutek pa je zaradi nizke gozdne meje podoben tistemu v Centralnih Alpah.

Ker nisem bil v najboljši telesni kondiciji, se mi je pot zdela zelo dolga.

Že po slabih štirih urah smo presenečeni zagledali kočo Juvasshytta, ki je postavljena na planoti sredi neskončnega rjavega kamenja. Ob koči je parkirišče, malo naprej pa zanimivo zeleno jezero, v katerega se potaplja ledenik.

Ker nas kočica ni posebno zanimala, smo se po krajšem postanku (eden od najlepših delov vsake ture je malica) odpravili naprej po tistem rjavem kamenju.

Bela gora, ki se je tukaj že videla, je bila še vedno videti zelo daleč.

Ker prej vso pot nismo srečali nikogar, so bili turisti, ki so hodili delat gnečo, zanimiva, vendar za mojo razvajeno dušo malce neprijetna sprememba. Nič več ni bil le veter tisti, ki je ustvarjal vzdušje v tej tihi in samotni gorski pokrajini.

Daleč na desni pa smo lahko že nekaj časa opazovali smučarje na najvišjem norveškem smučišču.

Ko smo prišli do ledenika, smo se tako kot vsi drugi tudi mi navezali, čeprav ledenik ni bil videti čisto nič nevaren. Tudi sicer pot na Galdhøpiggen ni nikjer preveč izpostavljena in cepini se tukaj uporabljajo tudi zaradi vodniške službe, ki potrebuje za svoj obstoj »dovolj težavno« goro. Mnogi ljudje, tudi turisti, se namreč odločajo za samostojen vzpon na goro, kar seveda pomeni manj zaslužka za vodnike.

Vrh. Lahko rečem, da smo imeli bogove tisti dan na svoji strani. Na vrh smo prišli že po sedmih urah hoje iz doline, pa tudi vreme so nam pripravili takšno, da je moja duša skoraj ves čas poskakovala v ritmu sambe.

Na vrhu je bilo kar nekaj ljudi, vendar mi ti tokrat niso šli na živce. Razgled je bil namreč takšen, da niti na malico nisem pomislil. Pritiskal sem na sprožilec fotoaparata in se počasi obračal okrog svoje osi. Ko sem se že skoraj drugič obrnil za 360 stopinj, me je Robi na domiseln način ustavil: vprašal me je, če bom jedel čokolado.

Potem smo se oblečeni in namazani s kakšnimi tremi poceni kremami kakšno uro aktivno sončili.

PRAZNIČNA SKANDINAVSKA NARAVA

Hribi okrog nas so bili kot v pravljici. Kljub sorazmerno lahki prehodnosti terena ni bilo nikjer videti cest ali naselij. Daleč na zahodu je bilo mogoče slutiti morje, ki je bilo poleg hribov najpomembnejši razlog, da sem prišel v Skandinavijo. In tam nekje leži tudi fjord Geiranger, ki ga bom mogoče obiskal drugo leto, naredil tam kakšen trekking in pil lepoto tišine, ki je tako značilna za te osamljene kraje.

Kljub samoti in redki naseljenosti pokrajina tod ni enolična. Povsod so zanimivi potoki in reke, ki so večinoma tudi pitne. Morska obala je ustvarjena za fotografiranje in ponekod celo za kopanje.

V redkih naseljih živijo zanimivi in prijazni ljudje, ki skoraj vsi govorijo angleško. Med njimi so tudi dekleta, ki še polepšajo razglednice iz Norveške. Tukaj tudi ni ljudi, ki bi po hribih ali drugod puščali za seboj pločevinke in papirčke, ljudi, ki jim pri nas dajemo različna živalska imena.

Trojica Slovencev lani na vrhu Galdhøpiggena

Foto: Damjan Jevšnik

Skandinavski smisel za lepo in urejeno je primerljiv s švicarsko točnostjo ali pa s štajerskim spoštovanjem zlahtnih grozdnih nabitkov. Skandinavija je vsaj zame sterilno čista.

Vendar pa je ta dežela včasih, ko se skriva sonce in zapihajo vetrovi severa, videti kot v grdi pravljici, grozna, žalostna in pusta. In tudi to jo dela zanimivo. Mogoče so zato poletni dnevi tako lepi, ljudje pa tako prijazni in veseli.

Celo narava je praznična. V kratkih poletnih mesecih, ko je vsak dan dolg kot pri nas ponedeljek, cvetejo vse rožice, drevesa in celo trave.

Ob lanskoletnem potepanju po Norveški sem ugotovil, da je to res čudovita dežela in da bom ob letu verjetno spet občudoval njeno kratko poletje in jedel čokolado na katerem od njenih vrhov, ki niso tako obiskani kot Galdhøpiggen. Takih vrhov pa je v Skandinavskih Alpah približno toliko, kot je zanimivih malic v življenju človeka, ki hodi v hribe.

PRIJETNE PLANINSKE DOGODIVŠČINE V VISOKIH TATRAH

NA SLOVAŠKEM GRE TUDI NAVKREBER

BENO BREGANT

Kadar gorohodec razmeroma dobro pozna domače gore, si zaželi spoznati tudi druge in drugačne hribe. To je približno tako kot pogled v sosedov lonec, da človek potem ugotovi, kako domače ognjišče greje najtopleje.

V radovljiškem PD, ki je lani slavilo svojo stoletnico, smo bivanje v Tatrah na Slovaškem načrtovali že decembra 1994, da smo se lažje pripravili na tako dolg izlet. Priprave so, kot kažejo izkušnje, potrebne zato, da doma pozabimo najpotrebnejše, s seboj pa vzamemo navlako. Vzeti pa je treba čimveč, če doma po naključju zagori.

Nočna vožnja skozi Ljubljano, Maribor in Dunaj nas je prvič zbistrila na slovaški meji, kjer se je začelo vse, česar nismo vajeni. A Slovenci smo se hitro prilagodili vsemu in vsakomur.

Slovaška nam je v jutranjem soncu ponudila nova obzorja v naših radovednih očeh. Prvi stik z utripom slovaškega življenja se nam je ponudil v Nitri, kjer smo v veleblagovnici MART (pravljica NAMA) lahko potešili želodce in nakupili najnujnejše za naslednja dva dneva, ki sta bila pred nami v Nizkih Tatrah.

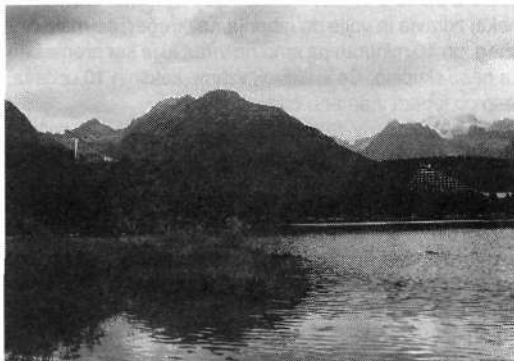
BAZNO TABORIŠČE V HOTELU

Že prvi dan smo se v Nizke Tatire zaradi pomanjkanja časa pognali kar s sedežnico na Chopok v znanem smučarskem središču Jasna (2024 m). Kljub poletju smo se v hipu znašli v dežju, sodri, megli in vetru. Zimska oprema je takoj prišla do izraza.

Nekajurna hoja nas je v takem vremenu pripeljala na najvišji vrh Nizkih Tater — Džumbier (2045 m), ki nam razen slabega vremena in sebe ni ponudil ničesar. Navzdol proti koči pod Džumbierom (1740 m) smo jo mahnil kar po bližnjici, kar pa je v TANAP-u (Tatransky Narodny Park) tvegano početje, ker se za to plača kazen (če se pojavi nadzornik, seveda). Megla je bila naš zaveznik, ki je z izgubo višine izginila, v mislih pa smo že preštevali krone. Nič takega se ni zgodilo in kočja pod Džumbierom, tudi Štefanikova chata imenovana, je takoj postala naša. Začel se je postopek sušenja, pa tudi vlaženja, kajti v tukajšnjih kočah se toči pivo. Nikjer v Tatrah ni navada, da bi kočje oskrbovali s helikopterji in konji, ampak z nosači, ki na visokih krošnjah nosijo celo do 80 kg in med seboj celo časovno tekmujejo. Kljub temu so kočje dobro oskrbovane.

Ker se vreme naredi čez noč, smo novo in čudovito jutro izkoristili za ponoven vzpon na Džumbier, od koder se vidi daleč naokoli.

Tatranska magistrala v Nizkih Tatrah je pravzaprav prijeten grebenski sprehod, ki nas ni posebej pretresel, bil pa je lep. Končal se je na gorskem prelazu Čertovica, kje nas je čakal avtobus za nadaljevanje poti proti Visokim Tatrah. V Tatranski Štrbi smo si uredili »bazno

Štrbsko jezero s hotelom Patria in skalalnico

bivališče« v hotelu, od koder smo izpeljali vse nadaljnje izlete in ture.

Nemiren planinski duh nas je takoj pognal na zobato železnico, ki po petih kilometrih doseže turistični kompleks Štrbske Pleso (1355 m) s čudovito kuliso tatranskih vršacov (Solisko, Patria). Od tu naprej pa kraje pod Visokimi Tatrah povezuje ozkotirna električna železnica. Ta prevoz je zelo poceni, zato ga obiskovalci Tater pridno uporabljajo. Podobno je z žičnicami.

Poskrbeti je bilo treba še za želodce, kar je poglavje zase, saj jedilni listi niso prevedeni v noben jezik, zato je naročanje jedi zelo misteriozen proces. Tudi računalniško izpisani računi so skrivnost zase, na kar je treba paziti, da nas kljub nizkim cenam preveč ne oskubijo.

TANAP JE SLOVAŠKI TNP

Tretje jutro nas je čakal prvi resnejši spopad z gorami. Cilj — Rysy (2499 m). To je sicer najvišji vrh Poljske, a dosegljiv tudi s slovaške strani. Visoke Tatire so mejno gorovje med Slovaško in Poljsko, obenem pa najmanjše visokogorje na svetu (260 kv. km., približno kot otok Korčula), medtem ko celoten TANAP meri 759 kv. km. Tatire so zgrajene iz granita in peščenjakov, deloma iz apnenca (Bielinske Tatry). Tipično za vse Tatire je, da so vsi kamni poraščeni s krpicami rumenega lišaja, poti pa tlakovane oziroma zložene iz ploščatih kamnov, ki so prav priročni za gradnjo stopnic. Ponekod se na taki promenadni poti mirno srečata dve koloni, saj je gibanje izven označenih poti tudi prepovedano. Treba je povedati, da Slovaki izredno cenijo, spoštujejo in varujejo svoj TANAP, to pa pričakujejo tudi od drugih. Table opozarjajo na vse, česar se ne sme. Poti v visokogorje so celo zaprte od 1. novembra do 30. junija. V Nizkih Tatrah je zaradi erozije prepovedana celo turna smuka. Nevarnejši odseki so zavarovani s klini, »klamfami« in vrvmi, največ pa z verigami.

Torej, na Rysy! Skozi slikovito Mangusovsko dolino nas je pot vodila navzgor mimo ledeniških jezer s kristalno čisto vodo, višje ležeča pa so avgusta še zamrznjena. Slovaška premore približno 4000 jezer, v Tatrah jih je kar 105, zato taka gorska zrcala srečujemo zelo pogosto, zlasti opazna pa so z vrhov. Pot na Rysy ni težka, zahteva le nekaj zdravja in volje do gibanja navkreber, še malo čez sneg, po 10 minutah pa smo na vrhu, ki je kar premajhen za našo skupino. Če si človek vzame kakšnih 10 ur časa, je to ob lepem vremenu čudovita tura.

Koča pod Rysmy (2250 m) je najvišje ležeča koča v Tatrah, s svojo kamnito arhitekturo, rdečimi polkni, prijazno notranjostjo in dobro oskrbo pa je bila všeč tudi nam. Tisti dan smo se vračali prvi, navzgor pa jih je prihajalo čedalje več. Čudili smo se, v kakšnih lahkih poletnih obuvalih prodirajo v gore tamkajšnji domorodci, medtem ko smo kleni Gorenjci lomastili v solidnih planinskih obuvalih, tako da se je že od daleč videlo, kako od daleč smo prišli.

V tukajšnjih gorah se planinska svojat med seboj ne pozdravlja. Vztrajni pogledi v tla nas niso zmedli. Ni smo hoteli in mogli iz svoje kože, zato smo pozdravljali kar vse po vrsti. Slovak, na primer, ki ga je pozdravilo 40 planincev po vrsti, je avtomatsko pozdravljaj naprej. Ekspresna prevzgoja, a le za zelo kratek čas. Še lepše in bolj pojoče so bila iz širokogrudnih gorenjskih src pozdravljena slovaška dekleta, ki kljub pomanjkljivi poletni garderobi prav zares niso bila grda.

POKOPALIŠČE Z 200 KRIŽI

Vračali smo se po isti poti, odpočili pa smo se ob Popradskem jezeru (1494 m), v katerem že plavajo postevi, a so od turistov ločene z ograjo. Prijetno utrujenim pod vročim soncem zaleže le ena terapija — pivo, ki ga je mnogo vrst in je kar dobro. V neposredni bližini tega jezera, ki ga obdajajo slikoviti vršaci, leži pod močnim granitnim ostenjem cinturin, simbolično pokopališče čez 200 ponesrečenih v gorah. Ideja o takem pokopališču se je rodila že pred 2. svetovno vojno. Uredili, dopolnjevali in vzdrževali so ga ves čas umetniki, prijatelji planin, različne zveze in zdaj tudi TANAP. Namenjeno je ponesrečenim planincem in žrtvam letalske nesreče leta 1944. v Tatrah, tudi žrtvam gorá od drugod, celo iz našega Stenarja. Simbolično je in brez grobov. Samo plošče in križi različnih oblik in vsebin spominjajo na ponesrečene. Sredi pokopališča čemi kapelica z otožnim glasom spominskega zvona. Sredi divjega skalovja, med katerim rastejo limbe (pinus cembra — tamkajšnja vrsta bora), zastane korak klenega planinca; tam ima čas in priložnost razmišljati o veličini, krutosti in poštenosti Narave ter o njenih zakonih, pa tudi o človeški nečimposti in hudobi, pred čemer se mnogi zatekamo v gore. Redka priložnost, da ob pravem času na pravem kraju preveriš svoj odnos do planin.

V zaključnem delu poti skozi obsežne gozdove, kjer žive tudi medvedi, volkovi in risi, nam je pomagala ozkotirna železnica in spet smo se znašli tam, kjer smo bili. Četrtri dan nas je popeljal v starodavno mesto iz 13. stoletja — Levočo. Najznamenitejša je cerkev sv. Jakoba, ki se ponaša z najvišjim in svetovno znanim gotskim rezbarjenim oltarjem (18 metrov, snemanje prepovedano). Sramotilna kletka sredi mesta nam je dajala veliko idej. Od tod smo se hitro odpravili naprej v Poprad, največje mesto pod Tatrami z letališčem, prvimi lastovkami tržnega gospodarstva, možnostjo ugodnih nakupov in presenečenjem — jedilnim listom v nemščini. Res spodobna knjigarna v Popradu nam je ponudila vse, kar je natiskanega o Tatrah, to pa nas je še posebej zanimalo. Zelo soliden tisk je tukaj do 10-krat cenejši kot pri nas, slovaščina pa je lahko razumljiva.

Res spodobna knjigarna v Popradu nam je ponudila vse, kar je natiskanega o Tatrah, to pa nas je še posebej zanimalo. Zelo soliden tisk je tukaj do 10-krat cenejši kot pri nas, slovaščina pa je lahko razumljiva.

Četrtri dan nas je popeljal v starodavno mesto iz 13. stoletja — Levočo. Najznamenitejša je cerkev sv. Jakoba, ki se ponaša z najvišjim in svetovno znanim gotskim rezbarjenim oltarjem (18 metrov, snemanje prepovedano). Sramotilna kletka sredi mesta nam je dajala veliko idej. Od tod smo se hitro odpravili naprej v Poprad, največje mesto pod Tatrami z letališčem, prvimi lastovkami tržnega gospodarstva, možnostjo ugodnih nakupov in presenečenjem — jedilnim listom v nemščini. Res spodobna knjigarna v Popradu nam je ponudila vse, kar je natiskanega o Tatrah, to pa nas je še posebej zanimalo. Zelo soliden tisk je tukaj do 10-krat cenejši kot pri nas, slovaščina pa je lahko razumljiva.

IZLET POD POLJSKE TATRE

Petega dne smo zaradi nestabilnega vremena in slabe napovedi odložili vzpon na najvišji vrh — Gerlach.

Wahlenbergovo jezero v Visokih Tatrah

Cinturín — pokopališče ob Popradskem jezeru v Visokih Tatrah

Koča pod Rysmy v Visokih Tatrah

Foto: Beno Bregant

Namesto tega smo krenili skozi dolino Mlynice čez sedlo Bystra (2314 m) in nazaj dol skozi Furkotsko dolino do koč pod Soliskom (1830 m). To ni bila nobena bitka z višino, a vendarle pravi planinski pohod v tipičnem tatranskem poletnem okolju, v kratkih hlačah, v jezercih pa je bil taleči se led. Počasen sestop, kakršnega si je pač kdo izbral, peš ali z žičnico, nas je zopet pripeljal na Štrbske Pleso.

Gorski vodniki so bili glede na vreme mnenja, da vzpon na Gerlach ponovno odložimo za en dan, kar bi povečalo varnost skupine in bi bila večja možnost, da dosežemo naš glavni cilj.

Glede na našo spočitost smo sredi naslednje noči odričili proti Poljski. Slabo vreme v visokogorju nam je omogočilo, da v nižinah doživimo tisto, kar nam je ponujeno. En dan Poljske nam je ponudil rudnik soli Wielicka ter mesti Krakow in Zakopany. Sončen Krakow nas je prijazno sprejel na kavo in pivo, na poti nazaj pa nas je za nekaj ur ustavilo še v Zakopanyh. Tam pa je le stara slava in nič novega.

Kaj bomo počeli naslednji dan, smo se glede na situacijo pogovarjali ob koncu dneva na avtobusu, ko smo se vračali v hotel in smo bili zbrani v enem krdelu.

Za zadnji dan je padla nepreklicna odločitev. V Visokih Tatrah je okrog 300 izrazitih vrhov, ki jim kraljuje Gerlachovsky Štit (2655 m).

Odhod avtobusa je bil ob pol treh zjutraj. Polna luna je sijala ob treh zjutraj nad Starym Smokovcem, mi pa smo z baterijami tipali skozi temačen gozd po razdrapani poti. Udarniški tempo nas je v poldrugi uri pripeljal do gorskega hotela Sliezsky dom (1670 m), kjer smo se oddahnili in počakali na naše tri vodnike. Vsak vodi po pet planincev in zahteva približno 100 nemških mark. Pot ni markirana, je le delno zavarovana na najbolj izpostavljenih mestih. Posamezniki, ki pot poznajo, hodijo, lezejo in plezajo brez vodnika. Za tujo skupino planincev to seveda ni možno.

NA GERLACHOVSKEM ŠTITU

V hudem pišu smo zastavili pot mimo Velickega jezera, ravno ko se je delal dan. Pod prvo steno so nas vodniki (ki se trudijo za sprejem v mednarodno vodniško zvezo) protokolarno vpregli v navezo, kar prejšnja leta ni

bil v navadi. Kar zapodili smo se navzgor proti vrhu. Čeprav je bilo vreme kot oprano, smo bili napravljeni bolj zimsko kot poletno. Ob tem času smo v Tatrah zjutraj naleteli na slano, saj gorovje zaradi celinskega podnebja tukaj že diha drugače. V treh urah smo dosegli vrh, razočarani zategadelj, ker so nas pripravljali na vse kaj hujšega. Mimogrede, na Triglav ali Jalovec, čeprav sta višja, je pot vseeno lažja. Veter je takoj po našem prihodu prignal gosto meglo in zastor čez severni razgled je padel že ob osmih zjutraj. V dobrih starih časih so »zaškľjocali«
fotoaparati, danes pa samo bolj ali manj tiho cvilijo. Počil je tudi šampanjec, polovico ga je popil granit, polovica pa je pripadla nam, le preveč nas je bilo za to delo.

Dan pred našim obiskom so gorski reševalci našli na tem območju okostje šest let pogrešanega planinca, ki se je takrat odpravil v gore sam, bil pa je celo astmatik. Statistika pravi, da Tatre zahtevajo v sezoni skoraj vsak teden smrtno žrtev.

Neljubo vreme nas je zapodilo navzdol do primernejšega mesta za krepčanje. Tatranski vršaci ne ponujajo prostora za poganje, za fotografiranje pa pride prav le malo bolj širok kot. Sestop po drugi strani Gerlacha v Batizovsko dolino sploh ni bil nedolžen, saj je nekaterim, ki so se precenili, že povzročal težave. No, brez problemov smo prispeli do Batizovskega jezera (1879 m), kjer so za kratek čas pogledali na dan približki, saj je bilo najhujše za nami. V zadnji etapi smo se spuščali po dolini do železniške postaje v Tatransky Polianki, od tod pa nadaljevali pot do Starega Smokovca. Pred prtljažnikom našega avtobusa se je planinska pot tako iztekla.

INVENTURA 2400 KM DOLGE POTI

Sprevodnica na vlaku nas je ožugala, ker nismo vozne karte kupili že na postaji. Zato smo morali plačati kazen (8 SIT), za razliko od slutene kazni pa smo si privoščili pico. To je bil čisti kulinarčni humor in dobro, da ga imamo radi.

Teden je vse prehitro minil, zato smo zadnji večer v hotelu sedli skupaj za zelo dolgo mizo, da rečemo besedo, dve o vsem skupaj, saj je v dolgi koloni nismo mogli zmeraj. Rekli bomo, da je dežela dobro založena

z dobro pijačo, kar smo tudi izkoristili. Tudi na Slovaškem se že kažejo evropske blagovne znamke, vmes pa kakšna slovenska. Cigarete pa je še vedno prepovedano prodajati na komade. Dostojno razpoloženi smo zopet okrnili spanec, kar nas je zaradi aktivnega dopusta vseskozi kronično pestilo.

Zadnje jutro smo se naložili na avtobus in se skozi sončen dan vračali proti domovini. V Nitri so naše predalčke še zadnje krone, potem pa so nam misli že začele uhajati k laškemu pivu, domači hrani in k vsem tem domačim stvarim in bitjem.

Tatre smo videli, vsak sam si je uredil vtise o tem, marsikdo se bo tja še kdaj vrnil, saj smo videli le majhen del lepote, ki jih skriva TANAP.

Za nami je bilo 2400 km, ki so nam po krepkem spancu spet dali vedeti, kako hitro teče čas, da je naše življenje kratko in enkratno, da je sreča rezervirana za tiste, ki ljubijo Prirodo in njene daove (glej, Stvarnica vse ti ponudi...), mržnja, zavist, omejenost pameti in duha pa poruši vse lepo in vredno v naših življenjih. Rišemo, pišemo, skladamo, fotografiramo vse to, ne samo zaradi sebe, pač pa, da bi to zvrhanost duha delili z drugimi, ki nočejo ali ne morejo doživeti vsega tega lepega.

POTOVANJE NA ONO STRAN HIMALAJSKJE VERIGE

DOLPO — DEŽELA NA KONCU SVETA — 2

DARIO CORTESE

»Tank ju!« se je na sredi poti pred nama v pozdrav izprsil režeči se domačin. Kot se je kasneje izkazalo, je bila to edina angleška beseda, ki jo je poznal in jo očitno uporabljal za univerzalno komunikacijo s tujci. Sam sem se v minulem tednu hoje že naučil obvladati nekaj za hojo potrebnih nepalskih besed, vendar so bili vsi domačini s svojo »trekinško angleščino« v primerjavi z menoj še vedno mojstri. V pogovore se je marsikdaj prikradla nekaj topih pogledov in praskanja po glavi, sicer pa smo se vse zmenili.

VONJ PO SREDOZEMLJU

Spust do reke Bheri je vroč. Dno doline, po kateri se vsa sivorjava vali reka, je na tem mestu 2000 metrov visoko. Sušna pobočja še dodatno povečajo toploto, na njih je redko rastje, ki mu ni mar za veliko vode — šopi suhe trave. Pot, ki vijuga in niha nad reko, ponuja prijetno hojo, suha pobočja pa kljub pustosti dobrodošel občutek oddaljevanja vplivu monsuna.

Razlika v pokrajini je očitna — napoved Dolpa. Upravno to sicer že je Dolpo, ne pa tudi naravno-geografsko. Nekoč je bil to Tibrikot »district«, potem pa so Dolpo razširili, tako da danes vključuje tudi Tibrikot. Tako je »odprti« Dolpo le prevara: odprti so le južni obronki pravega Dolpa južno od črte jezero Poksumdo — Tarap, najbolj zanimivi in nenavadni kraji pa ležijo severno...

Pred prihodom v Dunai vonj v zraku spomni na obmorske predele. Na poti ležijo dolge borove iglice: prav ob reki raste vrsta bora *Pinus roxburgii*, ki je drevo nižjih, toplejših predelov. Tu in tam se pojavljajo granatna jabolka in divje olive, pa tudi himalajska cipresa mogočno dviguje v zrak svojo lepo raščeno piramidasto krošnjo. Pod letališčem pri vasi Juphal — dvignjeno je visoko v pobočje, ker zožitev doline onemogoča varen let v Dunai — sva že navajena večjega števila mimotočih, ki najavljajo živahen promet proti upravnemu središču Dolpa. Dunai ima vse, kar potrebuje oblast: vojašnico, policijsko postajo, zapor. Mimo novejših zgradb upravnega značaja gre tlakovana ulica v

»vaški« del s trgovnicami in živzavom, še naprej pa ob robu vasi stoji Poksumdo Hotel. Ker hotelske sobe nudijo le starodavne cote na ležiščih in odpadajoč omet na stenah, se odločiva za ravno streho iz steptane zemlje in tam postaviva šotor.

Večerja je v prijetni družbi čričkov in zgovorne lastnice hotela. Na voljo je dal bhat, kaj bi drugega. In kot je povsod v navadi: še dal, še bhat, še tarkari, še... potem ne morem več. Kot z znanjem petih nepalskih besed razumem lastnico, v hotel pridejo cele organizirane trekinške skupine. Da je bila streha polna šotorov, vse sobe da so bile polne, še v drvarnici so spali. Skupine pridejo z letalom v Juphal, tukaj prespijo in nadaljujejo pot v Tarap oziroma proti jezeru Poksumdo Tso, ki leži v drugi dolini, 15 dni so tukaj — pa z letalom nazaj.

PROTI DOLPU

Ko zapustimo Dunai, nam pot kaže sivorjavo razpenjena Barbung Chu, kot se sedaj imenuje reka Thulo Bheri. Pot se ves čas dviguje in spušča ob reki. Včasih se spusti prav v strugo — prehod omogoča s kamenjem utrjena pot ob robu struge —, drugič se dvigne več deset metrov nad njo. Vedno je razgledna in prijetna, še posebno zaradi borov, ki jih je na pobočjih vse

Pokrajina v zgornjem Tarapu

Most preko Barbung Chu

polno. Do vasi Tarakot je pol dneva hoje. Hiše ždijo visoko nad strugo, pod njimi se v strmino zarezujejo polja ječmena. Ob reki je tudi zaresna policijska postaja, v kateri se razblinijo upi na notranji Dolpo. Celo prehod preko dveh pet tisoč metrov visokih prelazov proti jezeru Poksumdo naj bi bil prepovedan. Čeprav višje gori ni nobene kontrole več, prehod ni bil priporočljiv, ker je na drugi strani spet policijska postaja, v katero prideš iz prepovedanega območja. Za tihotapljenje ljudi in opreme pa je že zmanjkovalo energije. Torej je mogoče iti le po dolini Tarap v Dho, ki je znanilec pravega Dolpa.

Tarakot je vasica tibetanskega značaja. Na hišah, ki imajo vse ravne strehe, so molline zastavice. Prebivalci govorijo jezik kaika, ki je soroden tibetanščini in ki ga govorijo le še v dveh sosednjih vaseh. Okoliško območje s še nekaj vasmi predstavlja izolirane kraje, kjer živi nenavadna mešanica nepalske, tibetanske in povsem samosvoje kulture. Bolj proti severu se končno začenja območje s tibetanskim prebivalstvom, ki mu Nepalci z ne preveč simpatijami pravijo Botjici. Ime izhaja iz izraza Bhot, ki pomeni Tibet, vendar za Nepalce hindujske vere prej pomeni »divji mož« kot kaj drugega. V Tarakot pripelje preko Dhorpatana tudi samotna pot iz doline Kali Gandaki, ki je drugo možno izhodišče za peš pristop v Dolpo.

SKOZI DIVJO SOTESKO V DHO

Še pred kratkim se je Barbung Chu vsa rjavosiva valila v strugi in se prebijala mimo velikih skalnih blokov, Tarap Chu pa je kot pravo nasprotje tej reki ena sama bela pena. Dolina Tarap je v spodnjem delu prej soteska kot dolina. Ko se reka prevlaja preko prvih brzic in se zapeni, peneče bela voda konča svoj divji spust šele nekaj kilometrov dalje pri izlivu v Barbung Chu. Od tega smo ubrali pot mimo policijske postaje — to je zadnja roka oblasti v teh krajih, ki med drugim tudi okopava krompir in skrbi za kokoši — in skozi gost gozd cipres navzgor. V goščavi gozda se zarišejo prve smreke (*Picea smithiana*) in redkejše jelke (*Abies spectabilis*), ki jih krasijo lepi modrikasti storži. V močnem bučanju Tarap Chu je pogovor skoraj nemogoč. Vlažno je, svoje prispeva tudi popoldanski dež. Ravnih delov ni veliko in še tiste redke izkoristijo za počitek koze.

Ni druge — zvečer šotor stoji na kozjih kaccih pod majhnim spodmolom. Zunaj je vse mokro, blatno, dežuje. Približno tako je tudi počutje. Ko sva hotela postaviti šotor na drugem mestu četrte ure hoje daleč, se izkaže — nosača sta nekaj živo razpravljala z nemškim gozdarjem, ki smo ga srečali na poti — da ni varno biti sam. Da so pred leti tukaj nekje Bhotije oropali in ubili dva tujca. Neprijetno. Gozdar še pove, da se je nekaj podobnega zgodilo tudi na samotnejši varianti poti s prelaza Gorapani, ki sicer vidi veliko tujcev na poti v dolino oziroma iz doline Kali Gandaki. Dva trekerja so oropali in ubili, morilcev niso nikoli našli. Toda jutro je modrejše (čeprav ne tudi bolj suho) od večera. Kakor se je zvečer iz mokrote najboljše čimprej spraviti v šotor, tako je zjutraj dobro čimprej zlesti iz nje, ker je tudi v šotoru vse vlažno. Po čaju in ovsenih kosmičih je počutje že boljše, pa tudi okolica se kaže v jutranjem soncu veliko bolj prijazno. Na novo nadelana pot se v ovinkih zažira v strmino, ki je bila pred nadelavo poti precej nevarna. Očitno so pot popravili zaradi turistov, ki jih pričakujejo zaradi »odprtega« Dolpa.

SREČANJA Z MRTVIMI

Sedaj je hoja udobna, kot po kakšni mulatieri ovinkarimo navzgor in ko je srebrni trak Tarap Chu že globoko pod nami, preidejo ovinki v razgledno pot, ki prečno seka pobočje. Drevesno rastje se redči, zveržene ciprese začno nadomeščati še bolj zverženi drevesasti brini (*Juniperus indica*). Pogledi se razkošno spuščajo v sotesko reke, se z rjavimi in zelenimi grebeni dvigujejo v modro nebo, dolina pred nami pa pokaže še več rjavih barv v stenah in grebenih: prihajamo v sušnejša območja, ki naznanjajo začetek severnih predelov Nepala za Himalajo.

Ovinkarimo mimo pritokov, ki ponujajo bistro hladno vodo, hodimo mimo vseh mogočih barv rož, se razidemo, spet pridemo skupaj in dan mine, kot bi mignil. Čeprav je bil načrt dneva priti v Dho, ga soglasno ne izpolnimo in se ustavimo 3500 metrov visoko na večji uravnavi pri skupini tesarjev. Hlode smrek splavijo po reki, jih tukaj ročno razžagajo v deske, tešejo, izdelujejo okna, vrata... Nosači jih odnesejo slab dan hoje daleč v Dho in sosednje vasi v zgornjem delu Tarapa.

Kratek postanek se spremeni v dolgega: gozdarjev nosač si ne upa iti na naslednje za taborjenje pripravno mesto, ker je tam umrl neki Bhotia in sedaj tam vlada zli duh.

Ravno med gospodinjskimi opravili od nekje pridrvijo štirje domačini tibetanski potez obraza in se družno z Nepalci postavijo v firbec. Gledajo šotor, kuhalnik, nabiranje kopriv. Nekaj sveže zelenjave se prileže, ko že dan na dan žuliva rižriž, ki ga sem in tja oplemenitijo konzervirane ribe. Zato so koprive za večerjo in koprive za zajtrk — in naprej gre v sivorjavo pokrajino.

Dolina Tarap Chu se na enem mestu zoži v fantastično sotesko, rjave skale in stene kar visijo nad reko. Pot jo obide po drobljivih rjavkastih pobočjih in mimo rjavega, deloma razpadlega velikega čortena vstopi v drugi svet. Dolina se širi, vsi možni odenki rjave in sive v pobočjih gorā so vedno bližje in vsenaokrog. Nekateri

Gompa nad vasjo Dho

Foto: Dario Cortese

ozke doline, drobne v mogočnosti Himalaje, se izognejo vsem gorskim pregradam in vodijo proti Tibetu: Tarap je ena izmed njih.

Prav pred kanjonom srečava mrtveca. Krvavo groteskno se reži, nima ne ustnic ne nosu, ker so mu osrednji del obraza izključevali ptiči. Ko pojma nimava, kaj se je človeku zgodilo in ko imava v mislih rope in uboje, čeprav je mrtvec domačin, se razpoloženje spusti nizko, zelo nizko. K sprostitvi pripomore šele srečanje s prvimi zahodnjaki po enajstih dneh hoje, ki vsi navdušeni zapuščajo zgornji del doline Tarap.

Toda popoldne je oblačno sivo, sive so gore in siva so pobočja. Čez nekaj ur hoje v tem svetu pridemo mimo dolgega molilnega zidu in čortenov v štiri tisoč metrov visoko ležeči Dho.

ZGORNJI TARAP

Hiše Dhoja se v treh skupinah po štiri, pet hiš stiskajo med polji ječmena; nekateri že močno načenja čas. Zelenje polj je prava zelena oaza v sicer goli rjavi gorski pokrajini. Na pobočju nad vasjo je gompa, v kateri se dobijo campa, čang in arak. Toda gompa je prazna, menihov ni. V hiši pri gompi živi le »lama« **Namgjal** z ženo, vnuk nekdanjega lame te gompe. Skrbi za gompo in prodaja hrano občasnim turistom. Podstrežje gompe igra tudi vlogo priložnostnega prenočišča; v te namene je na voljo tudi nekdanji hlev v pritličju bivalne hiše.

Namgjal rad odpre vrata v molilno sobo. Stenske slikarje ob vходу in v molilni sobi so čudovite, ohranjene in obnovljene. Molilna soba je pusta — kdaj je nazadnje videla menihe? Duh stoletij vedno težje lega na kip Bude, na v oranžno blago zavite knjige, na lesena tla, plazi se med stebri in oblikuje čas minulih dni. Neverjetno — v taki okolici je mogoča večstoletna pot nazaj v čas.

Žalostno dejstvo je, da Tarap, to je zgornji del doline Tarap Chu, počasi odmira. Vasi so še vedno tu, vendar z občutkom življenja, ki gre mimo... In se ne vrne več? Življenje se umika iz vsega Dolpa. K temu so z okupacijo Tibeta veliko pripomogli Kitajci. Zaprli so meje med Tibetom in Nepalom in tako je Dolpo izgubil pomembno »prometnico«: trgovina s Tibetom in poletni pašniki v Tibetu so bili za prebivalce Dolpa bistvenega pomena. Ker ti odmaknjeni kraji na skrajnem severu Nepala razen

strateškega pomena za vlado niso pretirano zanimivi, bo življenje v Tarapu (in drugih severnih območjih) mogoče oživil turizem. Toda kot zaenkrat kaže, bo prej poživil bančne račune trekinških agencij in državno blagajno kot pa izboljšal življenje domačinov.

TUKAJ IN ZDAJ

Proti večeru odnesem nekaj težav na pobočje nad gompo, se z njimi vsedem pod drog z molilnimi zastavicami in se predam okolici. Zelena polja zdijo v dolini med rjavimi vzpetinami, ki začenjajo svieti v mraku. Med grmičastimi šopi rastlinstva ob gompi je Namgjalova žena prenehala tkati blago. Ves dan je sedela na majhnem ravnem prostorčku, napol obdanem s sušečo se kurjavo in zelenim grmičevjem, in tkala, tkala. Nad zaobljenimi gorami so sivi, rahlo z rumeno večerno barvo pretkani oblaki. Le en sam vrh se bolj koničasto dviguje v nebo. Dan počasi odstopa mesto nóči, rumenina oblakov je prešla v rdečico, ki se vedno bolj ohlaja. Vetrovno je, že ves dan piha in pet zbledelih molilnih zastavic nad menoj je neprestano v gibanju: modra, bela, rdeča, zelena, rumena. Za trenutek se čas izgubi, vse je brezčasno in bez misli, potem se vrnejo miselne usedline in spet postanem le gost, mimoidoči: vtisni se v brezčasnost, če si tega sposoben, občuti to okolje, zaživi z njim! Šumenje rek poslušam že ves čas trekinga — ne slišim jih več. Prejle zaslišim Tarap Chu, ki se podi po dolini... lepo je... lepo! Stopi iz sebe, vstopi v svet, ki te obdaja: ne samo priti in iti, ampak tukaj biti, čutiti mráz, poslušati reko, gledati izginjevanje svetlobe — to je vsa umetnost.

POVABILO NA ZABAVO

Popoldne sta nosača od nekeje privlekla ne popolnoma sveže meso, ki se je zvečer spremenilo v preobilno večerjo. Naslednji dan sem imel rojstni dan in sem priredil zabavo. Toliko gostov nisem imel še nikoli. Zabavo smo začeli zgodaj zjutraj in jo nadaljevali pozno v popoldne. Med nekajkilometrsko hojo naprej po dolini do vasi Monro smo se šli igrati »počepni za skalo«, ki pa je kmalu postala dolgočasna, saj so bile vloge kar naprej iste: sam sem počepal, milijoni bakterij v mojih prebavilih pa so vsak počep pospremili z orgijastično mešanico zraka in tekočine. Nekaj sem se sicer upiral, da to ne gre, da bi za rojstni dan le izločal in nič pojedel in popil, ampak bakterijam ni bilo moje nerganje nič mar. Zvečer so gostje od silne zabave postali malo utrujeni in so mi dovolili popiti nekaj skodelic čaja in zabava se je na srečo končala. Očitno pa so bili gostje naslednji dan nekoliko mačkasti, saj so mi še pred časom, ko normalni ljudje vstajajo, priredili ponovitev igre prejšnjega dne in se potem končno umirili. Rojstnodnevna zabava je potrdila le eno: tako burnega in intenzivnega praznjenja črevesja sem bil do sedaj deležen le v Aziji.

Ker je znano, da veliko zabave ne vpliva dobro na hojo in počutje, so se začeli tudi dogodki obračati v drugo smer. Iz vasi Monro na koncu doline Tarap se kmalu začne vzpon na prelaza Numa La in Baga La, ki pripeljeta do jezera Poksumdo. Toda tibetanski rek o ovirah

na poti je spet pred preizkusom. Nosača nista pripravljena na pot, tudi moji včerajšnji gostje so mnenja, naj ne gremo. Ko sodelovanje odpove gorilnik, Sabina še naprej vztraja, da se demoni spet oglašajo in da naj greva domov in mimogrede še pove, da njene trekinške dovolilnice ni nikjer več. Tako je vprašljiva celo pot iz Dunajja do jezera Poksumdo.

Skupina tibetanskih romarjev, ki je prišla iz Tibeta, sicer malo razburji domišljijo; vodja skupine večino časa preživi na poti in pravi, da je trekning dober za zdravje — primojduš, da je! Ampak predaja se kar sama ponuja: narediva krog okoli vasi in — gremo nazaj.

Ob poti kmalu srečamo dva ležeča domačina, ki ne kažeta pretiranih znakov življenja. Pa ne že spet? Vendar sta nosača mnenja, da je oba možaka položila prevelika količina araka. Še zadnje spanje v nekdanjem hlevu hiše ob gompi, potem pa Tarap Chu postaja vedno večja, vedno bolj peneča. Rjavino pokrajine začne nadomeščati prvo drevesasto rastje, zverženi brini se nagibajo nad potjo, pod spodmolom je namesto trupla le še kup pepela. Končno sva izvedela, da je mož umrl naravne smrti, vendar je do prihoda lame, ki je truplo razkosal in »pokopal«, trajalo pet dni.

GRAD

V Dunaj pridem v nasprotju s Sabino z upanjem na domačestno dovolilnico, vendar sem s prihodom na

policijsko postajo zagrešil odločilno napako in vstopil v enega izmed azijskih kufajskih gradov. Ko začno uradni predstavniki oblasti enkrat poskušati, da bi obvladali pravila, ki se jim podrejajo, postanejo le še bolj izgubljeni. Birokratska neodločnost se v hotenju zadostiti pravilom in zakonom razvije v monstrozno tvorbo, ki na koncu povzroči, da vse skupaj pošljem v najbolj oddaljene kraje in se na Sabinino prigovarjanje še drugič vdam. Prav, tvoji demoni so zmagali — in že ubirava klanec proti letališču v Juphalu.

Pristajalna steza — v pobočje skopana kamnito-peščena ravnina, delno poraslo s travo — je nekaj posebnega. Letalo pribri na grebena, nameri pristajalno stezo in se hrumeče spusti nanjo. Veliko bolj dramatičen je vzlet, ki sva ga doživela po enodnevnem taborjenju na strehi bližnje hiše. Letalo z dvajsetimi sedeži se hitro zažene po navzdol nagnjeni stezi in se z nje odlepi, še preden pod njo zazija nekaj sto metrov praznega prostora.

Iz zraka prvi pogledi na grebene, plasti oblakov in občasen snežen vrh niso v pretirani vodoravni smeri. Potem pa le... letalo se umiri in se skozi svetle srebrne oblake dvigne nad zelena travnata pobočja in temnozeleno gozdnate grebene. Vse je tako blizu, v čistem zraku so strma pobočja na dosegu roke... Še nekaj nihajev in letalo pusti za seboj globoko dolino Barbung Chu, vrhove v monsunskih oblakih in občutek, da bo kljub demonom še treba priti.

MINIATURA

PRVIČ V VISOKOGORJE

FRANC KODERMAN

Na svojo prvo turo v visokogorje sem se podal pred 30 leti. Na Veliki planini, kjer sem pomagal pri gradnji koč, mi je pogled večkrat ušel proti mogočnemu skalovju Ojstrice, Planjave, Brane in drugih vrhov. Imena teh gora sem poznal, kako priti tja gor, pa nisem vedel.

A dočakal sem dan, ko se mi je ponudila priložnost, da se povzpnem na nekatere med njimi. Nekaj planincev, ki so pomagali pri zidavi, se je odločilo, da si bodo vzeli prost konec tedna za dvodnevno turo.

»Če bo slabo vreme, ne gremo,« so še rekli.

»In kaj naj vzamem s seboj?« sem vprašal enega izmed njih, za katerega sem vedel, da bo vodil ta izlet.

»Tisto, kar nosiš na Veliko planino, le nekaj več hrane in pijače vzemi s seboj!«

Dandanes nosimo rezervno perilo, pa še kakšne tehnične pripomočke. Kako so se časi spremenili!

Tako je napočil težko pričakovani juljski petek, k osmo se s kolesi odpeljali iz Črnuč v Stahovico. (V tistih časih smo se vsako soboto vozili s kolesi v Stahovico ali pa v Smrečje.) Na Veliki planini smo prespali. Spal sem bolj slabo, kajti bil sem nestrpen, malo pa me je bilo tudi strah pred neznanim. Po zajtrku smo odšli preko Dola na Konja. Tu sem prvič videl »zajlo« in kline. Vodja me

je na hitro poučil, kako se hodi ob jeklenici in klinih. Bilo me je pošteno strah in najraje bi se obrnil ter odšel nazaj. Toda želja po neznanem je bila večja.

Pozorno sem opazoval prvega, drugega, tretjega... ostali smo še trije. Na vrsti sem bil jaz. Kar bo, pa bo, sem si rekel ter se prijel za jeklenico in klin. Zgrabil sem tako močno, da bi skoraj pritekla voda. Ob ropotanju kamenja sem pritelovadil do konca te zavarovane poti. Globoko sem si oddahnil, kajti svoj plezalni krst sem uspešno prestal.

S Presedlaja smo nadaljevali pot proti Korošici, po okrepčilu pa je sledil vzpon na Ojstrico. Tu so se začele nove težave. Ker sem bil nevešč hoje po skalovju, se je izpod mojih nog vseskozi krusilo kamenje. Samo zato, ker so se drugi zbal za svoje glave, sem moral hoditi zadnji.

Ob mukah, ki sem jih preživljal, sem prilezel na vrh. Tam so me ošteli, in sicer upravičeno. Pokazali so mi okoliške gore in doline: Planjavo, Rinke, Mrzlo goro, Logarsko dolino...

Pot proti Planjavi smo nadaljevali čez Škarje. Ker je bil vrh Planjave zavit v meglo, smo zavili proti Kamniškemu sedlu, ki je bil cilj tistega dne. Na tej poti so bile zopet jeklenice in klini. Vendar sem se tega dela poti lotil bolj pogumno kot jutranjega sestopa s Konja, 355

pa tudi kamenje je manj letelo izpoid mojih nog. V koči na Kamniškem sedlu me je vodja poučil, kakšne nevarnosti prinaša gorski svet.

Drugi dan smo čez Kotličce odrinili na Tursko goro. Pot je bila zavarovana s klini in jeklenico, bila pa je tudi bolj prepadna. Strah, ki sem ga čutil prejšnji dan, je popolnoma izginil. Hodil sem sproščeno, ne da bi prožil kamenje. Na vrh gore sem stopil prvi.

Tako sem osvojil svoj prvi vrh. Kar poskakoval sem od sreče in se nisem mogel načuditi samemu sebi, da sem

prišel na vrh s takšno lahkoto. Za razliko od prvega dne, ko je bila hoja mučna, polna strahu in proženja kamenja, sem tokrat užival pri hoji in v gorski naravi.

Počitku je sledil sestop skozi Turski žleb na Okrešelj. Nov svet — nova spoznanja. »Ta krnica je nastala pred davnimi leti, ko so se topili ledeniki,« so mi povedali tovariši. Povzpeli smo se še na Kamniško sedlo in sestopili v Kamniško Bistrico.

Na koncu poti sem se obrnil proti vrhovom in si rekel: »Vrnil se bom!«

DO KODER SEŽE POGLED, SO VSEPOVSOD SAME BARVE...

ZGODBE O POTI, VODI IN JESENI

ALEŠ KARL NOSAN

Vsako lahko doživi svojo zgodbo v dolini Možnice. Po svoji poti in ob svojem času si pripravi dan užitka v pozabljeni naravi.

Orientacija ni zahtevna, potrebujemo dober zemljevid, obutev in zavest, da smo le gostje v svetu prihajajoče jeseni.

Divjina, lepa duša neukročenih vodá, barve gozda, šumi in glasovi narave, živalski svet, delovanje naravnih sil, samota. Nedoločno hrepenenje v srcu ima svoje razloge, za katere razum ne ve.

ZGODBA O POTI

Tri kilometre nad trdnjavo Kluže, za mostom čez Koritnico, je odcep gozdne ceste v dolino Možnice. Do doline pridemo iz osrednje Slovenije preko Idrije in Bovca, čez Vršič in skozi Trento ali mimo Rateč, Predela in Loga pod Mangartom. Tabla na vhodu označuje Triglavski narodni park. Ozka cesta, vpeta v pobočje, imenovano Meli, je v jesenskem času običajno v vzornem stanju. Tura na Jerebico pomeni nadaljevanje z avtom. Čar doline pa doživimo le peš.

Po polurni hoji lepo počivališče s klopco razkriva izstop potoka iz doline in njegovo sotočje s Koritnico. Na čelnem ledeniškem nasipu, poraslem z listnatim gozdom, so osamljene kmetije. Skromne domačije že dolgo živijo od živinoreje, domnevno pa so se razvile iz nekdanjih pastirskih stanov na planinah.

Malo pred počivališčem dobro viden kolovoz usmerja proti Slapu skozi naravno okno.

Označena bližnjica krajša dva široka cestna ovinka. Pripelje do počitniškega doma na ravni terasi pod stenami Jerebice. Vredno se je potruditi do sem. S terase pogled hiti po vsej dolini do gozdne meje in nad njo. Nasproti raste v nebo iz soške fronte znani Rombon.

Gore in pobočja so iz apnencev in dolomitov, medtem ko dno doline zapolnjuje kvartarne kamnine. Čez severna pobočja pozimi drsijo pršči plazovi.

Pod domom puščica na drevesu označuje pot do izvira.

Z rahlimi vrtinci prahu in jesenskim listjem pokrita cesta se zaključuje približno 800 metrov nad morjem. Kamniti drobir ob njej so prinašale in odplavljale dolinske in gorske vode.

V bližini ima že petdeset let povsem opuščena kozja in ovčja planina Možnica utro, stisnjeno pod strmice Rombona. Spomin na pesem gorskih pastirjev in piskanje frulic je iz nekega drugega časa.

Razbit, neprevozen kolovoz, nekakšen podaljšek ceste, preide v sveža prodišča, posuta z balvani. Poleg vode in tektonike je glavno besedo pri nastanku doline imel ledenik. Raznosil je ogromne skalne gmote daleč stran od matičnih sten. Majhne krpice prsti omogočajo balvanom poraslost z mahom, cvetjem, grmičevjem in drevesi.

Dolina nad počitniškim domom je eden od vedno samotnih delov Julijskih Alp. Mozaik tišine prekine samo previden srmin pogled izza drevesa, rezek krik gamsa ali utrip orlovih kril. V nepristopnih stenah si je ta redka zaščitena ptica našla domovanje. Planinski orek ljubi drznost in svobodo. Z elegantnim letom nad dolino izraža to ljubezen.

S prodišč se pot rahlo vzpenja skozi bukov gozd do razvalin kamnite zgradbe. Redke obledele markacije olajšajo orientacijo. Ob podrtiji se borí za obstanek nekdanje drevo. Mogočno deblo, črno in razjedeno od časa in tisočev žuželk, je kot velikanski termitnjak.

Nad razvalino je razpotje: desno proti Jerebici ali naravnost nad gozdno mejo, kjer 1100 metrov visoko ležijo Prodi. Izrazito zameliščeno in hudourniško površje, stisnjeno med Ribežne in Mesnovko, ima obliko nekakšnega amfiteatra.

Komaj opazna strma pot poteka s Prodiv skozi grapo Korita ob nazobčanih roglijh Čez Meli. Konča se na sedlu Čez Brežič (1699 m). Preval na državni meji je najnižja zarez v Kaninski skupini in naraven zaključek doline.

ZGODBA O VODI

Voda živi. Hiti po isti poti vedno z enakim ciljem. Ustvarja in razdira. Človeku vzbuja občutke prvobitnosti, moči in strahu. Neizrazita meja med znanim in neznanim je v njej.

V kristalni modrini gorskega potoka Možnica odseva vse to. Izvira na višini okoli 750 metrov. Odtava med sence svojega toka, znamenitosti na njem so velika redkost.

Strugi se da slediti po slabi stezi, bolj varno pa je zaviti k njej na za to primernih mestih. Največ vode ima ob topljenju snega ali po močnih jesenskih deževjih.

Izvir je od počitniškega doma oddaljen le deset minut. Ob visoki vodi hudourniki pritečejo višje iz doline, pravo rojstvo potoka pa je vendarle tukaj. Voda prihaja iz številnih razpok v strmi steni. Navpično drsi v mnogih curkih po zelenem mahu v grapo, polno podornega skalovja.

Dostop do najbolj divjega dela soteske vodi z gozdne ceste v začetek doline mimo dveh nekdanjih hiš — vidni so samo še ostanki kamnitega zidovja — skozi gozd do dobre lesene brvi čez potok.

Ozka korita, polna slapičev, vrtcev, ponvic, erozijskih loncev in gladko zaobljenih skal, je najlepše opazovati kar z mostu. Slikovitost zaganjajoče se vode jemlje dih. Takoj pod mostom prši iz temnih tolmunov deset metrov visok slap.

Hoja ob koritih je nevarna, zato se je najbolje vrniti nekaj minut nazaj po poti. Spust po blago zaraščenem pobočju v desno ni težak. Ozka stezica privede nad potok na izstopu iz korit. Cilj je dosežen. Odpri se vodna igra bogov.

Vodni pramen zgornje stopnje nekoč dvostopenjskega slapa je poglobljajl in širil vmesni tolmun med zgornjo in spodnjo stopnjo tako dolgo, da je predolbel zunanjo steno. Na njenem vrhu se je oblikoval naravni most. Skozenj bobni sedaj enojen petnajstmetrski slap — Slap skozi naravni most. Po deževjih voda bruha z vso silo skozi odprtino najprej poševno in nato vodoravno več metrov daleč.

V spodnjem delu potok skriva še eno posebnost. Dva kilometra za trdnjavo Kluže visi brv čez Koritnico. Preko nje (mimo kmetije Koc in čez travnik) je le kratek skok do lesenega mostička. Žrelo spodnjih korit *Možnice* je od tod kot na dlani. *Trideset metrov visoka korita so, gledana od spodaj, še posebno mogočna.*

Nekaj sto metrov po odhodu iz spodnjih korit razpenjeno vodo Možnice objame melodična govornica reke Koritnice.

ZGODBA O JESENI

Bil je čas, ko je list rasel in zelenel. Užival toploto poletja. Dihal v migetajočem zraku, božajoči dež je osveževal njegovo dušo.

Potem je v jasnih nočeh zapihal hladen veter. Zgodba o listu je postala zgodba o barvah.

Jesen v Možnici so barve. Rjave, svetlo- in temnorumene, globokordeče, oranžne, zlate. Intenzivnost barv. Ognjeno morje. Prelivajo se v večnosti sonca, jasni neba, očeh človeka.

List vse bolj trepetja. Hrepeni po dolgih žarkih sonca. Slabijo ga bičajoči, mrzli vetrovi. Zanj pomenijo ločitev od varnega zavetja.

Počasi leže na pot, na travo, na skale, v vodo.

Plava na vodi. Izgublja obliko v bistrini hitrega toka. Vodne kapljice ga prekrivajo, postaja vse težji. Kot suh kruh razpada v drobtine. Temni. Voda, prasimbol obstoja, ga odnaša daleč, daleč...

VČASIH SE ZDI, KOT DA PRI SOSEDOVIH VSE BOLJE TEKNE

NA UČKO

MILENA OŽBOLT

Ni res, da bi nam doma manjkalo prijetnih hribov, nasprotno, na pretek jih imamo, ampak kakor včasih pri sosedu bolj tekne ovenjak kot doma pogača, tako te zvabijo tudi sosedovi hribi, ki nikakor niso dokazljivo boljši (pa tudi slabši ne) od domačih.

Če, recimo, enkrat maja malo polenariš kje v Istri ali Kvarnerju, se ti lahko nenadoma zazdi, da vrh Učke, 1396 metrov nad morjem, pravkar plešejo gorski duhci in duhinje prešeren ringaraja in ti razigrano migajo, da se jim pridruži... Neustavljivo!

Tam neke okoli Opatije poiščeš odcep proti Veprincu in se po njem — če nimajo na tistem koncu ravno cestnih dirk — nemoteno odpelješ na Poklon, 922 metrov visoko, kjer ti v planinskem domu povedo vse, kar je treba za pot na vrh — in še več!

Da se steza začne le nekaj korakov pred obilno založenim smetnjakom, pravzaprav ni nič takega, zlasti še, ker je potem vse do vrha vzorno snažna in brezhibno markirana. Najprej te nekaj časa vodi v serpentinasto strmino med elegantnim pomladno zelenim bukovjem, potem ko nekajkrat prečkaš asfaltno cesto, ki tudi vodi na vrh, pa poteka po zloženem poraslem hrbtu, kjer se globoko med drevjem tu in tam pokaže košček morja, morda ladjica ali dve, stolpnice na Sušaku in temnozeleno obala Opatije s starimi gosposkimi vilami. Če si spodaj občudoval bujno razcvetelo in zeleno pomladno obalo in na Poklonu modro cvetoče divje morske čebulice ter samonikle vrtičke šele komaj na svetlo pribodlih šmarnic, pa je tu gori seveda še vse precej zimsko: nobenega duha ne sluha o zelenju na zgrbljenih drevesih, ponekod še ležijo zaplate snega, megle pa se z vetrom lagodno pripeljejo na obisk in kmalu spet gredo.

Komaj uro in pol traja, da si na vrhu, čeprav so te doli pri koči previdno pripravili na dve. Mimo televizijskih stolpastih orjakov, ki ju čuva troje strogih psov, odkoračiš tik pod robom grebena proti kamnitemu razgledišču. Vidiš še vedno ne kaj prida: na levi je nizek gozd in ruševje, na desni kamnit naravni zid. Zato pa noga kar sama krene na deščen mostič, ki vodi v škrbino med kamni...

Nenadejano imaš v trenutku dobesedno pod nogami vesoljno Istro v najlepši majski svežini, jasno kakor pod povečevalnim steklom! Šele ko si dobro opomoreš od presenečenja, lahko mirno odkoračiš na kamniti razgledni stolp, kjer si preudarno ogledaš vse po vrsti: kos Opatije, Reko in Sušak, Krk z Omišljem in rafinerijo vred, Cres v vsej njegovi razsežnosti ter še ves drobiž tam okoli. Razkošno! Oliba in Silbe se danes ne vidi, ker nebo ni povsem čisto; včasih pa se, ti zagotovi reški par, ki ga srečaš na vrhu in ti še pove, da je vznemirljivi stožčasti hrib čisto na jugu Osorščica na Lošinju. 357

Potem se z očesom še enkrat ustaviš na obalah, ravninah in gričih Istre in potuješ čez Čičarijo proti Snježniku in Risnjaku, v tisto smer, od koder diši po domu...

Sicer pa smo bili obiskovalci Učke tistega dne kaj hecna kombinacija: dvojica z Reke z velikanskim volčjakom, poleg njih pa trikrat po dva Slovenca z ustreznim naraščanjem, ki se vsi oglašamo v notranjskih narečnih odtenkih, čeprav se med seboj ne poznamo... Le hitro dol, da nas kakšna razgreta glava ne osumi skritih ozelejskih apetitov!

Po poti navzdol spet in spet škiliš proti morju, ki dobiva vse bolj globoko modro barvo in v kombinaciji z zimzelenim in pravkar ozelenelim drevjem deluje tako zelo osvežujoče. Ogleduješ si rastlinje, znano in neznano, se veseliš raznoterih oblik, barv in vonjav. Največ si daš opraviti z listi, ki jih imaš na sumu, da pripadajo potnikom. Dolgo kolebaš, primerjaš — botanično znanje

ti ni ravno v ponos —, nazadnje le zaključiš, da morajo to biti prav mlade potonike, ki so komaj naredile prve liste — in nikakor nič drugega. (Jehata, kakšne nepozabne spomine na cvetne dogodivščine s potonikami po Nanosu, Vremščici in Slavniku imaš! Zakaj se ne bi čez kakšen mesec pridružila še Učka?!)

Pa glasovi: nežno se oglašajo sinice, malo nižje kukavica, veter pa spi in še na vrhu se je oglasil le iz vljudnosti. Le kdaj pa kdaj te nižje spodaj doseže tudi pesem mesta in težkih nog na pedalih za plin.

Na Poklonu se usidraš v skoraj praznem planinskem domu in napišeš ducat pozdravov prijateljem na tej in oni strani meje. Nekaj novih pridobiš tudi tu in ti te spretno usmerijo mimo dirkaških cestnih zapor na pravo pot proti domu.

Tako je proti večeru Učka le še spomin, ki pa je že vsejal novo majceno hrepenenje po istrskih in kvarnerskih razgledih.

GADI IN MODRASI SO KAR POGOSTO NA PLANINSKIH POTEH

MOJE KAČJE LETO

MARINKA PETANČIČ JECELJ

Prve dni meseca maja. Sonce je že pošteno grelo, ko sva se s Petrom namenila iz Kranjske Gore po lovski stezi v Krnico. Kaplje rose so se kot diamanti iskrile na drevesnih listih. Pogled je zajadral navzdol na mirno jezersko gladino pri Jasni. Pogled se je zožil, ko sva stopila v temen gozd in molče pospešila korak po ozki stezi. Prekrasna priložnost, da se globoko v samotnem gozdu ukvarjaš samo s svojimi mislimi. Vmes sva nekajkrat prekoračila vodne struge, v eni pa sva se napila čiste vode, ki priteče izpod mogočnega Šipka.

Po uri hodá sva štopila iz gozda na stezo, ki pelje skozi Kačji graben na Špik. Snežni plaz je bil precej nizko in snega veliko. Obstala sva in občudovala vrhove ter vsrkavala mogočno tišino.

Ko sva bila spet že nekaj časa na poti, kar naenkrat zaslišim njegov zategli »O, o, o...«.

»Kaj pa je?« zavpijem.

»Gad. Umakni se!«

NA KOMNI

In res ga zagledam, na sredini steze, črnega gada. Ponosno drži glavo pokonci in se ne premakne. Ob pogledu nanj me prešine groza, ker se strašansko bojim kač. Gad pa se lenobno premakne in se plazi proti meni. Kaj sedaj? Namesto da bi se umaknila, sem naredila nekaj korakov proti njemu; sila strahu me je silila naprej. Kot iz daljave sem slišala Petrovo vpitje, naj stopim nazaj in se umaknem, v tistem trenutku pa je gad krenil levo s poti ter se lenobno odplazil v grmičevje. Šele takrat sem olajšano obstala.

Nadaljevanje poti ni bilo več tako veličastno kot na začetku. Ves čas sem trdovratno gledala na pot. Šele čaj z dodatkom v prijazni Krnici mi je ublažil strah.

Ni lepšega občutka, kot biti v hribih, ko se ti nikamor ne mudi, ko te nič ne priganja in lahko po mili volji občuduješ svet okoli sebe. Komna z okoliškimi vrhovi je že tak kraj, kjer si z lepimi stvarmi napolniš dušo. Ker je bilo še prezgodaj za počitek, sva junijsko popoldne izkoristila za kratek sprehod do kočice pod Bogatinom, nato pa po desni strani od kočice navzgor po stezi, ki pelje proti Triglavskim jezerom. Lagodna hoja, tišina, sozvočje s samim seboj so dragocenosti, ki jih ceniš. Petrov skok s steze je naenkrat pritegnil mojo pozornost.

»Pazi, modras!«

Obstala sem, modras pa je z roba steze zdrsnil v grmovje. Vrnitev v Dom na Komni ni bila več sproščujoča.

Opravila sva še nekaj vzponov in prišel je čas za vrnitev v dolino. Pred vrati doma pa je prišla nenadna odločitev, da se vračava po poti do Sedmerih jezer, prek Ovčarije, Planine pri Jezeru, Vogarja in v Bohinj na avtobus. Nisva se spustila navzdol od tega doma, ampak od Doma pod Bogatinom. Ta pot nama je ljubša. Malce me je zagrabila panika, da bova zopet naletela na kačo, zato mi je bil pogled ves čas usmerjen na stezo. In res sem s pogledom od strani zagledala modrasa, ki se je stegnjen sončil ob poti. Skoraj sem se ga dotaknila s palico. Od groze sem zavpila in stekla naprej.

VOŽCA

Peter v Ljubljano, jaz pa s prijateljskima Vero in Mirom po grebenski poti od Podkorena na Vožco. Dan je bil prekrasen, s tem pa tudi razgledi. Maline in jagode so vabile naju z Vero, Mirom pa je pogledoval za gobami. Na Vožci smo si privoščili daljši počitek ob najlepšem pogledu na Martuljsko skupino. Vračali smo se po isti poti. Ko sem prečkala gozdno cesto in stopila v gozd,

sem v sekundi s koticom očesa zagledala, kako se je pod mojim čevljem v loku dvignila kača. Zakričala sem in se pognala kvišku. Prav gotovo še nikoli v življenju nisem tako hitro in visoko dvignila svoje teže v zrak. Vera za menoj je obstala in rekla: »Pa še velika je bila!« Miro je od daleč hladno in mirno pripomnil: »Kaj pa je treba tako grdo kričati!« Jaz pa zgroženo: »Na kačo sem stopila.« »Pa kaj potem!« je hladno odvrnil. Ljubosumnost ali kaj?

Zadnji dan dopustovanja sva s Petrom sklenila, da greva na Vožco, ker prvičkrat ni mogel z nami. Odločila sva se za drug pristop, do kmetije Jurež, nato pa strmo navzgor mimo izvira vode, lovske kočice, stajice, kjer so ravno strigli ovce, pa čez travnike na vrh. Vmes sva imela nenadno srečanje z lisico, ki jo je od presenečenja ucvrla nazaj na avstrijsko stran.

Vračala sva se po isti poti, ko je nedaleč od lovske kočice Peter zaklical: »Gad!«. Bil je na sredi ceste. Zleknjen, z visoko dvignjeno glavo. Pa se ni umaknil, čeprav je Peter proti njemu metal pesek in kamenje. Umaknila sva se midva.

TRUPEJEVO POLDNE

Ste že kdaj hodili tod? Splača se opraviti to pot. Sicer ni markirana, je tudi dolga, vendar se ne morete izgubiti. Poplačani ste z razgibanostjo poti, sladkimi jagodami, mirom in z lepimi pogledi z grebenske steze na avstrijsko stran. Ko smo se spustili na planino Grajščica, smo utihnil in si poiskali primeren prostor za počitek. In seveda za opazovanje svizcev, ki jih je dosti tod naokoli. Miro je strokovno pripravil aparat za zgodovinske posnetke. Ampak svizci so kar pametne živali in se niso preveč nastavljali pred svojimi domovi. Je pa veličastno opazovati njihovo gibanje in poslušati pisanje, s katerim opozarjajo na nevarnost. In se brž skrijejo v svoje rove. Ne motijo pa jih krave, ki se mirno pasejo.

Spust do lovske kočice za Lepim vrhom. Tu se napijemo hladne vode in pretegnemo ude, nato pa po cesti proti Srednjemu vrhu. Ob poti je vseskozi dovolj vode, ki prši po skalah.

»Ej, glej jo!« pravi Miro.

»Kaj pa?«

»Kačo!«

Odskočim, kolikor le morem.

Vidite, da je bilo to leto moje kačje leto. Nekajkrat se mi je še sanjalo o njih. Sem že hotela vprašati razlagalca sanj Denija, kaj to pomeni. Pa rajši živim v blaženi nevednosti; morda bi mi celo odkril sovražnike, za katere mislim, da so moji prijatelji. Ali pa obratno!

Da pa je moj paničen strah pred kačami še večji, mi je planinski prijatelj Marjan žarečih oči pripovedoval, kako je počival na martuljškem Vršču. Bilo je zelo vroče, prepoteno srajco je slekel in jo razprostrl po skalah, da se posuši. Ko jo je hotel obleči, ga je zagledal: modras je sedel na njegovi srajci. Pa se ni prestrašil, Marjan namreč; s palico ga je odgnal proč. »Dobro, da ni zlezal v hlače, kjer ga ne bi videl,« je rekel. Tudi te je namreč prej slekel in sušil na soncu.

Kavelj, tale Marjan! Tako in drugače.

SAMOTNE POTI NA 811 ALI 812 METROV VISOKO VZPETINO

KOMAJDA ZNANO GOVŠKO BRDO

BOŽO JORDAN

Verjetno ste že bili kdaj na Kopitniku ali Šmohorju. Če ste se kdaj razgledovali s Šmohorja proti jugu ali z Marnega, so na severu Ostri vrh (855 m), Baba (789 m) in Govško brdo (811 m), ki se onstran spuščajo v dolino potoka Rečice. Pod Marnim iz smeri Rimskih Toplic se lahko zavije na sever v Zgornje Brezno, tam, kjer so še rudniške naprave. Sicer pa lahko gremo z avtobusom kar do Marnega in po označenih poteh v Zg. Brezno oziroma na sam preval Zavrata (561 m). Tu stoji stara kapela, ki je že nekoč označevala razpotje (stari smerokazi so: Kal — Mrzlica, Šmohor in Govce). Čez ta preval navzdol pelje Zasavska planinska pot v Zgornjo Rečico in se dvigne na Šmohor. Na zahod po osojni plati so še stare oznake hrastniške poti spominov. Na vzhod pa kaže dokaj nova smerna tabla na »Govški brd, 811 m, 40 min, P. D. Laško«. Od kdaj je tu, ne vem. Ko smo bili prvič pred leti tam, tega ni bilo, pozneje sem se enkrat v megli povzpel na Govco — vršina je bila otoček v meglinem morju, pa je tudi še ni bilo. Vem, da je bila na Ostrem vrhu skrinjica iz nerjaveče pločevine in žig, tam je še danes ostanek; pokrova ni več, namesto knjige je pozimi zmrznjeno listje, tudi oznake vrha ni več. Razgled in ne preveč uhojeno stezo je še mogoče slediti od Lorberja, na sedlu med njim in Babo pa mirno čaka lovec na muflona.

KOLIKO JE VISOKA VZPETINA?

S prevala na vzhod je takoj razpotje. Desno gremo po prisojnem pobočju do lovske kočice Govce: do peskokoča po kolovozu, dalje po stezi mimo križa, postavljenega leta 1985 v spomin na srečno vrnitev iz Dachaua, na cesto in levo po njej do kočice. Levo, kjer je napis »vrh«, se dviga gozdna vlakca, ki na kratki uravnavi preide v strmo stezo. Če se nič ne obiraš, ker razgledov ni, prideš morda res v zapisanih štiridesetih minutah na vrh. Na vrhu je sedaj skrinjica, na njej je označen sever in napisana višina. Ta vpisna knjiga se prične z letom 1990. Tudi žig je na plastičnem ročaju. Ko si ga morda odtisneš, ugotoviš — razočaran ali vesel —, da si prišel na Govški hrib! (Na top. karti 1931 piše Golce 812, 1955 Govce 812; pregledna karta obč. Laško 1982 Govško brdo 811; planinska karta Posavsko hribovje 1978 Goliški hrib 811; Brilejev Priročnik za planince, 1951, na karti 14 Golce 812, kapela 561; Vodnik po Posavskem hribovju, 1978, tega ne omenja, le na priloženi grebenski karti 4 je zapisano Goliški vrh, 811 m, in preval Zavrata, 570).

Razgled s klopi je na Posavsko hribovje: od Šmihela (dvostolpna cerkev) je na obzorju Bohor, značilni zob 359

Skalica (651 m, severniška trimška pot), pa tja do »krogle« na Lisci, sv. Lovrenca, Velikega Kozja, Kopitnika in Kuma proti zahodu. Tudi tv stolp na Gorjancih, kjer je državna meja, se vidi. Na severozahodu je Mrzlica (1122 m, tv), vidijo se Uršija gora, Kamnik, Gozdnik, pa Šmohor in Malič (tv).

Spuščamo se proti zahodu. Čez pretrg gremo na sosednji vrh (levo s poti), ki omogoča pogled na sever, pa čez nekaj minut na zadnjega s suhim mladim borom, ki omogoča razgled na vzhod in sever. Iz gozda smo pri lovski koči Govca, kjer je na boru enaka smerna tabla kot na oni strani.

PRIJAZNA LOVSKA KOČA

S table in žiga lahko ugotoviš, kdo skrbi za pot. Torej mora biti tudi dostop iz Laškega! Spominjam se lepih smernih tabel pri starem mostu. Z avtobusne ali železniške postaje gremo čez progo in ob tovarni navzgor. Tako piše tudi v novem vodniku »Geološka učna pot na Govce«, ki so jo napisali **Tomaž Majcen, Stanka Jošt** in **Lilijana Štor** (izdala Zveza kulturnih organizacij občine Laško, marec 1994) in ki nas spremlja do lovske kočice. Kmalu je napis »Šmihel 30 min«. Dalje je nova asfaltna prevleka do vršine, do križa. Tu so markacije in se odpre razgled. Na Kumu se vidi le tv stolp. Kmalu je cestni smerokaz proti Šmihelu, mi pa gremo mimo stebrastega znamenja dalje do table »Kuretno, vas nekadilcev«! Cerkev v vasi je na novo obnovljena. Na senčni strani je stara plošča, na sončni pa nova, na kateri prebereš letnico 1930. Pridemo v Trnov Hrib in do smerokaza proti lovski koči. Spustimo se navzdol in po že ugreznjenem delu pridemo do opuščenega (leta

1971) rudniškega jaška (Liša jašek), pred njim gremo na stezo in levo do lovske kočice.

Kočica je odprta ob sobotah, nedeljah in praznikih od 13. do 20. ure. Bili smo res prijazno sprejeti, tudi razglednice imajo. Obiskovalec ob topli peči nam je povedal, da je tudi on sodeloval pri označevanju te poti, le natančne letnice ni vedel povedati. Če se kakšna skupina nameni tja med tednom, se lahko pogovori z oskrbnikom (telefon 063/732-663). Na zadnji barvni fotografiji na steni, pred kratkim posneti, je skoro ducat uplenjenih lisic in le četrto ducat zajcev.

Od kočice smo šli navzdol mimo kapele po dobrem kolo vozu. Povedali so nam, naj gremo le do križa in visoke preže, naprej pa »po robek«. Res smo našli še stare markacije. Steza nas pripelje do domačije — mizarstva, po kolovozu gremo dalje do naslednje in pod njo po stezi, pa smo v Hudi jami, na asfaltni cesti in pri avtobusni postaji pri gasilskem domu. Žal vozi avtobus le od ponedeljka do petka. Če se za pot odločimo med tednom, se lahko zapeljemo z avtobusom do konca, potem pa gremo po povsem novi asfaltni cesti v zatrep doline. Na desno je žig hrastniške poti pri Marinku in se tod mimo lahko dvignemo po Lorberjevi dolini na Mali Kal. Ali pa gremo do konca asfalta in še malo dalje, pa smo na prevalu Zavrata. Možnosti za izhodišča je torej dovolj. Vzemimo v roke karto, ker opisa poti ni najti. Morda bo v novi izdaji vodnika Po posavskem hribovju. Seveda bo treba prej najti nekoga, ki ga bo moral napisati, mar ne!

PS: V Radiu Celje je bilo pred časom objavljeno, da so našli onega, ki je bil največkrat na vrhu. Torej gre tudi za tekmovanje! Ali veste zanj?

DROBEC V ŽIVLJENJU GORE NA PREPIHU

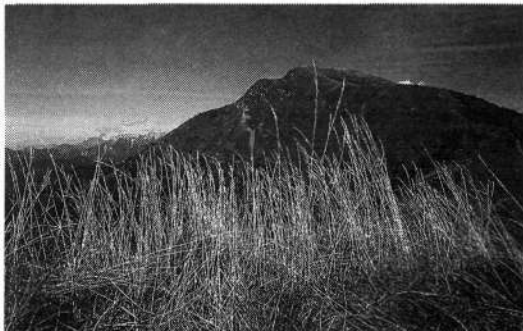
PRAVLJICA O ČLOVEŠKEM VZTRAJANJU

DARIO CORTESE

Poletje se je razvodenelo, kot da dež ne bo prenehal sto let. Zato so bili redki jasni dnevi pomembnejši kot sicer; bili so že pravo bogastvo svetlobe, darilo sonca. Še posebno zato, ker je šele jasna modrina pokazala, kako lepo je dež opral ozračje, kako so vetrovi spihali zrak ter razširili razglede do konca obzorja. V takih dneh je vse mogoče, poldnevni hribovski sprehod se lahko zavleče pod noč in še dlje.

RAZISKOVANJA Z ENEJEM

Odkar so se stvari tako uredile, da z Enejem skupaj raziskujemo gobe, preizkušava plodove in si pripovedujemo zgodbe, med številnimi počitki zveva v daljavi in vmes še malo hodiva, sem še bolj izgubil občutek za čas. Počasi, s postanki, z očmi odprtimi za najdrobnejše skrivnosti ob poti, se res ne pride daleč, vendar take vrste hoja pokaže znano pokrajino v povsem drugačni luči.

Porezen uživa mir poznopoletnega dne

V tako prečudovitem dnevu, kot je današnji, se res nikamor ne mudi. Že oranžnorumeno jutranje nebo nad Kamniškimi Alpami v daljavi je napovedalo čudovit, izjemen dan, ki ga je vredno izkoristiti v vsej polnosti. Počasi, zame že kar prepočasi — še marsikaj se

moram naučiti — ubirava gozdno cesto pod Cimprovko, ob kateri Enej najde toliko drobnih zanimivosti, da bi lahko tam ostala kar ves dan. To drevo, tista veja, goba, dve tri, roža, kaj, kje, kako, zakaj. Svet je velik, največji, nikoli ni ne konca ne kraja čudežu življenja.

»Ampak veš kaj, gori so krave, brusnice, borovnice, voda teče pri neki koči!« »vlečem« Eneja proti travniku, kjer si v razkošnem jutru privoščiva sočen zajtrk. Za jesenske megle je še prezgodaj, toda prav take bele podobe se vlečejo čez Cerkljansko vse tja proti Trnovskemu gozdu. Tu gori pa je svetloba, da bi jo pil, tišina in mir, ki teče skozi telo kot snop človeku najbolj prijazne energije.

Komaj se ustaviva ob vseh borovnicah in počasi zdela klanec pod Humom, se pod Poreznom pokaže naslednje razgledišče. Z Medrc se vidi tisto, kar je z bližnjega Porezna očem zakrito: sam plečati prvak na robu Loškega hribovja, gora na prepihu.

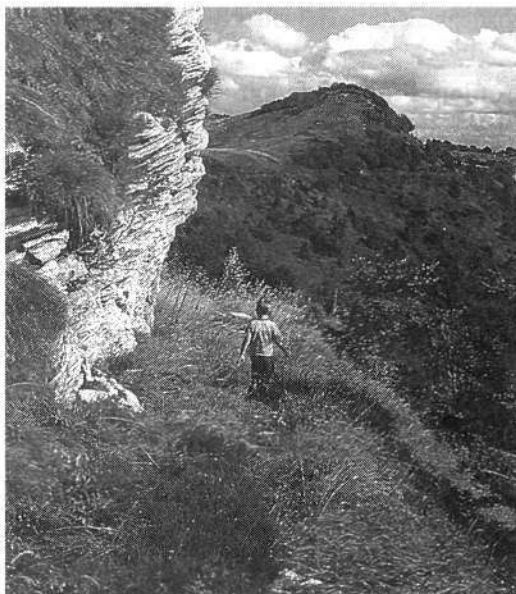
DIVJI MOŽ NA ROBEH

Malicava otroško fantazijo in druge lahkotne reči, ki jih začinjajo razgledi na vse strani. Eneju ni toliko mar zanje kot za zajce, medvede, lisice in druge živali, ki vse nekaj počnejo, zganjajo bedarije in imajo sploh toliko dela, da mi skoraj zmanjka časa za strmenje v oprane daljave. Toda časa je dovolj, razdalje se svetijo v kristalni svetlobi dneva, Porezen je na doseg roke, vendar za otroško razmišljanje vseeno predalet; nobene potrebe ni, da bi šla gor. »Potem pa pojdiva gledat Kojco, votlo goro,« vabim Eneja na staro mulatiero, ki čez strma južna pobočja Porezna drži proti Jeseniški planini nad Zakojsko grapo. »Še marsikaj nenavadnega lahko vidiva, veš,« zvajbljam noge v hojo. »Tam na tej votli gori, na Robeh, je nekoč živel divji mož. Bival je v neki luknji, čisto sam, potem pa si je od nekdol pripeljal ženo. To je bilo še v časih, ko tam ni bilo nobene vasi. Kdo ve, kaj je jedel — si je nabiral kakšne plodove, koreninice, lovil živali? A zakaj je Kojca votla gora? Pod njo je toliko izvirov, da so bili nekoč ljudje prepričani, da je gora votla in je v njej jezero. In veš kaj je še zanimivo? To goro so nekoč kosili. Do vrha!«

Eneju so vse take zgodbe zanimive. O nenavadnih bitjih, o tem, kako so živeli v časih, izmišljije o živalih, karkoli, samo da mu pripoved prinaša pestrost novega in spodbuja bogastvo neskončne otroške domišljije. Kar zavidam njegovim trem letom brez predsodkov in, upam, še brez priučeni zmot, neobremenjenemu pogledu na svet, v katerem so pripovedi iskre, ki igrivo netijo barvite spremembe. So kot mavrična knjiga, v kateri je vedno nekaj novega in če se nekaj že ponovi, ni nikoli enako.

SLUTNJE NEKDANJH ŽIVLJENJ

Visoko nad Zakojsko grapo se spet ustaviva. V pobočjih grape ždijo komaj še opazne domačije, zdaj moj svet fantazije in drugačne privlačnosti. Pripovedi o tem, kako so živeli na petih zdaj že zapuščenih domačijah in obdelovali strmi svet, me ne pritegnejo prav nič manj kot Eneja mavrični svet, v katerem so vse izmišljije enako resnične, tako kot kamen, na katerem

Na starih poteh pod Poreznom

Foto: Dario Cortese

sediva. Toda ta svet mineva, o njem govori samo pretekli čas... Tako kot v pravljicah.

Danes je nekdanje življenje v Zakojski grapi kot pravljica o človeškem vztrajanju, pripoved o samotnem otoku. Približujem si ga s pogledom, iščem Obida, slutim v goščavi razpadajočo Camarijo, vidim Mušča. Pogled na domačiji V osoji in V grapi zakriva gozd. To so iskre, ki netijo mavrične barve. Nikoli se ne ponovijo, vedno so drugačne in nerazložljivo privlačne. Znamenje minulih dni, moč nekdanjih življenj. Ja, moja skrivnostna bitja, moje izmišljije, pripovedi in ugibanja. Skozi otroške pravljice zaživijo slutnje nekdanjih življenj, ki so oblikovala naravo pod Poreznom, skozi odprtost dojemanja se vrtinčijo misli, ki čas minulih dni spreminjajo v resničnost. Ni lahko ulovljiva, zato pa toliko bolj veže nase in ne izpusti. Spoznaš jo enkrat, da je nikoli ne pozabiš, nikoli te ne pozabi, ta pripoved minulih dni.

Ko tako odlebdim v svojo pravljico, mi je tudi Enejev svet resničnih pravljic bližji. Vse je resnično, vse, kar je. Toda kot se zdaj oglašča Enej, je resničnost postala bolj elementarne narave: vse sva pojedla. Vode ni več. Lahko greva samo nazaj, saj je že dovolj pozno, ampak razen z vodo pri lovski koči in z borovnicami ob poti si nimava s čim pomagati. Tudi tako gre kar v redu in po dnevu, v katerem sva poskrbela, da čas hoje ni presegel trajanja postankov in poležavanja na soncu, že skoraj v mraku privršiva nazaj v Zgornjo Davčo. Ravno prav, da lahko kristalni dan zaključiva s pripovedjo o prvi hiši v vasi. Ja, prav tu spodaj, kjer je minulo deževje na ravnini pustilo veliko lužo, se je naselil prvi prebivalec Davče. Pravijo, da si je hišo postavil kar na koleh, morda zaradi divjih živali, ki jih je bilo takrat veliko, kdo ve. Ja, bilo je nekoč...

»Še vedno je,« odmeva iz večerne pokrajine, »samo prislusniti moraš. Slišiš?«

odmevi

Cenjeni Planinski vestnik!

Naj se preko Tebe potožim usodi, da se mora manjšina vedno vdati večini. V 5. številki letos poveš na str. 232, da se je Komisija SZI pri vladi naše države odločila, da bo poslej uradno ime gore nad Trento oziroma Kranjsko Goro, visoke 2547 metrov, **Prisank**. Bovška oziroma soška stran te gore je pač redkeje naseljena in gorniško manj »obdelana« kot Dolinska in tako smo izgubili lepo trentarsko ime **Prisojnik**.

Bolj mi je hudo (ker sem že iz otroštva vezan na ta del Tolminske) za izgubo imena **Gradica** in z uveljavitvijo **Rodice**, ki ga nosi vrh (1965 m) nad spodnjim Bohinjem in Nemškim Rutom v Baški grapi. Tudi tu ne vidim drugega razloga, da je obveljala bohinjska različica, kot da vedno odloča večja večina prebivalstva na severni in nikoli manjša manjšina na južni strani meni tako dragega hriba. Kot nava- ja moj rojak (po rojstnem kraju), so- gornik in prijatelj **dr. Klementa Juga Zorko Jelinčič**, je pravo ime te gore **Gredica**, sam pa sem na starih avstrijskih in italijanskih kartah videl vedno **Gradica** (na avstrijskih celo **Hradica**, kot omenja Jelinčič v PV 1964, str. 289).

V parlamentih opozicija lahko upa, da bo sčasoma postala večina. Gradica pa bo na žalost zaradi demografskega opustošenja na svoji sončni strani ostala dolgo, dolgo le manjšina.

Lepo te pozdravlja

Vinko Božič

Kakšno Zvezo imamo?

V sestavku »Čigava je planinska zveza Slovenije?« (PV 5/96) pišete, da je **Marjan Oblak** iz PD Ljubljana Matica predlagal, naj bi se Planinska zveza Slovenije tudi po imenu spremenila v Zvezo slovenskih planinskih društev. V Zapisniku skupščine (Obvestila PZS 5/96) tega predloga v tekstu, kjer je navedena razprava g. Oblaka, ni.

V 12. številki Planinskega vestnika iz leta 1993 sem opozoril na pred-

log **Zmaga Porekarja**, ki je 1. junija 1989 zapisal: »Pa še vse do konca povejmo! Slovensko planinsko društvo zdaj, žal, ne sme več slovensko biti, temveč je zgolj Planinsko društvo (na ozemlju) Slovenije.«

Marjan Oblak je sprožil vprašanje, ki je že bilo podano in če se ne motim, ni bilo nanj nobenega odgovora. Vesel sem, da se je predlog ponovno pojavil in želim, da bi ga sprejeli! Naj se sproži široka razprava, ali ima g. Oblak prav ali ne, zakaj ja in zakaj ne. Če razpravljamo o tem, ali naj se piše Prisank ali Prisojnik, pa razpravljajmo še o imenu naše organizacije, o tem, ali smo slovenska organizacija ali pa organizacija, ki delujemo na območju Slovenije!

Francu Zabukovšku pa ob njegovem sestavku »Slovenske pata- gonske gore« samo to: vsa čast **Jakobu Aljažu**, njegove vloge in njegovega dela mu ne more nihče vzeti! Vendar ni bil samo Aljaž! Na območju Savinjske doline, še veliko bolj izpostavljene nemškemu pritisku, kot je bila Gorenjska, je deloval učitelj **Fran Kocbek**. Poglejmo prvo doma okoli sebe, potem pa pojdimo drugam! Poskrbimo za to, da nas ne bodo poznali samo po tem, kako se pripravamo za parcele v Logarski dolini, temveč tudi po naših predhodnikih, velikih borcih za slovenstvo!

Franc Ježovnik

V Grohot in ne na Grohat

Spoštovani gospod Davo Karničar! V PV štev. 5/1996 sem bral članek »Alpinizem, samoljubje, ljubezen« oziroma kar dolge odlomke iz te Vaše knjige. Zanimanje me je pa kar minilo, ko sem bral o Vašem smučanju »na Grohatu«.

Kako pride to napačno ime v tako knjigo? Grohot je planina solčavskih kmetov in na območju Solčavskega grejo v Grohot in ne »na Grohat«, saj je planina gorska dolinica, kotlina, krnica in ne vrh, da bi šli »na«. Po splošnem ustaljenem merilu so prava imena tista, ki jih uporablja okoliško prebivalstvo. Solčavani smo že večkrat pojasnili, kako je prišlo do napačnega imena in rabe »Grohata«, a kaj, ko pisci

člankov v PV drugih člankov očitno ne berejo. Tudi nekateri Korošci so se dali zapeljati in so rabili ime Grohat, a upam, da tega ne bo več, saj tudi novi »Vodnik po Mežiški dolini« pravilno piše Grohot.

Tudi na Jezerskem so primeri napačnega imenovanja in mi soglašamo z imeni, ki jih imate Jezerjani že od pamtiveka. Zato upam, da boste razumeli naš gnev nad pačenjem naših imen. Prosim Vas zato, da v bodoče tudi Vi pišete le Grohot in ne »Grohat« in »v Grohot« namesto »na Grohat«.

Čudim se pa, da je tudi uredništvo PV vzelo za primer lepega opisa v Vaši knjigi ravno odlomek z imenom »Na Grohatu«, kot da bi se tudi samo strinjalo z besedo, ki jo je neznani izumitelj, prihajajoč, slučajno in v nevednosti dal naši planini in ki sedaj kar ne more iz rabe nekaterih piscev.

Prosim, oprostite trdim besedam; rad bi, da bi jih ne bilo treba več uporabljati.

Lepo Vas pozdravljam

Valent Vidler,
Solčava

Ojstrica z napako

V Planinskem vestniku sem prebral pesem »Ojstrica pozimi«. Že dolgo nisem bral tako prijetne pesmice, zato sem sonet prebral še enkrat. Razočaran pa sem ugotovil, da je avtorica napisala Poljske device z malo začetnico. Verjetno ste to prezrli tudi Vi.

Če je mislila na lastno ime, se to piše z veliko začetnico, če pa je hotela reči, da so vsi vrhovi okoli »device«, pa bi moralo pisati »gorske« in ne »poljske« device.

Ker nimam avtoričinega naslova, ji to ob priliki sporočite, ker je škoda tako prijetne pesmice.

Marko Jeraj
Celje

Kaj sem v resnici rekel na skupščini PZS

Iz dolgoletnih uredniških izkušenj vem, da popravki podeseterijo moč napake. Vendar Te moram kljub temu prositi, da objaviš popravek.

Mojo razpravo na skupščini PZS si namreč obrnil po svoje: zapisal si tako, kot jaz NISEM rekel.

Rekel sem namreč, da naj se — v primeru, če bodo v društvi trmoglavili in še naprej sklicevali letne konference — skupščina PZS — v **posmeh takemu nazivanju** — preimenuje v kongres PZS. Ti pa si napisal, da sem jaz rekel, da »naj bodo skupščine PZS odslej kongresi«.

Natančno si preglej zapisnik s skupščine PZS (objavljen je bil v Obvestilih). Zapisničarica ga. **Jana Racman** je eksaktno napisala to, kar sem dejal jaz.

S svojo trditvijo v Planinskem vestniku iz moje razprave si me namreč v očeh slovenske planinske javnosti postavil v prav komično in skrajno neresno luč.

Lep pozdrav!

Milan Čilenšek

iz planinske literature

Kosilo s škrti

Tako nas vabi avtor knjige Divja hrana, **Dario Cortese**, nekam v naravo, med divje rože, med opojno dišeče zeli, pod sence starodavnih bukev... Nekateri smo se mu že pridružili, druge bodo izjemni posnetki in izredno domiselno aranžirani pogrinjki neustavljivo pritegnili. Resda je rmanova (in še katera) juha malce nenavadnega okusa, avtor preprosto reče, da divjega, vendar se tisti, ki jedo tudi kaj drugega kot dunajske zrezke, verjetno ne bodo odrekli pokušnjši. In če bo poleg še kozarček likerja iz mokovca, ki že s svojo barvo vabi, da ga pokusimo, bo kosilo že skoraj popolno. No, malce čemaževe solate bomo še dodali za boljše prebavo ... in če smo na glavno jed morda pozabili, je v knjigi še najmanj dvesto strani različnih receptov, idej, vabljivih fotografij.

Prav slednje so po mojem mnenju ena od pomembnih odlik knjige — doslej smo bili namreč vajeni »kuharskih« knjig, ki so imele velike fotografije in malo besedila. V Divji hrani, ki seveda ni le kuharska knjiga (ali pa to sploh ni in je bolj zeliš-

čarsko-naravoslovna in še kakšne vrste), pa je avtorju in založbi uspelo združiti vsebinsko bogato besedilo s sicer manjšimi, pa toliko učinkovitejšimi fotografijami.

Že naslovnica, vsa v zelenju pomladnih bukev in čemaževih preprog, je povabilo k nabiranju in pripravi užitnih samoniklih rastlin (kot pove podnaslov knjige), v nadaljevanju pa nas po času nabiranja urejeno pričakujejo zeli, rožice in drevesa, ki jih sicer redno vidavamo na poteh po naravi, pa nikoli ne pomislimo, da se dá iz njih tudi kaj pripraviti. In takšna hrana je zdravilo in zdravila iz knjige so hrana, kot pravi avtor.

Knjiga nas uvede v pripravo z nekaj splošnimi in koristnimi napotki, potem pa sledimo okrog sedemdesetimi rastlinam. Vsaka je predstavljena s sliko, opisom, podrobnostmi nabiranja in priprave, potem pa sledi nekaj receptov s slikami pripravkov oziroma shrankov (seveda, tudi za zimo bomo kaj vložili, pripravili kakšno zeliščno vino, marmelado, žele — denimo iz trnulj, plodov črnega trna, ki so v

pozni jeseni s svojo modrosivo barvo prava popestritev sicer že umirjene narave).

V knjigi niso le tiste najbolj »čudne« jedi, pač pa tudi take, ki jih je verjetno že vsakdo jedel — od špinacije iz kopriv do različnih zeliščnih namažov. Na koncu pregleda rastlin je nekaj manj pogostih ali morda manj »domačih« predstavljeno bolj na kratko (pod naslovom *Tudi bodeča neža je užitna*), sledi pa še poglavje o okrasnih užitnih rastlinah. Na koncu je dodana preglednica nabiranja predstavljenih rastlin, knjigo pa zaključijo pregled literature in stvarno kazalo.

Imenitna knjiga, ki je izšla pri založbi ČZD Kmečki glas, Ljubljana, v sodelovanju s Svetom knjige, bo dobrodošla in zvesta popotnica na poteh v naravo (priročen format in trda vezava), ne bo pa manjkala tudi potem, ko bodo na kuhinjski mizi nastajale nenavadne jedi, zvarke, likerji, čaji. Pa tudi, če ne bomo nič »packali«, nam bo knjiga popestrila kakšen bolj »počasen« izlet v naravo, ko ne brziemo le proti cilju, ampak se ozremo tudi v drobne skrivnosti ob poti (denimo z otroki). Skratka, knjiga, brez katere bi bili ljubitelji prikrajsani za enega od pomembnih delčkov mozaika narave.

Marjan Bradeško

Razstava »Slovenija — alpska dežela«

V Berlinu so 5. junija odprli razstavo o slovenskem planinstvu: o njegovih začetkih, razvoju, njegovi sedanjih vlogi in o turističnih možnostih, ki jih nudijo naše gore (kar prikazuje turistična organizacija Alpinum iz Bohinja). Razstavo je že ob 100-letnici organiziranega slovenskega planinstva pripravil Pokrajinski arhiv Maribor v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije. Urad Vlade za informiranje jo uporablja v sklopu predstavitev naše države na tujem; potovala je od Dunaja do Berna in Münchna in je povsod vzbudila zanimanje ne le planincev, ampak tudi širokega kroga ljubiteljev narave ter čistega okolja.

Berlinska razstava je bila odprta do konca junija v razstavnem prostoru kulturnega centra Fontane Haus.

GEA in V kraljestvu triglavske rože

GEA je poljudnoznanstvena revija z bogato vsebino in čudovitimi slikami. V letošnji peti številki nas opozori na klope, popelje na izlet na Kolpo, predstavi skalno lastovko, predstavi gobo tigrasta strnjenka, najvišji slap na Slovenskem, ki ni Boka blizu Bovca (tako piše v Enciklopediji Slovenije), temveč Čedec na Jezerškem.

Posebna vrednost so priloge k reviji. Že sami naslovi opozarjajo na njihovo vsebino: »Opazujmu zvezde in planete«, »Naše ogrožene živali«, »Od železne ceste«, »Gozd je učilnica« in peta priloga »V kraljestvu triglavske rože«. Ali vemo, da imamo 38 gozdnih učnih poti in 900 km dolgo Evropsko pešpot? V prilogi so nekatere pešpoti lepo predstavljene.

Za planince je zanimiva priloga »V kraljestvu triglavske rože«:

Predstavljena sta Zlatorog in njegovo kraljestvo, zapisana je pripovedka, ki jo je iz pripovedovanja starih bovkških pastirjev napisal **Karel Dežman**. Navedeni so teksti nekaterih drugih avtorjev, med drugim pravljica »Zlatorog«, ki jo je napisal **Anton Aškerc**.

Predstavljene so zavarovane, ogrožene in redke alpske rastline. Avtorica **dr. Nada Praprotnik** je v besedilu, **Jurij Mikuletič** pa z akvareli predstavil nekatere cvetice.

V peti številki Planinskega vestnika je **Peter Skoberne** odgovoril na vprašanje, kdaj praznujemo stoletnico zavarovanja planike. Prof. Praprotnikova zelo lepo opiše planiko, »slovečo očnico«, ki nima tekmeča v vsem alpskem rastlinju. V bistvu je tujka, njena pradomovina je v osrednji Aziji, vendar velja za prapodobo alpske flore in »njen že nekoliko oguljen simbol«. Ali veste, da pomaga pri revmatizmu?

Ali veste, da so že leta 1881 Bleiweisove novice s prispevkom »V brambo planike (Edelweis)« opozarjale na ropanje planik? Slovensko planinsko društvo se je od vsega začetka zavzemalo za zaščito planike in leta 1899 je Planinski vestnik zapisal:

»Radi rvanja planik je bil kaznovan, menda na Kranjskem prvi, **Janez Rekar**, po domače »Roža in Jaga« iz Mojstrane. Okrajno glavarstvo radovljiško ga je obsodilo na 6 ur zapora.«

Predstavitvi planike sledi predstavitev in upodobitev še 25 cvetic.

Vrednost priloge ni samo v opisu cvetic, je tudi v opozorilu na nekatere botanike. Pri Zoisovi vijolici najdemo zapis: »Najlepši otrok naših gora!... Okrog leta 1785 jo je našel baron **Karel Zois** (1756—1799), mlajši brat **Žiga Zoisa**. Kot eden prvih botanikov in gornikov je hodil in nabiral rastline zlasti v Julijskih in Kamniških Alpah in Karavankah«. Leta 1788 je celovski botanik **F. X. Wulfen** zapisal: »Prvo poznavanje zelo redke rastline dolgujem slavnemu gospodu Karlu pl. Zoisu, ki se posveča ves botaniki, ki ji žrtvuje vso pozornost, trud in čas, pa gotovo ne malo denarja...« Tekst je pri opisu Zoisove zvončnice.

Franc Ježovnik

Navpično proti času

V založbi Herbig v Münchnu je izšla knjiga **Thomasa Bubendorferja** »Navpično proti času«, ki ji je dal avtor podnaslov »Osvajanje nevidnega«. V specializiranih knjigarnah jo je mogoče kupiti za 49 švicarskih frankov.

Thomas Bubendorfer je ena izmed najbolj spornih figur sedanje alpinistične scene. Nobenega dvoma ni, da zna dobro in hitro plezati. Toda čemu mora svoja solo plezanja tako neusmiljeno reklamirati in kakovost svojih naslednjih korakov tako neprenehoma hvaliti? Njegova najnovejša knjiga s pompoznim naslovom »Navpično proti času« je napisana z velikanskim pretiravanjem kot kakšen senzacionalističen članek, katerega izumetničen jezik poskuša zakriti tisto, česar ni zmožna povedati vsebina. V knjigi so sicer mesta, ko se bralcu po hrbtu sprehajajo mravljinici in ga stresa srh, toda mnogo pogosteje zmajuje z glavo, pa ne zaradi dogajanja na gorskem grebenu, ampak zaradi opisovanja na straneh knjige.

Les conquerants de l'inutile (Osvajalci nekoristnega) **Lionela Terraya** velja kot ena od najbolj globokih in najbolj temeljitih gornjskih knjig vseh časov. Bubendorfer bi očitno rad naredil enak podvig — vendar je zdrsnil in padel.

društvene novice

Janezova spominska pot s Komne na Vogel

Bila je sobota, 15. aprila 1995. Preteklo je natanko 15 dni, ko smo se zadnjikrat poslovili od našega nenadomestljivega prijatelja, sina, očka, ljubitelja gorá ter dolgoletnega upravnika Doma na Komni dragega **Janeza Cvetka**.

Hladno jutro se je prebujalo v sončnih žarkih, ki so se lesketajoče odbijali od še močno zasneženih gorá in pobočij. Oprtali smo si težke nahrbtnike, pripeli smuči na noge ter se odpravili na dokaj zahtevno

Janez Cvetek, dolgoletni oskrbnik Doma na Komni, s svojim neločljivim štirinožnim zvestim prijateljem Runom

zimsko turo s Komne na Vogel. To je bila Janezova zadnja tura, ki jo je pred nami pred 20 dnevi prevozil v nedeljo opoldne, 26. marca 1995. Tega iztekajočega se dne se ni več vrnil med nas. To pot želimo prijatelji Komne ohraniti v trajnem spominu, zato smo jo poimenovali »Janezova spominska pot s Komne na Vogel«.

Drug za drugim meljemo sneg pod smučmi — spusti, vzponi, vse je nekje neskončno, naporno, zahtevno, a lepo. S sedelca Izpica smo se ozirali nazaj in pogled se je zauzstavil na Domu na Komni. Nadaljevali smo pot proti planini Govnjač, Govnjaškemu Kuku, Tolminski Lakvi (kjer zelo rado plazi), sledil je spust, pa zopet vzpon pod grebenom med Podrto goro in Mohorjem, Snežno konto, med Bohinjskim Migovcem in Konjskim sedlom pred Mejo (koritasta dolina), pa čez gozd bukvoja na Žagarjev graben, do vznožja spodnje postaje žičnice v Bohinju.

Dodobra utrujen in prepoten si vsak izmed nas poišče počivališče ob obrobju gozdičevja v dolini. Misli so hote ali nehote pri Janezu, nenehno si zastavljamo vprašanje: zakaj, le zakaj Janeza ni več med nami? Kje je resnica? Zakaj je življenje tako kruto nemilostno, tako dolgo in obenem tako kratko in lepo? Zakaj si ljudje delamo toliko gorja, ko pa je potrebno čisto, prav čisto malo, da

smo lahko srečni? Čemu se je še tako mlad iztrgal iz naše sredine? Čemu se je moral tako nesrečno posloviti od življenja, od svojih domačih, od nas prijateljev, pa od gorá, s katerimi je bil tako povezan? Izguba, ki je z njegovo prerano smrtjo doletela naše planinstvo, je nena-domestljiva. Pogrešamo ga.

Dokončal je študij prava, vendar ni iskal zaposlitve v svojem poklicu, ampak se je z vsem srcem in mladostnim žarom — ob podpori svojih domačih, seveda — zapisal goram, s katerimi in v katerih je pravzaprav kmalu odrasel. Dolga leta je vzorno vodil Dom na Komni, poletni pa sta z očetom Martinom in konji skrbela za kočjo pri Sedmerih jezerih. Za vsakega obiskovalca je našel lepo besedo, slehernemu je po potrebi dal tudi koristne nasvet, zraven pa je, kadar mu je le čas dopuščal, odkrival nova pota in nove lepote v bohinjskih gorah. Ob močnih sneženih padavinah je nam planincem ali občasnim obiskovalcem Komne naredil gaz ali smučine, da se ne bi izgubili ali prekomerno utrudili. Bil je res zgleden človek, velik mož, ljubitelj gorá, ki zasluži, da po njem poimenujemo zimsko spominsko pot, ki smo jo tokrat prvič turno presmučali.

Zima 1996 nam je natresla ogromno snega, vremenarji pa so še kar naprej napovedovali padavine. Neprimerne razmere za turno smučanje so bile vse prej kot varne. Čakamo na trenutek, ki bi nam vsaj za en dan dopuščal, da uresničimo sedaj že II. Janezovo spominsko pot. Vsa zahvala gre organizatorju **Marjanu Z.** iz Bohinja, ki je ne-prestano bdel nad bohinjskimi vremenskimi spremembami in obveščal **Luka B.** in **Mitja K.** v Ljubljano, kdaj bi bil najugodnejši trenutek. Tisti, ki smo se hoteli udeležiti tega smuka, smo bili vsak dan pripravljeni.

V poznih petkovih popoldanskih urah smo se prijatelji gorá začeli zbirati pri Savici pri Martinu, pri tovorni žičnici. Kar nekaj se nas je zbralo. Od tu smo po globokem snegu odgazili proti Komni. Postali in poklonili smo se pred Janezovo spominsko ploščo na poti pod Domom na Komni. Jaz in Luka sva skrenila s poti in se spustila proti

grapi v Pikel (lesena plošča — posvetilo od prijateljev). Tu v živo podoživljava lanskoletni tragični dogodek: »Tu sem ga našel«, »tu sem z golimi rokami odkopaval sneg, upajoč, da je še živ«, »tu sem kričal na ves glas, saj to ni res«, je pripovedoval s hlipavim glasom in si z roko skušal zakriti solze. Sedaj ga ni več.

20. aprila 1996, sobota, sončna ura je, 6 zjutraj, že smo zbrani pred Domom na Komni. Odpeljemo se na sedaj že znano II. Janezovo spominsko pot s Komne na Vogel. Šest ur, za nekatere osem ur trdega dela. Sneg je bil sprva pomrznjen, a kasneje se je iz minute v minuto spreminjal v čofto. Zelo naporno je bilo, toda vseeno je bila lepa tura. Mati Narave nam je poklonila ta dan, ki pa je bil edini, ki smo ga lahko izkoristili. Ne prej in ne potem ni bilo več nobene možnosti za tak turni izživ.

Veseli bi bili, če bi se nam prihodnje leto na poti Janeza Cvetka pridružil še kdo, ki ima rad lepote Komne in bohinjske hribe. V spomin na njega, ki je bolje kot kdorkoli poznal prelepi tega kota naše domovine. Dragi Janez! Minilo je eno leto, molče stojimo ob tvojem grobu, polagamo ti spomladansko cvetje, pri-

žigamo lučke, naša srca so neuto-lažljiva. Ne moremo verjeti, da tebe ni več med nami.

Spominsko pot in žalno slovesnost smo z zahvalo zaključili na Janezovi domačiji v Srednji vasi pri atu Martinu in mami Rozki, ki ga spoštljivo čuvata v svojem srcu. Pri nagovorni zdravljici sta starša dejala: »Janez je vse nesel s seboj!«
Mc Ž. B.

Dva odmevna planinska pohoda

Zadnji soboti maja sta se zvrstila dva dokaj odmevna planinska pohoda. Eden — pohod na Geoss zato, ker želi postati vseslovenski, in drugi — Kostelski planinski pohod zato, ker oživlja ta sicer lep, a odmaknjen in doslej zapostavljen južni del naše države.

Pohoda na Geoss se je udeležilo več kot 400 pohodnikov. Še več bi se jih, če ne bi nastala zmeda z javnimi prevoznimi sredstvi zaradi obiska svetega očeta v Sloveniji. Mnogi, ki so želeli na start v Litijo, so namreč ostali na izhodiščnih postajah. Pohod je bil namreč v soboto, 18. maja.

Pohod na Geoss je bil že sedmi po vrsti. Vsako leto doslej je bil mno-

Po stopinjah Valentina Staniča

Po strmi kamniti poti na Sabotinu pridem do mesta, od koder se lepo vidita obe Gorici in tok Soče, ki teče proti Jadranskemu morju. Zdrvim mimo možakarja, ki skoraj zavpije:

*»To je pa naša sramota!«
»Kakšna sramota?« ga prav začudeno vprašam.*

»To tukaj! A ne vidite? To je črka Š!«

Takrat se mi je v glavi šele posvetilo, da sem ravnokar šel skoraj po sredini napisana NAŠ TITO, ki se tako impozantno vidi z naše in italijanske strani Gorice. Če pa greš po poti na vrh Sabotina, napis ne pride do izraza in ga skoraj ne opaziš. Možakar pa še doda:

»In to sramoto so menda lani celo obnovili!«

Nato pokliče ženo in ji ukaže, naj se postavi tja k črki T, da jo bo lahko fotografiral...

Ko se spustimo s Korade, nekaj časa hodimo po makadamski cesti, ki vodi po slemenu Kanalskega Kolovrata. V gozdičku, tam nekje pod cerkvico Sv. Jakoba, opazimo štiri osebne avtomobile z italijanskimi registracijami. Okrog je gruča ljudi, ki nekaj študira in išče po zemljevidu. Pa pravi moj sopohodnik:

»Ti pa gotovo iščejo kosti svojih sorodnikov!«

Nekaj metrov dalje nekoliko s ceste neka ženska nekaj pres-tavlja iz roke v roko. Pa rečem:

»Ta pa že gleda, če je našla ta pravo kost!«

Franci Erzlin

žično obiskan. Najslabša udeležba ob zelo slabem vremenu je presegała število 300, običajno pa se giblje med 400 in 600 udeleženci. Pot je speljana po gozdu in travnikih, skozi znamenite Vače, po aleji ustvarjalnosti na prazgodovinskih tleh, skozi Klenik mimo rojstne hiše najditelja situle z Vač **Janeza Grlica**, mimo povečane kopije te situle, spominske plošče najbolj plodovitemu raziskovalcu prazgodovinskih Vač **dr. Francetu Staretu**, najdišča situle in drugih arheoloških izkopanin, mimo cerkve na Slemšku do središča naše države v Spodnji Slivni. Za povprečnega udeleženca je 4 ure prijetne hoje z dvema vmesnima kontrolama in postrežbo.

To je pot, ki jo lahko prehodi vsak zdrav Slovenec od tretjega leta starosti dalje. Zato ni čudno, da se upravniki odbora projekta Vače 81 in podjetje Hopra iz Litije, ki pohod izpelje, prizadevata, da to postane vseslovenski planinski pohod. Je v središču Slovenije in tako najkrajša razdalja najbolj oddaljenim prebivalcem. Poleg tega omogoča več izvedb. Sedanjo, najlažjo, nekoliko težjo s podaljšanjem na Zgornjo Slivno in nazaj, in najtežjo prek Zasavske Svete gore. Prav bi bilo, da bi se tem prizadevanjem pridružila tudi Planinska zveza Slovenije. Geometrično središče Slovenije — Geoss namreč simbolizira zakoreninjenost Slovencev na tem prostoru, je njeno srce, neobremenjeno s političnimi, verskimi, filozofskimi ali kakršnimikoli drugimi nazori.

Kostelski planinski pohod je bil letos združen s posebno razstavo o zgodovini planinstva na Kočevskem. Ta pot je malo zahtevnejša, z večjimi vzponi in spusti in traja za povprečno vzdržljivega 6 ur (rekord znaša 3 ure in 15 minut). Pobudo za to pot je pred nekaj leti dal domačin **Anton Selan**, ki je tudi glavna gonilna sila pri markiranju poti, pripravi pohoda in pri vseh spremljajočih aktivnostih. Brez dvoma bo pohod postal tradicionalen s čedalje večjo udeležbo.

Letos se je pohoda zadnjo soboto maja udeležilo precej nad 300 pohodnikov iz različnih krajev Slovenije in Hrvaške. Na poti so lepi razgledi na dolino Kolpe, na Hrvaško

in na hribe v okolici tja do Kamniških Alp. Zanimivo je Kuželjsko okno — lepa naravna odprtina v skali, podobna oknu. Pot je dobro markirana in dostopna od pomladi do pozne jeseni. Start in cilj je ob glavni cesti, ki vodi proti Brodu na Kolpi, v vasi Potok.

Pot poteka tik ob meji z našo južno sosedo in je pomembna, ker povezuje državljane obeh držav, ki so nedavno živeli povsem povezano, skupno življenje. Pomembna je tudi zato, ker te lepe, a odmaknjene in doslej preveč zapostavljene kraje vse premalo poznamo. Zadnja leta poskušata zanimanje obuditi Turistično športno društvo Kostel in skupina planincev Planinskega društva Kočevje.

Peter Svetlik

Novi smerokazi v gorah

V slovenskih gorah bodo letošnje poletje ponekod postavljene nove smerne table. Planinska zveza Slovenije je namreč s Telekomom Slovenije podpisala pogodbo o izdelavi 500 smernih tabel z reklamnim napisom Telekom Slovenije v spodnjem levem kotu. Table bo za PZS izdelala Pošta Slovenije v svojih delavnicah. Izdelane bodo iz eluksirane aluminija v rdeči barvi, v katero bodo vgravirane črke. Izdelali bodo table v treh velikostih: za štiri, tri, dva ali en napis. Na zadnji strani bodo objemke za pritrditev na dvocolsne drogove, kjer bodo table pritrjene na skale ali debla, pa bodo zgoraj in spodaj zvrtnane luknje.

Kot je predvideno, naj bi letos takšne table dobila planinska društva Kamnik, Kranj, Ptuj, Jesenice, Koroška Bela, Radovljica, Ljubljana Matica, PTT Ljubljana, Škofja Loka, Andraška pot, Črna na Koroškem, Mežica in Solčava.

Vsaka tabla bo veljala 4000 tolarjev, društvo pa bo za vsako prispevalo 1000 tolarjev. Tehnično bo za delo poskrbela ekipa »zveznih« markacistov.

42. občni zbor PD PTT Ljubljana

Čeprav je letošnji, že 42. občni zbor PD PTT Ljubljana potekal v dokaj

oddaljenih prostorih Telekom Slovenije v Stegnah, se ga je udeležilo približno 200 članov, za kar se lahko zahvalimo organizatorjem, ki so poskrbeli celo za prevoz s posebnimi avtobusi. Kljub precejšnemu številu udeležencev pa občni zbor ni bil sklepčen, zato je bilo treba počakati pol ure do uradnega začetka.

Ta čas sta znana alpinista **Marija in Andrej Štremfelj** predavala o alpinistični odpravi v Himalajo, predavanje pa sta popestrila z mnogimi lepimi barvnimi diapozitivi.

Uradni del občnega zbora je odprl predsednik PD **Tone Krauthaker**, ki je naglasil, da so se prav vsi odseki in planinske skupine s svojim delom v minulem letu nadvse izkazali. Še posebej je naglasil marljivost izletniškega odseka, ki ga vodi **Alojz Terglav**, planinsko-jamarskega odseka, ki ga vodi **Rado Radešček**, in mladinskega odseka, ki ga vodi **Gregor Česnik**. Med planinskimi skupinami pa je najbolj pohvalil nadvse aktivno skupino iz Nove Gorice, ki ne prednjači le po številčnosti članstva, temveč tudi po številu izletov.

Po krajših poročilih gospodarskega odseka, častnega razsodišča in verifikacijske komisije so sledili pozdravi predstavnikov številnih planinskih društev. Vse navzoče je v imenu Planinske zveze Slovenije pozdravil njen podpredsednik **Janko Mirnik**, ki je med drugim naglasil, da PD PTT Ljubljana ni le eno od največjih planinskih društev v Sloveniji, temveč tudi eno od najaktivnejših in je zato lahko zgled vsem drugim takšnim društvom. Med drugim je tudi rekel, da je PD PTT Ljubljana eno od redkih planinskih društev, ki izdaja svoje interno zelo kakovostno in odmevno glasilo.

Občni zbor so pozdravili še predstavniki HPD Sljeme iz Zagreba, PD PTT Maribor, Brežice, Rašica, Železničar in Kamnik, MDO ljubljanskega območja, Telekom Slovenije.

Podpredsednik PZS je **Miletu Guzini** podelil bronasti častni znak PZS za izredno zaslug v gospodarskem odseku, Anton Krauthaker pa priznanja PD PTT Ljubljana. Častni član društva je postal **Pavle Šegula**, ki je s svojim dolgoletnim in neumornim delom bistveno prispeval k napredku planinstva v Sloveniji. Predsednica

Foto: Slavko Šetina

PD Brežice **Marija Veble** in **Andrej Zupanc** sta prejela zlati častni znak društva. Pohvale društva so prejeli **Francka Bizjak**, **Robert Jere**, **Dušan Novotny** in **Borut Paškulin**. Predsednik društva je dolgoletnemu predsedniku MDO Ljubljana **Petru Lavriču** podaril umetniško sliko, listino donatorja pa Poštni banki Slovenije in Emmi iz Hrastnika. Na tem občnem zboru so podelili še osem bronastih transverzalnih značk za prehojeno Poštarsko jamarsko pot, značke pa so prejeli **Darinka Zupan**, **Franc Novotny**, **Dušan Novotny**, **Rado Radešček**, **Matija Perne**, **Stanka Perne**, **Marjan Baričič** in **Milan Gugleta**. Naposled je predsednik Odbora za Transverzalo kurirjev in vezistov Slovenije **Martin Prevorčnik** podelil **Slavku Krušniku** častno listino te transvezale za 20-krat prehojeno pot.

(Pod Prisojnikom)

Telefon na Kofcah

Sam minister za notranje zadeve **Andrej Šter** je kot prvi telefoniral po telefonu, ki so ga pred začetkom letošnje poletne planinske sezone instalirali v Domu na Kofcah (1488 m) na južnem pobočju Košute v

Karavankah. Kot je dejal minister, zdaj telefon ni potreben predvsem zato, da bi v dolino sporočali o falotih, ki nameravajo ali ki so že ilegalno prestopili slovensko-avstrijsko mejo, ampak predvsem zato, da bi bilo olajšano delo oskrbnikov in gospodarjev koč, katere lastnik je Planinsko društvo Tržič, in da bi bila ob morebitni nesreči v okoliških gorah na kraju dogodka hitreje pomoč gorskih reševalcev. Seveda se je zdaj mogoče iz doline tudi pozanimati, kakšne so na gori vremenske razmere in kakšen je naval planincev. Naposled bodo lahko planinci po tej telefonski zvezi takoj obvestili svojce, ko bodo prišli s kateraga od posebno imenitnih okoliških gorskih vrhov.

Izobraževalni tečaji za gornike

Oblik izobraževanja, ki so namenjene običajnim gornikom, v Sloveniji ni prav veliko. Če se odpravljamo v zahtevno visokogorje ali celo brezpotje, nam bodo novo pridobljena gorniška znanja še kako prišla prav. Zato smo v izletniškem odseku PD Ljubljana-Matica maja

letos organizirali dva izobraževalna tečaja, tečaj gibanja po snegu in tečaj alpinističnih veščin. Bila sta namenjena udeležencem izletov, ki jih prirejamo, tistim, ki se sami odpravljajo na brezpotja in tudi drugim, ki jih to zanima.

Teh, ki se sami odpravljajo na brezpotne ture, je v zadnjih letih vse več. Za hojo po brezpotju mora biti gornik precej bolj izvežban in pripravljen kot za hojo po označenih poteh. Za to obliko posredovanja znanja drugim smo se odločili zato, da bodo naši izleti čimbolj varni in da se bodo udeleženci izletov že v dolini ustrezno pripravili na zahtevne (brezpotne) ture. Znanje pravilnega gibanja po snegu zelo prav pride na turah v zgodnjem poletju, ko na severnih, senčnih straneh gorā še ležijo snežišča, ki jih je potrebno pravilno in varno prečiti. Znanja gibanja po brezpotju z osnovami vrhne tehnike pa prav tako prav pridejo na zahtevnih turah, ki jih imamo letos kar precej v programu. Na ta način smo se z bodočimi udeleženci izletov tudi seznanili in jih spoznali.

Tečajniki so pod strokovnim vodstvom alpinističnih inštruktorjev AO Matica in inštruktorjev GRS postaje Ljubljana dobili dovolj strokovnih gorniških znanj za udeležbo na naših turah in tudi ustrezne informacije o opremi, ki jo potrebujejo za take ture.

V dveh dneh urjenja na Vršču se je 12 udeležencev v teoretičnem delu seznanilo s tehniko gibanja po snegu, opremo in njeno pravilno uporabo ter nevarnostmi pozimi s posebnim poudarkom na plazovih. V praktičnem delu tečaja so se udeleženci naučili pravilnega vzpenjanja in sestopanja, varne uporabe palic, cepina in derez, trenirali so ustavljanje s cepinom in varno prečili plazovita območja.

Tečaj alpinističnih veščin je imel manj splošnih in več tehničnih tem, saj se je 27 tečajnikov naučilo hoje po brezpotju, osnovnih vozlov, navezovanja na plezalni pas in glavno vrvi, tehnike plezanja, varovanja, gibanja ob vodoravnih in navpičnih vrhnih ograjah s samovarovanjem ter spust po vrvi. Poleg praktičnega dela v treh popoldnevih na Turncu 367

pod Šmarno goro in preverjanja znanja na zaključni turi smo organizirali tudi predavanje o gorniški opremi v trgovini z alpinistično opremo Iglu, tako da so se lahko udeleženci tudi primerno tehnično opremili.

Na zaključno turo, na kateri smo pridobljeno znanje preverili, smo se odpravili v Kamniške Alpe. Po skupinah smo se vzpeli čez Gamsov skret in jugozahodni greben Štruce na Skuto, sestopili pa čez Žmavčarje.

Zaradi ugodnega odmeva pri udeležencih bomo oba tečaja ponovili še v letošnjem letu.

Vlado Habjan

Po istrski Čičariji

Med 2. in 4. majem letos so imeli člani Hrvaškega planinskega društva Željezničar iz Zagreba delovno akcijo na Istrski planinski poti (IPP) »Labinska republika« od Slavnika in Kojnika v Sloveniji do vrha Učke na Hrvaškem. Izhodišče je bilo Podgorje, od koder smo se napotili na Slavnik in Kojnik. Glede na to, da je ta del poti v Sloveniji, smo ga samo pregledali.

Potem smo obnovili kontrolne točke in dostopne poti na Žbevnico (1014 m), Trstenik, Gomilo (1026 m), Sveto Jeleno, v Račjo vas, Lupoglav in na Brgudac. Ker bo letos 25 let od začetka urejanja te poti in 20 let od njene otvoritve, smo se dogovarjali za proslavo, ki bo ob teh jubilejih.

Za ljubitelje gorske narave, ki jim ni do prevelikih naporov v visokogorju, je obisk točk na tej poti, Slavnika (1028 m), Kojnika (802 m), Žbevnice (1014 m), Gomile (1026 m), Račje vasi (692 m), Orljaka (1106 m), Brajkovega vrha (1092 m), Planika (1273 m), Poklona (922 m) in Učke (1396 m) lepo doživetje, predvsem še od pomladi do jeseni. Tam je veliko zdrave studenčnice, pisanega cvetja in zdravih zelišč. Na odseku poti od Sluma do Klenovščaka in v bližini Trstenika so pravi vrtovi divjih potonik, posebno še maja in junija. S poti so prelepi razgledi po celotni Istri, na dele Slovenije in Italije ter še predvsem na Gorski kotar in Velebit ter deloma na Jadransko morje.

Obstajajo možnosti za prenočevanje na Poklonu, Koritih, v Račji vasi in na Slavniku v Sloveniji. Cestne in železniške prometne zveze so dobre. Domačini so gostoljubni, po planinarjenju pa si je mogoče privoščiti kopanje v Jadranskem morju.

Josip Sakoman

Kostelski pohod in razstava

Kada se Kosteuc izleže, valje torbo veže. Pa jo mahne va planine...

Kostel leži na skrajnem jugu osrednjega dela domovine. Le malo nas je še ostalo Kostelcev, vedno manj. Če nas je že malo, smo pa po svetu dobro razporejeni. Dolga leta smo obiskovali planinske pohode. Potem se nam je utrnila misel, da bi lahko tudi mi imeli svoj pohod.

Na tuje pohode smo potem začeli gledati z drugačnimi očmi. Zanimalo nas je, kaj ponujajo, kako delajo. Od Višnje gore do Muljave smo bili deležni domače in celo kitajske postrežbe na vsakih ducat korakov, kje druge pa nam še čaja niso privoščili. Pa smo si mislili: naš pohod bo pač nekje vmes.

V svojo sredo smo zvalili izkušene gospoda, ki je vedel o planinah vse, kar je mogoče vedeti. Bili smo pozorni učenci. Potem smo se lotili dela. S sekiro, čopičem in upanjem. Zgubljali smo se po kostelskih planjavah in iskali pot za stotine prihodnjih pohodnikov. Markirali. Se pripravili in se tu pa tam malo zmerjali. Hodili na pohode in delili vabila za naš pohod. Pa zopet markirali. In končno je bila Pot nared.

Vabila z opisi nekdanjih turških bojev in sedanjih lepot so učinkovala. Množice gostov so presegle naša pričakovanja. Pa jo je naslednje leto zagodilo vreme. V tretje gre rado, smo si mislili letos. A sam pohod nam ni bil več dovolj.

Kaj ko bi zgodovino planinstva v teh krajih spravili na razstavo? Z leti se je nabral cel kup značk vsakršnih pohodov. Po predalih se je prašilo stotine člankov o planinstvu. Ali bi to koga zanimalo?

Tako smo letošnjega 24. in 25. maja organizirali 3. kostelski planinski pohod in razstavo »Planinstvo na Kočevskem v pisnih virih«.

Podpisi navdušenih obiskovalcev pričajo, da smo imeli prav. Kar ni bilo mogoče odgovoriti na vsa vprašanja, ki so mi jih zastavljali.

Predsednik KS Kostel
mag. Stanislav Južnič

Mladi v gorah

Obeh spomladanskih izletov v aprilu na Šembijški vrh, 777 m, nad Šembijami in v začetku maja na Ostrič, 1056 m (na sliki), razgledni vrh sredi Čičarije, se je udeležilo skoraj sto ilirskobistriških mladih planincev s svojimi starši in mentorji. Številčno posebno spodbudno so se obeh izletov udeležili šolarji iz nižjih razredov in odtisnili prve žige v svoje dnevnike Mladega planinca. Za leto 1996 so v Mladinskem odseku PD Ilirska Bistrica pripravili bogat program planinske dejavnosti za svoj društveni podmladek, da bi tudi tako počastili tri desetletja organizirane planinske izletniške dejavnosti v PD Snežnik.

Vojko Čeligoj

ZA POLETNA POTEPANJA PO SLOVENIJI
IZBERITE IZ ZBIRKE
KULTURNI IN NARAVNI SPOMENIKI SLOVENIJE

PO 126,00 SIT

SVETINA - GRADOVI NA DOMŽALSKEM - ZELENCI - ŠMARTNO PRI LITJI - GORNJE LAZE - TRAVNIK - SVIBNO - GRAD PIŠECE - RAŠICA - PO DOLINI ZGORNJE KRKE - MENGEŠ - VIPAVSKA DOLINA I - DVOREC VOGRSKO - KRTINA IN DOLE - GRAD KALEC - DRAVOGRAD - STARA PLETERSKA CERKEV - KOTLJE - KOPER - RAVNE NA KOROŠKEM - GRAD SMLEDNIK - MAGDALENSKA GORA - LENART - GRAD PLANINA - GORNJA RADGONA - ROTUNDA JANEZA KRSTNIKA -

RATEČE	262,50 SIT
LJUTOMER	147,00 SIT
LOKOMOTIVE BOHINJSKE ŽELEZNICE	147,00 SIT
VODNIK PO PTUJSKI OKOLICI	357,00 SIT
BAZA 20 IN BOLNIŠNICI	430,50 SIT

DROBNE KNJIŽICE, V KATERIH JE SKRITO VELIKO BOGASTVO

V ZBIRKI **DOMAČE IN TUJE GORE** VAM PONUJAMO:

Ivan Kotnik Ivč: DOTIK NEBA

Avtor je v knjižnem prvencu zbral svoja najpomembnejša alpinistična in ekspedicionistična doživetja doma in širom po svetu. DOTIK NEBA je za bralce prava zakladnica pristnih gornjskih doživetij, za poznavalce pa nepograšljiva dopolnitev največjih poglavij zgodovine našega alpinizma.

Format: 16,5 x 20,5 cm; obseg: 165 strani; cena: 3.696,00 sit

Janko Mlakar: MED ŠMARNO GORO IN MONT BLANCOM

Ponatis izdaje iz leta 1986, kar potrjuje veliko in neugasljivo priljubljenost Mlakarjeve gornjske besede. Obsežen izbor planinskih spisov, ki ga uvršča med klasike izvirne slovenske gornjske besede.

Format: 16,5 x 20 cm; obseg: 328 strani; cena: 3.990,00 sit

V PRIPRAVI

Viki Grošelj: **ANAPURNA**, zadnji slovenski osemtisočak. Izid: jesen 1996

N A R O Č I L N I C A

PV/7-8/96

Nepreklicno naročam knjige (NAVEDITE ŠTEVILO IZVODOV IN NASLOV KNJIGE)

Naročnik _____

Naslov _____

EMŠO _____ Plačal-a bom:

A- TAKOJ B- V _____ OBROKIH (NAJVEČ 3; NAJMANJŠI OBROK 2.000,00 SIT; MINIMALNO NAROČILO 1.000,00 SIT)

Datum _____ Podpis _____

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Partizanska c. 3-5, 2000 MARIBOR, TEL. 062/28-971; FAKS 223-213

VETROVKE K-WAY ZA
PLANINCE, IZLETNIKE,
SPREHAJALCE...

Tkanina varuje pred
vetrom in s tem tudi pred
zmrzovanjem;
prevlečena je z
vodoodbojnim nanosom,
šivi so lepljeni in zato ne
prepušča vode.
Mikroporozna zgradba
tkanine preprečuje
prodor vodnim kapljicam,
istočasno pa prepušča
navzven veliko manjše
molekule vodne pare,
kar vam zagotavlja
dobro počutje.

Vetrovke K-WAY lahko
dobite v vseh boljše
založenih športnih
trgovinah.
Za društva in večje
skupine nudimo popust.

TREND d.o.o.
PE Ljubljana
Leskoškova 4
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 448 242
(061) 443 434